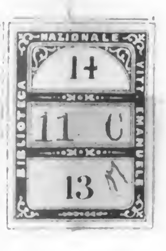
PERI TES TOU PANTOS PHYSEOS OKELLOS O LEUKANOS PHILOSOPHOS...

Ocellus : Lucanus, Lodovico Nogarola, ...

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
11 C
13

ΩΚΕΛΛΟΣ.

OCELLVS LVCANVS

De Natura Vniuersi.

ΩΚΕΛΛΟΣ

Ο ΛΕΥΚΑΝΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ

Περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσιος.

OCELLVS

LVCANVS PHILOSOPHVS

De Vniuersi Natura.

Textum è Græco in Latinum transtulit, collatisque multis exemplaribus etiam M. SS. emendauit,

Paraphrasi, & Commentario illustrauit

CAROLVS EMMANVEL VIZZANIVS BONONIENSIS.

PARS PHYSICA.

Ad Eminentiss. & Reuerendiss. Principem

FRANCISCVM BARBERINVM

S. R. E. Card. Vicecancellarium.

Bononiæ ex Typographia Ferroniana. Superiorum permissu.

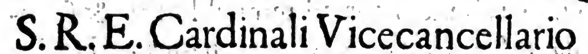
Anno Humanæ Redemptionis 1646.

EMINENTISSIMO

& Reuerendiss. Principi

FRANCISCO

BARBERINO

S. R. E. Cardinali Vicecancellario

Carolus Emmanuel Vizzanius.

D Te, FRANCISCE Cardinalis, liberalium studiorum, omnisque doctrinæ cultor, & admirator, meâ OCELLVS euolat pennâ. Tibi addictissimus, amplissimisq; deuinctus promeritis animus illi natale contulit, Tuæ illi ædes lucem, Tua Bibliotheca ornamenta, Tua tandem authoritas M. SS. conquisitis exemplaribus, candorem illi præbuere. Quidni igitur, qui Tibi tan-

tum debet, ab eo, qui se Tibi omnia debere profitetur, Tuo praeclarissimo nomini offeratur? Ad quem rectiùs Pythagoraeus accedat Philosophus, quàm ad Te, qui Graecis instructus literis humanae, diuinaeq; sapientiae adyta miro ingenij acumine faeliciter penetrasti, & in quo priscam morum innocentiam liceat venerari? Quem aequiùs is adeat, qui physicae, politicaeque disciplinae arcana eruditissimè coniunxit, quàm Te, cuius robusta mens ad rempublicam, & scientias facta, cum omnes harum partes pari faelicitate impleuisset, tàm eleganter interualla negotiorum, literarum studio, semper occupasti, vt tantorum onerum mole distractus animus huic vni vacare videretur, indeq; potens difficillima quaeque opera consilio regere, solertià tueri, ac virtute perficere, dum Ecclesiasticae praeesses ditioni, benignitate semper, ac clementiâ imperium temperasti; & firmior in arduis, summo animi vigore, & nobili periculorum patientiâ ancipitis fortunae tempora, maturâ virtute munitus, ita correxisti, vt posthabito principali nobilissimae Familię Tuae fastigio, pro tuendâ Sedis Apostolicae dignitate, quam VRBANVS VIII.

Pon-

Pontifex ingenio maximus, vitâ optimus, proposito sanctissimus, suo muneri cumulatè satisfacturus anxiè spectabat, ad ea omnia, quæ Ecclesiastica libertas, antiquumuè decus postulasset, paratus semper apparueris. Certè non me fugit haud defuturos, quibus videar temeritatis non facilè absolui posse, hæc enim (vt de Vespasiano Plinius dicebat) quis possit intrepidus æstimare subiturus, ingenij Tui iudicium, præsertim dicato Tibi opere nominatim lacessitum? Sciant hi tamen mihi potius in votis esse, hoc munusculo, sceleratum ingrati hominis nomen euitare, quàm eruditi gloriam captare, & (vt cum eodem Plinio respondeam) Dijs molâ salsâ eos litare, qui non habent thura, nec vlli fuisse vitio, Deos colere, quoquo modo posset. Quare Tibi, benignissimo Principi, istud offerre non pertimescam, hoc vnum supplex orans, vt tenuem grati animi vmbram hilari fronte excipias, & credas, illum, qui primos, ideoque iucundiores, nobilioris suæ partis, mentis scilicet, fætus Tibi dicauit, omnia æternùm inuiolatâ fide præstiturum obsequia. Vale.

In præfat. hist. nat.

Ty-

Typographus Lectori.

VAriantes lectiones in margine vnicuiq; textui placuit adnectere, quas Authoris diligentia, tuo commodo insudantis, collegerat, vt & ego tuæ vtilitati aliquid cōferrem: quibus vt rectiùs vti possis, te monendum duxi, Ocellum editum fuisse à Ludouico Nogarola Venetis typis anno 1559. qui licet se priorem illius versionem vulgasse crediderit, antea latinè tantùm Ocellus, Gulielmo Christiano interprete, prodierat Lugduni 1541. impressit ipsum denuo Comelinus anno 1596. additis in calce varijs quibusdam lectionibus ex Louaniensi codice depromptis, alijsq; quorum nomina non recēsuit. Heidelbergæ pariter impressum fuiße anno 1595. monet in Bibliotheca philosophica Paulus Bolduanus, nescio an Comelini codicem expressurus. Nogarolæ, & Comelini codicem vidit author, ac præterea M.SS. codices Vaticanæ Bibliothecæ duos, alterum antiquiorem, alterum à V.C. Aloysio Lollino Episcopo, Sanctiss. VRBANO VIII. Pontif. Opt. Max. testamento legatum, singularique tanti Principis munificentia eidem Bibliothecæ donatum: & præterea M. S alterum è Musæo V.C. Thomæ Bartholini Dani, quem doctissimus ille vir cum Authore benignissimè communicauit. His collatis textum emendauit, indeq; additis, demptisue, vbi par erat, articulis, variantes præterea excepit lectiones, quas, vt, è quo forent excerptæ codice, nosses, has notas addidi.

V. denotat codicem antiquiorem Vaticanæ Bibliothecæ.

v. codicem Lollini.

VV. vtrumq; Vaticanæ Biblioth. codicem.

B. codicem M.S. Bartholini.

C. codicem Comelini.

N. codicem Nogarolæ, cuius frequentior penes auctorem cū fuerit vsus, si ab eo quandoq; recedendum duxit, addidi exempli gratia. im. ex VV. & B. expressurus lectionem immutatam iuxta Vaticanæ Biblioth. & Bartholini M.SS. exemplaria.

L. codicem Louaniensem, & al. alios codices, quos viderat Comelinus, exprimit.

Hæc volebam, Lector, te scire. Vale.

CA-

CAROLI EMMANVELIS VIZZANII *IN OCELLVM* PROLEGOMENA.

GEneroso Pythagorei decreto illos, qui philosophicis contemplationibus dimissis aliud vitæ genus forent amplexati, quam miserrimè mortuos dixere, ac deploranda iisdem cænotaphia extruxere. Ne horridam acerbi huiusce funeris memoriam humanę magistra Sapiëtię Peripatetica schola in me misserrimo renouaret exemplo pertimui: in illius. s. sacris laribus certissimam sedem, redum tribus impletis lustris mihi delegeram, intermissis Iurisprudentiæ studijs, in cuius castris per triennium militaueram: ibiq; assiduè cum resedissem, quæ inter secreta otia didiceram, ad publica commoda translaturus, meorum laborum primitijs patrię oblatis, in celeberrima Patauina Academia vigesimo secundo ętatis anno Peripatetica placita publicè edocui, hoc mihi iucundissimum munus ibidem plures annos felicissimo labore prosequutus. Ab illa tamen tranquilla sede, quã sibi tutissimum veluti portum futuri mens ignara destinarat, noui me euëtus expulere, & ad dissimillimum vitæ genus circumflantibus vndiq; agitatum procellis, meam quamlibet curam fatis vincentibus, prævalido traxerunt impetu: auitas enim facultates, quas solers auorum amor scriptis tabulis posteris destinarat, nedũ familiæ meæ decus videbatur exposcere, nam

Origen. l. 1. contra Cels. & Clem. Alexan. lib. 5. Stromat.

Cænotaphium apud Pythagoræos philosophiam deserentibus.

Occasio scribẽdi.

Pindaru Olymp. od. 2.

ὁ μὰν πλοῦτος ἀρεταῖς
δεδαιδαλμένος
φέρει τῶν τε καὶ τῶν
καιρὸν, βαθεῖαν ὑπέχων
μέριμναν, ἀγροτέραν
ἀστὴρ, ἀρίζηλος, ἀλαθινὸν
ἀνδρὶ φέγγος.

Diuitiarum vtilitas.

(diuitiæ virtutibus ornatæ afferunt horum, atque illorum opportunitatem, profundam sustinentes solicitudinem, indagatricem, quæ diuitiæ sunt stella præfulgida, verum homini lumen) verùm etiam easdem perfecta, cuius parens est philosophia, exigebat fælicitas, quæ illarum viuido destituta præsidio languescit, nam verè quidem ἐφ᾽ ὅσον διατείνει ἡ θεωρία, καὶ ἡ εὐδαιμονία, καὶ οἷς μᾶλλον ὑπάρχει τὸ θεωρεῖν, καὶ εὐδαιμονεῖν, οὐ κατὰ συμβεβηκὸς ἀλλὰ κατὰ τὴν θεωρίαν *(quousq; protenditur contemplatio, eousq; etiam felicitas sese extendit: & quibuscunq; magis inest contemplatio, ijs magis quoq; inesse felicitatem constat)* præterea tam en δεήσει καὶ τῆς ἐκτὸς εὐημερίας ἀνθρώπῳ ὄντι. οὐ γὰρ αὐτάρκης ἡ φύσις πρὸς τὸ θεωρεῖν. ἀλλὰ δεῖ καὶ τὸ σῶμα ὑγιαίνειν, καὶ τροφὴν, καὶ τὴν λοιπὴν θεραπείαν ὑπάρχειν *(opus erit & externa prosperitate homini nato. non enim ad contemplandũ natura ex se se sufficit, sed oportet vt & corpus valeat, & alimentum, & cętera obsequia suppetant)* ethic. 10. c. 8. & 9. has tamen ad externos delapsas immani litium furore tantùm repetere licebat, quæ vel ipsis Erynnibus sæuiores pręsentem deposcunt actorem, vt ambiguo in dies vultu nouo mærore grauiùs fatigent, vel quammaxime lubrica spe vehementiùs torqueant. Acribus tamen quibusuis stimulis animum meum exploret fortuna; sanctum semper Philosophiæ nomen, ac præcipuus eiusdem cultus ipsi inhærebit, nec quantalibet ingruentium malorum mole opprimetur: irruantq; teterrimæ litium colluuies, ab ea nun-

Necessitas philosophãtibus.

quam

quam distrahent, meusq; semper animus vel tenuem *philosophiæ supellectilem pluris* æstimabit, *quàm possessiones reliquorum.* hanc igitur si non publicè profiteri, priuatim saltem prosequi decreui, vt animus molestijs hac potissimum releuaretur, quæ semper *adhortabitur, vt Deo libenter pareamus, & fortunæ contumaciter resistamus*: ac publica huius constantissimæ voluntatis præterea edere testimonia, opportunum duxi, vt atrocem cænotaphij pænam viuēs euitarem. Meos accersere sudores primus omnium videbatur Aristoteles, cui meliorem ætatis meæ partem priuatis, publicisq; studijs consecraram, sed innumeri eiusdem eruditissimi commentatores ab hoc me deterruere proposito infausta Thamyris fata timentem, qui cum musis de harmonia olim contendere temerario ausu improuidè tentarat: inde scilicet qui mihi cænotaphia construi perti mescebam, laboribus meis vera sepulchra erecta haud dubiè aspexissem. Vnus ideò præ cæteris mea vota occupauit antiquissimus ac sapientissimus scriptor Ocellus Lucanus, qui ferè primus vel ipsa vniuersi præcordia attingere fausto ausu cum potuisset,

Cic. de fin. bon. & mal. l. vlt

Sen. ep. 8.

Thamyris casus.

Dio Chrys. soph. orat. 13 de fuga.

Ocelli encomiū

—— —— atque latentes
Naturæ varias reddere causas.

Boet. de consol. li. 1. metr. 2.

licet intra peripateticam excellentiam collocatus maiorē tamen ea, quam sibi enascentis philosophiæ maiestas contulerat, auctoritate admirationem merebatur, & huic secluso omni discrimine plenum addidisse commentarium licebat; miseros.n. vllos casus præclara Ludouici Nogarolę virtus, qui ipsum iamdiu notis illustrauerat, non minabatur: ijs namque breuiter appositis aliorum potius diffusa studia inuitabat, nouoq; cōmentatori Vir Clarissimus splēdidissimam facem humanissimè præferebat. non vulgaribus auctorem hunc, cuius antea perexilis penes me fuerat cognitio, olim mihi commendarat encomijs Doctissimus

Nogarolæ in Ocellum notæ.

Vir Gulielmus Sohier nobilis Gallobelga, cuius virtutes fortunæ iniquitate delitescunt, idemque ad hoc arduum opus me primus inuitarat, mecum etiam Venetæ editionis communicato exemplari: Peripateticæ pariter disciplinę inde vtilitatis quidpiam accessurum videbatur, dũ plurima penes Aristotelem occurrant dogmata, vberrimo prouentu in Peripatum translata, quod idem Platonem sæpe præstitisse sequentibus commentarijs apparebit: idq; profectò Italicæ gloriæ nec leue erit argumentum, dum sapientiæ principes, Itali philosophi dogmata tanta veneratione fuerint prosequuti, quod ea in suos libros transferre sibi gloriosum, posteris vtile sapientissimè duxerint. Alacri igitur animo nobilem hanc suscipere prouinciam decreui, in qua vel ipse conatus, licet felici successu destitueretur, laudabilis videbatur, ideoque ijs, quas retuli, rationibus excitus; me vrgente præterea fortasse Ocelli fato, qui principum mundi partium dissidia cum recenseat, ab opifice litibus inuoluto sua semper pręsidia exposcit: cum & ipsum Comellinum nobilibus typis illum iam ferè præ inopia exemplarium pereuntem vulgasse sciamus eo tempore, quo acribus litium premebatur dissidijs.

Ex eius epist. ad Casaubonum.

Ocelli versio qualis.

Ocelli hoc insigne de natura vniuersi opusculum exacta, & ferè verbum verbo reddendo occupata versione, vt arcana auctoris sensa vnicuique Gręci idiomatis ignaro suo marte depromere liceret, in latinam linguam volui transferre, ac vt eos amænior paulò reuocaret dictio, quos nimis horrida illa expositionis ratio expellebat, paraphrasim addidi, insuperque varia quapiam eruditione conspersum commentarium adijcere constitui, vt lectoris animus philosophica grauitate defatigatus paulisper identidem recrearetur; quæ singula priusquam fideli opera exequar, nonnulla tecum (mi lector) præfari vtile fu-

turum duxi, vt his prolegomenis instructus suauiores, vnaque vtiliores meos labores experireris. in his autem eam non amplecti methodum, quam præscripsit & obseruauit Auerroes piaculi instar futurum sum arbitratus, dum illi prænobile commentatoris nomen vnaminis sapientum contulerit assensus, ideoq; ab eo institutam in commentarijs normam adamussim seruandam certissimè suaserit: id n. quod vnaquaq; qualitate maximè insignitur eam alijs conferre videtur *met.* 2. *t.* 4. Expositurus autem ipse Aristotelis libros de physica auscultatione, summo studio inquirendum primo docebat libri propositum, eiusdem inde vtilitatem, ordinem, diuisionem, proportionem, viam doctrinæ, nomen libri, ac tandem nomen auctoris; quorum capitum plura ex ijs quæ primo textu monet auctor cum apertè innotescãt, breuissimè ea hic explicabũtur vberiùs suo loco declaranda, ne diutius à delibandis præstantissimis Ocelli placitis lector arceatur, eoq; magis quòd auctoris, & operis antiquitas, vnaq; eiusdem in hoc libello dictio Attica, quam Doricam in fragmento quodam eiusdem auctoris, quod in operis calce collocaui, obseruo arduam excitent difficultatem, quam in his prolegomenis soluere operæ pretium esse vnusquisque affirmabit.

In proœ. phys. Auerrois metho. dus in exponendis auctoribus.

Si igitur auctoris propositum inquiratur, nõ alius quispiam, quàm Ocellus ipse testis accersendus, qui naturã vniuersi contemplationibus suis sibi proponit illustrandam, tum si operis inscriptionem, cum etiã si capitis primi textum primum lubeat spectare, vnaque sibi acri examine perpendenda assumit ea singula, quæ ætate illa balbutiens adhuc philosophia (vt Arist. vocibus *met.* 1. 50. vtar) contemplabatur: generationẽ scilicet vniuersi, quæ inter prima enascentis philosophiæ quæsita enumerabatur *met.* 1. *sum.* 1. *t. vlt.* ac præterea effectricem causam,

Ocelli in hoc opere propositum.

&

& materiã, quæ veterũ perpaucis ignotę fuerũt *ib. sum. 2. c. 1. & 2.* ipsaq; præterea elementa, quæ Pythagoræ notissima fuere *ibid. sum. 2. c. 3.* eorumdem simul qualitatibus, & mutationibus diligentissimè recensitis, solerti studio speculatur; vt facilis inde Academicis, Peripateticisque philosophandi ratio pręparado, quod quam fæliciter contigerit vt appareat, horumq; inde dogmatum vtilitas melius refulgeat, quæ tantos imitatores sortiri potuerunt, quæcunque Platonis, Aristotelisq; placita hisce consona videram, vbique attexere non inutile lectori, nec iniucundum ratus, dogmatis veritatem tam graui sapientũ consensu semper volui munire. Prædictis, quæ naturæ speculatrix Ocelli mens dictarat, ea adhæret pars, quam politicam inscribendam duxi, siue quia ad ciuilem vitam ea quam maximè conferant, quæ ibi de humano ortu piè simul, ac eruditè præscribuntur, vel quia licet ad ethicas contemplationes ea transferenda quispiam arbitretur, dum pietatem, temperantiam, aliasque ethicas virtutes auctor ibi seuero exposcat consilio, nemini tamen ignotum, quod & de his, vt dicitur *eth. 1. c. 1.* pertractat μεθόδος πολιτική τις οὖσα. *(methodus quæ ciuilis quædam est)* & in ea humanam auctor naturam contemplatur, vti tamen naturæ nomen certos quosdam ad hominis ortum progressus expressisse consueuit *2. phys. 14.* quod solerti sanè studio ab eo erat præstandum, qui vniuersi naturam exactè describere exoptabat; si enim hominem respicias *inter maxima rerum suarũ natura nihil habet, quo magis glorietur, aut certe cui glorietur.*

Plat. & Arist. auctoritate Ocelli dicta confirmãda.

Cur 2. pars libri politica dicatur.

Sen. de benef. lib. 6. c. 23.

Operis vtilitas.

Cic. de nat. Deorum l. 2.

Hinc verò vtilitas huius operis maxima apparet, si eã, quam liber complectitur, materiem obseruemus, quamnam scilicet philosopho digniorem partem eligat vir sapiens, quàm eam, quæ vniuersum, eiusq; partes, & harũ munia elegãtissima methodo speculetur: *sunt enim è ter-*

ra homines non vt incolæ atque habitatores, sed quasi spectatores superarum rerum atq; cælestium, quarum spectaculum ad nullum aliud genus animantium pertinet: & vt ait Seneca *tunc naturæ rerum gratias ago, cum illam non ab hac parte video, quæ publica est, sed cum secretiora eius intraui:* quæ vbi præclaro attigerimus labore, quis, & eã expetendam philosophiæ partem dubitet, quæ ciuilia ingeniosè promouere contendit προσθήκη γάρ ἐςι τῆς τῶ χῦ ρος ἁ' πάντων α'ννμμένης φύσεως ἡ κατὰ δήμους πολιτεία (*est enim rerum naturæ auctarium ciuilis administratio, qua vtuntur populi.*) Nat. q. l. 1 Philo Iud De Ioseph

Eximium hoc opus in partem physicam, ac politicam noua sectione diuisi, vt minori labore ad eã partem, quam proprius genius exposcebat, vnusquisq; se cõferret, ideoq; diminuto Lectoris labore in publica cõmoda minus peccarem. Partium verò ordinis, ac diuisionis tradẽdæ vberrimam occasionem primo textu præbente, eam ibi breuissima veluti operis synopsi depictam exhibebo. Diuisio & ordo

Proportio in hoc opere nulla quærenda, si hæc enim in absoluto opere exigatur, eam partiũ series primo textu hic tradita monstrabit; at si eam quis inquirat, quam liber cum alijs similibus exercet, è quibus inde perfectum scientiæ cuiusdam corpus coalescit, ea hinc excluditur, dum alteri partem operi hoc non conferat opusculum, vti sanè ab Auerroe expositus physicorum liber præstabat, qui naturalis scientiæ ab Aristotele conscriptæ principem partem constituebat. Proportio.

Viam doctrinæ textu primo cap. 1. proponit auctor, cum sua dogmata, & naturæ operibus inspectis, & maturo adhibito ratiocinio se confirmasse profiteatur, quam vnicam verum decere philosophum *ibi* tradita confirmabunt. Via doctrinæ.

Occellus librum inscripsit περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως, Nomen libri.

quod

quod de vniuersi natura, seu generatione possis interpretari, quorum vtrumq; sensum si placeat sectari, acuta semper latere singularis eruditionis argumenta, inscriptionem ipsam *textu* 1. exponens, indicabo,

Nomen auctoris.

Nomen auctoris superest explicādum, quod hisce prolegomenis occasionem præcipue præbuit, cum id opus Ocello Lucano omnes adscribant philosophi, imo ipsa veritas: sed hanc non leuis tentet obruere dubitatio, illique tenebras offundere vel ipsa temporis videatur antiquitas, quod hucusque veritatis parens creditum nouercali ipsam odio in hoc opere prosequi videtur. Ocellum scilicet Lucanum scimus librum de legibus conscripsisse ab Archyta & Platone maximè æstimatum: huius perfectissimi operis minimum fragmētum exhibet Stobęus in eglogis physicis, sub eiusdem Ocelli nomine, quod in fine politicæ partis materię affinitate percitus locaui, vt graue Stobæi testimonium non perfunctoriè, sed summo studio veteris monumenta sapientiæ semper lustrantis illud ab Ocello prodisse dubitare non sinat: & tamen Dorico idiomate videmus conscriptum, cuius nec minima in hoc opere conspiciuntur vestigia: ideoque non leuiter de huius operis de nat. vniu. auctore dubitare necessarium videatur, eoq; magis quod Ocellum Lucanum Pythagoræum fuisse nemini sit dubium, & huic sectæ Doricam phrasim vel ex ipsius Pythagoræ præcepto familiarem fuisse, quæ veterum supersunt Pythagorçorum scripta apertè demōstrent: quare siue alterum Ocelli opus, siue idioma Pythagoræis commune (vt pariter obseruauit Nogarola in suis ad t. 1. notis) siue quædam huius operis loca à nobis mox obseruanda, quę Stobæus refert pariter Doricè conscripta, spectemus, an verè Ocellus Lucanus aureum hoc, quod nunc prodit, opus conscripserit iure quemcumq; suspicari, continget. Hinc tamen certa potius, quibus illi

Ocelli de legibus fragmentum. L. 1. c. 16.

Doricè videtur scripsisse Ocellus.

operi

peri fides conciliatur, cum erumpant argumenta, inutile non erit paulo altius repetito principio, ac ijs, quę vel Nogarolæ monitu, vel meo studio licuit comperire, grauium scriptorum congestis testimonijs, legitimum hunc esse Ocelli Lucani antiquissimi è Pythagoræa schola scriptoris. qui Platonem, Aristotelemq; duo præcipua philosophiæ lumina præcesserit, fætum ostendere, validiori, quod tamen huiusmodi permittat materies ratiocinio, vt enim *eth.* 1. *c.* 1. monebat Aristoteles *πεπαιδευμένου ἐστὶν ἐπὶ τοσοῦτον τἀκριβὲς ἐπιζητεῖν καθ᾽ ἕκαστον γένος, ἐφ᾽ ὅσον ἡ τοῦ πράγματος φύσις ἐπιδέχεται. παραπλήσιον γὰρ φαίνεται μαθηματικοῦ τε πιθανολογοῦντος ἀποδέχεσθαι, καὶ ῥητορικὸν ἀποδείξεις ἀπαιτεῖν.* (*est eruditi eatenus exactam in vnoquoq; genere explicationem requirere, quatenus pati rei ipsius natura potest. nam & mathematicum suasionibus vtentem approbare: & ab oratore demonstrationes exigere simile vitium videtur.*) idemq; *met.* 2. *t. vlt.* addebat *τὴν ἀκριβολογίαν τὴν μαθηματικὴν οὐκ ἐν ἅπασιν ἀπαιτητέον* (*certitudinem mathematicam non oportet in cunctis quærere.*) Ocellum igitur Lucanum inter Pythagorę discipulos enumeratum Lucianus in suo de errato in salutatione libello prodidit, licet *ὀικέλλον* nuncupet, ait enim *Ὁ μὲν τοι θεσπέσιος ὁ Πυθαγόρας εἰ καὶ μηδὲν αὐτὸς ἡμῖν ἴδιον καταλιπεῖν τῶν αὐτοῦ ἠξίωσεν, ὅσον Ὠικέλλῳ τῷ Λευκανῷ, καὶ Ἀρχύτᾳ, καὶ τοῖς ἄλλοις ὁμιληταῖς αὐτοῦ τεκμαίρεσθαι* &c. (*Diuinus quidem Pythagoras, tametsi nullã bonis reliquit litteram, vt ex Ocello Lucano, & Archyta, alijsq; eius discipulis licet conijcere.*)

Hoc opus De nat. vniu. Ocello cõscriptum fuisse probatur.

Grauiũ auctorũ de Ocello testimonia. Lucianus

Eundem imo pręnobilem in ea schola sibi locũ vindicasse, videtur docuisse Iamblicus in vita Pythagoræ c. 36. qui cum celeberrimos tantummodo illius scholæ philosophos recenseret, quoslibet sub generis, vel patriæ classe collocando dicebat.

Iamblichus. *Λευκανοί. ὄκελλος καὶ ὄκυλος ἀδελφοί. Ορεσάνδρος, Κέραμβος, Δαρδανεύς, Μαλίας.* (*Lucani Ocellus & Ocylus fratres. Oresander, Cerambus, Dardaneus, Malias*) tradidit quoq; (si priscis tamen scriptoribus mihi recentiores addere permittitur) Caspar Barthius Aduers. lib. 54.c.9.quo loci Ocelli sententiam de mutationibus ab eo traditam in hoc opere cap.1.tex.3.cum recenseret,auctoris ita meminit.

Barthius *Ocellus autem Lucanus, cuius libellus Pythagoreorum scitorum quadam concinnatio est, duas mutationes habere omnia, quæ nascuntur, tradit &c.*

Eundē prętærea Platonem, ideoq; pariter Aristotelem ætate præcessisse, vt facile eorum quilibet ex eiusdem operibus elegantia dogmata haurire potuerit, in Archytæ vita Laertius suasisse videtur, dum hanc Archytæ ad Platonem epistolam inseruit, in qua licet Nogarola Οὐκίλλῳ (*Vcello*) legerit, diligentissimus tamen Laertij interpres, qui collatis codicibus ipsum emendauit Thomas Aldobrandinus, cuius textum, & versionem in hac, & sequēti epistola sequar) ὀκέλλῳ legit, ea sic se habet.

Αρχύτας Πλάτωνι ὑγιαίνειν.

Archytas Καλῶς ποιεῖς ὅτι ἀποπέφευγας ἐκ τᾶς ἀῤῥωστίας. ταῦτα γὰρ αὐτός τε ἐπέσταλκας, καίτοι περὶ Δαμισκὸν ἀπαγγέλον. περὶ δὲ τῶν ὑπομνημάτων ἐπεμελήθημες, καὶ ἀνήλθομες ὡς Λευκανὼς, καὶ ἐνετύχομες τοῖς Ὀκέλλω ἐκγόνοις. τὰ μὲν ὦν περὶ νόμω καὶ βασιληΐας, καὶ ὁσιότατος, καὶ τᾶς τῶν παντων γενέσιος, αὐτοί τε ἔχομες καὶ τινα ἀπεστάλκαμες, τὰ δὲ λοιπὰ οὔτοι νῦν γε δύναται εὑρεθῆμεν. αἰ δέ κα εὑρεθῇ ἥξει τοι.

Archytas Platoni valere.

Rectè facis, quod ex valetudine emersisti; hoc enim, & ipse scripsisti, & Damiscus nuntiauit. De commentarijs autem suscepimus negotium, & ad Lucanos venimus, & cum Ocelli

li filijs congressi sumus. ac de legibus quidem, & regno, & pietate, & omnium rerum ortu ipsiq; habemus, & quadam misimus. reliqua verò nunc quidem inueniri non potuerūt, & si vnquam reperta fuerint, ad te differantur. addidit pariter *ibid.* Laertius Platonis epistolam, qua huic respondit Ocelli encomijs huiusmodi refertam.

Πλάτων Ἀρχύτᾳ εὖ πράττειν.

Τὰ μὲν παρὰ σοῦ ἐλθόντα ὑπομνήματα θαυμαστῶς ἀσμένοι τε ἐλάβομεν, καὶ τοῦ γράψαντος αὐτὰ ἠγάσθημεν ὡς ἔνι μάλιστα. καὶ ἔδοξεν ἡμῖν ἀνὴρ ἄξιος ἐκείνων τῶν παλαιῶν προγόνων. &c. Plato.

Plato Archytæ rectè agere.

Quæ à te profecta sunt commentaria, mirum in modum libenter accepimus, eorumq; scriptorem quammaximè admirati sumus, visusque est nobis vir maioribus illis antiquis dignus &c. quam respiciens epistolam ingeniorum phœnix Ioannes Picus Mirandulanus nobili Ocellum elogio in lib. 1. contra Astrologos ita decorauit. Ioannes Picus.

Cur & Ocellus idem Leucanus in libro de mundo: testimonio etiam ipse Platonis in philosophia eminentissimus. illudque idem Franciscus Patritius in disquisition. Peripat. passim testatus est, dum pleraq; Ocelli loca recenseret, è quibus vel inuito Ocello Peripatetica dogmata extorqueret, ibi quinimo lib. 7 Ocellum memorat ætate Hypocratem præcessisse, & Pythagoram audisse, è quibus certè testimonijs & librum de legibus, & elegans hoc præterea, quod modò exponemus de vniu. natura opusculum ab Ocello fuisse conscriptum abundè confirmatur. Franciscus Patritius.

Hoc verò quod præ manibus habemus de nat. vniu. opusculum, illud idem esse quod Ocellum conscripsisse modò innotuit, nedum grauium confirmat virorum auctoritas, qui id agnouere.

Caspar siquidem Barthius Ocelli nec sine elogio, cum Bart.

plerumq; meminisset, scilicet Aduersar. lib. 1. c. 8. & 15. lib. 7. c. 2. lib. 19. c. 16. lib. 23. c. 10. & lib. 56. c. 1. retulit lib. 20. c. vlt. locum Ocelli ex cap. vlt. tex. 9. & lib. 42. c. 1. cum attulisset locum cap. vlt. tex. 3. & 4. huius operis de nat. vniu. addidit. *Dubitant nonnulli de libelli eius ingenuitate, non considerate satis, vt ego persuasus sum. nam & breuitas, & grauitas illi saeculo respondet, vt de rebus, & sermone nunc nihil dicam. ipsa etiã prima verba αὐτὸν illud qui virtuti deuotioris retinet τάδε συνέγραψεν Ὤκελλος ὁ Λευκανὸς περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως Hæc autem conscripsit Ocellus Lucanus de nat. vniu.* quomodo, & in libello Timæi eiusdem inscriptionis Ioannes Meursius in suis notis in epist. Bessarionis Cardinalis ad pædagogum filiorum Thomæ Palæologi ait.

Meursius

Ecce autem lector, quantũ Græcia illa vetus mutauerit, & in quam barbariem deuenerit. venit hic mihi in mẽtem oraculum illud Ocelli Lucani de nat. vniuersi cap. 3. πολλάκις γάρ &c. vt cap. 3. tex. 4.

Daniel Senertus pariter in epit. sciẽt. nat. lib. 2. c. 1. huius operis locum legitimũ veluti Ocelli fætũ retulit, dixit .n. *Ocellus librũ suũ de rebus nat. περὶ τοῦ παντὸς inscripsit, & de his appellationib. scribit τὸ δ᾽ ἔγι ὅλον.* &c. vt c. 1. tex. 6.

Senertus

Præterea tamen in eo contenta dogmata eiusdem auctorem Ocellum Lucanum satis ostendunt: nam vniuersi æternitas primo c. expressa & cap. 3. exclusis quodãmodo difficultatibus confirmata Ocellum quidem in libro de vniuersi natura auctorem accersit. id Philo Iudęus in libro de mundo ita testatur.

Philo Iudæus.

Ενιοι δ᾽ οὐκ Ἀριστοτέλη τῆς δόξης εὑρετὴν λέγουσιν, ἀλλά καὶ τῶν Πυθαγορείων τινάς. ἐγὼ δὲ καὶ Ὠκέλλου συγγράμματι Λευκανοῦ γένος ἐπιγραμμένῳ περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως ἐνέτυχον, ἐν ᾧ ἀγέννητόν τε καὶ ἄφθαρτον, οὐκ ἀπεφαίνετο μόνον, ἀλλὰ καὶ δι᾽ ἀποδείξεως κατεσκεύαζεν. cæterum sunt,

qui

qui tradant opinionis huius non Aristotelem primum auctorem, sed Pythagoraos quosdam fuisse. at mihi Ocelli genere Lucani inscriptus de vniuersi natura commentarius oblatus est, in quo quidem mundum esse ingenitum, & nũquam interiturum non solum protulit, verùm etiam exquisitissimis rationibus comprobauit.

Confirmat pariter Cẽsorinus de die natali cap. 2. quo loci dicebat: *Sed prior illa sentẽtia, qua semper humanum genus fuisse creditur, auctores habet Pythagoram Samium, & Ocellum Lucanum, & Archytam Tarentinum.* Censorinus.

quem ibi de nostro Ocello loquutum fuisse consensit Aldus Manucius Pauli filius in suis ad illũ locũ notis, dicens.

Ocellum Lucanum) cuius extat liber περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως. malè alias Cereium, vel Coccium Lucanum. Manucius.

& disertè probauit Theodorus Canterus var. lect. lib. 1. cap. 17. qui correxit Syrianum Aristotelis interpretem lib. 13. metaph legentem Ἔκελλος non Ὤκελλος, vt pariter legitur in codice Censorini edito Parisijs 1583. a Lud. Carrione, & Louanij 1628. ab E. Puteano, & pariter ab Henrico Lindenborgio in sua editione facta Hamburgi 1614. qui in suis notis professus est Censorinum respexisse ad Ocelli verba, quæ hic habentur cap. 3. t. 3. Elementa cap 2. enumerata, cęliq; virtus in hæc inferiora ibi eruditissimè tradita Ocellũ quoq; auctorem agnoscũt. Sextus enim Empiricus, dum veterũ variantes de rerũ principijs sententias recenseret, adu. mathem lib. 9. cap. vlt. dicebat. Canterus. Lindenborgius.

Ἐκ πέντε δὲ Ὤκελλος ὁ Λευκανὸς καὶ Ἀριστοτέλης. συμπεριλαβὼν γὰρ τοῖς τέσσαρσι στοιχείοις τὸ πέμπτον, καὶ κυκλοφορητικὸν σῶμα, ἐξ οὗ λέγουσιν εἶναι τὰ οὐράνια. *ex quinq; autem Ocellus Lucanus, & Aristoteles. simul enim cum quatuor elementis assumpserunt quintum corpus, quod mouetur in orbem, ex quo dicunt esse cælestia.)* Sextus Empiricus.

Quod idẽ de primis qualitatibus ab Ocello ibid. enume- Picolomineus.

meratis Frãciſcus Picolomineus primus olim in hac Patauina Academia philoſ.in 2.de gen. t. 6. ita proferebat. *Ariſtot. non profitetur ſe inuentorem numeri primarũ qualitatum: nam Ocellus Pythagoraus, & Hypocrates his freqũeter ſunt vſi, at nõ patefecerunt quare tot,& tales eſſent.*

Stobæus. De cæteris tandem in hoc opuſculo cõtentis quis dubitet? ſi enim primũ reſpiciamus caput, textum eiuſdem vltimum: ſi ſecundum caput, textum ſextum, ſi tertium caput poſtremam textus quarti partem, & textum quintum ac ſextum, iiſdem ſeruatis vocibus, immutata licèt dialecto adamuſſim veluti Ocelli dogmata deſcribit Stobæus egl.phyſ. l. 1. cap. 24. ſi verò poſtremo tradita capite contemplemur, à Pythagoræa ſchola ea fere ſingula prodijſſe ex Iamblicho in parte politica à textu 8. ad finem vſque obſeruabimus, quem Ocelli opera inſpexiſſe, cuius tam nobili meminit teſtimonio, nemini dubium. Nec quempiam turbari contingat, quod, & de lege fragmentum, eoſq; vlterius, quos retulit Stobæus textus iiſdem quidem omnino vocibus, at diuerſa, Dorica ſcilicet dialecto, videat expreſſos: hinc enim nulla operi demenda fides, quod ipſa dogmata ſuo abundè vindicent auctori. Id certè aſſerẽdum crediderim Ocellum Dorica dialecto ſuum opus conſcripſiſſe, tum quia Pythagoræos quoslibet illi ſtuduiſſe comperio, quos legerim, ſi tamen de antiquis ſit ſermo: tum quia id Pythagoræ ſuadeant inſtituta, qui ſemper Græcorũ idiomatũ Doricũ maximè voluit ſectari, tum antiquius, cum etiã præſtantius illud ſemper arbitratus teſte Iamblicho: indeq; tenui, ac facili immutatione Ocelli opera ad Atticam traducta dialectum, vt celeberrima dogmata illa exprimerentur dialecto, quam maximè familiarem Græciæ eiuſdẽ elegantia conſtituerat, eo ferè pacto, quo Luſitano idiomate ab eruditis viris conſcripta opera in Caſtellanam, amæniorem veluti dictio,

Hoc opus Atticè an Doricè fuerit cõſcriptum

De vita Pyth. c. 34

ctionem transferri haud raro conspicimus exemplo. His igitur expletis, quæ Commentatoris graue præscribebat iudicium, doctissimum hoc opus ab Ocello, quē Italicæ philosophiæ fulgentissimum iubar dixerim.

—— quia talia nobis

Pectore parta suo, quęsitaq; præmia liquit Lucr. l. 5.

commentarijs illustrare aggredior, in quibus mentem auctoris inquirere constanti cum sanciuerim proposito, hoc vno præ oculis semper habito cætera minimo cultu prosequar, varietate rerum philosophica grauitate parūper delinita, vt inde lector excitatus mentis aciem acriùs defigat, prænobiliaq; Ocelli placita fortius attingat: & quia barbaris vocibus, quas recētiorum pleriq; proprias veluti philosophicæ scientiæ adscripsere non lucem, sed tenebras in hac tradenda disciplina affundi semper obseruaui: has non omnino philosophicis construendis operibus necessarias credidi; sed inauditis hisce vocibus tunc tantùm vtendum cum monuerit Cicero, vbi in rebus inusitatis versemur, & latinæ forte deficiant: ideo quotiescunque facilis, tradendisq; disciplinis apta permisit, eloquutio, eas fugiendas duxi; ne exponendi Ocelli gratia effictus commentarius nouo expositore diceretur indigere: conscribendis tamen scientiarum præceptis ineptam hinc quispiam à me λεξιθηρίαν (phaleratarum vocum aucupium, non expectet, eam enim potius sophistam, quàm philosophum decere, quem res, non verba congruum est inquirere, monebat Xenophon. gratos imò eloquij ornatus philosophicam grauitatē non exigere Romanæ innuit pater eloquentiæ, cum ait *à philosopho si afferas eloquentiam, non asperner: si non habeat, non admodum flagitem.* nec me quispiam damnet, quod frequentibus Aristotelis, aliorumq; eruditorum vsus fuerim testimonijs, ac si suppresso nomine sat fuisset erudita eorum monita recensere: Acad. q. li. 1. De fin. bon. & mal. li. 1.

in-

ingenuo.s.animi candore ea, quæ aliorum erant inuenta suis auctoribus adscribere semper æquum esse credidi, eorumq; ideo semper *nomina prætexui. est enim benignum, & plenum ingenui pudoris fateri per quos profeceris.* nec mihi vitio detur recentiorum plerorumq; placita ac dicta eo in opere me retulisse. in quo plurima vetustissimorum scriptorum monumenta collocabantur. *ego enim sum ex his, qui miror antiquos, non tamen, vt quidam, temporum nostrorum ingenia despicio.*

Plin. hist. nat. in præfat.

Plin. li. 2. epist. 21.

Hæc pauca tecũ volui, mi Lector, præfari. nũc ad Ocellum si lubet accede, in quo scias me vnicuiq; ingenio pro virili parte consulere tentasse. Si enim græca sapis, textu tantum græco varijs etiam lectionibus locupletato vtere: sin ea ignores, ad verbum versionem ad frontem illius vbique locatam inuenies. quòd si tibi insuauis hæc & duris nimium legibus efformata non arrideat, paraphrasim habes auctoris mentem liberiori quidem, at amæniori, & & faciliori stylo explicantem: indeq; si reconditi auctoris sensus, eruditaq; mysteria tibi occurrant, nulla in legẽdo commẽtario per te fiet temporis iactura. at si te adhuc ista lateant, meis laboribus vtere, quos vt omni secluso liuore euoluas, non deprecor; tanti non sunt enim hi commentarij, vt ἐπιφυόμενον τοῖς ὑπερβάλλουσι φθόνον (*inuidiam, quæ summis rebus adnascitur*) queant excitare. Si meliora ignores, hos tibi iucundos futuros spero; at si potiora eruditi vires ingenij (quod facillimè continget) tibi dictẽt, ea vt in lucem proferras obsecro, vt inde maior gloria Ocello, ac philosophiæ studiosis vtilitas conferatur: & dum *mea fama in obscuro sit, nobilitate, ac magnitudine eorum, qui nomini officient meo, me consoler.*

Hierocl. in carm. Pyth. n. 38.

Liuius in proœm. histor.

Ope-

OCELLVS LVCANVS

Operis auctor, subiectum, ac methodus exhibentur.

Textus 1.

ΤΑδε συνέγραψεν Ωκελλος. l. ὁ Λευκανὸς, περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως. τὰ μὲν τεκμηρίοις σαφέσι παρ' αὐτῆς τῆς φύσεως ἐκμαθὼν. τὰ δὲ καὶ δόξῃ μετὰ λόγου τὸ εἰκὸς ἀπὸ τῆς νοήσεως στοχαζόμενος.

HAec conscripsit Ocellus Lucanus de vniuersi natura: alia quidem argumentis manifestis ab ipsa natura edoctus, alia verò & opinione cũ ratione probabile à cogitatione assecutus.

I. V. Ωκελλος. al. Οἴκελλος.

PARAPHRASIS.

OCellus Lucanus hæc dogmata de vniuersi natura conscripsit: quorum alia certissimis veluti indicijs à naturæ eduxit operibus, alia verò opinione assecutus est, id sẽper quod magis probabile videbatur per rationem, ex ijs, quæ cogitauerat, eliciens.

COMMENTARIVS.

PRę nobili speculationum serie Vniuersi naturam illustraturus Ocellus eam nobis aperit viam, cuius auspicijs sublimia hæc, quæ sequuntur theoremata, fęliciter potuit attĩg isse: dum illa & certis ex naturæ operibus eductis experimentis, & diligenti studiosæ mentis consideratione se profitetur assequutum; quæ sanè vehemens vnicuiq; Au-

ctoris huius peruoluēdi desiderium facillimè cōciliare valeant, dum hoc vnico tramite philosophiam gloriosè attingi posse crediderim; qua scilicet ratione quis naturalem philosophum se profitebitur, qui naturę industria numquā opera voluit obseruare? vel quomodo philosophi nomine se audebit insignire, qui scientiæ, cuius amorem vel apertè profitetur, neglecta ratione, solis deditus experimentis, eorum causas contemplari acerrimè recusauit? quarum ope tantummodo ad scientiam liceat accedere, dum hac tantū sapientem potiri contingat.

Vera methodus philosophica.

—*Postquam in proprias deduxit singula causas.*

Manil. astron. 1.

Horum vtrumque se præstitisse cum testetur Ocellus, è cuius placitis Academica, & Peripatetica emanarunt inuenta, ipsum verè philosophorum encomijs, & imitatione longè dignissimum congruum erit confiteri, cum scilicet omne ferat punctum in philosophicis, qui experimentorum certissimo non destitutus præsidio, ad causarum contemplationem suos diriget labores, & fælici nexu admirāda naturæ opera diligenti causarum inquisitione cōnectet. Hæç fuerunt tam nobilis scientiæ primordia, dum effectuū admiratione capta, quia rudis adhuc

Philosophiæ initia.

In speciem iunuersa operum ratione carebat,

Manil. ibid.

ad inquirendas eorum causas sciendi cupida mens humana se extulit *Phil. teste met.* 1. *sum.* 1. *c. vlt.* hinc philosophiæ amor tam fixas in mortalium animis egit radices, dum arcana naturæ opera sedulo studio recensita nostros ita labores allicerent, vt inuentis eorum causis, non secus quàm reperto ditissimo mentis thesauro delectaremur. Vnde à plerisque obseruatam methodum, qua à sensibilibus semper abstrahendo, philosophicas percurrere semitas consueuerunt, recentiorum odia non miror excitasse, dum amœnissima florentis scientiæ viridaria ita arescere compulerit, vt suo horrore spectatores expellant, & quæ

Vnde recentiorū odia in philos.

ele-

elegantissimos fructus intellectui pollicebātur, inanes tantùm formas videantur exhibere. Hoc quidem me valdè sollicitat, quod Peripateticam hoc nomine plerosq; scholam odisse conspiciam, ac si experimentis, & naturæ operum obseruationibus infensa, circa abstracta tantum gestiat versari; & quæ Græcorum lepidissimus Comicorum in Socratem effingebat, non minus falsis nunc in Aristotelem iactentur commentis; atqui à veritate hæc prorsus abhorrere conuitia, & vbique à philosopho, ac Peripateticorum præstantissimis obseruata methodus ostentat, qui summa industria, ac sedulo labore ea, quæ humanam latere natura voluerat notitiam, inquirentes, ac fælici inueniētes conatu, nihil antiquius Peripateticis ostenderunt, quàm naturæ opera solerter rimari, præstantique causarum contemplatione illustrare: certè hoc ipsum apertè conuincit naturalis philosophiæ obiectum, quod à sensibili materia non esse immune vbique testatur Aristoteles. Familiarem igitur hanc Peripateticis methodum, ac vero philosopho maximè opportunam cum seruasse hic se profiteatur Ocellus, eam pariter, & in huius operis expositione sectari conabor, & ea, quæ ipse hic docebit, obseruatis naturæ operibus, & veterum philosophorum placitis, aperire, solerti causarum indagatione munire, poeticisque floribus, amœnæ eruditionis condimentis, & ingeniosis recentiorum inuentis materiæ delinita grauitate, antiquissimum philosophum, & qui reuera Platonis, & Aristotelis Philosophicas semitas monstrauit, nouissimo exornatum cultu exhibere curabo. Hic quisnam sit, quid doceat, & qua methodo traditam adeptus fuerit doctrinam, in hoc primo textu elegantissimè proponit; se scilicet Ocellum Lucanum, philosophum nuncupat, quem Italum genere, & Pythagoræum fuisse inde apparet, vt etiam mox ostendimus. Operis verò subiectum

Aristoph. in Nebul.

Peripateticus quo modo procedat

met. 6. t. 2.

Methodus seruanda in hisce cōmētarijs.

Operis auctor.

Subiectū

præstantius certè non contingit exoptare: hìc enim Vniuersi naturam generoso perscrutatur labore, vt audaci ferè conatu vltra quàm par esset mortalis progressa videatur potētia, quæ Vniuersum breui verborum ambitu complecti tentauit, sed.

Manil. Astron. 4.

—— Quid mirum noscere mundum,
Si possunt homines, quibus est & mundus in ipsis?
Exemplumque Dei quisque est in imagine parua.

Ad eam igitur singula nec dubio feruntur gressu dogmata hisce quatuor modo explicandis comprehensa capitibus, in quorum primo Vniuersi æternitas: in secundo elementa, eorum principia, passiones, & mutationes, necnon causa ortus effectiua, cælum scilicet, diligenti perpenduntur examine: in tertio illæ, quibus prædicta premuntur, soluuntur difficultates: ac in postremo quanam ratione hominum ortus ritè succedat, acutissimè differitur. Quàm autem rectè in libello contenta eiusdem inscriptioni hæc ipsa respondeant, facilè licebit inferre, dum Vniuersi natura proposita explicanda, ipsum ratione sui in primo capite consideretur, de illo .f. tale agitādo quæsitum, quod primo loco philosophanti cuilibet occurrat, vt enim dicebat Plato, dum mūdi pariter naturam in Timeo perscrutaretur. σκεπτέον ἂν δὴ περὶ αὐτοῦ πρῶτον, ὅπερ ὑπόκειται περὶ παντὸς ἐν ἀρχῇ δεῖν σκοπεῖν, πότερον ἦν ἀεὶ γενέσεως ἀρχὴν ἔχων οὐδεμίαν, ἢ γέγονεν, ἀπ' ἀρχῆς τινος ἀρξάμενος. (*Considerandum igitur de ipso primùm, quod quidem supponitur de vnoquoq; ab initio opus esse speculari, vtrum nullum habuerit sui ortus principium, vel factus fuerit, à principio aliquo deducens exordium.*) Cuius occasione quæsiti pleraque, è quibus Vniuersi perfectio apertissimè elucescat, quā ingeniosissimè explicantur. In secundo verò cap. Vniuersi quoq; ritè naturā intuetur, dum ad illius constitutionem natiua quadam necessitate requisitæ partes nobis dilucidè

Synopsis in eo cōtētorum.

Quodnā quæsitum primò sēper explicandum.

assignantur, elementa scilicet, ac cælum ipsum; eoque magis, quòd hæc non peculiaris ratione naturæ, sed quatenus Vniuersum immutabili quodam ordine respiciunt, nostra modò exercēt ingenia. hoc verò elementis, & cælo munus adscribēdum, quod Vniuersi partes statuantur, cùm et sit Peripatus, dum illius princeps 1. *cæli t.* 5. quintum adesse corpus præter elemēta edocturus, huiusmodi entia voce *μορίων κατ' εἶδος* (*partium secundùm speciem*) in ordine ad Vniuersum voluit expressisse: eidem quoque inseruit operi tertium caput, in quo nonnullæ excluduntur difficultates, quas abūdè in secundo cap. traditæ elementorum mutationes excitauerant, vnde statuta in primo cap. Vniuersi æternitas videbatur euerti. imperfecta quinimò de Vniuerso quis Ocelli dogmata negaret, si primarum illius partium meminisse inepta recusasset negligentia, hic, vbi ipsum quatenus est etiam *τὸ ὅλον* (*totum*) vt t. 5. contemplari profitetur? sic enim eas pariter considerare oportebat, quia *ὅλον λέγεται, οὗ μηδὲν ἄπεστι μέρος, ἐξ ὧν λέγεται τὸ ὅλον φύσει* (*totum dicitur, cuius partium nulla abest, è quibus natura dicitur totum*) *met.* 5. *t.* 5. Nec incongruè quartum addidit caput (si tamen illud huius operis, & non alterius cuiuspiam totum particulam asseramus, quæ hunc eumdem auctorem conscripsisse prodidit Architas) in quo nobilior Vniuersi pars, si saltem inferiora intueamur, homo scilicet,

Elementa, & cælum Vniuersi partes.

Totum quid.

Hominis præstantia.

Cui ratio, & magna cælestia semina mentis
Munere sunt concessa Deum: mortalibus alti
Quantum cælicolę, tantumdem animalibus isti
Præcellunt cunctis, tribuit namq; ipsa minores
Hos terris natura Deos.

Sil. Ital. bell. Pun. lib. 15.

exhibetur; non ratione quidem sui, sed vt ad vniuersi conseruationem omnes suos dirigit conatus; dum ibi de humana generatione disseratur, politicè quidem magis, quàm physicè: sic enim longè potiori modo inde Vniuersi ema-

nat.

nat perfectio, ac in quibuſlibet naturę operibus expetita cõ-ſeruatio, quam vnicam in ortu, & educatione hominis ſe reſpicere Ocellus ibi profitetur: vnde variarum connexio eluceſcit ſpeculationum, quæ hic profunda eruditione congeſtæ ſolida Peripateticæ doctrinæ fundamenta cõſtituerunt.

Cõnexio partium huius operis.

Quod ſi nomine *φύσεως* in textus limine collocato generationem expreſſam velimus affirmare, vt affirmandum ſuaſit Architas, dum inter opera Ocelli de Vniuerſi ortu, non verò de Vniuerſi natura recenſuit opuſculum; hic pariter monuit eruditiſsimus Nogarola: ac primæua dictat nominis *φύσεως* ſignificatio, per quàm ortus, & ad naturam per ortũ proceſsus indicantur 2. *phyſ.* 14. *&* 5. *met. t.* 5. ſicq; librum de Vniuerſi generatione inſcribendum placeat ſtatuere, pulchrior etiã nobis huius operis ſeries occurret. Vel enim Vniuerſi ortum ratione, ſui, vel ratione partium ipſius intuemur. Primum prętat auctor *cap.* 1. quo loci an Vniuerſũ genitum ſit, vel æternum perquirit. Alterum cætera exhibent capita, dum huiuſmodi partium mutuus ortus, ac ad perfectam mixti conſtitutionem, ſiue ſub materiæ, ſeu ſub effectricis cauſæ accedant ratione, concurſus in 2. *cap.* acutiſſimè declaretur: excluſiſq; in 3 *cap.* dubitationibus inde, vt dicebatur, emergentibus (non ſat enim eſt veritatẽ edocere, ni eæ vlterius, quæ inſurgunt validè opprimãtur difficultates *met.* 3. *t.* 2.) perfectioris mixti, hominis ſcilicet generatio in poſtremo capite exacta methodo cõſideratur, vt tamen ipſa ad Vniuerſi bonum, perfectionem, ac eius inferiorum partium regimen recto rationis ducitur impulſu. Et hinc omninò corruet quod, quis facilè potuiſſet obijcere, hic ſcilicet pleraque omiſſa, quæ diligentis philoſophi ſpeculatio videbatur exigere; qualia fortè fuerint, quæ in ſuo de Vniuerſi natura opuſculo Timæus Locrus edocuit, ex eoq; in Timæum tranſtulit Plato: & quæ in libris de cælo tradidit philoſophus, in quibus pariter *περὶ τοῦ παντὸς φύ-*

φύσις generationem ſignificat. *Laert. in Archita.*

Difficultas, & eius ſolutio.

σεως

σιως (de Vniuersi natura) l. 1. t. 4. se agere profitetur; ille enim nedum Vniuersi naturam, at etiam animam assumpserat cõsiderandam, dum opus inscripsit *περὶ ψυχᾶς κόσμω καὶ φύσιος (De anima mundi, & natura)* hic Vniuersi partes, ac conditiones voluit indicare, ideoque librum non de Vniuerso, sed de cęlo potius inscripsit: at Ocellus solam sibi proposuit Vniuersi inquirendam generationem, &, si naturam explicare contendit, Vniuersum tantummodo, ac ea, quę in ipso præcipuæ veluti partes clauduntur, nec ratione sui, at quatenus ipsum respiciunt, contemplari instituit.

Has verò de Vniuerso speculationes se duplici methodo assequutum profitetur, assidua scilicet naturalium obseruatione, vnde manifesta deduxerit *τεκμήρια*, & vlteriùs ex ijs, quæ rationabili cogitatione perpẽdebat, ea, quæ magis probabilia videbantur *δόξῃ* eliciens; vnde obseruandum hic alia ab Auctore, vt necessaria, alia verò veluti probabilia exhiberi. Prima sunt, quæ è naturæ operibus certissimis veluti argumentis deprehendit, vt denotat vox *τεκμήριον*, quę propriè necessarium signum exprimit. Aristoteles enim *rhet. p. c. 2.* dum de signis differeret, aiebat. *τούτων δὲ τὸ μὲν ἀναγκαῖον τεκμήριον (horum quod quidem necessarium, est τεκμήριον)* Alia verò sunt, quæ vigili comperta studio, vt veritati magis consona auctori placuit eligere, & hæc ad *δόξαν* reijcit, vtpote ad eam, cuius peculiare sit munus probabilia attingere: vbi animaduertendum, quòd licet *δόξαν* pro actu mentis, per quem conclusionem contemplatur, hic accipiendum putarit Nogarola, cum tamen hic videatur pro intellectus opere constitui, cuius ope probabilia assequatur, ab Ocello propriè assumi arbitror, prout scilicet exprimit intellectus habitum scientiæ contradistinctum, qui circa ea versetur (vt terminis scholarum vtar) quæ aliter possunt se habere, & dicitur opinio, iuxta dogmata philoso-

Methodus ab Ocello seruata.

τεκμήριον quid.

δόξα quid

Habitus intellectus. losophi *eth. 6. c. 3*, quo loci sex habitus, quibus exornatur intellectus cum recenseret, intellectum, sapientiam, scientiam, prudentiam, artem, & opinionem, de quibus *ibid. & seqq. c.* hoc inter illos discrimen statuebat, quod huic non repugnaret falsitas, cuius omnino incapaces cæteras docebat, qui tantum ad necessaria dirigebantur. In eo verò sensu vocem δόξαν ab Ocello acceptam mihi suadet huiusmodi significatio apud Pythagoræos nominis δόξα familiaris,

Opinio q. d apud Pythagoræos. in quorum schola cum educatus fuerit Ocellus, verisimile est eum ipsorum terminos in disserendo vsurpasse, quantumuis dogmata non sectaretur omninò; quod vt veritati consonum appareat, ne parumper ad elegantem, circa principia Pythagoræorum tædeat digredi sententiam, è qua

Numeri quomodo rerũ principia. sola traditę certissimum veritatis argumentum valet prodire. Adnotandum igitur Pythagoram numeros entium primordia statuisse: id verò qua potissimùm ratione contin-

Denarius numeri natura. geret traditurus ille, numeri naturam denarium esse docuit, eo quòd in numero vltra denarium progredi nõ liceat, denarij verò vim in quaternione asseruit constitutam; si enim quaternario vnitatem, dualitatem, & ternarium in eo contentos placeat cõnectere, iam denarius emanabit. cum igi-

De plac. phil. lib. 1. tur, Plutarcho teste, vnitatum ratione in denario veram numeri quantitatem collocaret, quæ quoque in denario refulgebat, si tamen facultates spectaremus, quod prima pariter entia mathematica suadebant, dum vnitatis vicem gerebat punctum, cui, indiuisibile cum sit, ritè adaptabitur: dualitatis partes deferebat linea, quam duobus terminis scimus inclusam: ternarij verè munia subibat prima figurarum, nempe triangulus, ac tandem quaternarij vices supplebat primum corpus, videlicet pyramidale, vt obser-

In aur. carm. Pyth. uauit Hierocles; omnia ideo Pythagoras ex denario asseruit constitui, cuncta numerorum imitatione entia esse

con. 47. conijciens, vt dicitur *met. 1. t. 6.* quod pariter Plato secutus

id,

idcirco ex vnius idea, longitudine, ac latitudine, & profunditate prima animal, & reliqua entia docuit prodire apud Arist. 1. *de an.* 26. eodemq; percitus dogmate, animam quoque nostram (vt ex ijsdem colligere licet auctoribus) quaternario, ideoq; denario numero credidit constitutam, dum in ea intellectum agnouit, scientiam, opinionem, & sensum, quorum primus vnitatis vicem gereret, vel quia, quæ percipit velut quid vnum consueuit compræhendere, prout scilicet è pluribus particularibus experimentis vniuersale efformat axioma, quod scientiæ est principium *post.* 2. *t. vlt.* & 1. *met. c.* 1. vel quia ad principia tantummodo fertur *eth.* 6. *c.* 6. scientia dualitatis rationem subit, cum à principijs, & causis ad conclusionem ita feratur, vt alteram cõtradictionis partem determinatè attingat *post.* 1. *c.* 24. & *seqq.* Opinio verò ternarium perfectissimè exhibeat, quia mens à principijs per opinionem, ad conclusionis notitiam ita deducitur, quòd alteri cõtradictionis parti inconcusso non adhæreat assensu, sed semper alterius partis formidine prematur *ibid. c. eod.* sensus tandem exactè quaternario respondebat, ratione obiecti, cum corpora tantùm prosequatur, quæ è quaternario videntur educta. cum igitur opinioni ternarium Pythagoras adscripserit, solo probabilitatis intuitu, eamq; nomine δόξας prædictis in locis videamus expressam, quis eam ab Ocello Pythagoræo accipi pro assensu intellectus probabilia considerantis audeat negare? eoq; magis, quòd hanc esse Ocelli sententiam libentius crediderim, quod non quibuslibet suæ mentis cogitationibus se adhæsisse profitetur, at ijs tantummodo, quę probabilioribus innixæ fundamentis inter eas prodierant. Suas igitur ad Vniuersum celebres cum dirigat Ocellus contemplationes, ea proponendo, quæ & illustribus naturæ operibus, & probabili ductus coniectura obseruauit, demonstratiuam necessita-

Anima quomodo ex quaternario.

tem in singulis huius operis partibus non expetenda m... meminerit lector, quòd si auctoris mentem alicubi nostris commentarijs non exactè inueniet expressam (quod plerumque certè continget) at tantùm probabilibus delineatam coniecturis, eas blando contempletur animo, memor hanc methodum in illius expositione auctoris non dedecere, qui per eam se profecisse quàm modestissimè profitetur.

Prima ratio, qua Vniuersi infertur æternitas ab Auctore.

Textus 2.

Δοκεῖ γάρ μοι τὸ πᾶν ἀνώλεθρον εἶναι καὶ ἀγένητον. ἀεί τε γὰρ ἦν, καὶ ἔσται. εἰ γὰρ ἔγχρονον, οὐκ ἂν ἔτι ἦν. οὕτως οὖν ἀγένητον τὸ πᾶν καὶ ἀνώλεθρον. 1. οὐδὲ γὰρ εἰ γενόμενόν τις αὐτὸ δοξάζει, εὕροιτο ἂν εἰς ὃ φθαρεῖ, καὶ διαλυθείη. ἐξ οὗ. 2. γὰρ γέγονεν, ἐκεῖνο πρῶτον τοῦ παντός ἐστιν. εἰς ὅ τε πάλιν φθαρήσεται, ἐκεῖνο πρῶτον τοῦ παντὸς ἔσται. τὸ γε δὲ. 3. πᾶν γινόμενον σὺν πᾶσι γίνεται, καὶ τὸ φθειρόμενον σὺν πᾶσι φθείρεται, καὶ τοῦτό γε. 4. ἀδύνατον. ἄναρχον ἄρα καὶ ἀτελεύτητον τὸ πᾶν. οὐ μὴν ἄλλως ἔχει. 5. ἢ οὕτως.

1. vv. ἀνώλεθρόν τε καὶ ἀγένητον τὸ πᾶν.
2. vv. & Lou. ἐξ ὅτου τε καὶ γέγονεν.
3. v. δ' ἐγε
4. n. γε δή. immut. ex v.
5. n. ἔχει. im. ex c.

VIdetur mihi Vniuersum interitu, & ortu carere, semper .n. fuit, & erit, si .n. in tempore, nõ adhuc esset. sic igitur ingenitũ vniuersum, & incorruptibile, neq; enim, si quis factum ipsum opinetur, inueniet in quid corrumpatur, & dissoluatur. ex quo enim factum est, illud prius Vniuerso est. in quodque rursus corrumpetur, illud posterius Vniuerso erit. Vniuersũ verò cum omnibus fit, & dum corrumpitur, cum omnibus corrumpetur. hoc autem impossibile. sine principio igitur, & sine fine Vniuersum. non igitur aliter se habet, quàm sic.

PA-

PARAPHRASIS.

VNiuersum sanè ortus expers, ac interitus est statuendum, quia semper fuit, ac semper erit. si enim in tempore conditum fuisse quis asserat, iam certè aliquando interitu premetur. ideoque satius erit ipsum ingenitum dicere, ac incorruptibile; non licet enim ostendere è quanam prodierit materia, hæc enim præcessisset Vniuersum, ideoque ipsum totum non fuisset productum; & pari ratione si interiret, in aliquam dissolueretur materiam, quæ eo corrupto permaneret, ideoque amplius Vniuersum interijsse non liceret asserere; vt enim Vniuersum fiat, omnes simul partes fieri, ac vt intereat omnes partes interire oportet; quod fieri cum nequeat, ortu, ac interitu Vniuersum carere dicendum erit.

COMMENTARIVS.

PRima sui erroris, quo æternitatē Vniuerso adscribere contendit, Ocellus hic constituit fundamenta, quæ in huius operis limine vigili collocanda studio, ac solerti lustranda examine, ne principij petitione *pr.* 2. *c.* 18. damnata, validissimo veluti concussa cuniculo miserrimè corruant. videtur scilicet Auctor in hoc contextu eidem positioni, principij, ac conclusionis munia tribuere, nec aliunde æternum inferre Vniuersum, quàm quia ortus Difficultas, eius solutio.

æquè ac interitus expers censeatur, quæ duo in idem coincidere, cum nos moneat Phil. 1. *cæli* 125. iam idem probari per idem plerosque continget asserere. Auctoris igitur propositio, vt hæc euitentur absurda, ab ingeniosa eiusdem probatione acuta contemplatione seiungenda; & obseruandum, hic primò suam de Vniuersi æternitate (quam *hoc c. t. vlt.* prorsus euertemus) Ocellum referre sententiam, eamq; diligenter, nouam veluti ac cęterorum placitis philosophorum repugnantem, primò explicare, ac inde valida munire ratione, cuius exordium ibi οὐδὲ γὰρ (*neque enim*) Tunc nouum hoc dogma dixi, quia & posteriori ignotum ætati comperio, dum eruditissimum de cælo conscribens opus Aristoteles, nondum fortè conspecto hoc Ocelli opusculo, è quo inde plura fælicissimè desumpsit *lib.* 1. *t.* 102. omnes mundum genitum dixerit asseruisse. Perobscura sanè vtraq; textus pars, at longè maiori luce prior videtur indigere. Vniuersum in ipsa interitus statuit expers, & ortus, ideoq; æternum; quia semper fuisse, ac semper futurum arbitratur, è quibus sanè ortus rei excluditur ac interitus, cum ille ex traditis *phys.* 5. *t.* 7. à non esse ad esse, hic verò ex opposito ab esse ad non esse transitum penes philosophos consueuerit expressisse. cum tamen subdit, quòd si ἔγχρονος (*in tempore*) statuatur, in posterũ non erit: Cimmerias video tenebras insurgere, ideoque lucem à veteri censeo exposcendam philosophia. Genitum veteres asserebant Vniuersum, eorum tamen plerique non putabant interitui obnoxium *d. t.* 102. inter quos sanè Pythagoras apud Plutarchum. idem de cælo asserebat Timęus *ib. t.* 109. hoc dogma crediderim Ocellum respexisse, atque idcircò dixisse ab Vniuerso, si ipsum interitu carere asseramus, excludẽda pariter esse primordia: quia si genitum affirmemus, interitui certè subijcietur, vt *ibid. seqq. text.* probat philos. ideoque & ortu, & in-

Auctoris mens in hoc textu.

Mundus apud antiquos genitus.

Ortus, & interitus quid.

De Vniuerso veterũ sententiæ.

2. *de plac. phil. c.* 4.

teritu

teritu ipsum immune statuendum arbitrari. idq; voce ἔγχρονος expressisse reor, quia iuxta veterum dogmata, Vniuersum, si conditum asseramus, in tempore quoque genitum affirmare oportebit, dum & tempus æternū omnes statuisse obseruet philosophus 8. *phys.* 10. vno excepto Platone, quem Ocello posteriorem ostendimus. Sic verò sua proposita sententia, simulq; declarata, eam pluribus munire contendit rationibus; earumq; prima, quam hic acutissimè effingit, talis profectò videtur. Si Vniuersum ortui, ac interitui est obnoxium, ex aliquo certè prodijt, quod ipsum Vniuersum præcessit, & in aliquid pariter resoluetur, quod erit Vniuerso posterius, vt mox abundè declarabitur. id verò à recta arbitratur ratione abhorrere Ocellus, ex eo, quòd si Vniuersum dicatur progigni, singulas insimul, quæ illi insunt, partes produci oportebit, si enim secus contingeret, non iam genitum foret Vniuersum, at tantummodo ex præexistentibus illis partibus non Vniuersum, sed reliquæ Vniuersi partes prodijssent: quòd si singulæ cum Vniuerso producuntur partes, iam nulla præexistit; cuius contrarium mox supponebatur, ac verum esse mox certis firmabitur argumentis. eademq; de Vniuersi interitu vigebit ratio. si enim ipsum interire statuamus, singulæ ipsius peribunt partes, aliàs non Vniuersi, at quarumdam tantùm partium contigisset interitus; ideoq; cum quid anterius, & quid posterius, a quo gignatur, & in quod resoluatur Vniuersum, assignare videatur impossibile, satius erit ortum ab ipso excludere, ac interitum. Longè verò certissimum, si naturæ iura placeat intueri, illud videbitur principium, quod. s. quid præesse oporteat, si Vniuersum sit progignendum, dum valida quauis naturæ facultate, ex non ente ens nequeat educi, ideoq; commune philosophantium fuisse placitum doceat Arist. 1 *phys.* 34. ex nihilo nil fieri, idemq; *met.* 11. *sum.* 2. *c.* 4. confir-

Tempus æternum veteres opinabātur.

Ocelli ratio prima pro Vniu. æ-tern.

Ens non fit ex nō ente.

firmet, indeq; hæc potissimum veritas elucescit, quod vix aliquid factum audimus, quòd naturali illicò quopiam perciti impulsu, ex quonam factum fuerit, inquirimus; vnde Epicuri studia lepida traxere primordia; ille siquidem adolescens adhuc, attentè Grammaticum hæc sibi Hesiodi carmina cum audiret explicantem.

Epicurus qua ratione philosophus *in Theogon.*

Ἤτοι μὲν πρώτιστα Χάος γένετ', αὐτὰρ ἔπειτα
Γαῖ' εὐρύστερνος, πάντων ἕδος ——

Sext. Empir. adu. Mathem. lib. 9. c. de loco.

(*Primò quidem Chaos factum est, at deinde Terra latum habens pectus, omnium sedes* (à quonam tale prodijsset Chaos, si exortum fuisse ibi asserebatur, ingeniosissimè interrogauit. quo eleganti perculsum quæsito Grammaticum, hæc docere non sui muneris esse, at eorum, qui philosophi nuncuparentur, cum audisset respondentem; ad eos sibi Epicurus acutè intulit accedendum, dimissoque Grammatico, celeri gressu ad philosophiæ studia se conferens, eorum tanto correptus est amore, vt sedulo perquirendis opere naturæ arcanis omnino intentus, è vilibus tantummodo telluris, ac fontium muneribus ignobilia sub corpori ministrarit alimenta, vt auidum sciendi animum nobili meliùs speculationum vbertate recrearet. vnde Iuuenalis dicebat.

Diog. Laert. in eius vita.

Sat. 4.

Epicuri victus.

———————— *edam,*
In quantum sitis, atque fames, & frigora poscunt,
Quantum, Epicure, tibi paruis suffecit in hortis.

Vt verò naturæ consonum est, omnia ex aliquo ente prodire, in ens pariter cuncta resolui immutabili eiusdem sancitum decreto, ideoque dogmaticorum omnium commune placitum asserebat Empiricus omnia ex aliquo ente progigni, & in aliquod pariter ens, dum intereant, resolui, quod quanam potissimum ratione contingat *phys. p.* 15. latè monuit Aristoteles impressa hic ab Ocello *cap.* 2. sequutus vestigia, quibus pariter inhæsisse videtur Lucretius, cum cecinit.

Pyrhon. hypot. l. 3. c. 17.

Nil

Nil igitur fieri de nilo posse fatendum est, rer.nat.1
Semine quando opus est rebus, quo quaque creata
Aeris in teneras possint proferrier auras.

Mutationes, quibus premuntur ea, quæ oriuntur, hic recensentur. Text.3.

Παντὶ. 1. τὸ γενέσεως ἀρχὴν εἰληφὸς, καὶ διαλύσεως ὀφεῖλον κοινωνῆσαι. 2. δύο ἐπιδέχεται μεταβολὰς, μίαν μὲν τὴν ἀπὸ τοῦ μείονος ἐπὶ τὸ μεῖζον, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ χείρονος ἐπὶ τὸ βέλτιον, καλεῖται δὲ τὸ μὲν ἀφ' οὗ ἂν. 3. ἄρξηται μεταβάλλειν, γένεσις, τὸ δὲ εἰς ὃ ἀφικνεῖται, ἀκμή. δευτέραν δὲ τὴν ἀπὸ τοῦ μείζονος ἐπὶ τὸ μεῖον, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ βελτίονος ἐπὶ τὸ χεῖρον. τὸ δὲ συμπέρασμα τῆς μεταβολῆς ταύτης ὀνομάζεται φθορὰ, καὶ διάλυσις.

QVidquid generationis principium accepit, & dissolutionis debet esse particeps duabus afficitur mutationibus, quarum est vna quidem à minori ad maius, & à deteriori ad melius. vocatur verò id quidem à quo incipit mutari, generatio: id verò ad quod peruenit, vigor. altera autem à maiori ad minus, & à meliori ad deterius. & terminus talis mutationis dicitur corruptio, & dissolutio.

1.V. δὲ.
2.V. desunt hæc duo verba.
3. vv. & C. ἔπει.

PARAPHRASIS.

QVidquid genitum est, ideoque interitui obnoxium, duabus premitur mutationibus, per quarum vnam à minori ad maius, & à deteriori progreditur ad melius, & huius

ius principium generatio, ac terminus est rei ipsius vigor; per aliam verò ex opposito à maiori ad minus, & à meliori vergit ad deterius; ac huiusmodi terminus mutationis est ipsius rei interitus, & dissolutio.

COMMENTARIVS.

Textus cũ præced. connexio.

Vniuersum in præced. contextu inde Ocellus intulit æternum, quòd excogitabile non foret principium, è quo quis ipsum affirmaret prodijsse, idem nunc alijs firmãdum cum ducat rationibus, alteram ex eo potissimùm desumpsit, quòd ijs Vniuersum non prematur mutationibus, nec subiaceat conditionibus, quas in genitis ipsis frequenti exemplo contingere videmus. has ideo in hoc textu ingeniosè recenset, ac simul explicat, vt inde in sequ. textu statuendæ rationis certissima consurgant principia. Nos igitur monet Auctor entia quælibet, quæ ortum sortita communi naturæ lege interitui sunt obnoxia, duabus necessariò mutationibus affici, per quarum vnam cum à non esse ferantur ad esse, à minori ad maius, & à deteriori ad melius fælici ducuntur sorte: huiusq; mutationis exordium, rei ortus dicitur, ac terminus ἀκμή, qui rei vigorem, ac perfectum statum, eiusq; florem exprimit. per alteram vero è perfecta hac conditione cum ad non esse præcipiti ferantur occasu, à meliori ad deterius, & à maiori ad minus, infælix quidam erit transitus, cuius terminus ipsius entis erit interitus. medium verò illum statum, quem hic ingeniosè ἀκμὴν nuncupauit Ocellus, eleganter nobis descripsit Timæus Locrus in suo de mundi anima opusculo, quod nobilia Platonicæ philosophiæ præbuit incrementa, ibi enim cum acutè contemplaretur,

Entium genitorum mutationes.

Ortus, vigor, & interitus in genitis.

viuido quotiescunque vegetantis animæ robore maior alimenti copia in viuentis immutetur substantiam, quàm natiui vorax caloris ardor consumpserit, viuens augeri, vt latè profitetur philos. 1. *de ortu* 41. diceb it ὅ καὶ εἰκα πλεῖω τὰς ἀπορρεούσας ἐπέρδοιτο, αὔξη λέγεται. εἰκα δὲ μεῖω φθίσις. ἀλλ' ἀκμὰ μεθόριον τέτων ἐςὶ, καὶ ἐν ἰσότατι ἀπορροὰς καὶ ἐπιρροὰς νοεῖται, (*quòd & si plus aduenia, quàm defluxerit, auctio dicitur; sin verò minùs, corruptio. vigor autem medius harum terminus est, & æqualitate defluxionis, & influxionis intelligitur*) hæc autem perfectæ, ac imperfectæ conditionis, incrementi, & decrementi per ἀκμὴν connexio in naturali tantùm mutatione perenni nobis apparet euentu; in ea siquidem apto veluti quodam incremẽto per gradus proportionaliter ad τὴν ἀκμὴν ascendimus, vnde pari decrementi ratione ad interitum vergimus. huius perspicuum nobis humana vita præbet exemplum, in qua à tenera ætate paulatim contracto vigore lento gradu ad ætatis robur progredimur, quod vbi nec longo decursu sensim imminui contigerit, iam siccitas superuenit; consequitur inde natiui caloris imminutio, quæ lentè quantumuis succedat, ni violentia morborum occurrat, reuera tamen natiuus calor ad eum statum paulatim vergit, vt à minima quauis alteratione extrinsecùs accedente dissipetur, miserrimèq; simul extinguatur. quas fugaces ætatis nostræ vicissitudines, mediæ quoque illius, quam ἀκμὴν diximus, conditionis non immemor Ouidius, sic elegantissimè describebat.

In motu naturali.

In humana vita.

Metam. 15.

Editus in lucem iacuit sine viribus infans
Mox quadrupes, rituque tulit sua membra ferarum,
Paulatimque tremens, & nondum poplite firmo
Constitit, adiutisque aliquo conamine neruis
Inde valens veloxque fuit, spatiumque iuuenta
Transit, & emeritis medij quoque temporis annis

Labitur occidua per iter decliue senecta.

Motus violenti conditio.

has verò immutabili se consequentes serie incrementi, ac decrementi vices violenta nobis non exhibet mutatio, ab extrinseca scilicet proueniens causa *eth.* 3. *cap.* 1. momentaneo velut ictu, id omne, quod natura successiuo temporis decursu benignissimè concessit, seuissimè gestit abolere. Hæc autem quæ de ortu, & interitu, hic præscripsit Ocellus ad auctionem quoque, & diminutionem, ac eas alterationes, in quibus successiuè acquisita qualitas pari ferè successione deperditur, licet transferre; cuius oppositum in motu locali grauium apparebit, tam si naturalem, quàm si violentum ab inuicem disiunctos placeat considerare. in his enim non mobile à quiete, quam in termino à quo sortiebatur recedens

Virg. Aen. 4.

Mobilitate viget, viresque acquirit eundo;

Naturalis, & violenti motus natura, & discrimen.

ita quòd ad medium vsque spatij vires gradatim illius motus acquirat, quæ inde pari quoque proportione, vsque ad terminum in quo quiescet procedēdo, omnino deperdantur: at si motus sit naturalis, quo magis mobile recedet à termino à quo, eo velociùs semper feretur, vt eo citiùs natiuo sibi loco liceat potiri: si verò sit violentus, ex opposito, quo magis ad terminum ad quem impellitur, accedit, eo magis acquisitam celeritatem deperdit. prædicta verò inter motum localem, & reliquas mutationes ex eo facilè emergit diuersitas, quòd in cæteris mutationibus, non vna tantùm assumitur, at duæ oppositæ connectuntur: hic verò seorsim vnumquemq; motū localem contemplamur; quod si & hos connecteremus per quietem, quæ vt dicitur 8. *phys. & seqq.* in puncto reflexionis occurrit, non secus quàm per ἀκμὴν ortum, & interitum, auctionem, & diminutionem accessum, & recessum à qualitate coniungimus, idem profectò in motu locali, quod in cæteris motibus clarissimè appareret. Huius verò, cuius localis vnusquisque motus

Eiusdem ratio.

par-

participes est, inæqualitatis rationem (quæ eo inuentu difficilior videtur, quo nullum grauitatis gradum, nec vllam entitatem mobili, dum fertur, superaddi conspicimus, & ab eodem, quatenus idem semper prouenit idem) è philosophorum doctrina, siue naturalem, siue violentum motum contemplemur, non difficili licebit eruere negotio, si non inutili omnino labore, vt illa inquiratur, à textu paulatim libeat digredi. illum quippe si contemplemur, quem naturalem scholæ nuncuparunt, semper intendi, &, quò magis ad locum naturalem mobile accedat, eo velociùs ferri 8. *phys.*76. cum docuisset philos. talis rationem euentus 1. *cæli* 88. in grauitatis reijciebat incrementum, quæ mobili, dum moueretur, accederet; accipiendo scilicet grauitatem, non secundùm propriam rationem; hæc quippe in motu nec augetur, nec minuitur, sed pro grauis corporis operatione, dum subest motui, in ordine ad media, per quæ motus exercetur; quam aliud esse non inueniemus, quàm imminutionem medij resistentiæ, eatenus succedentem, quatenus mobile per motum primæ aeris parti communicatum, efficit, vt subsequentis aeris partes minùs resistant, imo quodammodo illius motũ coadiuuent, ac si à tergo mobile ipsum, & succedentes aeris partes impellerent. nam vbi e. g. lapis ad inferiorem partem natiuo motu ferri inceperit, prima aeris pars in medio quiescens illi substat, quam, propria grauitate quodammodo resistẽtem violento quasi vbi lapis mouerit impulsu, ipsa iam pressa sibi subiectam aeris partem quoque premit, ac necessariò vrget, vicissim pellentibus etiam lapidem adhærentibus aeris partibus, ab eo, dum fertur, agitatis, sicq; in secunda aeris parte longè minùs mobili cum resistat aer, dum ad hoc illud perueniat iam motum, & ad inferiora à prima aeris parte impulsum, iã velocior in secunda parte motus apparebit; ocyori quinimo motu in tertia feretur mobile, quia hæc vehementio-

Cur naturalis motus in fine velocior.

ri premitur conatu à duabus aeris antecedẽtibus partibus, quàm pellerentur anteriores, ratione scilicet maioris molis: ideoq; semper eadem seruata proportione æqualia velocitatis incrementa in quarta, quinta, cæterisque medij partibus, motus suscipiet, quasi feratur mobile per medium, quod simili motu iam in eamdem partem (ea, quam mox retulimus, ratione) inclinetur: idcoque licèt toto spatio, nil grauitatis mobili accedat, illius tamen grauitatis opus maiores vires assumere, ac augeri dicetur. Si verò de violento motu differamus, eius velocitatem, quo magis à suo distat primordio, semper imminui, cum obseruaret Arist. 8. *phys.* 82. huius quoq; euentus rationem in medium reijciebat; quatenus scilicet talis motus vt mobili violentus, cui, contra propriæ appetitum naturæ, extrinsecùs communicabatur, omnino ab extraneo, puta proijciente lapidem (si de lapidis iactu sermo contingeret) certissimè emanabat; dum scilicet ab hoc, in ipso motus initio, nedum lapidi, at longè meliùs contiguo aeri validus conferretur impulsus; quod inde aer, ratione propriæ naturæ facillimè mobile, quodammodo præcurrens lapidem, proximam aeris partem moueret; quæ iam mota secundam aeris partem pelleret, ac illa tertiam, & sic de singulis, ita tamen quòd semper necessariò cum tenuior vis mouendi successiuè partibus imprimatur quo magis à primo distant principio, iam ferri contingat mobile ad aliquam aeris partem, quæ, iam sensim per præcedentes partes imminuta facultate motrice, nullam queat impartiri subsequenti aeris parti vim mouendi, ideoq; sensim pariter motus velocitas imminuatur, motusq; tandem violentus extinguatur: dictaq; de motu grauium pari quoq; consideratione ad leuia licet transferre, corpora siquidem prout

—Leuissima sunt, ita mobilitata feruntur.

singula verò hæc, à quibus motuum velocitatis incremen-

Cur motus violentus in principio velocior.

Lucr. lib. 3.

da, & decrementa exoriri asseruimus elegantissimè phil. [illegible] 28. edocebat, ibi enim cum naturalem ac violentum motum foret contemplatus aiebat, πρὸς ἀμφότερα δὲ ὥσπερ ὀργάνῳ χρῆται τῷ ἀέρι. πέφυκε γὰρ οὗτος καὶ κοῦφος εἶναι καὶ βαρύς. τὴν μὲν οὖν ἄνω ποιήσει φορὰν ᾗ κοῦφος, ὅταν ὠσθῇ καὶ λάβῃ τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς δυνάμεως· τὴν δὲ κάτω πάλιν ᾗ βαρύς· ὥσπερ γὰρ ἐναφάψασα, παραδίδωσιν ἑκατέρῳ· διὸ καὶ οὐ παρακολουθοῦντος τοῦ κινήσαντος φέρεται τὸ βίᾳ κινηθέν. (*ad ambo autem tamquam instrumento vtitur aere. natus est enim hic & leuis esse, & grauis. eum igitur qui sursum est faciet motum, quatenus leuis est, cum pulsu fuerit, & sumpserit principium potentia, eum verò qui deorsum rursum quatenus leuis est, velut enim admota vtrique præbet, & propterea non sequente mouēte fertur quod violentè mouetur.*) Quod si quis anxiè nimis hisce modò inhærens speculationibus, hæc in motus naturalis, ac violenti progressu acquisita, & deperdita velocitas qua proportione succedat, diligenter inquirat, sagacia quoque refulgebunt iuniorum inuenta huic quæsito abundè satisfactura: docuit scilicet P. Bonauentura Caualerius Mathemat. in Bononien. Archygimn. celeberrimus, ac eruditissimus professor, in motu naturali velocitatis desumenda fore incrementa iuxta seriem numerorum imparium; ab vnitate scilicet exordia deducendo, eademq; ratione in motu violento retrogrado ordine procedendo occurrere decrementa. puta dum graue fertur ad inferiora, si primo momento puta vnico arteriæ ictu vnum spatij pertranseat cubitum, secundo momento tria, tertio quinque, quarto septem, quinto nouem percurret; sicq; in cæteris proportionaliter: & ex opposito graue ascendens si primo momento nouem pertranseat cubitos, secundo septem, tertio quinque, quarto tres, quinto vnum ita percurret, vt in sexto momento ad reflexionem, quæ est violenti motus *in specula vstor. cap. 39.*

terminus, deueniat. quod ingeniosum dogma ibi eruditis-
sime confirmatum acutissimus quoque confirmauit Gali-
in discur. Mathem. circa nouas de mechan. sciēt. dial. 3. læus. Quod si velimus etiam horum motuum exemplo po-
sitam hic ab Ocello veritatem declarare & in his acquisi-
tum per gradus vsque ad τὴν ἀκμὴν robur pari quoq; in-
de ratione deperditum obseruantes; congruè id fieret, si
motum grauis alicuius assumeremus, quod vbi descendis-
set, in termino ad instar pilæ lusoriæ repercuteretur, per
æqualia spatia talis mobilis naturalem, & violentum mo-
tum connectētes. sic enim mobile acquirendo proportio-
naliter in motu naturali velocitatem, ad punctum refle-
xionis accederet, quam inde ex eodem resiliens pari pro-
portione in motu violento ad illud inde spatium, vnde re-
cesserat, vbi perueniret, omnino deperdisset. Et hoc pa-
cto triplex hæc in vnaquaque re genita conditio refulge-
bit, quòd primò imperfectum esse sortita suæ virtutis su-
scipiet incrementa, per hæc ad perfectissimum suæ naturæ
robur, & ἀκμὴν perueniat, à quo tamdem sensim, ac sen-
sim in dies recedendo per continuata eiusdem decremen-
Plin. nat. hist. lib. 11. c. 37. ta pergat ad interitū, eo ferè pacto, quo de humano cor-
de philosophabatur Ægyptus, quæ ipsum per singulos an-
nos augeri, ideoq; binas drachmas ponderis ad quinqua-
gesimum annum accedere arbitrabatur, ac tantumdem
lib. de Mirabilib. & Longæuis in Macrobijs. ab eo inde detrahi æquali temporis decursu affirmabat,
& idcirco vltra centesimum annum humanam vitam pro-
trahi non posse, inani quidem (vt Phlegeton Tralianus, &
Lucianus ostendit) dogmate, monebat. præscriptam verò
in textu veritatem exactissimè Ocellum imitatus Arist. 3.
de an. 59. iisdem ferè terminis expressit, dum ait ἀνάγκη
γὰρ τὸ γενόμενον αὔξησιν ἔχειν, καὶ ἀκμὴν καὶ φθίσιν. (*necesse
enim est omne genitum auctionem habere & vigorem, & in-
teritum.*) quibus vocibus duplicem hunc progressum, &
entis cuiuslibet in medio vitæ decursu florem, nobis quàm
breuissimè exhibuit.

Se-

Secunda ratio, qua Vniuersi infertur æternitas.

Textus.

Ἐὰν ἄρ' ᾖ τὸ ὅλον καὶ τὸ πᾶν γεννητόν. 1. ἐστὶ καὶ φθαρτὸν, γενόμενον ἀπὸ τοῦ μείονος ἐπὶ τὸ μεῖζον μεταβάλλε. 2. καὶ ἀπὸ τοῦ χείρονος ἐπὶ τὸ βέλτιον· ὥστε καὶ ἀπὸ τοῦ μείζονος ἐπὶ τὸ μεῖον μεταβαλεῖ, καὶ ἀπὸ τοῦ βελτίονος ἐπὶ τὸ χεῖρον. γενόμενος ἄρα ὁ κόσμος αὔξησιν ἔλαβε καὶ ἀκμὴν, καὶ πάλιν λήψεται φθίσιν καὶ τελευτήν. ἅπασα γὰρ φύσις ἡ ἔχουσα διέξοδον ὅρους ἔχει τρεῖς, καὶ δύο διαστήματα. ὅροι μὲν οὖν εἰσὶ τρεῖς, γένεσις, ἀκμὴ, τελευτή. διαστήματα δὲ, τό τε ἀπὸ τῆς γενέσεως μέχρι τῆς ἀκμῆς, καὶ τὸ ἀπὸ τῆς ἀκμῆς μέχρι τῆς τελευτῆς. τὸ δέ γε ὅλον καὶ τὸ πᾶν οὐδὲν ἡμῖν ἐξ αὐτοῦ παρέχεται τεκμήριον τοιοῦτον· οὔτε γὰρ γενόμενον αὐτὸ εἴδομεν, οὔτε μήν. 3. ἐπὶ βέλτιον καὶ τὸ χεῖρον μεταβάλλον, οὔτε μεῖζον ποτὲ ἢ μεῖον γενόμενον, ἀλλ' ἀεὶ κατὰ τ' αὐτὸ καὶ ὡσαύτως διατελεῖ καὶ ἴσον, καὶ ὅμοιον αὐτὸ ἑαυτῷ.

SI igitur totum & vniuersum genitum est, ac corruptibile, factum à minori ad maius immutatum est, & à deteriori in melius, quare & à maiori ad minus mutabitur, & à meliori ad deterius. factus igitur mundus auctionem suscepit, ac vigorem, & rursus finem assumet, atque corruptionē. omnis enim natura transitum habens terminos habet tres, & duo interualla. termini quidem sunt tres, ortus robur, & finis; interualla verò id quod à generatione vsque ad vigorem, & quod à vigore vsque ad finem intercedit. totum verò & Vniuersum nullum nobis ex se prabet indicium tale: neque enim vmquam factum nouimus, neque in melius, vel maius mutari, neque deterius aliquando fieri, sed sēper per se ipsum, & similiter permanet, & aquale, ac simile ipsum sibi ipsi.

1. v. θνητόν.

2. vv. μεταβάλλει.

3. N. μὲν. & vbi χεῖρον habet μεῖζον, & è conuerso inuit. ex V V.

PA-

PARAPHRASIS.

TOtum igitur ac Vniuersum si genitum fuisse, ac interiturũ statuamus, vbi certè progenitum fuit, à minori ad maius, & à deteriori ad melius pertransijt, ac idcircò à maiori ad minus, & à meliori ferretur ad deterius. Quare si mundus fuit genitus, incrementum primò suscepit, ac inde vigorem, postremòque sortietur interitum, quælibet enim natura, quæ non permaneat, tribus terminis, ac duobus afficitur interuallis. ij sunt ortus, vigor, ac interitus. horum verò primum ab ortu ad vigorem, postremum verò à vigore ad interitum intercedit. Huiusmodi autem in Vniuerso nulla ratione contingunt: nullibi enim ipsum conditum fuisse apparet, nec vlla in eo in potiorem, vel deteriorem mutationis statum occurrunt vestigia, at semper idem, ac similiter se habens, sibique æquale, ac sibi ipsi omnino simile perseuerat.

COMMENTARIVS.

Mens auctoris.

E Traditis in præced. textu acutam educturus Auctor rationem, qua Vniuersum rursus esse sanciat æternum, quod ibi vniuersaliter enuntiauerat dogma, nunc ad præsentem coarctat materiam, vt ibi enumeratis non subesse mutationibus cum doceat Vniuersum, quibus tamen entia quælibet progenita affici asseruerat, ipsum æternum

esse,

esse, nec iniuria, queat inferre. è qua certè metho lo profunda nostri Auctoris elucescit eruditio, dum quãuis communia quælibet principia, ea quæ scientiam parit ratiocinatio, atrocissimè reijciat philosopho teste *post. 1. c. 7.* ab vnoquoque tamen scientifico ad propriam coarctata materiam vtilissimè assumi doceamur *ibid. c. 8. & met. 11. sum. 2. c. 2.* Habita præced. textu, & diffusè quidem expositio ab eodem nos modò immunes labore in hoc reddit contextu, in quo plurima ibi communi ratione recensita de ipso ingeniosè proferuntur Vniuerso, ideoque sat erit Ocelli rationem sic breui verborum ambitu perstringere, ipsumque sic inducere differentē. Si ortui, ac interitui obnoxium statuere placeat Vniuersum, ab imperfecto certè statu ad florem ipsum progredi, & ab hoc inde ad interitum pariter digredi ex habitis superiùs necessariò erit afferendum. quod tamen de Vniuerso quis audeat proferre? illius enim ortus nemo certus nobis occurret testis, & in præced. recensitas mutationes in Vniuerso nemo potuit intueri, dum ipsum numquam incrementa suscipere, vel in deterius labi cōtigerit, at semper idem simili permaneat ratione, ac sibimetipsi semper æquale, simul, ac simile perseueret, è quibus certè identitas substantiæ consurgit, quantitatis quinimo, & qualitatis, quarum eam æqualitas, hanc certè similitudo respicit *vt in præd. c. de quanto, & quali.* Huius autem præpotentem rationis vim ne facilè liceat eludere solerti animaduertendum cura Vniuersum hic iuxta propriç conditionem naturæ assumi, non verò partium ratione vt valido verborum Τὸ ὅλον καὶ τὸ πᾶν (totum & Vniuersum) nexu, textus nobis indicat auctoritas, eas enim si lubeat contemplari, quis perenni subiectas ignorat vicissitudini, & assiduis mutationibus non conspiciat agitari, quænam harum non vberrimè ferax terrarum orbis particula, dum felicissimè quondam vrbes, ac regna effloruerint, vbi nunc pro-

Communibus principijs anvtatur scientia.

Ratio probãs æternit. Vniuersi.

Vniuersi mutationes.

profunda maris intuemur: & è conuerso terrarum, ac montium ibi vigeant culmina, vbi depressæ quondam valles iacuere.

Ouid. met. 15.

Quodque fuit campus, vallem decursus aquarum
Fecit: & eluuie mons est deductus in æquor,
Eq; paludosa siccis humus aret arenis,
Quaq; sitim tulerant stagnata paludibus hument.
Hic fontes natura nouos emisit, & illic
Clausit, & antiquis tam multa tremoribus orbis
Flumina prosiliunt, aut exsiccata residunt.

perenni inferior hæc Vniuersi pars fluxu circumuoluitur, & vorax ille senex, qui suam prolem impio lacerare dente non perhorrescit, quò fortiùs nostra immortalitatem opera appetere intuetur, eò validiori gestit impetu disiecisse. Tu sola cunctarũ victrix gentium, ac Orbis domina id satis superq; te staberis Roma, quæ vti superbas tot Regum ceruices nobili iugo pressisse potuisti, ita tot Regnis proculcatis, gloriosis hostium spolijs onusta, quasi temporis, ac mortis prænualidos elusura conatus, monumenta futura, interitus nescia, erigere tentasti, vix tamen nũc minima priscæ maiestatis remanent vestigia, per quæ ad tenuem tuæ gloriæ liceat accedere notitiam, vt iure cum Iano Vitali Panormita dicere possimus.

Hesiod. Theogon.

Romæ antiquũ decus.

Albula Romani restat nunc nominis index
Quin etiam rapidis fertur in æquor aquis.
Disce hinc quid possit fortuna: immota labascunt
Et quæ perpetuò sunt agitata, manent.

at hic dum asserit Ocellus idem permanere Vniuersum: ipsum secundum se contemplatur. vt enim præced. monuimus

mus textu, vt diceretur oriri, vel interire Vniuersum, talibus vnamquamque illius partem mutationibus premi oportere. idem profectò nunc statuendum si sibi ipsi factum dissimile velimus asserere Vniuersum. vt enim terrarum orbis, certissimis Mathematicorum placitis, cum æqualitate quadam rotundus sancitur, eximia licèt montium altitudo exactam sphæricæ figuræ perfectionem impedire videatur; eo quia vbi ad vniuersum respexeris, manifesta eorum humilitas; ac vt in lusoria pila si commissuras eiusdem, ac rimas quis adspiciat *nihil illa interualla officiunt ad speciem rotundi, sic nec in vniuerso quidem orbe terrarum editi montes, quorum altitudo totius mūdi collatione consumitur.* & vti licèt quasdam eius partes à motu non videamus immunes, immobilem tamen ipsum validissima suadent principia, vt latè 2. *cæli* 90. *& seqq.* in Vniuerso pariter entia quantumuis aliqua augeantur, & alia in hoc terrarum orbe decrescant, id quidnam iam traditæ Vniuersi officiet immutabilitati? eoque magis, quòd tellus, in qua huiusmodi præcipuè vigent mutationes, si Vniuersum respicias puncti exerceat rationem, vt ideo dixerit philos. *meteor.* 1. *cap. vlt.* ὁ δὲ τῆς γῆς ὄγκος καὶ τὸ μέγεθος οὐθέν ἐστι δή που πρὸς τὸν ὅλον οὐρανόν. *terræ autem tumor, & magnitudo nihil est sanè ad totum cælum.* ac Cicero Scipionem induxerit dicentem *iam verò ipsa terra ita mihi parua visa est, vt me imperij nostri, quo quasi eius punctum attingimus, pæniteret.* ni fortè quis ridiculè timeat, ne terræ mutationibus, & cæli afficiantur, eos inde credens conseruari, quasi è prodeuntibus ab ea vaporibus astra nutriri eo pacto, quo Sext. Empir. monebat, arbitretur. vel vt Stoici apud Porphyr. asserebant, qui Solem maris exhalatione, Lunam ea, quæ ex fontiū, fluminumq; aquis, astra tandem, ea quam tellus assiduè præberet, enutriri credidere. Vniuersum igitur ex vi propriæ naturæ, non partium

Tellus quo pacto cum æqualitate rotunda.

Sen. nat. q. l. 4. c. 11.

in somn. Scip.

Antro nympharum.

Adu. mathem l. 8 c. de Dijs

Declaratio prædictæ rationis.

ratione ipsum accipiẽdo, semper idem sibi ipsi permanẽre obseruat modò Ocellus, vt ipse inf. expresse profitetur, ac t. sequ. vbi huic nil obesse positioni partium mutationem apertissimè testatur. Quod vero idem, ac sibi simile Vniuersum permaneat, è quo potissimùm allatæ rationis robur exoritur, non modò probat Auctor, illud arbitratus omninò manifestum. nulla scilicet talis progressus de imperfecto ad perfectum, vel è conuerso, nec etiam minima vsquam apparuerunt vestigia, cum nil ad id mutationes conferant in aliquibus tantummodo entibus succedentes, quæ vix partis nomen in Vniuerso promeruere: ni fortè in delira quis incidat animi sensa eorum, qui mundum pluries genitum, ac pluries corruptum, multoties pariter nouo adhuc ortui, ac interitui subijciendum, dixere (nec pigeat quempiam, me ad veterum aboletas commigrantem aliquando legere sententias, cum in vetustissimi auctoris expositione versemur) hi enim casu asserentes ipsum progenitum, in primordijs pleraque arbitrati sunt entia imperfecta prodijsse, quæ inde interierint, eorum salutem negligente natura, perfecta tantummodo exposcente; sicq; ex imperfecto statu aliquando ad ἀκμὴν iuxta horum placita Vniuersum videatur promotum, cuius sanè sententiæ Arist. testis, qui *phys.* 2. 43. Empedoclis carmen referebat dicentis.

Vniuersum semper idẽ.

Falsũ est mũdum pluries genitum ac pluries corruptum fuisse.

Ὡς ἔτυχε συνεκύρσε ταῦτα τότε, πολλάκις δ' ἄλλως

sic contigit fortè tunc, sæpe autem aliter. & 76. eam sententiam fusiùs proferebat, ac ibid. reijciebat, & *de p. an.* 1. *c.* 1. ex immutabili naturæ ordine, ac operandi ratione, quam pariter Manil. respiciens canebat.

Astron. P.

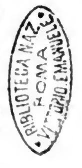
Si sors ista dedit nobis, sors ipsa gubernet.
At cur dispositis vicibus consurgere signa,
Et velut imperio, præscriptos reddere cursus
Cernimus, ac nullis properantibus vlla relinqui?

Cur

Cur eadem æstiuas exornant sydera noctes,
Semper, & hybernas eadem, certamque figuram
Quisque dies reddit mundo, certamque relinquit?

eundem quinimo Vniuersi ad perfectionem fateri videntur progressum ij, qui ipsum in sui primordio incolis asseruere destitutum, qui inde è terra momento temporis eruperint: & decrementa perpeti ipsum asserere non dubitant, tellurem edocentes huiusmodi amplius animantia perfecta non progignere, eo quod iam viribus langueat destituta, iamque consenuerit, quam contemplabimur sententiam *inf. c. 3.* at anilibus his fabulis, quæ terræ tãtam vim tribuere, philosophi mentem turbari dedecebat, ijs enim tantummodo, quas insurgere permittit ratio, dubitationibus philosophi animus detinetur, ac in ijs tantùm soluendis elaborare consueuit: nullum autem euidens occurrebat signum, quod prædictas in Vniuerso indicaret mutationes, ac si quodpiam à veteribus philosophis contigit exhiberi, *id inf. cap. tertio* omnino deletur.

Opinio eorũ qui quondã homines è terra gigni falsò putarunt.

Tertia ad illud idem probandum ratio.

Τὰ σημεῖα δὲ κὴ. 1. τεκμήρια τούτου. 2. ἐναργῆ αἱ τάξεις, αἱ συμμερίαι, χηματισμοὶ θέσεις, διαστάσεις, δυνάμεις, ταχύτητες πρὸς ἄλληλα καὶ βραδύτητες, ἀριθμοὶ γοῦν. 3. κὴ χρόνων περίοδοι. πάντα γὰρ τὰ τοιαῦτα μεταβολὴν καὶ μείωσιν ἐπιδέχεται κατὰ τὴν τῆς γεννητῆς φύσεως διέξοδον. τῇ μὲν γὰρ ἀκμῇ διὰ τὴν δύ-

Signa verò, & indicia ipsius manifesta ordines, symmetria, figurationes, positiones, interualla, potentiæ, celeritates adinuicem, & tarditates numeri quoque, & temporum circuitus. omnia hæc enim mutationem, & diminutionem suscipiũt, secundum genitæ naturæ transitum; vigorem

1. deest καὶ in v.
2. n. αὐτοῦ im. ex γν.
3. v. οὖν. v. ἄυ.

enim

ναμιν τὰ μείζονα καὶ τὰ βελτίονα παρέπεται, τῇ δὲ φθίσει διὰ τὴν ἀσθένειαν τὰ μείονα, καὶ τὰ χείρονα.

enim per potentiam maiorā, & m liora concomitantur, interitum verò per imbecillitatē minora, & deteriora.

PARAPHRASIS.

TRaditæ verò veritatis haud dubia prębent argumenta, ordines, figuræ, ſitus, interualla, facultates, mutuæ celeritates, ac tarditates motuum, nec non numeri, & temporum circuitus; hæc quippe ſingula immutantur, eatenus, ac diminuuntur, quatenus genita natura, quæ ijs ſubeſt, immutatur. & ipſa enim reddita maiora, ac potiora rem in apice conſtitutam per natiuam vim concomitantur, & vbi hęc per imbecillitatem propriam ad interitum vergit, ſimul ipſa minora fiunt, ac deteriora.

COMMENTARIVS.

Cōnexio cum prę cedenti textu.

QVæ præced. textu erudito noſter auctor expreſſit conſilio, hic certè valido munire contendit præſidio, entium, quæ ſunt ad id munus peragendum quàm pluribus conuocatis, quorum pleriſque in rebus frequentia noſtrę ipſa notitię quàm maximè reddidit familiaria. Duo tamen ingenioſè nobis præced. textus cum exhibuerit doctrina, horum quidnam verè Ocellus reſpiciat, dubium profecto, an ſcilicet ibi expreſſam rerum viciſſitudinem, qua modò ad proprię conditionis florem nouis ſemper adauctę decoribus alacriter ferantur, modòque priſtino deſtitutæ ro-

Dubitatio de intentione Auctoris

robore ad miserrimos interitus ocyssimè dilabantur: vel potius in postremis illius contextus verbis constitutam Vniuersi perennitatem noua velit ratione sancire. Ad primum placitum auctoris mentem potius certo gressu ferri Nogarola videtur opinari; ille siquidem V. C. vltima textus verba sic censuit vertenda. *Eiusmodi enim omnia, vt mortalis hac & generationi obnoxia progreditur natura, mutationem, diminutionemque suscipiunt, ac quæ maiora quidem, ac potiora fuerint, statum ipsum propter vigorem, quæ autem minora, deterioraque sunt, interitum præ imbecillitate consequi solent.* è quibus apertè colligitur verbis, cum referantur ad entia in textu enumerata, ordinem scilicet symmetriam, & alia huiusmodi, hoc præcipuè Ocellum indicare, quod eorum ope potenti velut inductionis robore duplex illa inferatur conditio, quam *&* 2. *&* 3. *textu* caducis inesse amplissimè ostenderat, dum his, quæ vel iunctim, vel seorsim in vnaquaq; re obseruantur, talem, nec immeritò, tribuat naturam, quod τὴν ἀκμὴν tunc ipsa assequantur (quam dictionem ipse per *statum* (nescio an propriè) explicat) cum propriæ congruam naturæ perfectionem adepta fuerint, indeque minora simul reddita, ac deteriora interitu præ imbecillitate propria premantur. quare in alijs entibus productis idem non dissimili exemplo videbitur asserendum: hancq; expositionem textus series non renuit, nec nostra paraphrasis (licet iam dictæ non omnino consona) ab ea prorsus videtur abhorrere. Huic quinimo dogmati, vt plena inductionis beneficio fides accedat, solerti sanè inuento Ocellum sola circumspicere accidentia, eorum quinimo pleraque relatiua vnusquisque fatebitur, si in accidentium naturam acuto feratur intuitu: ea quippe non entia simpliciter, at potius entis entia comperiet, vt *met.* 4. *t.* 2. monemur, ipsaq; idcirco naturam entium, quibus ea accidit inesse, exactè consequi, certissimè cognoscet; cum ab

Nogarolæ sententia circa mentem Ocel. & probabilis.

Accidentia natura.

eo-

eorum plerumq; principijs illa emanare contingat. hæc igitur magis nostro cum occurrant sensui, ac inde intellectui, cui singula sensus obiecta blando præbere non recusat ministerio, siquidem.

Inuenies primis ab sensibus esse creatam
Lucr. rer. nat. 4. *Notitiam veri* ——— ———

optimo sanè consilio, eorum exemplo accidentium superiùs dictas entium mutationes voluit aperire, hæc etenim cum nesciant abesse à subiecto, ortum in eo, & interitum assequentur, & ab eo cum fluant, eius quoq; naturam exactissimè poterunt indicare *p. de an.* 11. & hæc ideo *secundum genita natura*, cui scilicet insunt, *transitum* mutari, ac diminui prodit Ocellus, vt singula patebit percurrenti.

Omniũ accidentium maximè mutabilia sunt relatiua.

maximè verò relatiuorum meminit accidentium, quia in illis lõgè clarior apparet, ac facilior allata vicissitudo, dum ne minima quidem in subiecto facta mutatione, ipsi sponte quodammodo adhęreant, ab eodemq; pariter recedant, si correlatiuum scilicet tantummodo parum immutetur. 8. *phys.* 9. hæc quinimo magis congrua videbuntur, ni eam pigeat textus seruare expositionem, quam mox trademus: vniuersi scilicet ordo, & maxima eius partium connexio relatiuis præcipuè accidentibus ipsum reddunt quàm maximè obnoxium: vbi verò frequens accidentium occurrebat memoria, ac illa interius naturam respiciendo placebat contemplari, æquum erat temporis etiam meminisse, tum quia tempus pleriq; dixerunt σύμπτωμα συμπτωμάτων παρεπόμενον ἡμέραις τε καὶ νυξὶ καὶ ὥραις καὶ πάθεσι καὶ ἀπαθείαις, καὶ κινήσεσι καὶ μοναῖς teste Empirico *accidens accidentium, consequens dies, noctes, & horas, & passiones, & immobilitates, motus, ac vnitates*, quare si accidentiũ credebatur accidens non sine crimine illius mentio poterat omitti, cum etiam quia ab eodem cuncta præcipiti ad occasum violentia asserantur impelli, ideoque 3. *phys.* 128. quærebat

Hypoth. l. 3. c. 17.

rebat philos. cur tempori, licet ortus vniuscuiusq; rei sit parens, interitus tantummodo consueuerit adscribi. numquid hominibus quam maximè familiari crimine, quos tenax iniuriarum memoria semper concomitatur, ac parum syncera accepti beneficij obliuio? quod eleganti profectò quęsitum ibi ratione soluebat, erudito nos edocens responso, horum reuera neutrum entibus præ temporis vel odio, vel amore accedere, dum non à tempore, at potius in tempore rerum simul ortus peragerettur, ac interitus; at quoniam entia quantumuis imperfecta effectricis, quæ tamen extrinsecùs accederet beneficio causæ ortum semper consequi sensus apertissimè intuetur, quæ tamen ad interitum ab internis vt plurimum impelli principijs contingat, & propriæ quasi ætatis pondere collisa in tenues auras, ac cineres miserrimè redigi, sua inde mortales primordia, quæ peculiari se causæ debere cognoscebant, non tempori adscribere voluisse, quod tamen proprij interitus, cuius auctor plerumque apertus nullibi appareret, certissimum asserere non dubitabant principium. In horum quolibet igitur accidentium confirmari toties repetitam duplicem entium mutationem, ex dictis in textus limine, licet asserere. vbi recensitæ si libeat expositioni adhærere, vereor, ne nostros aliquis veluti nimis faciles assensus, nec prorsus iniquo damnet iudicio, cur enim per se claræ, ac pluries repetitæ credamus insistere propositioni Ocellum, tenuique probatione, qui breuissimo vt plurimum stylo sua exprimere vel etiam difficillima sensa consueuit, vt plerumq; Aristotelicam etiam breuitatem excedat, vt frequenti exemplo inferiùs elucescet. ideo subtiliùs etiam speculando, profundiùs in hoc textu philosophandum censeo, quòd scilicet alia hìc ratione Auctor Vniuersi æternitatem testari contendat, & quasi omnium hucusq; dictorum veritatem ex ordine, symmetria, & huiusmodi petere accidentibus, ita tamen, quòd

Quare tempus dicatur causa corruptionis non autē generationis.

Probabilior sententia de opinione Auctoris.

eorum illam nobis esse præscribat conditionem, quòd caduca veluti, ac infirma, substantiam, cui innixa permaneāt, exoptent, ac necessariò exposcant *p. de ortu* 11. suasq; idcirco assumant ordine mutationes, prout illud subiectum, cui inseparabili nexu adhærent, immutari contingat, vt huius veritatem, & alterationem eorumdem quoque consequatur immutatio: quod nobis acutè arbitror Ocellum innuisse, dum enumeratis omnibus ijs accidentibus, ea singula, *mutationem suscipere secundum genita natura transitum*, edoceat, per quam procul dubio subiectum ipsum exprimi ex eo potissimùm indicari videtur, quod illi tantummodo verè, ac propriè ortus queat adscribi, vt obseruabimus inferiùs *cap. 2.* hanc quinimo auctoris mentem indicant simul, ac confirmant sequentia textus verba, quæ ad prædicta referri apertissimè monstrat subsequens particula γὰρ (*enim*), cuius peculiare est causam indicare: quæ verba an illis à Nogarola tributam queant perpeti expositionem, dubium sanè, dum dictio παρέπεται propriè de re, quæ aliam sequitur, ac illi veluti comes adhęreat, passim consueuerit proferri, non autem significet *assequitur*, vt hic ipse videtur excogitasse; ideoq; potius ibi arbitror Ocellum nobis indicare enumerata accidentia, cum iuxta subiecti varietatē pręcipuè immutētur, sic se habere, quòd subiecti sui florem necessario nexu concomitentur & ipsa reddita maiora, & meliora, ac, vt ita loquar, & ipsa in flore constituta. nec dissimili ratione subiecti interitum concomitentur & ipsa quoque facta minora, ac deteriora, & ita proprio inhæreant subiecto, vt numquam deformi oppressa sorte illius conditionē omnino sequantur. vnde quoties illa varietati intuemur obnoxia, eadem pariter subiectum certo premi consensu erit asserendum. ideoq; ingeniosissimè auctor verbo παρέπεται concomitantiam indicante vti voluisse erit asserendum. Hanc si lubeat amplecti expositionem; quam eousque lector

vera sign. verbi. παρέπεται.

ctori benigno velim propositam, quousque ipse vel Nogarolæ versioni nesciat adhærere, vel aliam aptiorem, quod facili negotio ipsum præstiturum confido, non inuenerit: tunc longè diuersam ab ea quam in princ. textus recensuimus, fuisse Auctoris mẽtem, ipsumq; hic nouo ratiocinio ad Vniuersi perennitatem ferri, erit affirmandum, ac sic disserere. ordinem, commensurationem, & reliqua huiusmodi, hic enumerata mutationi, & occasui tunc certissimè videmus obnoxia, cum ad interitum progenita vergit natura, quam illa concomitantur: iuxta enim illius natiuum robur suæ conditionis florem, ac perfectionem assequuntur, à quo ad occasum ocyssimè inde ferantur, si illud imbecillitate pressum languescat; vbi videbimus igitur ordinem, figuram, velocitatis, ac tarditatis motuum proportionem, ac cætera huiusmodi interitu immunia, omnisq; expertia mutationis permanere, asserendum erit æternam esse illam, cui insunt, naturam: & opposita ratione, dum hæc immutantur, eorum quoq; subiectum immutari licet inferre, nam

Noua textus expositio.

Lucr. l 2.

—— ipsis in rebus item cum materiai
Interualla, viæ connexus, pondera, plagæ
Concursus, motus, ordo, positura, figuræ
Cum permutantur, mutari res quoque debent.

hæc verò singula nulli obnoxia in Vniuerso vigent mutationi (subdat lector) & longæuis quibuslibet inconcussa temporibus, nullis vrgentur casibus, vel rerum premuntur vicissitudinibus, vt diligenti vniuersum cõtemplatione si placeat percurrere, clarissimè apparebit. immutabilis enim ordo in eo elucescit, dum in sui perenni incõstantia, & motu quodammodo immobile, æternam vbique seruat inconstantiã; easdem cælestium semper motuum proportiones; eadem, vigintiquatuor horarum spatio, celeritate totum orbem circumagi; eodem semper orbes ab inuicem, & ab ipsa tellure distantes interuallo; ijsdem res ipsas semper ditatas

Immutabilis ordo Vniuersi.

facultatibus, ac numerum semper eundem, & ambitum tẽporum in rebus quibuslibet certissimè intuemur, seu errantium motus syderum, siue recurrentes statis temporibus dierum, ac noctium longitudines, siue gestandorum in vtero fætuum, progignendæq; proli aptas cõstitutas in animãtibus ætates, seu tandem quodcunq; aliud vel leuissimum naturæ opus attentè velimus aspicere: erudita tamen consideratione in sublunaribus his ea contenti necessitate, quæ in pluribus inuiolabili præscripta serie obseruatur 2. *phys.* 82. hoc tamen inter cælestia, & inferiora obseruato discrimine, vt dicitur *p. de p. an. c. p.* quod τὸ τεταγμένον, καὶ ὡρισμένον πολὺ μᾶλλον φαίνεται ἐν τοῖς οὐρανίοις, ἢ περὶ ἡμᾶς. τὸ δὲ ἄλλοτε ἄλλως καὶ ὡς ἔτυχε περὶ τὰ θνητὰ μᾶλλον (*ordinatum verò, ac definitum magis apparet in cælestibus, quàm circa nos. quòd verò aliàs aliter & potius vt contigit, circa mortalia.*) quare æternum videbitur, in quo hęc vigent, Vniuersum, vt eadem ferè inferebat ratione Manilius, dum canebat.

Astron. 1.

Omnia mortali mutantur lege creata,
Nec se cognoscunt terræ vertentibus annis
Exutas variam faciem per sæcula gentes,
At manet incolumis mundus, suaque omnia seruat
Quæ nec longa dies auget, minuitque senectus,
Nec motus puncto currit, cursusque fatigat
Idem semper erit, quoniam semper fuit idem
Non alium videre patres, aliumue nepotes
Aspicient. ——

Duplici autem percitus coniectura huic assentiri non vereor expositioni, primò, quia sic optimè textus huiusce cum pręcedenti surgat connexio, in quo Vniuersum ideo statuebatur ingenitum, quia semper sibi ipsi idem permaneret; cum igitur subdat, *signa verò, & indicia ipsius manifesta &c.* cunctaque ibi recensita eadem seruari licet entia

par-

particularia varientur, ac in sublunarium singulis speciebus & in cælestibus orbibus, quę maiorem & potiorem vniuersi constituunt partem, assiduè obseruent Astronomi, & re, non nomine tantum naturales Philosophi; patet hic validissimo cõfirmari medio iam sancitum dogma, quo æternitas illius, vel saltem identitas, quam in eo assiduè dixit obseruari, statuatur. Præterea, quia si primam illam propositionem superiùs prolatam certo declarare voluisset instituto, quam duplex singulis entibus genitis tribuebatur mutatio, satius erat hic ipsam in validissimis substantijs, quàm in tenuibus accidentibus longè perfectiùs expressisse; id quinimo vlteriùs velim animaduerti, quod hæc Vniuerso cum adscribatur æternitas non ratione particularium entium sublunariũ, at specierum potius (quod optimè indicabitur infra c. 2.) & corporum cælestium, hìc Ocellum ideo sola entia attulisse, quæ huiusmodi naturis queant conuenire.

Vniuersi natura, ac nomen explicantur.

Textus 6

Τὸ δὲ .1. ὅλον, καὶ τὸ πᾶν ὀνομάζω τὸν σύμπαντα κόσμον. δι. 2. αὐτὸ γὰρ τοῦτο καὶ τῆς προσηγορίας ἔτευχε ταύτης, ἐκ τῶν ἁπάντων δὴ κοσμηθείς. σύστημα γὰρ ἐστιν τῆς τῶν ὅλων φύσεως. 3. αὐτοτελὲς καὶ τέλεον. ἐκτὸς γὰρ τοῦ παντός οὐδὲν, εἰ γὰρ τί ἐστιν, ἐν τῷ παντί ἐστιν, καὶ σὺν τούτῳ τὸ πᾶν, καὶ σὺν τούτῳ τὰ πάντα ἔχειν, τὰ μὲν ὡς μέρη, τὰ δὲ ὡς ἐπιγεννήματα.

Totum autem & Vniuersum nuncupo vniuersum mundũ, idcirco enim talem sortitus est appellationem omnibus rebus exornatus: est enim constitutio omnium natura per se absoluta, & perfecta; extra vniuersum enim nihil est; namque si quid est, vniuerso inest, & cum hoc Vniuersum, & cum hoc omnia habere, alia quidem vt partes, alia verò vt superaccedentia.

1. n. ad γα.
2. n. διὰ γὰρ im. cx vv.
3. n. φύσεων, nec adest τῆς im. cx v.

PARAPHRASIS.

TOtius autem, ac Vniuersi nomine mundum exprimimus vniuersum, qui entibus quibuslibet exornatus, talem non aliunde sortitur denominationem, quàm ex eo, quòd sit quædam omnium naturarum per se absoluta, ac perfectissima collectio: extra ipsum enim nil reperitur, quia si quid est in rerum natura, id in ipso certè collocatum est mundo, qui eatenus etiam dicitur Vniuersum, quatenus & hoc in se complectitur, omniaque continet entia, hoc tantùm obseruato discrimine, quòd alia sint præcipuæ illius partes, alia verò se habeant veluti quædam accessoria.

COMMENTARIVS.

TVnc fallaces tantummodo æquiuocationis scopulos prorsus eludi *top.* 1. *c.* 5. monebat phil. dum illa, nominis significatio, cui adhæremus, cauto prænuntiaretur consilio. hoc idem Ocellus nunc præstat, qui mundo æternitatem pluribus adscribere tum tentet rationibus, vniuersi, ac totius nominibus hucusque acceptis, quid verè exprimatur nobis indicat, & rudi quadam definitione, quam quid nominis Peripatetici dicerent iuxta præscripta 7. *met. t.* 14 nunc declarat, indeq; cuncta docens ingenti vniuersi ambitu contineri, ea rursus entia, quæ ipsum suo sinu complectitur, recenset simul, ac distinguit. His igitur vocibus

To

Τὸ ὅλον, & τὸ πᾶν (*totum, ac vniuerſum*) ſe σύμπαντα κόσμον (*vniuerſum mundum*) exprimere profitetur. vocem verò σύμπαντα eruditè ſanè voluit adieciſſe, vt non terrarum orbem inde tantummodo, at cæleſtia vlterius etiam à ſe aſſumi teſtaretur, quæ voce κόσμος ſimpliciter accepta difficilè comprehendi contigiſſet; vt præpotenti licet Ariſt. auctoritate cõfirmare 1. cæli. 107. dicentis ἡ δὲ τοῦ ὅλου σύστασις ἐστὶ κόσμος, καὶ οὐρανός (*totius verò conſtitutio eſt mundus, & cælum*) Mundum verò iure σύμπαντα κόσμον obſeruat ideo nuncupatum, quia ſingulis entium ſpeciebus κοσμηθεὶς (*ornatus*) & miro ordine decoratus appareat. in hoc Pythagoræ inſiſtens veſtigijs, qui primus hunc ambitum, quo cuncta includuntur κόσμον nuncupauit ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ τάξεως (*ex eo, qui in ipſo, ordine*) quatenus ſcilicet in eo omnis natura mirabili nexu cohæret, vt omnium inde entium perfecta, & abſoluta emanet congeries, dum nihil extra ipſum accipere contingat, ſi quid enim eſt, id certè in ampliſſimo vniuerſi ſinu compræhenditur, nec mundum vniuerſi nomine deceret inſigniri, niſi & hoc includeret, ac quantumuis minimum, ſuo ambitu benigniſſimè complecteretur. in hoc igitur cuncta nobili diſpoſita ſerie entia perſeuerant, tam arcto ipſi fœdere connexa, vt quædam inſigne vniuerſi partium munus ſubeant, cætera verò præclara veluti additamenta eidem accedant. ita tamen partes velim accipi, quòd nedum eas quibus primò conſtituitur vniuerſum, cælum ſcilicet, ac elementa, lubeat aſſumere, verùm etiam ſubſtantias ex his prodeuntes, dum ad has etiam nomen partis quodammodo auctor diffuderit *c.* 3. *t.* 1. & 2. additamenti verò nomen crediderim Ocellum accidentibus adſcripſiſſe, ijſq; præterea entibus, quę à perfecto parumper naturæ deſciſcunt ordine ad meteorologiam reiecta à philoſopho *meteor.* 1. *c.* 1. hancq; totius naturam perpendiſſe videtur Ariſtoteles, indeq; *phyſ.* 3. 63.

Quid verè exprimat vox κόσμος.

Vnde mundus dicatur

Plut. de plac. phil. l. 2. c. 1.

Quęnam ſint vniuerſi partes, & quæ additaměta.

& *met.*

& met. 5.31. sumpsisse definitionem, quòd scilicet totum sit, cuius nullam partem extra ipsum possumus repetire. omnia quinimo hic tradita peripatetica esse quàm certissimè licet asserere. vniuersi siquidem inde nomen deductum, quòd omnia complectatur, & Aristoteles obseruauit 1. *cæli* 1.4. vbi τὸ πᾶν dicebat τέλειον ἀναγκαῖον εἶναι, καὶ καθάπερ τοὔνομα σημαίνει, πάντη, καὶ μὴ τῇ μὲν, τῇ δὲ μή. (*vniuersum perfectum necesse est esse, ac quemadmodum nomen indicat ex omni parte, & non hac quidem sic, illa verò non*) nullumq; vlteriùs ens extra vniuersi ambitum collocari, & ipse quoque Arist. est abundè professus, qui cum docuisset cælum, præcipuè pro externa cælestiũ corporum superficie reliqua ambiente assumendum, nullum extra ipsum corpus occurrere subdidit 1. *cæli* 97. imo nullum nec etiam locum, vacuum vel tempus extra ipsum adesse *ibid.* 99. profitetur quod etiam sensisse videtur Plato in Timæo, quo loci mundum quoddam esse animal cum profiteretur, ex vniuerso igne, aere, aqua, ac terra dicebat compactum, nullamq; horum partem extrinsecùs relictam, vt maximè perfectum animal è perfectis partibus constitueretur, nullo quinimo extraneo frigore, vel calore ad senectutem, vel morbum posset impelli: ideoque oculos ipsi Deũ nõ cõtulisse, eo quia nil extra ipsũ reliquisset, quod aspectui occurreret, auresq; denegasse, cũ nil extra superesset, quod auditũ afficeret, nullaq; illi mẽbra, per quæ noua susciperet alimẽta, vel cibi emitteret excrementa assignasse, eo quia nihil ipsi accedere, vel ab eodem decedere posse videbatur. vniuersam quinimo ferè ad verbum, qua mundum hic Ocellus descripsit, rationem, hinc videtur accepisse auctor libri de mundo (de quo inf.) *c.* 2. vsus & ipse voce σύστημα, dum ibi dixit mundum esse σύστημα ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς, καὶ τῶν ἐν τούτοις περιεχομένων φύσεων (*compagem ex cælo, & terra, & in his contentis naturis*) eam

Vnde nomẽ Vniuersi.

Nil extra cælum.

Et cur, iuxta Platon.

Vniuersum est animal apud Platonem & cur destituatur sensibus.

tan-

tandem sectionem rerum, quæ in mundo continentur à Peripato non abhorrere asserendum. Arist. enim in libris de cælo, præcipuas vniuersi partes dum contemplaretur, 3. *cali. t.* 1. perquirendas primò dixit substantias, opera, & passiones illarum, ac inde substantiarum nomine simplicia corpora, entia ex ijs vlterius constituta, cælum, ac eius partes, animalia, plantas, ac earum partes exprimi docuit: passiones verò, & opera statuit complecti, eorum entium motus ab elementis præcipuè prouenientes, aliaq; huiusmodi, quare cum omnibus illis nomen partis hic c. 3. t. 1. tribuat Ocellus, cur additamenti voce accidentia, ac meteora, quæ *κατὰ φύσιν ἀταξότερα* (*secundum naturam magis ordine destitutam*) *meteor.* 1. c. 1. eueniunt, negabimus expressa fuisse?

Quæcunque sunt in Vniuerso, ipsum intuentur. Text. 7.

Τὰ μὲν οὖν ἐμπεριεχόμενα τῷ κόσμῳ πρὸς τὸν κόσμον ἔχει τὴν συναρμογήν, ὁ δὲ κόσμος πρὸς οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ' αὐτὸς πρὸς ἑαυτόν. 1. τὰ μὲν γὰρ ἄλλα πάντα τὴν φύσιν οὐκ αὐτοτελῆ ἔχοντα συνέστηκεν ἀλλ' ἐπιδεῖται. 2. τῆς πρὸς τὰ ἐκτὸς ἐχόμενα συναρμογῆς. ζῷα μὲν πρὸς ἀναπνοήν, ὄψις δὲ πρὸς τὸ φῶς, αἱ δὲ ἄλλαι αἰσθήσεις πρὸς τὸ οἰκεῖον αἰσθητόν, τὰ δὲ φυτὰ πρὸς τὸ φύεσθαι, ἥλιος δὲ, καὶ σελήνη καὶ οἱ πλανῆται, καὶ

In mundo igitur comprehensa cum mundo habent conuenientiam, mundus verò cum nulla alia re, sed ipse cum seipso, alia enim omnia naturam per se absolutam non constituunt, sed adhuc indigent conuenientia quadam ad ea, quæ sunt extra. animalia quidem ad respirationem, visus verò ad lumen, alij autem sensus ad proprium sensibile,

1. vv. αὐτῖν.

2. vv. & al. ἀλλ' ἐπιδεῖ καὶ.

οἱ ἀπλανεῖς, κατὰ τὸ μέρος μὲν τῆς. 3. κοινῆς διακοσμήσιος αὐτῶ, αὐτὸς δὲ πρὸς οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ'. 4. αὐτὸς πρὸς αὐτόν.

3. ad κοινῆς ex vv. &c.
4. ἀλλὰ πρὸς αὐτῦ. im. ex vv.

le, plantæ verò, vt producantur. Sol quoque, & Luna, & planetæ, & fixa ad partẽ communis gubernationis ipsius, ipse verò ad nihil aliud, sed ad seipsum.

PARAPHRASIS.

QVare singula, quæ sinu suo Vniuersum complectitur, ipsum ordine quodam respiciunt, at mundus se ipsum tantummodo intuetur, nec cum alio quopiam ordinem exercet, vel cognationẽ. cætera quippè entia prorsus perfecta nõ gaudent natura, ab extrinsecis suæ complementum perfectionis captantia, animalia enim extrinseco egent aere, vt respirent; visus lumen, ac cæteri sensus propria exposcunt sensibilia, vt sua queant munia exercere, plantęq; ipsę multa extrinsecus adsciscũt, vt prodire valeant. Sol etiam, Luna, ac tam errãtia, quàm fixa sydera vniuerso inseruiunt, in inferiorũ veluti regimen suis influxibus intenta, at Vniuersum nil præter se ipsum respicit.

COM-

COMMENTARIVS.

VNiuersum æternum esse alia edocturus ratione Ocellus, in hoc cõtextu discrimen, quod inter Vniuersum, ac eius partes vigere obseruat, nobis assignat: vt inde scilicet, iam expressa vniuersi præstantia, ex hac in sequ. textu eiusdem perennitatem inferat. Eo igitur potissimùm à suis partibus Vniuersum nos monet differre, quòd hæ velut arcto cognationis vinculo illi coniectæ, cõstanti in ipsum ferantur ordine. Vniuersum verò, propriæ quasi viribus naturæ, vndequaque perfectum quidpiam aliud non respiciat, sed proprij veluti decoris conscium, seipsum tantummodo gestiat intueri. Huius autem primæua inde prodit discriminis origo, quòd cętera ea cõditione conspicimus affecta, quòd vndequaq; perfecta destituantur natura, ideoq; semper externi alicuius indiga, cuius ope propria exerceant munia, nobis apparent. hæc sanè veritas nobiliorum Vniuersi partium exemplo nunc confirmatur, vt inde cæterarum quoque partium tenuis conditio, qua externis ipsis connectuntur, faciliùs appareat, dum præstantioribus ijs hac semper inseruire immutabilis Vniuersi series compellat eo ferè pacto, quo singula homini, velut entium præstantissimo inseruire æternæ naturæ iura statuerunt, quod respiciens philos. dicebat *phys. 2. 24.* ἐσμὲν γάρ πως καὶ ἡμεῖς τέλος (*sumus enim quodammodo & nos finis*) idemq; dogma, cui consensit Cicero, elegantiùs etiam sic expressit *polit. p. c. 8.* docens τά τε φυτὰ τῶν ζώων ἕνεκεν εἶναι, καὶ τὰ ἄλλα ζῶα τῶν ἀνθρώπων χάριν. τὰ μὲν ἥμερα, καὶ διὰ τὴν χρῆσιν, καὶ διὰ τὴν τροφήν. τῶν δ᾽ ἀγρίων, εἰ μὴ πάντα, ἀλλὰ τά γε πλεῖστα τῆς ζοφῆς, καὶ ἄλλης βοηθείας ἕνεκεν, ἵνα καὶ ἐσθὴς καὶ ἄλλα ὄργανα γίνηται

Homini cuncta inseruiunt.

De Nat. Deor. 2. prope finem.

ἐξ αὐτῶν. εἰ οὖν ἡ φύσις μηθὲν, μήτε ἀτελὲς ποιεῖ, μήτε μάτην, ἀναγκαῖον τῶν ἀνθρώπων ἕνεκεν αὐτὰ πάντα πεποιηκέναι τὴν φύσιν (plantas animalium gratia esse, & alia animalia hominum gratia. mansueta quidem propter vsum, & cibum, fera verò, si non omnia saltem plurima cibi, & alterius præsidij causa, & vt vestis, ac cætera instrumenta fiant ex ipsis. si igitur natura nihil neque imperfectum facit, neq; frustra, necesse & hominum gratia hæc omnia fecisse naturam) quorum ideo fortasse, vt Sanctiss. Pontifex Vrbanus VIII. in cælestissimo cuius ingenio cunctorum eruditio sæculorum fæcundo prouentu vberrimè effloruit, in eruditissimo carmine ad sapientissimum Nepotem Franciscum Card. Barberinum, nobile verè pij Principis exemplar, Ecclesiastici orbis Alcidem, vnàq; literarij Mecenatem, elegantissimè meditabatur.

—— iussis animantia cætera terræ
Subdiat & cæli volucres, turmasque natantes.

prædictum verò partium ordinem, quo vniuerso connectuntur, inductiuè ex eo confirmat, quòd animalia, vt respirent, externorum vsu indigent, similem pariter visus cum lumine sortitur nexum, & pari ordine cæteri sensus proprium respiciunt sensibile, stirpesque ipsæ, imo viuentia omnia, vt prodeant, externa quoque adsciscunt. aeres scilicet, vt respiret, eget animal ratione caloris interni 2. *de an.* 88. vt hic aeris attracti vi imminuatur: aliàs non extingueretur quidem, non adesset enim frigus, quod diuelleret, at marcore pressus corrumperetur *de resp. c. 9.* vnde animalis erũperet interitus, dum natiui caloris ope viuentia quælibet nutriantur *de p. an. 2. c. 2.* ideoq; viuant, iuxta illud philos. 1. *de gen.* 41. & 2. *de an.* 47. *μέχρι τούτου ἐστὶν, ἕως ἂν καὶ τρέφηται* (*eo vsque est, quo vsque nutritur*) lumine pariter visus eget, quia eo destitutus color conspectui non occurrit 2. *de an.* 67. vel non est actu

Cur aere egeat animal.

Color sine lumine an actu color

co-

color, vt quidam opinantur, quod non videtur à mente phil. prorsus abhorrere, qui 3. *de an.* 18. dixit τό φῶς ποιεῖ τὰ δυνάμει ὄντα χρώματα ἐνεργείᾳ χρώματα (*lumen facit potentia existentes colores actu colores*) Sensibilia quoque sensus alij necessariò exposcunt, vt proprium eliciant opus, dum hoc discriminis inter sensum, ac intellectum vigere monuerit Arist. 2. *de an.* 60. quòd, eo quia scientia vniuersalia attingit, quorum auctor est intellectus *p. de an.* 8. & 3. *de an.* 18. intelligere possumus quotiescunque libeat, non verò sentire; quia sensibilis præsentia necessariò exigitur, vt sensitiuum liceat opus elicere, cum ipsius obiectum extra sensitiuam facultatem sit constitutū. consultò autem, non simpliciter sensibile accepit, at dixit οἰκεῖον αἰσθητὸν (*propriū sensibile*) quia id verè obijcitur vnicuiq; sensui, ac circa ipsum perfecta, & deceptionis incapax exercetur operatio, quod nec in sensibili cōmuni, vel per accidens, de quibus 2. *de an.* 63. *seqq.* non contingit. Similiter plantæ, vt enascantur, externis egent, vbi etiam conceptæ fuerint, aquas .n. exposcunt, vt enutriantur, ac Solis aspectum, vt foueantur, non secus, quam fętus in vtero contenti maternum alimentum, & in ouis clausi externum exposcant calorem, siue animalis ipsius, vt in nostris regionibus frequenti intuemur euentu, siue alia quapiam ratione, vt in Aegypto contingit, vbi oua citra incubitum nedum in fimetis sponte naturæ pullos gignunt, vt obseruabat Plinius, verum etiam in furnis oua tepido calore, & magna industria, ac admirabili fouentibus, vt *ibid.* monebat Dalechampius. nec quispiam obijciat è piscium ouis pariter animal prodire, quæ tamen externo destituuntur calore, cum in aquis sint, quibus natura frigus contulit, vt *seqq. c.* & tamen inde fętus vberrimè erumpunt: etenim illa à piscibus ipsis imperfecta eduntur, suumq; extrinsecus assumunt incrementum, & perfectio-

Discrimen inter sensū, & intellectū.

Ex ouis pulli in Aegypto citra incubitum.

nat. hist. l. 10. *c.* 54.

ctio-

ctionem *de ortu an.* 3. *c.* 1. Astra tandem, corporum licet
perfectissima, quodam & ipsa ordine Vniuersum respi-
ciunt, cuius dispositionis præcipuæ quædam partes exi-
stunt: eos quoque, quibus insunt, orbes intuentur, & ab ijs
vlterius pendent, à quibus mouentur, intelligentijs, de
quibus *met.* 12. 48. nisi forte motrices à cęlis cum recen-
Opinio excludētium motrices intelligentias. tioribus quibusdam excludere placeret intelligentias, &
à præpotenti supremi artificis manu progenitos planetas
in fluidum æthera ab eodem asserere longo immersos, ac
immissos interuallo, naturali sibi impetu circularem
motum vindicasse; eo quia corpori motus ille non repu-
gnet, ac in perfecta omnino superficie, remotis quibusli-
bet impedimentis, perfectæ sphæræ communicatum
motum nunquam liqueat interrumpendum. à quo placi-
in Timęo to non recessisse videtur omnino Plato: cui licet quis velit
adhærere, nõ tamen inde cælestium ordo ad externa om-
nino excluderetur, dũ inferioris huius mũdi nunc placido,
nunc seuero intuitu habenas moderentur (vt *c. seqq. t. vlt.*
dicetur) quare & ipsi vniuerso inseruient. Singula igitur
entia cum appareat necessarium quendam ordinem cum
extrinseco quopiam semper exercere, quo Vniuersum ne-
cessariò careat, cum nil extra ipsum occurrat *hic t.* 5. iam
Dubit. patet cætera omnia Vniuersum, hoc verò se ipsum tan-
tummodo aspicere. Quæret tamen aliquis, cum aere indi-
geat animal vt respiret; sensibile pariter exigat obiectũ,
vt sentiat: cur in textu non aeris, at potius actionis in
respiratione auctor meminerit, dum ait ζῶα μὲν πρὸς ἀ-
ναπνοὴν, à sensum dum contemplaretur, non opus ipsius
at obiectum assumpserit, si quidem dixit αἴσθησις πρὸς
τὸ οἰκεῖον αἰσθητόν. Si velimus asserere id temerè fa-
ctum, quid hoc indignum philosopho proferremus acu-
Solutio. tis sanè monitis, ac diligenti cõsilio prima nobis naturalis
scientiæ dogmata pręscribente. Dicerem ego idcirco ab
aucto-

auctore id factum, quia respiratio hic exprimit necessariam illam, vt vita permaneat, caloris natiui temperiem, quæ externorum præsidio peragitur: hæc verò non aeris tantum beneficio, vnauè tantùm ratione exercetur. illa scilicet adest & in piscibus, qui pulmone carent, ac in aquis degunt, quibus natura branchias est elargita, vt earum ope agitantes aquam, eodem fruerentur munere, quo in aere viuentes *de resp. c.* 10. & vlterius apparet in cartilagineis ipsis: ideoque non aeris, at respirationis voluit meminisse, vt eo nomine comprehenderet quamcunq; respirationis rationem, siue membra, per quæ, siue medium, in quo exerceatur, placeret contemplari: eoque magis quòd hic exactissimè materies illa non erat pertractanda, tum quia hic illius sedes non erat constituta, cum etiam quia exempli tantùm gratia afferebatur, quare cum dixisset entia quælibet externis connecti, optimo certè exemplo respirationem voluit assumere, quę etiam in aquarum incolis, & per diuersa membra in exanguibus, & sanguine præditis exercebatur; de quibus latè *de resp. c.* 9. Simile tamen quid non licebit excogitare, si quispiam inquirat, cur luminis meminerit, vbi visum contemplaretur, cum tamen alios sensus circa proprium sensibile inspexerit, quod (si visum intueamur) colorem esse, nemo ignorat. Dicamus nos luminis Ocellum fortasse meminisse, eo quia hoc arbitrabatur adæquatum visus obiectum. color enim non videtur sine lumine, & præter colorem lumen etiam ipsum aspectui occurrit, & singula, quę in tenebris videntur, vt lucida sanè videntur, puta quercus putrida, squammæ pisciū, ac huiusmodi, & idcirco phil. 2. *de an.* 66. monebat adæquatum visus obiectum non esse colorem, at quidpiam nomine destitutum, quod colorem quidem, vt lumine prędituū complecteretur, at vlterius etiam ea, quæ vt lucida videmus; quare lucidis

Cur pisci bus datę brāchię.

Color nō est adæquatum visus obiectum.

cidis lumen cum conferat vt videamur, idem quoque præstet colori *ibid.* 23. non incongruè lumen hic accepisse Ocellum potius, quàm colorem videtur asserendum; eoq; magis, quod sat erat aliquid assumere rei extraneum, quo destituta proprio operi peragendo inepta redderetur. At his longè maior emergit difficultas contra postrema textus verba, in quibus Vniuersum ad nil referri statuitur. nonne Deum ipsum respiciet Vniuersum? cũ profectò oporteat

Pind. Pyth. od. 5.

Παντὶ μὲν θεὸν αἴτιον ὑπερτιθέμεν.

(*cuique rei quidem Deum causam superponere*) & ipse Arist. mundum profitebatur æternum 1. *cæli* 101. & *seqq.* eundem tamen, primum motorem supremum veluti finem intueri edocuit, dum ab eo mundum, ac naturã prorsus monuit pendere 12. *met.* 38. quo loci Deum efficiẽtem Vniuersi causam statui, multi profitentur, ac huiusmodi dogma in via peripatetica sustinendum acutissimè probauit doctissimus Vincentius Montecaluus præceptor meus in suis eruditissimis metaph. specul. ne tamen dubijs omninò certa misceamus, nemo ausus est vnquam negare eo loci ab Arist. Deum finalem saltem vniuersi, & naturæ causam constitui. Ocellum igitur tam impium dicemus, vt Deum saltem Vniuersi finem negauerit? & si illius est finis, iam certè Vniuersum ad quidpiam aliud, Deum scilicet, necessario ordine feretur. An id considerauerit Ocellus, ignoro, verosimile tamen est harmoniæ mundi auctorem Deum constituentem Ocellum, ac fatorum memorem, Deo saltem tribuisse, quòd finalis foret vniuersi causa, etenim fata admittẽdo prouidentiã quandam ipsius Dei fateri videtur, eoq; magis, quòd Pythagoreum ipsum fuisse nouimus: & in hoc potissimum celeberrima illa schola videtur profecisse, vt vnus instar omniũ testabitur Hierocles, si excelsa illius dogmata legere

Deus vniuersi supremus finis.

An efficiẽs causa iuxta Peripateticos.

de pr. & 2. int. c. 4

In opu. de legibus lib. c. 2. & 3.

Pythagoræi prouidentiã Dei nouere.

re placeat, quare dicerem Ocellum Vniuersi nomine cælos, tellurem, ac Deum ipsum fuisse complexum, ideoq; Vniuersum à nullo pendere statuisse, quia Deus omnium causa, ac sempiternum, optimumque viuens 12. *met.* 39. in Vniuerso ab eo collocabatur, neque mirum id cuipiam videatur nam cælum certè auctor Vniuersi nomine voluit contineri, & cælos Deum incolere crediderunt antiqui, vt .n. monebat philos. 2. *cæli t.* 2. τὸν δ' οὐρανὸν, καὶ τὸν ἄνω τόπον οἱ μὲν ἀρχαῖοι τοῖς θεοῖς ἀπένειμαν, ὡς ὄντα μόνον ἀθάνατον (*Cælum, & eum, qui sursum est, locum veteres Dijs attribuerunt, vt existentem solum immortalem*) cælum quinimo genitum ideo asserebat Hesiodus.

in carm. Pyth. cõ. 16. & 17

Dij cęlorũ incolę

in Theog.

Ὄφρ' εἴη μακάρεσσι θεοῖς ἕδος ἀσφαλὲς αἰεί (*vt esset beatis Dijs sedes tuta semper*) quare si sedem Dei cælum arbitrabatur, & illud in Vniuerso locabat, iam clarum est, Vniuersum iuxta Ocelli placita Deum comprehendere; ideoq; illius licet causa Deus statuatur, optimè dicetur ab alio Vniuersum non pendere. nec quis hæc Ocellum asserat nõ fuisse opinatum, cum enim inf. *cap.* 3. dicat Deos in cęlis esse, hæc quoque singula videtur asseruisse. nec quispiam turbetur, quòd ibi plurali numero Ocellum videat loquutum, illud .n. vulgari insistens rationi protulit: sapientis quippe intellectus Deorum multitudinem nescit excogitare, at vnum ipsum cũ Arist. prædicabit 12. *met. vlt.* dicente οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη εἷς κοίρανος (*nõ bona principatuum multitudo: vnus princeps*) cum *superius ibid. t.* 50. primi motoris vnitate tradita, dixisset, cætera quæ de Dijs confinxerat antiquitas μυθικῶς ἤδη προσῆχθη πρὸς τὴν πειθὼ τῶν πολλῶν καὶ πρὸς τὴν εἰς τοὺς νόμους καὶ τὸ συμφέρον χρῆσιν. (*fabulosè addita, vt multitudo suaderetur, & ad leges, & ad eas res, quæ conducunt, complectendas*) is scilicet, qui primus

Deus vnus iuxta veteres sapientes & cur plures asserent.

tàm ſtólida Dijs adſcripſit, populiſq; ſua ſit, non prorſus inſanos ethnicos arbitratus, illa excogitauit, verùm vt aiebat Iſocrates ἅμα μὲν ἐθίζειν οἰόμενος δεῖν τὸν ὄχλον ἅπασιν ἐμμένειν τοῖς ὑπὸ τῶν ἀρχόντων παραγγελλομένοις, ἅμα δὲ βουλόμενος πεῖραν λαμβάνειν τοῖς φανεροῖς ἥν τινα περὶ τῶν ἀφανῶν διάνοιαν ἔχουσιν. ἐνόμιζε γὰρ τοὺς μὲν τούτων ὀλιγοροῦντας, τυχὸν ἂν καὶ τῶν μειζόνων καταφρονήσειν· τοὺς δ᾽ ἐπὶ πάντων ὁμοίως ἐμμένοντας τῇ τάξει βεβαιώσεσθαι τὴν αὐτῶν εὐσέβειαν ἐπιδεδειγμένους. (*partim vulgus aſſuefaciendum eſſe ad obſeruanda omnia principum edicta exiſtimauit, partim in rebus manifeſtis experiri voluit, quid de occultis ſentirent. nam qui hæc negligerēt, eos fortaſſis etiam maiora contempturos. qui autem æquè in omnibus ordinem conſeruarēt, eos iam edidiſſe ſpecimen ſuæ in conſeruanda religione conſtantia arbitrabatur*) his autem abſurdis, per quæ Deorū turba effingeretur, licet non adhæreret Ariſtoteles, voluit tamen Deos plurali nomine expreſſiſſe, vt vulgarem .ſ. loquendi modum ſectaretur, ea de cauſa, quam *inf. c.* 2 *t.* 9. exprimemus; qui etiā cum Ocello mirificè cōſentit, dum cuncta, quæ ſunt in vniuerſo mutuo tradat ordine connexa 12 *.met.* 52. ita vt vnum quid, bonum ſcilicet vniuerſi reſpiciant, quod pariter hic Ocellum intendere eſt veroſimile, quem etiam ad externa ordinem in ipſis elementis acutè expreſſit Ariſt. dum 4. *phyſ.* 48. ſic ea inuicem ſe obſeruauit habere, quòd ipſorum vnūquodque ad ſuperius ita properaret, ac ſi ab eo per ſimilem qualitatem conſeruari appeteret, illudque ſemper, quod inter ipſa foret inferius ad ſibi proximū corpus, ſuum veluti actum præpeti greſſu ferretur *ib.* 49. vt inf. obſeruabimus. & nobilem hunc cunctarum Vniuerſi partium nexum, & illum, quo Deum ſupremum opificem, primò, ac præcipuè reſpicit, ordinem ſic eleganter expreſſit Manilius.

Hoc

[Margin notes: *in Buſir. laud.* — **Mutuus elementorū ordo.** — *gn.* 2. *t.* 4. — *aſtron.* 1.]

Hoc opus immensi constructum corpore mundi,
Membraque naturæ diuersa condita forma
Aeris, atque ignis, terræ, pelagique iacentis
Vis animæ diuina regit, sacroque meatu
Conspirat Deus, & tacita ratione gubernat,
Et multa in cunctas dispensat fœdera partes,
Alter vt alterius vires faciatque, feratque
Summaque per varias maneat cognata figuras.

Quarta ratio, qua Vniuersi æternitas infertur.

Text. 8.

Ἔτι δὲ καὶ οὕτως εὔγνωστον ἐ-
σται τὸ λεγόμενον, ὅτι ἀλη-
θές ἐστι. τότε γὰρ πῦρ ἑτέρῳ
θερμαντικὸν ὂν αὐτὸ ἐξ ἑαυ-
τοῦ. 1. θερμόν ἐστι. καὶ τὸ μέλι
γλυκαντικὸν γινόμενον αὐτὸ
ἐξ ἑαυτοῦ. 1. γλυκύ ἐστιν. καὶ αἱ
ἀρχαὶ τῶν ἀποδείξεων τῶν ἀφα-
νῶν σημαντικαὶ οὖσαι αὗται ἐξ
ἑαυτῶν ἐμφανεῖς. 2. τε, καὶ γνω-
στικαί εἰσιν. οὕτως οὖν καὶ τὸ τοῖς
ἄλλοις αἴτιον γινόμενον τῆς
αὐτοτελείας, αὐτὸ ἐξ ἑαυτοῦ
αὐτοτελές ἐστι, καὶ τὸ τοῖς ἄλ-
λοις αἴτιον. 3. γινόμενον τῆς
σωτηρίας, καὶ διαμονῆς αὐτὸ ἐξ
ἑαυτοῦ σωζόμενον, καὶ διαμένον
ἐστὶ, καὶ τὸ τοῖς ἄλλοις αἴτιον γι-
νόμενον τῆς συναρμογῆς, αὐ-
τὸ ἐξ ἑαυτοῦ συνηρμοσμέ-
νον ἐστιν. ὁ δέ γε κόσμος αἴτιός
ἐστι τοῖς ἄλλοις καὶ 4. τοῦ εἶναι,

ADhuc autem melius cognoscetur iam dicta vera esse: ignis enim alia cum calefaciat ex se ipso calidus est, & mel, quod alijs dulcedinem cōmunicat, ex se ipso est dulce, & demōstrationis principia, per quæ obscura nobis innotescunt, ex se ipsis manifesta sunt, ac nota. sic igitur & quod alijs causa est vt in se sint perfecta, ipsum ex se ipso perfectū est, & quod alijs est causa salutis, ac permanentia, ipsum ex se ipso saluum est, ac permanens, & quod alijs est causa concentus, ex se ipso est concinnum. Mundus sanè causa alijs, quod sint, ser-

1. n. αὐτοῦ im. ex v. & al.
2. n. ἐκφανῆς. im. ex vv. & c.
3. in vv. deest αἴτιον.
4. ad τοῦ ex vv.

καὶ τοῦ σώζεσθαι, καὶ τοῦ αὐτοτελῆ εἶναι. αὐτὸς ἄρα ἐξ ἑαυτοῦ ἀΐδιός ἐστι, καὶ αὐτοτελής, καὶ διαμένων τὸν πάντα αἰῶνα, καὶ δι' αὐτὰ τοῦτο τοῖς ἄλλοις παραίτιος γινόμενος τῆς διαμονῆς τῶν ὅλων. 5.

5. ad. ex c.& vv.

uentur, & in se perfectionem habeant, ipse igitur ex se ipso perpetuus est, ex se perfectus, & permanet per omnia sæcula, & per hoc ipsum cæteris est causa, vt perpetuo permaneant.

PARAPHRASIS.

EOrum verò, quæ dicta sunt, veritas magis elucescet, si placeat animaduertere ignem, quia alijs calorem confert, suapte natura sibi calorem, & sic pariter mel, cum cæteris dulcedinem communicet, eam sibi, eadem ratione, vindicare: prima quoq; demonstrationis principia, per quę ignotæ nobis innotescunt conclusiones, per se nota esse, ac manifesta. quare simili profectò ratione de eo philosophandum, quod cæteris perfectionem, salutem, ac permanentiam conferre consueuit; ipsum scilicet per se perfectum esse, salubre, ac permanens, idq; ex se concinnum esse, à quo cætera concentũ desumunt. ideoq; Vniuersum, vt alia quælibet entia existant, seruentur, ac sint perfecta, vera cum sit causa, necessariò per se perpetuum erit, per omnia permanebit sęcula, ac suam virtutem alijs quoque rebus, vt perpetuò permaneant, communicabit.

CCM-

COMMENTARIVS.

DEsumpto ferè ex traditis præc. textu principio, alia hic statuitur ratio, qua vniuersum æternum esse, illi quinimo prædicatum huiusmodi per se, ac ferè secundùm quod ipsum, de quibus latè *post*. 1. *c*. 4. *& seq.* inesse facillimè inferatur: ac ita disserere videtur Ocellus. ab vniuerso cætera sortiuntur, quòd existant, permaneant, ac perfecta sint; quare à se ipso hæc eadem singula assequetur vniuersum, ideoque æternum permanebit. quæ singula veritati esse consona ex eo potissimùm apparet, quòd si vniuersum, non aliunde, quàm ex se ipso proprium esse depromit, nullam certè licebit rationem excogitare, qua illud queat amittere, vt latiùs *inf. t. 9.* quòd verò cæteris singula iam tradita vniuersum vberrimè præstet, ex eo patet, quòd sup. monebamus, cuncta ad vniuersum referri edocentes; ac inde confirmatur, quod eatenus res est, permanet, ac propriæ dicitur perfectionis particeps, quatenus est actu in rerum natura, & extra suas causas, quod est idem ac esse in vniuerso: ideoq; res ab ipso singulæ pendebunt, vt ab eo, in quo sint, conseruentur, & ab eiusdem potissimis partibus omnino constituantur. Vniuersum verò ea singula non ab alio quopiam, at à se ipso assequi, inde infert auctor, quod semper ex se ipso est tale, quod alij confert, vt alia sint. puta ignis, à quo alia calorem desumunt, suapte natura calidus est; mel pariter, quòd alijs dulcedinem tribuit, est per se dulce; demonstrationis principia ex se sunt certa, & manifesta, quia ignotas nobis conclusiones aperiunt, sicq; singula entia percurrendo, quidquid alijs perfectionem aliquam confert, vt eiusdem, actu, vel virtute sit per se particeps, oportet. Hanc Ocelli rationem, hic obseruat Nogaro:

Auctoris ratio.

garola, & à Critolao Peripatetico ad hoc idem probandum fuisse depromptam, ac Philonem in duabus præced. idem præstitisse, id tamen in illius V. C. notis, in huius operis calce impressis, vnusquisque legat, cum sit nostri tantummodo instituti Ocellum commētarijs illustrare, & Aristotelis præcipue ex eo deprahensa dogmata obseruare, vt Peripateticę scholę aliquid vtilitatis, tenues hi nostri labores (si nostra permittat imbecillitas) conferant. & idcirco animaduertendum, Peripateticis pariter esse commune axioma illud, ens vnumquodque eam suapte natura sibi qualitatem adscisere, quam alijs valeat elargiri, ipsum sciliget longe clariùs, & firmiùs ijsdem ignis, & demonstrationis principiorum exemplis exhibuit philosophus tum vniuersaliter, tum etiam vni certæ demonstrationis materiæ coaptatum: primum nobis occurrit *met. 2. t.* 4. quo loci edocebat, ens illud, quod reliquis qualitatem quampiam confert, semper eiusdem quam maximè particeps esse, cum sic edoceret ἕκαστον δὲ μάλιστα αὐτὸ τῶν ἄλλων, καθ᾽ ὃ καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπάρχει τὸ συνώνυμον, οἷον τὸ πῦρ θερμότατον, καὶ γὰρ τοῖς ἄλλοις τὸ αἴτιον τοῦτο τῆς θερμότητος. ὥστε καὶ ἀληθέστατον τὸ τοῖς ὑστέροις αἴτιον τοῦτο ἀληθέσιν εἶναι (*vnumquodq; autem maximè ipsum aliorum per quod & alijs inest vniuocum, vt ignis calidissimus, namque hic alijs causa calid itatis, quare & maxime verum, posterioribus quod est causa vt vera sint*) alterum aperte expressit pariter philos. *post. p. c.* 2. vbi demonstrationis principia esse notiora conclusione cum doceret, ex eo potissimùm veritatem illam inferebat, quòd conclusionis notitiam parerent; & celebre illud ibi statuebat axioma, ἀεὶ γὰρ δι᾽ ὃ ὑπάρχει ἕκαστον ἐκεῖνο μᾶλλον ὑπάρχει (*semper enim propter quod est vnumquodque, illud magis inest.*) ens scilicet illud, quod alteri confert, vt alicuius particeps sit qualitatis, eam nedum sibi vindicare,

Peripateticum axioma.

care, sed etiam magis, quàm illud ens, cui eam communicet, vt prędictum ignis exemplum abunde confirmat. quod elegánter sanè respexit Isocrates, dum principes longè subditis præstantiores esse oportere inde suadebat, quòd ex ijs pręstantia quodammodo in hos transferretur, aiebat, enim προσήκειν ἡγησάμην, τοσούτῳ τοὺς βασιλέας βελτίους εἶναι τῶν ἰδιωτῶν, ὅσωπερ καὶ τὰς τιμὰς μείζους αὐτῶν ἔχουσι. καὶ δεινὰ ποιεῖν ὅσοι τοὺς μὲν ἄλλους κοσμίως ζῆν ἀναγκάζουσιν, αὐτοὶ δ' αὐτοὺς μὴ σωφρονεστέρους τῶν ἀρχομένων παρέχουσι. (*decere arbitrabar tantò reges meliores esse priuatis hominibus, quo maiores habent honores, quàm ipsi, & iniquissimè facere quoscunque, qui alios quidem modestè viuere cogunt, ipsi verò se ipsos modestiores non præbent ijs, quibus imperant.*) Deus moderator Vniuersi.

Quinta ad hoc idem ostendendum ratio. Textus 5.

Ὅλως δὲ εἰ καὶ διαλύεται τὸ πᾶν, ἤτοι εἰς τὸ ὄν, ἢ εἰς τὸ μὴ ὂν διαλυθήσεται. καὶ εἰς μὲν τὸ ὂν ἀδύνατον. οὐ γὰρ ἔσται τοῦ παντὸς φθορὰ ἐὰν εἰς τὸ ὂν διαλύεται. 1. τὸ γὰρ ὄν, ἤτοι τὸ πᾶν, ἢ τὸ μέρος τί ἐστι τοῦ παντὸς, καὶ μὴν οὐδὲ εἰς τὸ μὴ ὄν. ἀμήχανον γὰρ τὸ ὂν ἀποτελέσθαι ἐκ τῶν μὴ ὄντων, 2. ἢ εἰς τὸ μὴ ὂν ἀναλυθῆναι. ἄφθαρτον ἄρα. 3. καὶ ἀνώλεθρον τὸ πᾶν.

Omnino autem, & dissoluatur vniuersum, vel in ens dissoluetur, vel in non ens. & in ens quidem est impossibile, non enim erit Vniuersi corruptio, si in ens dissoluatur: ens enim vel est ipsum vniuersum, vel vniuersi quadam pars, & sanè neq; in non ens: namque impossibile ens perfici ex non entibus, vel in nō ens resolui. incorruptibile igitur, & interitus expers est vniuersum.

1. c. & v. διαλύηται.
2. vv. ἀπόλεσθαι ἐκ τῶν ὄντων.
3. c. & vv. non ἄρα, sed γάρ.

PARAPHRASIS.

PRæterea Vniuerſum ſi contingeret diſſolui, vel in ens certè, vel in non ens reſolueretur. ſi prius quis ſtatuat, is oppoſita ſimul affirmabit, nam quoties in ens reſolutum dicamus Vniuerſum, ipſum negamus interijſſe: eo quia ens vel idem ſit ac vniuerſum, vel ſaltem illius pars. abſurdum pariter eſt alterum, cum à rectis diſſonum ſit philoſophiæ monitis, edocere, ens ex non entibus prodire, vel in ea reſolui. quare vt hæc abſurda euitentur, ſancire oportebit, interitus expers eſſe Vniuerſum.

COMMENTARIVS.

VNiuerſi æternitatem alia ſuadet ratione Ocellus, quæ primo loco recenſitæ non diſſimilis, omnium certè validiſſima videatur, quas philoſophus, cui ſolum naturæ lumen affulſerit, queat afferre, ac ita diſſerit. Si vniuerſum quis ſtatuat interire, per interitum vel ad ens vergere, vel ad non ens, proculdubio affirmabit; quorum prius aſſerere ſi placeat, vniuerſum adhuc permanebit, poſteaquam ipſum interijſſe ſtatuerimus; ens ſiquidē vel erit ipſum Vniuerſum, vel Vniuerſi pars; vox enim πᾶν (vniuerſum) ſingula quæ ſunt, complectitur. Si verò alterum quis affirmat, illud pariter abſurdum, eo quia, vt ens

Ratio Auctoris

ex non

ex non ente nequit prodire, in non ens pariter resolui est impossibile. Huic diutius insistere rationi foret inutile, dum fusè ex ijs, quæ *tex.* 1. tradidimus ipsa illustretur: illo siquidem nititur dogmate, quòd viribus naturæ nil queat ex non ente prodire, nec per interitum vnquam aliquid in nihilum redigi contingat, vt ideo cecinerit Lucret. Lib. 1.

Nam si de nihilo fierent, ex omnibus rebus
Omne genus nasci posset: nil semine egeret.
E mare primùm homines, è terra posset oriri
Squamigerum genus, & volucres, ——

indeque interitum eorum, quæ sunt, respiciens, *ibidem*, subdebat.

Huc accedit, vti quidque in sua corpora rursum
Dissoluat natura: neq; ad nihilum interimat res.

ex hoc verò naturæ instituto perpetuum esse ortum, & interitum educebat Arist. dum entia æternitatem huiusmodi in Vniuerso sortiri dicebat, non quòd materia foret infinita, è qua res educerentur (abundè .s. infinitum fuerat exclusũ, *phys.* 3. 35. *& seqq.*) sed quia vnius interitum semper alterius entis ortus consequebatur 1. *de ortu* 17. quatenus res dum interiret, in materiam resolueretur, quæ illico alia forma exornaretur, vnde Ouid. elegantissimè dicebat. Met. 15.

Qua ratione ortus apud Arist. sit æternus.

Nec perit in tanto quidquam, mihi credite, mundo,
Sed variat, faciemq; nouat: nasciq; vocatur
Incipere esse aliud, quàm quod fuit ante: morique
Desine illud idem: cum sint huc forsitan illa,
Hæc translata illuc. —— —— ——

hanc tamen rationem, non secus quàm cæteras, quibus falsum hoc inhæret Ocelli dogma, *inf. t. vlt.* facillimè solui ostendemus. quam ingeniosam esse vel Aristotelis suadere videtur auctoritas, qui, non dissimili

Materia ortus expors ac interitus. methodo, materiam pariter ortus expertem, ac interitus *phys. p.*8 2. profitebatur. quam tamen, cum formis aliquando videret destitui, quibus antea gaudebat; eam idcircò per accidens oriri dixit, & interire, ratione annexæ priuationis, quæ vnum numero cum ipsa constituit *ibid.* 66. quod non ita crediderim intelligendum, vt pleriq; interpretum opinantur; aduentum, s. formæ, illi ortum per accidēs conferre, eiusdemq; abscessum illius interitum moliri: at potius ex opposito arbitrarer, quòd eatenus ortum sibi, ac interitum materia cum adsciscat, quatenus vnum numero cum priuatione constituit: tunc per accidens materiam oriri videatur statuendum, quando recedente forma compositum intereat, sicque materiæ priuatio accedat: eamque pari ratione interire, per accidens, cum formæ accessus ab ea priuationem expellat, indeq; compositum enascatur; vt apertè *phys. p.*8 2. suadetur, quo loci philosophus materiæ interitum docebat adscribi, quia, τὸ φθειρόμενον ἐν τούτῳ ἐστὶν ἡ στέρησις, *quod corrumpitur in hac, est priuatio.*

Quo pacto per accidens oriatur & intereat.

Sexta ad hoc idem ratio.

Text. 10.

1. v. non habet καὶ.
2. c. δοξάζει.
3. al. l. ἔξωθεν, ἤτοι ὑπό τινος τῶν ἐντός.

Εἰ δὲ καὶ 1. δοξάζει 2. τις αὐτὸ φθείρεσθαι, ἤτοι ὑπό τινος τῶν ἔξω 3. τοῦ παντός φθαρήσεται δυναστευόμενον, ἢ ὑπό τινος τῶν ἐντός. οὔτε δὲ ὑπό τινος τῶν ἔξωθεν. ἐκτὸς γὰρ τοῦ παντός οὐδέν. τὰ γὰρ ἄλλα πάντα ἐν τῷ παντὶ, καὶ τὸ ὅλον, καὶ τὸ πᾶν ὁ κόσμος.

SI autem quis opinetur ipsum corrumpendū, ab aliquo, quod sit extra vniuersum, superatum corrūpetur, vel ab aliquo, quod sit intra. non sanè ab aliquo extrinseco, extra vniuersū enim nihil est, alia namq; omnia in Vniuerso, & totum

οὔτε ὑπὸ τῶν ἐν αὐτῷ. δεήσει γὰρ ταῦτα μείζονα ἔτι, καὶ δυναμικώτερα εἶναι τοῦ παντός. τοῦτο δὲ οὐκ ἀληθές. 4. ἄγεται γὰρ τὰ πάντα ὑπὸ τοῦ παντός, καὶ κατὰ τοῦτο, καὶ σώζεται, καὶ συνήρμοσαι, καὶ βίον ἔχει, καὶ ψυχήν. εἰ δὲ οὔτε ὑπό τινος τῶν ἔξωθεν, οὔτε ὑπό τινος τῶν ἔνδοθεν φθαρήσεται τὸ πᾶν. ἄφθαρτος ἄρα, καὶ ἀπώλεθρος ὁ κόσμος. τοῦτο γὰρ ἔφαμεν εἶναι τὸ πᾶν.

ac Vniuersum est mundus. nec etiam ab aliquibus quę sint in ipso; hæc enim maiora ipso, ac potentiora esse oporteret, hoc autem verum non est, nam omnia aguntur ab vniuerso, & per ipsum seruantur, conueniunt, vitam habent, ac animam. si verò nec ab aliquo externo, nec ab interno quopiam vniuersum corrumpetur, incorruptibilis igitur, & æternus erit mundus, eum enim diximus esse Vniuersum.

4.Π. ὑποθέσει. im. ex v.& c.

PARAPHRASIS.

SI autem quis opinetur ipsum corrumpendum vel ab aliquo, quod sit extra Vniuersum, superatum, interibit, vel à quopiam, quod in ipso locetur: non sanè ab aliquo extrinseco, namq; extra vniuersum nihil continget reperiri cum vniuerso singula insint entia, ac mundus sit ipsum Vniuersum. ab aliquo intrinseco eo minùs interitum pertimescet, quia id certè ipso maius, ac potentius esse oporteret, dum illius interitum queat moliri: quod dissonum est, cum omnia regat vniuersum, vitamq; singulis, ac animam conferat. quare cum nec interna, nec externa vllum ipsi minentur interi-

tum, mundus perennis erit, nec interitui obnoxius, cum idem sit mundus, ac Vniuersum.

COMMENTARIVS.

LOngè omnium ingeniosa ratione sæpiùs probatum dogma hoc textu confirmat Ocellus, & ita ratiocinatur, vt interitui nunquam futurum obnoxium inferat Vniuersum. si interiturum ipsum statuamus, illius certè corruptionem molietur quidpiã, quod in illius sinu claudatur, vel quod extra ipsum iam fuerit constitutum. postremum hoc, tradita *t.* 5. abundè reijciunt, dum inde constet nil extra ipsum reperiri, at omnia in eo comprehendi: neque magis veritati consonum videtur prius, id siquidem vniuerso lõgè validius esse oporteret; cuipiam .f. non succumberet, ni illud se ipso potentius experiretur: videmus enim contraria, quæ assiduè in mutuum cõspirant interitum, semper quidem acres pugnas exercere, sed tunc tantummodo eorum vnum alterum euertere, cum eo fortius, ac vehementius fuerit, vt obseruabat Arist. 1. *de gen.* 88. at vero simile non est aliquid in vniuerso contineri ipso validius, cum id singula entia complectatur, eademq; per ipsum sint, seruentur, ac proprias perfectiones acquirant: imo vniuersum cunctas partes, è quibus consurgit, robore superabit; cum illas moueat, agitet, ab illisq; nil simile patiatur: quare si nec interna, nec externa illius queunt perniciem moliri, proculdubio interitus expers erit statuendum: & hac eadem ferè ratione vniuersi pariter æternitatem apud Stobæum Philolaus inferebat, dicens οὔτε γὰρ ἔντοσθεν ἄλλα τις αἰτία δυναμικωτέρα αὐτᾶς εὑρεθήσεται, οὔτ᾽ ἔκτοσθεν φθεῖραι αὐτὸν δυναμένα (*nec intra ipsum causa potentior vlla reperitur, nec extra quicquam, quod possit eum perdere.*) nec huius ra-

rationis principia à Peripateticis dissentiunt fundamentis. hoc enim duplex interitus principium interius scilicet, ac exterius, & in ipsis viuentibus, obseruauit Aristoteles *de resp. c. 17.* quo loci modos corruptionis ab inuicem specie differre docebat, quia mors aliqua foret violenta, cum sc. ab externis prodiret principijs, altera verò naturalis, cum illius principia in ipso vigerent subiecto; quod *ibid. & c. seq.* fusiùs declarat: & hæc tunc accidit, cum contraria, è quibus vnumquodq; constituitur (de quibus hic *cap. seq.*) inuicem pugnent, eorumq; vnum cętera omnino sibi subijciat, inde enim mixti formam recedere oportet, vt plenè philos. expressit *1. cæli t. vlt.* tunc verò illa cōtingit cùm ab externis quibuslibet caussis opprimitur compositum. duplex hoc corruptionis genus pariter in ipsis rebus publicis philos. *polit. 5. c. 7.* docuit contingere, dicens πᾶσαι δ' αἱ πολιτεῖαι λύονται ὁτὲ μὲν ἐξ αὐτῶν, ὁτὲ δ' ἔξωθεν. *(dissoluuntur verò cunctæ respublicæ interdum per seipsas, interdū per externam causam.)* nec miretur aliquis, nedum violentos interitus, at naturales etiam adesse, dum hoc etiam discrimen in ortu, auctione, reliquisq; speciebus motus, obseruarit Aristoteles *phys. 5. 57. & seqq.*

Duplex caußa interitus.

Mors naturalis, & violēta quæ

Rerum publ. duplex interitus caußa.

Ortus naturalis, & violentu

Aeternitas quanam ratione entibus caducis à natura conferatur.

Text. 11.

Ἔτι δὲ καὶ ὅλη δι' ὅλης ἡ φύσις θεωρουμένη τὸ συνεχὲς ἀπὸ τῶν πρώτων καὶ τιμιωτάτων ἀφαιρεῖ, κατὰ λόγον ἀπομαραινομένη τὸ συνεχὲς, καὶ προσάγουσα ἐπὶ

PRæterea tota natura secundum totam considerata, continuitatem à primis & maximè honorabilibus adimit, proportione seruata languidā reddens conti-

1. κατ λόγον.

ti-

ἐπὶ πᾶν τὸ θνητὸν, καὶ διέξοδον ἐπιδεχομένη τῆς ἰδίας συστάσεως (τὰ μὲν γὰρ πρῶτα κινούμενα κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως κύκλον ἀμείβει) 2.διέξοδον 3.οὐκ. 4. ἐφεξῆς καὶ συνεχῶς. οὐ μὴν τόν γε 5.κατὰ τόπον, ἀλλὰ τὸν κατὰ μεταβολήν.

1. vv. ἀμείβοντα. 3.lou. περίοδον ἐφεξῆς. 4.v. οὐν. 5.h. τὴν. im.ex.v.

tinuitatem, & ad omne mortale adducens, & transitum accipiens suæ constitutionis (prima enim quæ mouentur per eadem & similiter circulum pertranseunt) transitum non deinceps, & continuò, neque illum qui sit secundum locum, sed qui sit secundum mutationem.

PARAPHRASIS.

IPsa quoque natura, si eam vniuersam contemplemur, hæc indicat: dum perēnitatem à primis, & præcipuis Vniuersi partibus ad eas, quæ sunt caducæ, ac mortales, licet proportione quadam seruata, tenuatam, videtur ita transferre, vt non perfecta tamen, at diminuta quadam ratione ijs attribuatur, vt enim prima corpora quæ mouētur, per eadem semper spatia, eademq; ratione perenni motu circumuoluuntur, ita caducorum species non cōtinuato quidem, & non interrupto motu, nec etiam per localem lationem, sed per cæteras mutationes conseruantur.

COM-

COMMENTARIVS.

PLuribus hucusque Auctor sua placita illustrauit rationibus, quibus vniuersi æternitatem ostenderet, quia tamen hæc facilè euerti posse videbantur, dum in inferiorum quibuslibet entium speciebus, in ipsis quoque elementis interitus quocunque temporis occurrat momento, vnde hoc prorsus Ocelli dogma caderet: vbi enim testis sit sensus, ac sensibilia spectemus, frustra ad rationes confugimus, quę contrarium ostentent 8. *phys.* 22. ni forte Heraclitum placeat sectari, qui barbaros tantum animos fidem sensibus habere profitebatur. aiebat enim apud Empiricum κακοὶ μάρτυρες ἀνθρώποισιν ὀφθαλμοὶ, καὶ ὦτα βαρβάρους ψυχὰς ἐχόντων (*Mali sunt testes hominibus oculi, & aures barbaras habētium animas.*) Auctor ideo, vt hanc ingeniosè eludat difficultatē, illius quasi præueniens impetum, qua potissimùm ratione entium quoq; caducorum speciebus æternitas insit, nobis aperit, & in earum perpetua etiam mutatione æternitatis quandam nec obscuram simul edocens refulgere imaginem, noua præsidia confert, quibus statutum dogma valide contingat inniti: ac si ratiocinetur ita. partes vniuersi, quæ assidua premuntur mutatione, æternitatem præseferunt, idem igitur longè magis cæterę præstabunt, quæ illi non videntur obnoxiæ, indeq; vniuersi consurget æternitas. Id præcipuè cum hoc, & *seqq. tex.* velit suadere, nunc elegantem exprimit rationem, qua enti vnicuiq; ęternitas à natura tribuatur, & docet, quod si naturam ipsam secundùm se totam attentè contemplemur, videbimus eam à primis, & præstantissimis vniuersi partibus quodammodo auferre perennitatem, eamque proportione quadam, seruata sensim imminuere, & lan-

Heracliti sententia de sensibus.

Adu. mathem. lib. 7

Æternit. vestigia etiam in caducis.

guidam quodammodo reddere, ac ita imminutam ad vnumquodque mortale adducere, ita vt in entibus quoque caducis æternitas appareat, sed non ita viuida, ac perfecta, vt in supremis illis partibus refulget. Sed cedo mi Ocelle quanā ratione languescit hęc æternitas, quonā pacto imminuitur? ab ea enim si quid vel minimū dempseris, nobili æternitatis nomine prorsus erit indigna; pręcipiti nimis impetu ad metaphoras hęc ferūtur, ideoque à philosophia omnino excludenda non minùs, quàm maris illa definitio, quam afferebat Empedocles dicens ipsum terrę sudorem, fuerit ideo ab Arist. exclusa *meteor.* 2. *sum.* 1. *c.* 3. Declarat acutè quid sentiat Ocellus, & id, quod perobscurè tradiderat, subdit cōtingere, quia æternitas suæ constitutionis quendam percursum, ac transitum assumit: immobili .s. non seruat ratione id, quod eius perfecta conditio exigere videtur. quę enim sunt absolutè æterna, à se quæcunque vel minima ortus, ac interitus vestigia excludunt *eth.* 6. *c.* 3. quod in præcipuis vniuersi partibus exactissimè viget; ideoq; in illis perfecta æternitatis floret constitutio, quæ in cæteris imperfectè cùm refulgeat, transitum ideo quendam, ac percursum videtur assumere. Sed dicas quæso, ò Ocelle, his primis partibus quomodo æternitas inest, ac cęterę quonam pacto illa imminuta potiuntur, & quisnam hic est percursus, quem sumit in cæteris perennitatis constitutio? quęsito satisfacturus, eorum ferè quæ dixerat propriam afferens rationem, obseruat ea, quę primò mouentur per eadem, & similiter circulum, ac orbem suum pertransire: hoc est ipsi cæli, qui primum inter corpora motu prędita locū sibi vindicant, in orbem ita feruntur, vt semper similiter, ac per eādem viam, & per eamdem media nullius alterius alterationis participes; circulari motu ferantur, qui solus vnus, continuus, & perpetuus esse potest

Mare terræ sudor.

Æternitatis tenuatæ ratio.

Cęlorum motus æqualis.

test *physs.* 8. 73. cæterosq; omnes motus à se excludunt 1. *cæli* 22. dicit verò *per eadem* pertransire, & conficere circulum, quia ab eodem in idem circularis motus progreditur *d. t.* 73. eademque ideo semper spatia percurrit: addiditque *similiter*, quia talis motus solus vnitatis particeps cum sit solus etiam est regularis, 8. *phys.* 76. vt qui simili semper ratione, & æquali velocitate queat exerceri, non me latet Arist. docuisse *d. t.* 73. circularem motum nũquam esse in ijsdẽ, vt in recto motu contingit, vnde falsum videatur quod hic statuitur, per eadem in circulari motu fieri transitum: at hæc nil officiunt, ibi siquidem de regressu est sermo ad terminũ à quo motus inchoarat, qui succedit, nouas semper spatij partes percurrendo, quod in recto motu reflexo non contingit, vt *ibid.* obseruatur: hìc verò loquitur auctor de iterato motu circulari, qualem in cælestibus orbibus intuemur, in quibus perennes reuolutiones statis temporibus continuè iteratæ per eadem spatia, eademque prorsus ratione exercentur. ex ijs igitur iure infert æternitatem in cælis refulgere; quia suos peragunt motus cuiuslibet contrarietatis, alterationis, & interitus incapaces, ideoq; illos primas, ac præstantissimas vniuersi partes nuncupauit, ijsque tantummodo veram, ac propriè acceptam æternitatem adscripsit, quod pariter ab antiquis obseruatum monuisse videtur Arist. dum 2. *cæli t.* 2. ait τὸν δ' οὐρανὸν καὶ τὸν ἄνω τόπον, οἱ μὲν ἀρχαῖοι τοῖς θεοῖς ἀπένειμαν, ὡς ὄντα μόνον ἀθάνατον. (*superum locum cælumq; veteres Dijs tribuerunt, vtpote qui solùm sit immortalis.*) Hanc verò tenuatam in alijs apparere suadet æternitatem, quia progressum accipiat in illis, non perenni quadam, ac perfecta serie, vt in cælis euenit, corruptioni namque reliqua entia sunt obnoxia, ideoq; nec huiusmodi progressus continuus in ijs exposcendus, qui

Motus circularis solus regularis.

Dubitatio.

Solutio.

Cælum cur Dijs tributũ.

succedat secundùm motum localem, huius enim vnitas vnitatem exigit subiecti 8. *phys*. 64. cũ ille tantùm motus sit simpliciter vnus, qui cõtinuus cum sit, vlteriùs dicit vnitatem termini, subiecti, & temporis. 5. *phys*. 35. sed perennitas dicitur assumere *transitum secundum mutationem*, quia in rebus continuò apparent quædam mutationes, quarũ nexus ijsdẽ tribuat æternitatem; dum semper vnius interitũ alterius ortus cõsequatur, quod dilucidè *t*. 12. *hic* explicabitur, in fine præsertim, vbi docebit entium plurima dissolui, & inde alia fieri. mutationis verò nomine ab Auctore nunc ortum, & interitum expressos fuisse, nedum ex eo licet conijcere, quod ijs verè mutationis rationem scimus competere, vt monebat Arist. *phys*. 5. *t*. 7. quo loci motum propriè ijs non conuenire obseruabat *textu seq*. at vlteriùs inde inferendũ, quod *superius t*. 2. ortum, & interitum mutationis nomine tantummodo exprimi Auctor profitebatur. Alia quoque possumus ratione excogitare imperfectam æternitatem in entibus caducis vigere, quatenus .s. beneficio generationis, vt dicetur *inf*. licèt intereant indiuidua, species conseruantur, ac ita humana v. g. species æternitatis particeps cõstituitur, licet singula indiuidua corruptioni sint obnoxia: cæli verò, quia ijdem numero semper permanent, verè, ac perfectè æternitatem consequi dicuntur, quæ in cæteris est imminuta, & *transitũ* sumit per *mutationem*, dum generationis beneficio de vno ad aliud indiuiduũ talis naturæ, puta humanæ, ęternitas pertransit, ac progreditur. & huic si placeat insistere expositioni, Aristotelem pariter eiusdem certissimum testem assequemur, dum .n. docuit à motu circulari æterno cælorum, æternam horum inferiorum generationem prodire 2. *de gen*. 59. hoc idem exprimit, quod hic præscribitur, à primis corporibus demptam æterni-

Qui motus simpliciter vnus.

Ortus & interitus verè mutationes.

t. vlt. t. 2. Æternitas quomodo insit caducis.

tatem inferioribus hisce à natura cõferri. & dum *ib.* 59. ait impossibile cum foret singula semper permanere, Deum alia ratione vniuersum cõpleuisse, perẽnitate generationi tributa, imminutã hanc æternitatem inferioribus collatam videtur suasisse; ac demum docens *ib.* 57. circuitum inferioris cuiuslibet vitã, ac ætatem dimetiri, nõ quidem prorsus eũdem, at alijs maiorem, alijs minorem tributum, nam τοῖς μὲν γάρ ἐνιαυτός, τοῖς δὲ μείζων, τοῖς δὲ ἐλάττων ἡ περίοδός ἐστι τὸ μέτρον (*his enim annus, his autem maior, alijs autem minor circuitus est mensura.*) idem certè declarauit, quod hic nobis exhibet auctor; dũ sensim æternitatem in cæteris entibus imminui monuit quadam seruata proportione, edocturus, quòd licèt nulla species æternitatis non foret imperfectè saltem particeps, si tamen indiuiduorum vitam spectaremus, eam non eodem modo in omnibus apparere, sed quadã vniformi diuersitate seruata; quod pariter clarissimè 1. *cæli* 100. expressit, dum ait τὸ τὸν πάντων ἄπειρον χρόνον καὶ τὴν ἀπειρίαν περιέχον τέλος, αἰών ἐστιν, ἀπὸ τοῦ ἀεὶ εἶναι εἰληφὼς τὴν ἐπωνυμίαν, ἀθάνατος καὶ θεῖος. ὅθεν καὶ τοῖς ἄλλοις ἐξήρτηται, τοῖς μὲν ἀκριβέστερον, τοῖς δ' ἀμαυρότερον, τὸ εἶναι καὶ ζῆν, (*omnium infinitum tempus, & infinitatem continens finis æuum est, ab eo quòd sit semper sumpta denominatione, immortale, & diuinum. vnde & alijs pendet his quidem exactiùs, his verò obscurius esse & viuere.*) Sibimetipsi tamen Ocellum contradicere nemo dubitet, quia dicat refulgere συνεχὲς in omnibus mortalibus, & inde dicat non adesse progressum, iam dictum in ijs συνεχῶς; ibi enim per συνεχὲς accipit *æternum*, hic verò *continuum*, ac si diceret ęternitatem seruari & in caducis modo prædicto; non verò continuitatem, quæ æternitati iuncta subiectum exigeret idem numero. continuum imo ac συνεχὲς cum occurrat, quando

Deus vniuersum cõseruat.

Omnia mensurãtur circulo.

Dubitatio.

Solutio.

συνεχὲς quid.

idem sit, & vnus entium, quæ continua dicuntur, terminus 5. *phys.* 26. iam patet huiusmodi continuam æternitatem in entibus caducis esse non posse, quæ optimè in motibus cuiuslibet orbis cælestis apertè refulget, in quibus idem cum sit terminus prioris, ac posterioris reuolutionis, perfectè συνεχὴς, ac inde æternitas aderit. imo nos optimè monuit talem æternitatis progressum nec etiam esse ἐφεξῆς (*deinceps*) hac enim voce ea tantùm cum exprimantur, quæ eiusdem cum sint naturæ, sic se habent, vt inter ipsa nil intercedat eorum, quæ in eodem genere constituuntur 5. *phys.* 25. iā patet in caducis non posse æternitatis progressum vigere ἐφεξῆς: cum .n. prædicta æternitatis ratio non tribuatur speciei è duorum tantummodo indiuiduorum nexu, sed plurium, imo infinitorum, quę sibi inuicem succedant, apparet inter hęc nō posse huiusmodi nō interruptam successionem occurrere. Ex his igitur, quod sentit Auctor, illaturi dicamus naturam etiam in caducis præseferre ęternitatem, ita tamen quòd illa perfectâ, ac omnibus numeris absoluta in cælis cum vigeat, inde inferioribus entibus conferri videatur ratione succedentium mutationum, quatènus interitum vnius alterius semper ortus consequitur; vel etiam, vt postremò dicebatur, quia species ipsæ perenni indiuiduorum successione aliquam, licęt tenuem, æternitatis speciem sibi vindicare videntur.

ἐφεξῆς quid.

Synopsis textus.

Text. 11.

Illud idem in elementis, ac plantis declaratur.

Πῦρ μὲν γὰρ εἰς ἓν συνερχόμενον, ἀέρα ἀπογεννᾷ, ἀὴρ δὲ ὕδωρ, ὕδωρ δὲ

IGnis enim in vnum coactus aera progignit, aer verò aquam, & aqua terrā, à ter-

γῆν, ἀπὸ γῆς δὲ ἡ αὐτὴ περίοδος τῆς μεταβολῆς. 1. μέχρι πυρὸς, ὅθεν ἤρξατο μεταβάλλειν. οἱ δὲ καρποὶ, καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ῥιζοφύτων ἀπὸ σπερμάτων ἀνέλαβον τὴν ἀρχὴν τῆς γενέσεως, καρπωθέντα δὲ, καὶ τελεσφορήσαντα, πάλιν ἐπὶ τὸ σπέρμα τὴν ἀνάλυσιν ποιεῖται, ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὴν διέξοδον ἐπιτελουμένης. 2. τῆς φύσεως.

à terra autem idem circuitus mutationis vsque ad ignem, vnde capit mutari. fructus autem, & radicem emittentium plurima à seminibus resumpsere initiũ sui ortus, & fructum vbi tulerint, & sint perfecta, rursus in semen regrediuntur ab eodem in idem percursũ perficiente natura.

1. in aliq. desunt duo verba seqq.

2. νν. ἀποτελουμένης.

PARAPHRASIS.

IGnis siquidem in vnum coactus aera progignit, & hic pari ratione in aquam, & aqua in terram immutatur, ac rursus è conuerso è terra aqua, ab hac aer, & ex hoc ignis rarefactionis prodit benefitio. arborum, & plantarum plurimæ è seminibus prodeunt, ac vbi fuerint adultæ fructus progignunt, qui in semen ita resoluuntur, vt circuitu quodam ab eodem ad idem quodammodo regredi natura videatur.

COMMENTARIVS.

AEternitatem, diminuta licet ratione, entibus quibuslibet à natura attribui docuit Auctor in præced. quanam potissimùm ratione id contingat, singula quæ sunt percurrendo, in hoc textu & seq. inquirit simul, ac determinat. elementa quippe docet sic se habere, vt vnum in aliud frequ ẽter mmutetur rari, ac densi beneficio: puta igne condensato, aer prodibit; ex hoc, quoq; si cõdensetur, aqua erumpet; & pariter ex hac, terra, rursumq; per rarefactionem ab inferiori ad superius elementũ, erit regressus; inter .n. simplicia corpora id semper quod superius est, magis etiam tenue apparet, minusq; materiæ, quasi dixerim, obnoxium; & iure, cum semper superius elementum contineat inferius, ac in ordine ad ipsum quodammodo formæ exerceat rationem *physi.* 4. 49. huius immutationis frequens præstat experimẽtum aer, dum inter silicem, ac ferrum interceptus, vel inter quædam ligna, quæ inuicem atteruntur, Plinio teste, facillimè in ignem conuertitur, quare Lucr. canebat.

Elementa inuicẽ immutãtur.

Superius elementum forma inferioris.

Exprimitur validis extritus viribus ignis,
Emicat interdum flammai feruidus ardor
Mutua dum inter se rami, stirpesq; teruntur.

idemq; aer ex opposito, si densetur, in aquam celerrimè immutatur; vt indicant assiduè vapores vi solis è terra elati, qui aereæ quodammodo participes naturæ, vbi à frigore in secunda aeris regione occupantur, in aquam illicò conuertuntur *meteor.* 1. *sum.* 3. *c.* 1. ac nubes, & pluuias progignunt, vt Nonnius elegantissimè describebat

Pluuię & nubes quomodo generentur.

με.

—— μετανάςιον ἀτμίδα γαίης
Ἠέλιος φλογαρῆσι βολαῖς ἀντωπὸν ἀμέλγων
Τιτθαλέῳ κοτίυσαν ἀνείρυσεν αἴθερος ὁλκῷ
Ἡ δὲ παχυνομένη νεφέλων ὤδινε καλύπτρην Dion. p.

(euagantem vaporationem terræ Sol flammantibus radijs contra è regione eliciens feruido humidam existentem extraxit, ætheris tractu, hæc verò incrassata nubium genuit tegumentum.) aerq; ab ore animalis respirãtis hyemali tempore emissus, ambientis corporis frigore densatur, ac in aquã ferè immutatur, vt nostro occurrat ideo aspectui, quod æstate nõ contingit. & hoc raritatis opus Cæneus apud Arist. *post.* 1.*c.*9. respiciebat, dum ignem augeri multiplicata proportione asserebat; quod idem contemplabatur philos. 2. *de gen.* 37. eidem insistens exemplo, dum ex hemina vna aquæ decem aeris heminas prodire aiebat. cum igitur mutua inter elementa vigeat immutatio, ac inuicem ipsa perenni ascensu, & descensu conuertantur, vt abundè *seq. cap.* asserendum profectò in ijs corporibus, quæ primam inferioris naturæ partem constituunt, & ex quibus quælibet entia componuntur 2. *de ortu* 46. & 49. æternitatem refulgere; tum quia eorum aliquid in nihil vnquam vergat, at in alterius elementi naturam tantùm immutetur, cum etiã quia prædicti regressus beneficio æternitatem quandã in propria specie præseferunt. Idem quoq; æternitatis studium apertè in vegetabilibus natura profitetur, & illa namq; circulari quodam progressu ad perpetuitatem properant; nam plantæ semper fructus edunt, è quibus semen prodit, quod terræ commissum grata rursum vicissitudine fructum, & plantas nobis elargitur; ac ita perẽnis quidam enascitur regressus, dum semen nobis planta, & è conuerso planta semen fęcundissimè tribuit. dixit verò Auctor *radicem emittentium plurima,* vt am-

Qua ratione in elemẽtis ęternit.

pliori etiam ambitu ea complecteretur, quæ non fructū, at flores tantùm, ac ex ijs semen edunt; & illa vlteriùs, quę non semen præbent, & ramulos, qui decisi, & terræ commissi virescunt, & hoc tenui munere à natura suę æternitatem speciei mercari videntur. semen autem, ac fructus quonam inuicem nexu iungantur *t.seq.* edocebimus. nulla verò ratione entium imperfectiorum, cuiusmodi sunt lapides, gemmæ, & similia meminit Ocellus; hęc enim ab ipso, non exactissimè huiusmodi pertractāte, se vt omnino terrena cosiderantur, nisi quis nouarum opinionum auidus sectator, quod nostro sæculo maximè contingit, ingeniosæ adhæreat sententiæ eruditissimi Peireskij; & hęc eo loci opinetur ideo compræhensa, quo seminis auctorem contigit meminisse. munificentissimus. s. sui sæculi Mecænas Nicolaus Peireskius, quem ad omnium scientiarum benefitia natum, vtinam singuli principes imitarentur, quorum gloriam viuens occupauit. singulos lapides proprię materiei, ac proprijs quibusdam seminibus suos debere censuit natales, ita vt horum omnium materiem asserens aquam, seu liquorem, vel succum varijs in locis varia arbitraretur rerum semina contineri, lapidamq; præcipuè, quæ prædicto liquori immixta, ipsum adglutinarent, ac specialem formam, simulq; figuram imprimerent: eademq; ratione cryſtallū, adamantem, ametyſtum; cæterosq; huiusmodi nobiles lapides progigni; cum scilicet eorum semina purum omnino liquorem, ideoq; cōgruum, nacta fuissent, alios verò lapides constitui, turbido, magisq; denso liquore eorum semini occurrente: & quoniam concauitate quadam ceu conceptaculo, ne præ tenuitate propria diffluat, vnusquisq; liquor indigeat, inde euenire vt pretiosis etiam lapidibus crassum quid, & obscurum aliquādo subsidat; tum quia conceptaculum huiusmodi ter-

Cur hic lapidum & gemmarum nulla mentio.

Noua de lapidibus & lapidescētibus Peiraiski philosophia.

reum

reum sit, vt plurimùm, ac immundum, tum quia quid quid in liquore crassius inest, id totum subsidere oportet, vt aquę fontium in vasis seruatæ apertè demonstrāt, indeq; longè hebetior in extrema parte coagulatio facillimè contingit, eademque ratione mirum non erit crystallis, diaphanisq; alijs lapidibus paleas, muscas, & huiusmodi inesse, quæ casus quispiam in liquorem, vel conceptacula adtulerit, dum in eo contentus liquor induresceret; eo ferè pacto, quo de vipera electro inclusa dicebat Martialis. Animalcula in gemmis. Epig. lib. 4

Flentibus Heliadum ramis dum vipera serpit,
Fluxit in obstantem succina gemma feram:
Quæ dum miratur pingui se rore teneri,
Concreto riguit vincta repente gelu:
Ne tibi regali placeas Cleopatra sepulchro
Vipera si tumulo nobiliore iacet.

hos verò lapides (ne quid intactum in hac materia relinqueret amænissimum illud ingenium) dum densantur arbitratus est diffindi; indeq; in plures quasi scisso humore particulas, plures eodem loco progigni; eo ferè pacto, quo multiplici decoram fætu vnicam aristam intuemur. ideoq; mirandum non esse crystallum figuram oblongam subire hexagonam, smaragdum dodecahedricam, Adamantem, & Rubinum octahedricam, & pari ratione cæteras gemmas peculiarem sibi figurā, propriorum ratione seminum, vindicare; è quibus lapides non minus constanter suam deducerent figuram, quàm stirpes ipsæ, ac animalia inde pariter suæ formæ, ac figuræ certum deducant exemplar; indeq; oriri docebat, quod aliquando lapides ad figuras concharū, cochlearum, & innumeras alias accederent: dum .s. hęc ludentis naturæ opera casui adscribere liceret, quo, conchas, cochleas, & huiusmodi liquori illi excipiendo cō- Figuræ cur lapidibus propriæ. Lapides conchis similes.

 cepta-

ceptaculū fieri cōtigiſſet, vt facilè lapideſcens in illis iā contentus humor, ac in ijsdem coagulatus, continentis figurā ſeruaſſet; eo ferè pacto, quo liquatum ęs continētis figurā, vbi induruerit, ſibi vindicare cōſpicimus: imo ſic etiam tenuiorem humoris partem teſtam ipſam ſibi ſuppoſitā quandoq; penetrare opinatus eſt Peiresk; nec non adiacentia ſibi plantarum folia, oſſa, vel alia huiuſmodi; indeq; talia lapideſcere: ac præterea ſi huiuſmodi humor craſſus fuerit, craſſum quoq; circa eadem corpora lapidem efformare: ac in alijs acuta ſimiliter indagine philoſophandum opinabatur, vt elegantiſſimè deſcripſit Gaſſendus; quod retuliſſe operæ pretium duxi, vt ad huiuſmodi conſideranda tam nobili vnuſquiq; excitetur exemplo, tum quia lepidam hanc ſententiam, & quibuslibet in hac materia ſoluendis problematibus longe aptiſſimam, non temerè omnino damnandam vel Auctoris veneranda iubet eruditio: nec omnino à naturæ inſtitutis abhorrere chimicorum præſtantiſſimi ſe ſępe expertos, iurati teſtes quopiam liquore alteri duritiem conferri, mihi hæc apud eos diſſerenti, nec ſemel fuere, nec inter admiranda prorſus recenſendum illud dogma monet natura, quæ ſi aquis quibuſdam tribuit, vt ſuo contactu mollia corpora adglutinare, ac indurare valerent; pulueri quoq; Puteolano eam vim indidit, vt aquam vbi attigerit, ſaxum fiat; & ſulphuratā tandem aquam circa canales ſuos, tuboſq; voluit durari: cur admirandas conſtanti ordine formas, ac figuras vnicuiq; lapidi, ac gemmæ, non minusquam plantæ, ac animali cum eadem præſcripſerit, è proprio pariter eas elicere ſemine, quod craſſioris particeps conditionis aquas queat adglutinare, ac pretioſo aliquando compede vincire, docētem ingenioſiſſimum Gallum, ſi non ſectari, ſaltem laudare recuſabimus?

Lapideſcentia.

In eius vita lib. 4.

Sene. nat. q. l. 3. c. 20.

Idem

Idem in hominibus, & animalibus indicatur. Text. 12.

Οἱ δὲ ἄνθρωποι καὶ τὰ λοιπὰ ζῶα μᾶλλον ὑποβεβηκότως τὸν καθόλου ὅρον τῆς φύσεως ἀμείβουσιν. οὐ γάρ ἐστιν ἐπανάκαμψις αὐτοῖς ἐπὶ τὴν πρώτην ἡλικίαν. 1. οὐ δὲ ἀντιπερίστασις μεταβολῆς εἰς ἄλληλα, 2. καθάπερ ἐπὶ πυρός, καὶ ἀέρος, καὶ ὕδατος, καὶ γῆς, ἀλλὰ τόν. 3. διὰ τῶν τεσσάρων τετραμερῆ κύκλον ἀνύσαντα, καὶ 4. τὰς μεταβολὰς τῶν ἡλικιῶν, διαλύεται, καὶ ἄλλα γίνεται. 5. ταῦτα 6. οὖν ἐστι σημεῖά τε καὶ τεκμήρια τοῦ τὸ μὲν ὅλον καὶ τὸ περιέχον μένειν ἀεὶ καὶ σώζεσθαι, τὰ δ' ἐπὶ μέρους καὶ ἐπιγινόμενα αὐτοῦ. 7. φθείρεσθαι, καὶ διαλύεσθαι.

At homines, & cætera viuentia longè inferiori ratione ad Vniuerſalis terminum naturę pertranſeunt, ipſa enim non reflectuntur ad primam ætatem, nec eſt antiperiſtaſis mutationis ad inuicem, vt in igne, aere, aqua, & terra; ſed per quatuor quadripartitum circulum cum perſecerint, & mutationes ætatum, diſſoluuntur, & alia fiunt. hæc igitur ſunt ſigna, & certa indicia, quod vniuerſum, & continens maneat ſemper, ac ſeruetur, partes verò, & quæ ipſi adnaſcuntur corrumpātur, & diſſoluantur.

1. in Louā. deeſt ab οὐ γὰρ vſque ad οὐ δὲ.
2. fortè corrigendum, vt in noſtro cōment.
3. vv. τῶν διὰ τεσσάρων.
4. vu. κατά.
5. c. & uu ἐπιγίνεται.
6. Lou. τούτων, & uu.
7. n. non habet αὐτοῦ, ad. ex c. & nu.

PARAPHRASIS.

IN hominibus verò & brutis longè diuerſa ratione procedit natura; hęc enim deteriori modo naturæ perennitatem ſpecierum exoptantis finem attingunt, dum ad primam

ætatem nunquam reflectantur, nec mutua in ipsis occurrat mutatio vt modò in elementis cõtingere obseruabamus. at vbi quadripartitum orbem pertransierint, ac ætatum impleuerint discrimina, dissoluuntur, ex eorumq; materia alia efformantur. è quibus naturæ institutis, certissimis veluti argumentis, inferendum, vniuersum ipsum, quod omnia cõplectitur, semper permanere, ac ea tantùm, quæ illi adnascuntur, dissolui, & interire.

COMMENTARIVS.

Series doctrinę horum textuum.

ENtium vnicuique generi, licet longè diuersa ratione, æternitatem tributam *tex.* 10. animaduertens Ocellus, eam quodammodo à supremis ad infima docebat transferri, ita vt sensim imperfectioribus hisce tributa imminueretur, in præstantissimisq; tantummodo entibus præstantissimè refulgeret. Id quonam pacto fieret, cognitu longè difficile videbatur, *textu* ideo *seq.* in elementis, ac inde in vegetatiua præditis facultate, huius elegantẽ sanè aperuit euentus rationem, ea mutuæ, cuiusdam mutationis, hæc perennis regressus beneficio æternitatem consequi, acutè obseruans: ad homines, & cętera animalium genera nunc digreditur, & in ijsdem quoque tenuiora tamen æternitatis vestigia docet apparere, dum ijs, quas modò recensuerat, assequendæ æternitatis rationibus, ipsa destitui, in hoc difficillimo textu contempletur. Explicandum igitur in hoc textu dogma proponens, homines ait, ac cætera animalia vniuersæ naturæ terminum, sed imperfectius implere, ad æterni-

tatem

tatem scilicet & ipsa tendere, eam tamen imbecilliori longè ratione assequi: nil aliud enim auctor hic per ὅρον (*terminum*) potuit expressisse, tum quia nunc solam ęternitatem cōtemplatur, ea tamen ratione, qua entibus cōfertur, cum etiam quia à quibuslibet entibus perpetuum esse primò, ac præcipuè expeti nos monuit Philos. dum 2. *de an.* 34. vbi docuisset viuentia quælibet ad progignendos sibi similes fætus vehementissimo ferri desiderio, huiusce veram euentus assignans causam subdebat ἵνα τοῦ ἀεὶ καὶ τοῦ θείου μετέχωσιν ᾗ δύνανται· πάντα γὰρ ἐκείνου ὀρέγεται, κἀκείνου ἕνεκα πράττει ὅσα κατὰ φύσιν πράττει. (*vt ipso semper & diuino participent, secundùm quod possunt. omnia enim illud appetunt, & illius causa agunt omnia, quacunque agunt secundùm naturā*) quo loci potissimum veluti finem singulis æternitatem entibus præscriptam procul dubio elucescere voluit, dū hunc esse τὸ οὗ ἕνεκα (*id cuius gratia*) doceamur 2. *phys.* 29. in homine verò, cæterisq; animalibus imperfectiori ratione æternitatem adesse, hanc quasi ex traditis *prac. textu* eliciens veritatem, ex eo testatur, quod in his ad priorem ętatem reflexio non occurrat, nec mutationis antiperistasis; per illam certè relatam *in antec.* innuit assequendæ æternitatis rationem, quam in plantis obseruarat, dum ibi regressum ad priorem statum occurrere indicauerat, cum è semine fructus, & ex hoc rursus perenni quadam reflexione semen prodiret, quam exprimens eleganter ἡλικίας (*ætatis*) nomine vti voluit, vbi enim seminis & fructus connexio cōsideratur, qui idem quodammodo esse videntur, tunc certè ætatis licet meminisse; cum enim tantùm prioris, & posterioris differāt ratione semen, & fructus, alias verò ἄμφω ταὐτό ἐστιν (*ambo idem sunt*) 1. *de gen. an. c.* 18. semen infans fructus, ac fructus semen iam consenescens videbuntur. Per anti-

Naturæ terminus cur generatio:

Animalia ad generandum pellicia:

Finis, cuius gratia.

Quid per reflexionem, & antiperistasim exprimat Auctor.

Ætas qua ratione in plātis.

tiperistasim verò illum profectò mutationis indicat regressum, quē in elemētis *ib.* contingere docuerat, & hūc pariter ab animalibus exclusurus. Quoniam tamen pacto huiusmodi regressus per vocē ἀντιπεριστάσεως μεταβολῆς (*antiperistasis mutationis*) declaretur, non percipio: non enim antiperistasim esse mutationis, at ex opposito potius mutationē fieri per antiperistasim arbitror; id siquidem indicasse videtur Ocellus, dum mutationē elementorum in id præcipuè reijciebat, quod rari, & densi beneficio eorum vnum in aliud conuerteretur, quam conuersionem ad antiperistasim referendam mox cognoscemus, & abunde confirmat philosophus, cum antiperistasim mutationis causam asseruit, *phys.* 8. 82. dicens ἡ δ' ἀντιπερίστασις ἅμα πάντα ποιεῖ κινεῖσθαι, καὶ κινεῖν. (*antiperistasis autem simul omnia facit moueri, & mouere*) quare non ἡ δὲ ἀντιπεριστάσεως μεταβολῆς, sed potius exigua facta mutatione, ἡ δι' ἀντιπερίστασιν μεταβολὴ (*nec per antiperistasim mutatio*) legendum arbitror. ille. s. error facile scriptoris potuit incuria contingere, qui δὲ pro δι' legerit, indeq; constructionis causa tenui mutatione dictiones eas volens corrigere, vt sensum literæ seruaret, philosophicum perdidit. Sic verò textum si placeat emendare, quæ hic traduntur & inuicem, & cum *præced.* exactè cohærebunt. duos enim cum *in præced.* communicatæ ęternitatis modos attigerit, quorum alter is erat, quo fructus ad priorem videbatur regredi conditionem, dum semen fæcundè progignebat, è quo rursus prodibant fructus; alter erat, per quem condensationis, & rarefactionis ope, elementorum mutua successio emanabat; vtrumque hic repetit, illum per ἀνάκαμψιν, quæ perennem illam à semine ad fructum, & ab hoc ad semen exhibeat reflexionem; hunc verò per μεταβολὴν, quæ δι' ἀντιπερίστασιν contingeret, quàm propriè

Quid antiperistasis.

Textus correctio.

ex-

expressit: si enim tunc tantùm succedit, cùm in vnum coactus verbi gratia aer in aquam, vel rarioris naturæ compos redditus in ignem immutatur, quis in antiperistasim renuat hunc effectum reiecisse, dum circumobsistentis contrarij impulsu contingat? si aera enim contemplemur, ac quodpiam corpus opposita præditum qualitate ipsum circumobsistere statuamus, in illud profectò immutabitur elementum, in quo talis superemineat qualitas: puta ipsum ambiat corpus frigidum, in aquam illico immutabitur. & idcirco pleriq; primam fontium originem inde eduxerunt, asserentes, quod inanes telluris partes, aeris commercio cùm non forent immunes, vt inde vacuum euitetur, iam natiui frigoris participes contentũ aera in aquas immutent assiduè, sicq; puras inde, ac tenues aquas è perẽni hac cõuersione prodeuntes, singulari prouidæ naturæ instituto, à tellure nobis vberrimè cõferri, vt asserendũ credidit doctissimus Franciscus Baconius, nec prorsus à philos. doctrina videtur abhorrere *meteor*. 1. *sum*. 4. *c*. 1. Si quoque aera circum obsistat igneum corpus, raritatem ipsum contrahere intuemur, ac in igneã illico translatum naturam ignis munia exercere: vt in ea licet aeris parte obseruare, quæ flammæ proximè adhæreat. si quis enim accensæ lampadis facem admoueat, ita tamen vt physicus inter has non occurrat contactus, de quo 1. *de ortu* 44. & hanc illico ardere conspiciet; flammam. s. illi conferente aere, qui accensam lampadem ambiebat. hocque opus reor Ocellum respexisse, dum mutationis, quæ contingit per antiperistasim, meminit, cũ videam ipsum obseruauisse hanc elementorum mutationem, cuius intuitu eam nũc adduxit, rari, & densi ministerio succedere *tex. præc*. quonam verò pacto per antiperistasim opus accipiendũ Arist. satis *met*. 1. *sum*. 3. *c*. 2. profitetur, & elegantissimè

Fontes vnde.

In histor. nat. c. 4.

In igne experimentum.

Antiperistasis qua ratione cõtingat.

Nat.q.l.6 c.13.

simè declarat Seneca. At si vtraque prædicta ratione, qua sibi æternitatem vindicent, homo & cætera carent animalia, quonam pacto à veritate non aberrabit s.10. allatum dogma, in quo natura cunctis entibus æternitatem licet imminutã impertiri sanciebatur, quam è cælis ipsis videbatur abstulisse? eo ferè pacto, quo cęlestibus sublatum ignem sagax ille Prometheus inferiori mundo est elargitus, quo forsitan commento à cęlis vitam inferioribus attribui, veterum innuebat sapientia; dum animam ignem quendam esse eorum plerique opinarẽtur, inter quos Democritus apud Aristotelem 1. *de an.* 20. & Plutarchum, ideoq; eorum quidam animas humanas, quas alioquin immortales asserebant, stolidè metuerent interire, si corpora, quibus illę inerant, aquis demersa occumbere contigisset, vt ideo Sinesius obseruarit apud Homerum, Aiacem minorem, qui aquis obrutus ceciderat, in duabus inferijs nunquam in toto dramate induci, ac si eius anima apud inferos non adesset, pariq; ratione fortissimum Achillem, subeũdisq; periculis vel maximè promptum, mortem tamen in aquis perhorrescere, eamq; ideo *λευγαλίον perniciosam* nũcupare, eo quia .s. Homerus falsò simul ac stolidè opinari videretur τὸν καθ' ὕδατος θάνατον ὄλεθρον εἶναι καὶ αὐτῆς τῆς ψυχῆς *(mortẽ in aquis perniciem esse & ipsius animę)* huic videtur Ocellus occurrere difficultati, dum monet, quod duabus his assequendæ æternitatis rationibus ab animalium genere exclusis, aliqua tamen in ipso remanent eiusdem vestigia; vbi enim homo, ac cætera animalia in quatuor sectum partes circulum absoluerint, ac ætatum mutationes, tunc *dissoluuntur, & alia fiunt*, hoc est non euanescunt, vt ad nihil redigantur, sed alijs materiam præbent entibus, vt inde oriantur, non secus quàm aliorum interitus ijsdem materiam

con-

Dubitatio.

Quid per ignem à Prometheo sublatũ indicetur.

Anima ignis. De plac. phil. lib. 4. c.3. ep.4.

Aiax apud Homerũ cur nõ in inferijs.

Achilles cur mortem in aquis timeret.

Solutio.

contulerit, è qua prodirent: ficq; tenuiſſima quædam æternitatis ſpecies in his quoq; apparebit. & hinc infert elaceſcere vniuerſum, quod in ſe omnia continet, ſemper ſeruari, eas verò tantùm particulas,& entia,quæ in ipſo in dies enaſcuntur interitui eſſe obnoxia; & hæc nõ iniuria ex dictis educitur poſitio: ſi enim cælos aſſeramus æternos ſimpliciter; elementa mutuo regreſſu; vegetabilia reflexionis ope æternitatem quoque aſſequantur, quis vniuerſum aſſeret deſtruendum, dum vlteriùs etiam animalia, quæ duabus his deſtituuntur aſſequendæ ęternitatis rationibus, vbi terminum ſuæ vitæ explerint, non prorſus euaneſcunt, ſed alijs, vt oriantur, materiem præbent, & ex ijs *alia fiunt*, è quo vnico ortum æternum in vniuerſo futurum inferebat Ariſt. 1. *de ortu.* 17. *διὰ τὸ τὴν τοῦ δὲ φθορὰν ἄλλου εἶναι γένεσιν* (*propterea quòd huius corruptio alterius eſt generatio.*) hanc tamen animalium immutationem tunc præcipuè contingere,cum aſſerat textus,cum diſſoluãtur, vbi *per quatuor quadripartitum circulum perfecerint, & mutationes ætatum*, arduam prodire cerno difficultatẽ, dum quid per circulũ quatuor diuiſum ſectionibus Ocellus exprimat, conijcere lõgè arduum videatur. ætates ſiquidẽ ibi nõ reſpexiſſe auctorem, vel ex eo patet, quòd earumdem illicò meminit addita particula *καὶ*, quæ eas ab eo circulo videatur arcere, ętatum quinimo numerus idem cõfirmat; dum hæ longè plures recenſeantur, ſi, quam vulgus ſequitur, earũdem ſpectemus cõſtitutionẽ; ac tres tantùm conſtituantur, ſi philoſophis velimus adhærere, eas tres tantùm in vnoquoque animali cognoſcentibus, nempe iuuentutem, vigorem, ac ſenium, vt dicitur *de reſp. c.* 18. 3. *de an.* 59. *& rhetor.* 2. *c.* 12. vbi *& duobus ſeqq. cap.* harum cuiuslibet ętatum mores ad viuum exprimũtur, & 8. *eth. c.* 1. quo loci amicitiam vnicuique ætati multum

Vniuerſũ qua ratione æternum.

Quadripartitus circulus qs apud Auctorẽ

Ætatum numerus

Mores.

Cur vnicuiq; ętati amicitia vtilis.

tum conferre eruditissimè monens Arist. dicebat prodesse καὶ νέοις δὲ πρὸς τὸ ἀναμάρτητον, καὶ πρεσβυτέροις πρὸς θεραπείαν, καὶ τὸ ἐλλεῖπον τῆς πράξεως δι' ἀσθένειαν βοηθεῖ τοῖς τ' ἐν ἀκμῇ πρὸς τὰς καλὰς πράξεις. (*iuuenibus item cōducit ad id vt non peccent: senioribus ad obsequiū, & ad defectum actionum, ad quas ob imbecillitatem auxilio indigēt, & ijs, qui in statu* (exponerem ego in vigore) *sunt constituti ad honestas res capessendas.* idemq; Occellus sentire videtur, qui in rebus ipsis tres tantùm hosce status agnouit, quòd si hæc etiam elaberetur difficultas, quin superfluitatis reum afferamus Ocellum vix euitabimus, dum circulum quadripartitum asseruit quaternario: quis enim id ignoret, vel ternario, aut quinario sectionem quadripartitam stolidè opinetur? Duplici via vim difficultatis eludi posse crediderim. primò modica verborum textus immutatione: postremò hac reiecta ad Pythagoræorum placita confugiendo, quarum vtramque proponam, vt ijs potius eruditorum ingenia excitētur, quàm acquiescant. Dicerem igitur transponendam particulam ἀλλὰ, & ante vocem ἀνύσαντα collocandam, quod mendum facilè potuit vitio librariorum irrepere, dum vocem forsitan in M. S. codicis margine collocatam, incuria potius illi, quàm huic adnectere deliberarint, tunc enim legendo textum eo pacto, quo in M. S. S. Vaticanis describitur, in quibus habetur ἀλλὰ τῶν διὰ τεσσάρων τετραμερῆ κύκλον ἀνύσαντα κατὰ τὰς μεταβολὰς τῶν ἡλικιῶν: & voce ἀλλὰ inde remota, legendo post κύκλον, ἀλλ' ἀνύσαντα, prima facie certè sensus auctoris menti consonus occurret, dum per illa priora verba, vsque ad κύκλον mutuam illam elementorum quatuor, quæ recensuerat, declaret mutationem, quam per antiperistasim succedere docuerat, & per sequentia eam explicet, quæ ætatum ratione in animalibus con-

Int. hoc cap. 10

Correct. textus.

tingit: ac si sic differat. homines, & animalia cætera æternitatem non assequuntur per reflexionem ad priorem statum plantis attributam, neq; per mutationem mutuã, quę per antiperistasim contingit, vt in igne obseruamus, aere, aqua, & terra, ratione circuli in quatuor secti partes; *at vbi percurrant per ætatum mutationes dissoluuntur* &c. & rectè mutuam illam generationem elementorum, circulum dixit, quia talis ortus circularis denominatur Arist. teste 2. *de ortu* 59. vbi dicebat ὅταν γὰρ ἐξ ὕδατος ἀὴρ γένηται, καὶ ἐξ ἀέρος πῦρ, καὶ πάλιν ἐκ τοῦ πυρὸς ὕδωρ, κύκλῳ φαμὲν περιεληλυθέναι τὴν γένεσιν, διὰ τὸ πάλιν ἀνακάμπτειν. (*cum enim ex aqua aer generatur, & ex aere ignis, & rursus ex igne aqua, circulo dicimus reuertisse generationem, quia rursus reflectitur.*) quod idem videtur *ibid. t.* 68. indicasse. neque hac seruata lectione superflua erit vox τεσσάρων (*quatuor*) imò necessaria: cum enim ratione huius regressus longè plures, quàm quatuor hæ videantur generationes; ex terra enim in aquam, ex hac in aera, & inde in aquam nouã si contingat mutatio &c: quis hunc generationis circulũ non iure quadripartitum dictum fuisse dubitasset, cũ hæ plures, quàm quatuor sint mutationes: ideo addens dictionem τεσσάρων, quæ ad mox enumerata elementa procul dubio referenda, cum nullius entis, quod quaternario gauderet huc vsq; meminerit Ocellus, omnẽ procul arcet dubitationem; ac si innueret, licet plures videãtur mutationes, quam quatuor, circulus tamen ille quadripartitus erit asserendus, quia à quatuor tantũ entibus constituitur ibi mox enumeratis, & quæ omnes ibi contingentes complectatur mutationes, licet innumeræ statuerentur. quòd si cuipiam hanc vel minimam textus mutationem indulgere non arrideat, hac omissa, dicendum auctorem ibi asserere, hominem & cętera anima-

Elementorum mutua generatio, circulus.

Alia expositio.

lia relato *in praeced.* regressū, nec reflexione gaudere, at vbi cōfecerint circulum quatuor diuisum sectionibus, perire, & ne quis dubitaret, quisnam hic foret circulus, & qua ratione ipsum percurrere liceret, illico quid sentiat proponere, ac dicere per mutationes ætatum, huius circuli percursū ab animalibus pręstari. iure autem quaternarij meminit in circulo, qui ætates complecteretur, quia licet hæ plures numero à plerisq; censerentur, quorum placita recensuit Rhodiginus, constans tamen prisca sæcula inuasit opinio, quòd quatuor statuendæ forent ętates, vt apud Persas legimus obseruatum, vnicuique harum propria fora, ac præsides assignantes, quam videtur sectionem medicorum schola amplecti, dum Galenus eas quattuor statuerit, quarum primam τῶν νέων (*iuuenum*) alteram τῶν ἀκμαζόντων (*vigentium*) tertium τῶν μέσων (*mediorum*) postremam γερόντων (*senum*) nuncupauit. cui pariter diuisioni adhærebat Horatius, dum cecinit.

Ætates verè quatuor.

Ant. lect. lib. 19. c. 21. & 22.

Xenoph. de Ciri educat l. 1. Apud Rhodig. ibid.

De arte poet.

Ætas pueri, ac mores.

Reddere qui voces iam scit puer, & pede certo
Signat humum, gestit paribus colludere, & iram
Colligit, ac ponit temerè, & mutatur in horam.

Iuuenis.

Imberbis iuuenis tandem custode remoto
Gaudet equis, canibusq;, & aprici gramine campi,
Cereus in vitium flecti, monitoribus asper,
Vtilium tardus prouisor, prodigus æris,
Sublimis, cupidusq;, & amata relinquere pernix.

Viri.

Conuersis studijs ætas, animusq; Virilis
Quærit opes, & amicitias, inseruit honori,
Commisisse cauet, quod mox mutare laboret.

Senis.

Multa senem circumueniunt, incommoda, vel quòd
Quærit, & inuentis miser abstinet, ac timet vti:
Vel quòd res omnes timidè, gelidèque ministrat,
Dilator, spe longus, iners, auidusque futuri,

Dif-

Difficilis, querulus, laudator temporis acti
Se puero censor, castigatorq; minorum.

has ergo quatuor ætates Ocellum opinor respexisse, quarũ duas medias ἀκμὴν æqua veluti proportione dissecta constitueret, eo ferè pacto, quo pueritiam quatuor sectionibus plerique diuisere, eam in infantiam, pueritiam, pubertatem, & adolescentiam partientes: & iure quatuor hic contemplari voluit ætates, quia Pythagoræis familiare fuit, quaternarij etiam, quem excolebant fortè intuitu, quatuor homini assignare ætates, pueritiam scilicet, adolescentiam, iuuentutem, seu virilitatem, ac tandem senium, priorum vnicuique viginti annos, postremæ decennium adscribendo, quas Pythagoras cum anni temporibus ita conferebat, Laertio teste, vt παῖς ἔαρ, νεηνίσκος θέρος, νεηνίης φθινόπωρον, γέρων, χείμων (*puer ver, adolescens æstas, iuuenis autumnus, senex hyemi*) si ætates respicere placeret, percommodè diceretur; ea forsitan ratione, qua præstitit Galenus, qui intimi caloris mutationes hominem afficientes cõtemplatus, primæ ætati, quam ipse νέων dicebat, calidam, ac humidam temperaturam adscribebat, eam verisimilem constituens. ἀκμάζοντας calere simul, ac arescere æstatis modo; μέσους frigidos pronunciabat, ac siccos, eo fere pacto, quo autumnum conspicimus, & γέροντας tandem humectos cũ frigiditate asserebat: ideoque acutè Patroclus apud Stobæum senectam τοῦ βίου χειμῶνα (vitæ hyemem) dicebat, in primis sanguinem, alteris flauam bilem, tertijs nigram, ac tandem in senibus phlegma ratus efflorescere: quibus Ocellum quoque vero simile cum sit adhæsisse præceptoris velut eruditissimi placitis, quę ideo Pythagoram Ouidius sic effingebat referentem.

Quid? non in species succedere quatuor annum
Aspicis ætatis peragentem imitamina nostræ

Nam

Ætates quatuor Pythagoræis cum anni temporibus collatæ, & cur.

In eius vita.

dicto loco.

Senectus vitæ hyems.

Ser. 115.

metam. 15.

Anni tẽpora ętatibus cõparata.

Nam tener, & lacteus, puerisq; simillimus æuo
Vere nouo est; tunc herba virens, & roboris expers
Turget, & insolida est, & spe delectat agrestes.
Omnia tum florent, florumq; coloribus almus
Ludit ager, neq; adhuc virtus in frondibus vlla est.
Transit in æstatem post ver robustior annus:
Fitq; valens iuuenis: neque enim robustior ætas
Vlla, nec vberior, nec quæ magis ardeat vlla est.
Excipit Autumnus, posito feruore iuuentæ
Maturus, mitisq; inter iuuenemque, senemque
Temperie medius: sparsus quoque tempora canis.
Inde senilis hyems tremulo venit horrida, passu
Aut spoliata suos, aut, quos habet, alba capillos.

elegantem certè Auctoris sensum è verbis textus elicere licebit, quòd scilicet homines, & alia animalia non regressu, & reflexione iam allatis gaudeant; sed vbi quadripartitum circulum absoluerint per mutationes ætatum intereunt. nec addita vox τεσσάρων tali casu superfluet, nam hæc exprimi non poterant per τετραμερῆ κύκλον tantummodo, eo quia hunc in cunctis entibus obseruabant Pythagoræi: eorum enim dum placita interpretaretur Hierocles aiebat, καὶ ἁπλῶς τὰ ὄντα πάντα ἡ τετρὰς ἀνέδησε, στοιχείων, ἀριθμῶν, ὡρῶν τοῦ ἔτους, ἡλικιῶν συνουσιῶν, καὶ οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ὃ μὴ τῆς τετρακτύος ὡς ῥίζης καὶ ἀρχῆς ἤρτηται. (*denique, vt semel dicam, quicquid est, id omne colligauit quaternarius: in elementis, in numeris, in tempestatibus anni, in ætatum contubernijs: nec quicquam potest afferri, quod à quaternario tanquã radice, atq; principio non dependeat.*) vt abundè *sup. 1. textus* docuimus. ideoq; oportebat quaternarij aliquã speciem illi circulo adscribere, & idcirco τεσσάρων meminit, vt eam vocem proximè recensita quatuor elementa complecti inferretur, quæ tantummodo huc vsq;

[Margin: In carm. Pyth. 47.]
[Margin: Quaternarius in omnibus]

qua

quaternario prædita in hoc opusculo contigit inspexisse; quæ ætates etiam respicere satis suadet tradita humorum sectio, qui in vnaquaque vigeant ætate, quos in animalis corpore elementorum vices gerere nemo ignorat. nec incongrua sane ratione circuli nomine vsum auctorem quis dicat, eo quia in ætatibus non detur regressus, ideoq; circuli munia illę non videantur obire; siquidem in ijs cum ad qualitates aliquas, quæ iam primas ferebant partes, recens permittatur transitus: puta in tertia ætate frigiditas quoque efflorescat denuo, quæ in prima viguerat ætate, ingeniosè cuncta hic ab Ocello collocata nemini certè licebit negare. Veritati tamen, ac menti auctoris hæc licet consona statuantur, relatum adhuc in textu discrimen inter animalia, & plantas à vero quàm maximè videtur abhorrere, quod scilicet in ijs non vigeat, quæ in his obseruatur reflexio: seminis enim beneficio, si hæc quid sibi cognatum producere cõsueuerunt, nonne pari ratione hominem, & quęque animalia ens sibi simillimum progignere conspicimus; dum ex homine semen prodeat, cuius inde vi hominem contingat produci; sicq; in animali non secus quàm in plantis reflexio occurrat? Circuitu quodam entium ortum peragi (siue æternitatem ipsi falsò tamen cum Ocello adscriberamus, siue hanc ipsi tributam cum sapientioribus negemus) & in eodem reflexionem quandam occurrere communi philosophorum placito est sancitum. cum enim formarum expertem adesse materiem naturæ repugnet decretis, ortus interitui & è cõuerso semper succedet enti scilicet producendo materiem conferentem illi enti, cuius formam recedere contigit. Huius rationis, quæ ortum iungat, & interitum primò hic meminit Ocellus: Plato inde, *in Phadone* verum ortus modum expressurus, huc pariter respiciens,

Circulus qua ratione in ætatibus.

An in animalibus, ut in plãtis prędicta vigeat reflexio.

Circuitus in singulorum entium ortu.

Etiã iuxta Platonem.

ciens,

ciens, ait enim εἰ γὰρ μὴ ἀεὶ ἀνταποδιδοίη τὰ ἕτερα τοῖς ἑτέροις γιγνόμενα, ὥσπερει κύκλῳ περιιόντα, ἀλλ' εὐθεῖα τις εἴη ἡ γένεσις ἐκ τοῦ ἑτέρου μόνον εἰς τὸ καταντικρὺ, καὶ μὴ ἀνακάμπτοι πάλιν ἐπὶ τὸ ἕτερον μηδὲ καμπὴν ποιοῖτο. οἶσθ' ὅτι πάντα τελευτῶντα τὸ αὐτὸ σχῆμα ἂν σχοίη, καὶ τὸ αὐτὸ πάθος ἂν πάθοι, καὶ παύσαιτο γιγνόμενα. (*nisi.n.ea quæ fiunt altera alteris vicissim cōponerentur tāquam circulo quodam commeantia, sed recta tantùm esset generatio ex altero tantùm ad oppositum, nec rursus ad alterum reflecteret, flexūq; aliquem, siue regressum faceret, ita habeto futurum, vt tandem omnia eandem figuram haberent, eademq; ratione afficerentur.*) Ac idem præstitit Aristoteles *d.t.59.& 68.2.de ortu.* hanc tamen ἐπανάκαμψιν, & ipse in aliquibus tantùm entibus obseruauit, at longè diuersa ratione ab Ocello. nam hanc in elemētis primò videtur professus *ib. 24. & seqq.* vbi *tex. 30.* inferebat ὅτι μὲν οὖν ἅπαντα ἐκ παντὸς γίγνεται, καὶ τίνα τρόπον εἰς ἄλληλα μετάβασις γίγνεται (*quod ergo omnia ex omni generantur, & quomodo ad inuicem transitus fit*) ac inde in nubium & pluuiæ ortu *ibid. t. vlt.* & tandē in cęteris entibus *ibi.* hoc tamen addito discrimine, quòd si in entibus mobilibus ex æterna constitutis substantia versemur, hæc eadem numero regredi continget: at si corruptioni obnoxia entia contemplemur, hæc eadem tantùm specie iterari continget. Distincta hæc ratione protulit philosophus: cum tamen circuitus quidam inter nubem, & pluuiā videatur insurgere, ac inter animal pariter, & semen, vt in eorum vnoquoque idem tantùm specie progignatur, minus tamen ipsum apparere in animalium, quàm in imbris ortu, videtur suasisse *d. t. vlt.* ita vt in hoc potius, quàm in illo identitas dicatur cōseruata. Ingeniosi cuius discriminis exacta certè occurrit ratio, si numericæ identitatis naturā placeat

Iuxta Arist.

An ad idem numero sit regressus.

ccat

-ceat perſcrutari, quæ à materia ſua videtur ducere primordia 5. *met.* 12. dum enim in nube, & imbre totum producens, puta tota nubes, ſit tota materia geniti; ac vniuerſa aeris portio ſit integra aeris ex eo geniti materies; homo verò generans non ſit tota hominis geniti ab eo materies, & id quod huic à producente tribuitur ſit leuis portio ſeminis, per quam nil generans ipſum contingat imminui, in his nullus ideo videtur adeſſe regreſſus, vt in ijs, in quibus quædam videtur omnino ſeruata identitas numerica ratione materiæ, quæ videtur vtrique termino fuiſſe communis. Hoc idem arbitror ego reſpexiſſe Ocellum; cum enim ſemen additum à fructu contemplaretur, hoc incolumi, non prodire, at huius tantùm conſequi interitum, vt in ipſum videretur iam fructus reſolutus, vel planta ipſa; ideo quandam in illo agnouit identitatem, quę ſibi in animalibus non occurrebat, quorum ſemen nō viuentis pars quæpiam eſt, at excrementū licet vtile 1. *de gen. an c.* 19. & par viget ratio in plantis, quæ non per ſemen, at per ramos ſuam conſeruant ſpeciem, dum .n. agricola

— plantas tenero abſcindens de corpore matrum
Depoſuit ſulcis *Virg. georg. 2.*

illæ veluti partes eius corporis, à quo abſcindūtur à nobis conſiderantur, ideoq; maior in ijs apparebit identitas; & idcirco licet ſeminis beneficio plantarum, & animalium ſpecies perſeuerent, in his regreſſum negauit auctor, quem ijs tribuit; dum in ijs generans in genitum ſeruata quodammodo materiæ identitate reſolui videretur, quod in animalibus nō accidit, quæ ita diſſoluuntur, vt ex eorum interitu entia diuerſæ longè conditionis emergant: huncq; ſenſum videtur Ocellus ipſe dictare, dum de plantarū interitu diſſerens *hic* dixit ἀνάλυσιν ποιεῖται (*reſoluuntur*) at vbi animalium interitus *tex. prec.*

M me-

meminit, vocem διαλύεται (*dissoluuntur*) non ἀνάλυσιν (resolutionem) assumpsit, indicaturus, nō hæc in sibi cognatum resolui, vt ea, sed ita dissolui, vt quid extraneum prodiret.

Text. vlt.

Ratio postrema, qua Vniuersi æternitas infertur.

Ἔτι δὲ τὸ ἄναρχον καὶ ἀτελεύτητον καὶ τοῦ σχήματος, καὶ τῆς κινήσεως καὶ τοῦ χρόνου, καὶ τῆς οὐσίας τοῦτο πιστοῦται διότι ἀγέννητος ὁ κόσμος καὶ ἄφθαρτος. ἥτε γὰρ τοῦ σχήματος ἰδέα κύκλος. οὗτος δὲ πάντοθεν ἴσος καὶ ὅμοιος. διόπερ ἄναρχος καὶ ἀτελεύτητος. ἥτε κίνησις. ἡ κατὰ κύκλον, αὕτη δὲ ἀπαράβατος καὶ ἀδιέξοδος. ὅτε χρόνος ὁ ἄπειρος, ἐν ᾧπερ ἡ κίνησις, διὰ τὸ μήτε ἀρχὴν εἰληφέναι τὸ κινούμενον, μήτε τελευτὴν λήψεσθαι. ἥ γε μὴν οὐσία τῶν πραγμάτων ἀνέκβατος καὶ ἀμετάβλητος, διὰ τὸ μήτε ἀπὸ τοῦ χείρονος ἐπὶ τὸ βέλτιον, μήτε ἀπὸ τοῦ βελτίονος ἐπὶ τὸ χεῖρον πεφυκέναι μεταβάλλειν. ἐκ τούτων οὖν ἁπάντων ἐναργῶς πιστοῦται, ὅτι ὁ κόσμος

1. a. τῆς κινήσεως im. ex al.

Præterea carētia principij, & finis, figuræ, motus, temporis, ac substātia hoc suadent, quare ingenitus sit mūdus, & incorruptibilis. figura enim species circulus, hic verò vndequaque æqualis, & similis, ideoq; principio, ac fine destitutus. Motus quoque circularis, ipsa autem interminabilis, & exitu carens: tempus quoq; infinitum, in quo sanè motus, eo quia nec initium sumit, quod mouetur, nec finem sit habiturum: substantia quoq; rerū exitu carens, & immutabilis, eo quia nec à deteriori ad melius, nec à meliori ad deterius nata est immutari. Ex his igitur omnibus manifestò suadetur mundū ingenitum esse, & incorruptibilem

ἀγένητον καὶ ἄφθαρτον. καὶ περὶ μὲν τοῦ ὅλου καὶ τοῦ παντὸς ἄλις εἰρήσθω. | tibilem, ac de toto quidem, & vniuerso satis dictũ sit.

PARAPHRASIS.

PRædicta vlterius satis à figura, motu, tẽpore, ac substantia confirmantur: hæc enim singula cum initio careant, ac termino, tale quoque vniuersum esse apertè suadent. figura scilicet est circulus, qui sibi ipsi vndequaque æqualis, & similis, nulla præditus est parte, quæ principij, vel finis rationem exerceat. Motus pariter est circularis, ideoq; terminis omnino carebit. Tempus & ipsum, quod vniuersi motum dimetitur, infinitum est: id enim, quod eò fertur nec ortui subiacet, nec interitui. ipsius pariter substantia vniuersi est huiusmodi, cum nulla in ea à deteriori ad melius, vel à potiori ad deterius vigeat mutatio. è quibus singulis manifestò vniuersi perẽnitas apparet. ac de toto, & vniuerso hæc satis.

COMMENTARIVS.

POstremam hic recenset Ocellus rationem, qua pertitus vniuersi æternitatem voluit asseruisse, eamque ex figura, motu, tempore, ac substantia ipsius, quæ

singula perennitatem suadent, acutè deducit. Si figura spectetur, circulare est vniuersum, vt abundè Physici 2. *cæli* 22. *& seqq.* & Mathematici de sphæra differentes vberrimè ostēdunt; ac entia quælibet mollia apertè suadent, quorum proprium est continentis formam assumere, quia facile termino alieno clauduntur. 2. *de ortu* 9. *&* 13. videmus enim ciatho infusum vinum ad sphæricam figuram accedere, & hoc idem in mari ipso, ac fluminibus obseruāt Mathematici, ac in sputo ex ore in terram vehementer licet emisso vniuscuiusq; oculis occurrit: circulus autē principio caret, & fine, quia, vt obseruabat philos. 8. *phys.* 77. τί γὰρ μᾶλλον ὁτιοῦν πέρας τῶν ἐπὶ τῆς (περιφερείας) γραμμῆς; ὁμοίως γὰρ ἕκαστον καὶ ἀρχὴ, καὶ μέσον, καὶ τέλος. ὥστ' αἰεί τε τινὰ εἶναι ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν τέλει, καὶ μηδέποτε. (*cur magis quoduis eorum, quæ sunt in linea terminus erit? similiter enim & vnumquodque & principium, & medium, & finis est, vt semper quadam sint in principio, & fine, & nunquam.*) ideoque Manilius, dum circularem figuram contemplaretur, canebat.

Vniuersū circulari formæ gaudet, ideoq; etiam in eo contenta.

Cui neque principium est vsquam, nec finis in ipso,
Sed similis toto remanet, perque omnia par est.

Astron. 1.

Motus quoque vniuersi est circularis, qui suapte natura perennis est, quod luculenter probauit philosophus dum primum motum illū esse edoceret 73. *& seqq.* simulq; solum continuum, & perennem: quarum sanè conditionum motus rectus non est particeps, hic enim ratione spatij nequit esse infinitus, quia spatium actu infinitum renuit natura, vt latè 3. *phys.* 40. *& seqq.* & si reflectatur motus, vnitate simul, & continuitate carebit, dum in puncto reflexionis semper intercedat quies, vt validissimis confirmatur rationibus 8. *phys.* 65. *& seqq.* Tempus quoq; in quo exercetur motus, & quod illius est numerus,

Motus circularis æternus.

Solus cōtinuus.

merus, & mensura 4. *phys.* 102. asseritur æternum, eo quia mobile, cuius motum id dimetitur, ortum non habuit, nec interitum sortietur, ex habitis *superius*. Idem tandem ex vniuersi comprobat substantia, argumentoq; inhæret superius t. 3. allato, in quo vniuersum nec à deteriori ad melius, nec à meliori ad deterius progredi statuebatur, ideoque eiusdem substantia ortus erit incapax, ac interitus. Et de Vniuerso satis dictũ subdit, eo quia scilicet, eam, quam ab initio proposuerat de Vniuersi perennitate quæstionem, à se sufficienter arbitratur definitam.

Singula verò hucusque tradita, si ea spectemus, quę cælesti destituta pręsidio humana inscitia valet attigisse, acutè simul, ac ingeniosè prolata vnusquisq; fatebitur; nec damnandum ideo, ignarũ veluti, asseret Ocellum, aliisue ideo eiusdem dictis fidem detrahendam, quòd in graui hac contemplatione falsa protulerit. in ea siquidem hic versamur controuersia, in qua non dicam sanè Ocellum philosophicè differendo vera tradidisse (philosophia siquidem scientiæ, ideoq; veritatis parens, si ritè pertractetur, nulla potest dogmata sancire, quæ cuicunque veritati consona vir sapiens non comperiat, dum veras inter propositiones vlla vnquam vigere queat oppositio (*periherm. 2. c. vlt.*) id tamen affirmabo solo naturæ ductu procedentes, nec immenso supremi Numinis fauore ad certissimam diuinorum operum notitiam elatos, cælestiumq; nescio arcanorum, veritatem certo ictu vix attingere potuisse. eruditissimum vnà, ac sanctissimum audite Theologum. *Mundum non semper fuisse sola fide tenetur, & demonstratiuè probari non potest.* Ignoscat ideo vnusquisque Ocello antiquissimo scriptori, vnàq; Aristoteli vniuersi ęternitatem falsò licet asserenti. & tãtorum discat virorum

Soluũtur rationes Ocelli, quibus æternitatem vniuersi probauit.

Excusatur Ocellus.

1. p. q. 46. art. 2. in corp.

8. phys. [illegible]

rum exemplo, exilem humanam esse sapientiã, ac mortales quoslibet Platonici velut antri nouos incolas non, veritatem, at veritatis vmbras inani tantummodo semper capturos complexu, ni diuinæ radius affulserit sapientiæ; quam nobis vberrimè cum diuinus amor exhibuerit, singula hæc, quibus innixum stabat Ocelli dogma, facillimè continget euertere. si omnipotentem Deum è nihilo vniuersum immensa virtute contemplemur eduxisse,

Soluitur prima ratio.

Quem non externæ pepulerunt fingere causæ
Materiæ fluitantis opus; verùm insita summi
Forma boni,

Boet. de consol. lib. 3. metr. 9.

Secunda, & tertia.

ideoque nullius materiæ indigum ijs neglectis legibus, quas ipse naturæ præscripsit, vniuersum vnaq; singulas illius partes procreasse: congrua qualibet illis perfectione tributa vnico temporis momento, non successiuo decursu, quam omni ab ijs excluso virtutis decremento eousque seruabit, quousque immensa eiusdem bonitas dictabit, ac sapientia, à prepotenti cuius nutu, non à seipso mundus, cæteraque simul entia omnino cũ pendeant,

Quarta.

Vnus enim verum pater est,
Vnus cuncta ministrat,

Boet. ib. metr. 6.

non aliunde ortus, vel interitus vniuersi causa expetenda; quod vel in nihilum facillimè redigeretur, cùm ipse temporis, ac motus primæuus auctor, suos subtraheret vniuerso influxus, quod, dum ipsius exposcant imperia

Quinta.

Sexta.

Vna dies dabit exitio multosque per annos
Sustentata ruet moles, & machina mundi,

Lucr. l. 5.

vbi scilicet æterno ab eodem constitutum decreto aduenerit tempus,

Quo mare, quo tellus, correptaq; regia cæli
Ardeat, & mundi moles operosa laboret.

Ouid. 1. metam.

huius-

huiusmodi profecto nil auertente interitum sphærica figura; quam Deum idcirco vniuerso contulisse credidit Plato *in Timeo*, quia suo ambitu cuncta cum forent continenda, ea ipsum æquum erat exornari figura, quæ omnium maximè capax esset figurarum. quare vniuersum asserentes æternum errasse statuendum: illi scilicet immensa Dei potentia primordia contulit, cuius sanè rei hanc vnicam assignare possumus causam, quòd scilicet Deus, vt *ibid.* dicebat Plato ἀγαθὸς ἦν (*bonus erat*) vt .n. aiebat Hierocles *αἰτία γὰρ τῆς τῶν πάντων ποιήσεως οὐδεμία ἄλλη πρόσεστιν εὔλογος, πλὴν τῆς κατ᾽ οὐσίαν ἀγαθότητος. ἀγαθὸς γὰρ ἦν φύσει.* (*neque.n. causa alia rationi consentiens rerum omnium creationis afferri potest, quàm quę ab essentiali Dei bonitate proficiscitur. est enim bonus Deus natura ipsa.*) & paulo post *αἱ γὰρ παρὰ τὴν ἀγαθότητα λεγόμεναι αἰτίαι τῆς δημιουργίας τοῦδε τοῦ παντὸς, ἀνθρωπίναις μᾶλλον περιστάσεσιν, ἢ τῷ θεῷ πρέπουσιν* (*quæ enim alia præter bonitatem creandæ vniuersitatis huius causæ assignãtur, mortaliũ necessitatibus potius, quàm Deo conueniunt.*) ac ipsius interitum eadẽ molietur, vbi satius esse ipsius decreuerit sapientia: nam vt ait Plato in Timæo, vniuersum tam aptè cohæret, vt sit ἄλυτον ὑπὸ τῶν ἄλλων, πλὴν ὑπὸ τοῦ ξυνδήσαντος (*nequeat dissolui vllo modo, nisi ab eodem, à quo est colligatum.*)

Vltima ...

Vniuersũ cur sphæricum.

Cur Deus vniuersũ condiderit.

In carm. Pytha. com.

CA-

CAPVT SECVNDVM.

Textus I.

Vbinam generatio sit, & generationis causa.

Ἐπεὶ δὲ ἐν τῷ παντὶ τὸ μὲν τοι γένεσις, τὸ δὲ αἰτία γενέσεως, καὶ γένεσις μὲν. 1. ὅπου μεταβολὴ καὶ ἡ. 2. ἔκβασις τῶν ὑποκειμένων, αἰτία δὲ γενέσεως, ὅπου ταυτότης τῶ ὑποκειμένω, φανερὸν ἐστι περὶ μὲν τὴν αἰτίαν τῆς γενέσεως τὸ ποιεῖν καὶ τὸ κινεῖν ἐστὶ, περὶ δὲ τὸ δεχόμενον τὴν γένεσιν τὸ πάσχειν, καὶ τὸ κινεῖσθαι.

1. μὲν deest in v. 2. ad. ἡ ex v & b.

QVoniam autem in Vniuerso aliud quidẽ generatio, aliud verò generationis causa, & generatio quidem, vbi mutatio, & egressus subiectorum, causa verò generationis, vbi identitas subiecti: manifestum, quòd sane circa causam generationis facere, & mouere est, at circa suscipiens generationem pati, & moueri.

PARAPHRASIS.

IN vniuerso cum longè differant generatio, & ipsius causa: illaq; ibi vigeat, vbi subiectorum occurrit mutatio, & ex vna forma in aliam transitus. hæc verò ibi tantummodo seruetur, vbi subiecta nulla mutatione afficiuntur. iam patet quòd causæ ortus proprium erit mouere, & agere, subiecti verò, in quo generatio exercetur, munus erit pati, ac moueri.

COM-

COMMENTARIVS.

PLuribus vniuerso æternitatem adscribere rationibus *cap. praeced.* contendit auctor, vel in ipsis entibus, quæ assiduè interitu premuntur, nec ignobilia æternitatis vestigia docens refulgere, tum quia in ijs quædā reflexio, ac perennis occurrebat regressus, tum quia recentia in dies prodibant entia, quibus materiem ea, quæ interire contigerat, vberrimè præbebant. hinc facilè interrogasset quispiam, qua potissimum ratione hic rerum ortus succederet, ex quo scilicet, & à quo res ipsæ progignerentur: nunc ideo *in hoc 2. cap.* vera ortus vult assignare primordia, materiale simul, ac effectiuū generationis principium dilucidè expositurus, & vtriusque naturam *hoc textu* leuissimè percurrit, vt umque diffusius, inde petita occasione *seqq. text.* declaraturus. In generatione igitur duo contemplatur occurrere, generationem scilicet, ac vlterius generationis causam, ortus nomine transitum de non esse ad esse exprimendo, quem superius *c. 1. t. 3.* progressum à deteriori ad melius elegantissimè dixerat: & generationem ibi præcipuè docet vigere, vbi *mutatio, & regressus subiectorum* adest, vbi scilicet materia (cui subiecti conditiones attribuet mox *t. 3.*) mutationibus premitur, vt ita immutetur, quòd ferè ex vna forma in aliam digredi videatur. ex eo enim perennis rerum ortus effluit, quòd materia cum genus formarum respiciat, suum veluti adæquatū obiectum, easq; singulas simul nequeat recipere, easdem successiuè saltem assequi exoptat, ac vnius compos reddita, eam quasi fastidiens, ac velut satiata eam dimittit, alteriusq; formæ commercio gaudet; ideoq; *phys. 1.*

Cōnexio cum præced. cap.

Synopsis huius capitis.

Vbi generatione.

Vndenā ortus æternitas.

81. formas auidissimè dicitur expetere. cum igitur generatio consurgat, ex quo subiectum mutatur, ac è priori quadam forma ad aliam digreditur, acutè modò dixit ortum ibi contingere, vbi mutatio subiectorum adsit. Ad hęc tamen si auctoris mens ferebatur, satius fuisse formarum, quàm subiectorum mutationis meminisse, dubitabit aliquis, nam materia permanet *phys.* 1. 60. formæ verò mutantur, & recedunt, inani tamen laborabit dubitatione: materia siquidem permanet, ac ideo rectius illam mutari dicemus, quàm formam; id enim præcipuè mutatio videtur exigere, quòd res illa permaneat, quæ mutatur, ita tamen quod ex vno habitu in alium digrediatur: formæ verò singulæ, quia euanescunt, si intellectum excipias, non eas propriè mutari asseremus, sed potius mutationem contingere in subiecto in ordine ad illas, quatenus huiusmodi transitum ex vno termino in alium ex vi nominis exprimit mutatio, vt inde nomen hoc μεταβολὴ (*mutatio*) deductum obseruet philos. 5. *phys.* 7. vlteriusq; solum materiam naturam esse veterum pleriq; cognoscebant 2. *phys.* 7. ac perinde mirum non est, quod vbi γενέσεως (*generationis*) est mentio, quam primò natura exprimit, dum φυομένων γένεσις (*eorum quæ nascuntur generatio*) definiatur *met.* 5. *t.* 5. quod etiam respiciebat philos. 2. *phys.* 14. ibi materię omnia tribuātur; eoq; magis quòd materiam ipsam in rerum ortu veteres omnes respexisse testatur philosophus *de p. an.* 1. *c.* 1. vbi tamen quatuor causarum genera à se explicata 2. *phys.* 27. *& seqq.* ac 5. *met. t.* 2. ad illud subiectum docebat referenda: vlteriusque antiquos materialem tantùm, & effectricem causam obscurè tamen attigisse testatur *met.* 1. *sum.* 2. *c.* 2. de quibus eos differentes, illis similes dicebat, qui bellādi ignari pręlia subibant, etenim illi circumeuntes

Materia eo quia permanent, rectè dicitur mutari.

Natura primò generationem sig.

Materia & efficiēs causa antiquis nota.

egre-

egregias plerũq; plagas hostibus infligũt. cũ igitur materia vera sit ortus Sedes, huius causã ibi Ocellus obseruat occurrere, vbi est *idẽtitas subiecti*, hoc est, vbi subiectũ nullis premitur mutationibus, nec ex vna forma in aliã digreditur: & huiusmodi est ipsum cęlum, in quod *inf. hoc eod. cap.* causa generationis reijcietur, si tamen primam placeat contemplari, è qua semper propter quid à philosophis eruendum docemur *phys.* 2.27. ex quo enim cælum corruptioni non est obnoxium, nec alterationi 1.*cæli* 22.*&* 2.*cæli* t. 1 iam patet subiectum in eo non subesse mutationi formarum. Sed cur subiecti, singulariter, dum ortus causam, pluraliter verò dum ortum contemplaretur, meminisse voluit Ocellus? illam scilicet ibi dicens vigere, vbi identitas *subiecti*, hanc verò, vbi mutatio *subiectorum*. idcirco id auctorem præstitisse reor, quia in inferiori parte vniuersi plura adsunt indiuidua, quæ assiduè oriuntur, & intereunt, eaq; idcirco plurali voce subiectorum opus fuit expressisse, quod in cælis cur non erat præstare? quia hic induunt vnius subiecti rationem, vnus in ijs, ac idem cum vigeat operandi modus, ac ille hic obseruetur; eoq; magis quod Soli munus hoc præcipuè assignabit. & obseruandum, quòd licet vsus sit nomine ταυτότης (*identitas*) vbi de cælis erat sermo, non vti voluit nomine ἑτερότης (*diuersitas*) quod illi opponitur, vbi materiam inferiorum considerabat, ne quis scilicet inde opinatus fuisset, diuersę rationis materias subijci formis horum inferiorum, è quo inde euerteretur mutua illa inter ipsa immutatio, per quam dictum est superius caducis entibus æternitatem attribui, & quã inter prima corpora succedere mox diffusè docebimur, nam quæ inuicem immutantur, communem sortiantur materiam oportet 1. *de gen. t.* 1. & ex hoc elegãti discrimine, quod inter ortum, eiusq; causam constituit, pecu-

Vbi sit causa generationis.

hoc c. 1. vlt.

cap. 1.

Quę mutantur inuicẽ cõmunem materiã habent.

liare vtriusque munus infert, quod .s. ortus causæ peculiare veluti munus adscribendum sit facere, ac mouere; ad illud verò, quod generationis est susceptiuum, pati spectat, ac moueri. vnde licebit colligere consonam esse menti Ocelli expositionem eam, cui inhærendum diximus, quòd .s. ibi sermo fuerit de materia, & efficiẽte, dum hæc munia illis competere nunc appareat, vel consentiente Aristotele, qui ijsdem fere verbis 2. *de gen.* 53. docuit materiæ proprium esse pati, & moueri, mouere autem, & facere alteriùs potentiæ.

Textus 2

Vniuersi in suas partes diuisio.

1. vv. ἀυτὸς.

2. legere ἀειπαθὲς & ἀεικίνητον.

3. vv. d. & c. ὑπ' ἀυτὴν.

4. ad. ex vv. & c.

Αἱ δὲ μοῖραι ἀυταί. 1. διορίζουσι καὶ τέμνουσι τὸ τε ἀπαθὲς μέρος τοῦ κόσμου τὸ καὶ ἀκίνητον (ἰσθμὸς γὰρ ἐστιν ἀθανασίας 2. καὶ γενέσεως ὁ περὶ τὴν σελήνην δρόμος) τὸ μὲν ἄνωθεν ὑπὲρ ταύτης πᾶν καὶ τὸ ἐπαναυτὴν. 3. θεῶν κατέχει γένος, τὸ δ' ὑποκάτω σελήνης νείκους καὶ φύσεως. τὸ μὲν γάρ. 4. ἐστιν ἐν αὐτῇ διαλλαγὴ γεγονότων, τὸ δὲ γένεσις ἀπογεγονότων.

Fata autem ipsa distinguñt, ac secant impassibilem vniuersi partem, & immobilem (isthmus enim est immortalitatis, & generationis Lunæ cursus) omnẽ quidem, quod est superius supra illam, & quod in ea Deorũ incolit genus, quod verò est sub luna contẽtionis, & naturę. hoc quidem, est in ipsa genitorum immutatio, hoc verò eorum que perierunt, generatio.

PARAPHRASIS.

VNiuersi partem impassibilem, & immobilem seiungunt fata, vt Lunæ cursus

sit

ſit veluti inter immortalitatem, & ortum quidam iſthmus. nam quidquid & ſupra ſe, & in ſe Luna continet, id omne Deorum ſedes: quod verò infra illam conſtitutum eſt, totum id contentioni, & Naturæ aſſignatum. ita vt in ipſo & interitus eorum, quæ iam genita ſunt, & ex ijs, quæ interiere, aliorum ortus aſſiduè ſuccedant.

COMMENTARIVS.

DVo præcipuè, vt rerum ortus in vniuerſo contingeret; à natura fuiſſe conſtituta præcedenti textu abundè monuit Ocellus, horum vtrumque, vt in qua vniuerſi parte iaceat apertè innoteſcat, in duas partes ipſum congrua ſectione monet diuiſum, quarum vtriuſque conditiones nunc elegantiſſima methodo deſcribit. ac ideo monet fata ſeiunxiſſe, & proprijs terminis prouidè circumſcripſiſſe impaſſibilem vniuerſi partem, ac immobilem, vt è duabus his præcipuis veluti portionibus vniuerſi moles coaleſcat, ſimulq; cõſeruetur. Voce *μοίρας*, hic fata certè expreſſa nemini dubium erit: at quid fatorum nomine ſignificare voluerit, certò aſſerere difficillimum, hac enim voce auctorem alibi vſum fuiſſe non apparet. crediderim ſanè ipſum prò lege eorum, quæ in vniuerſo eueniunt; & per prouidentiam reguntur fati nomen vſurpaſſe, quo ferè pacto à veterum pleriſque videmus acceptum *apud Plutarchum*. idq; eo magis, quod inter Pythagoræ dogmata hoc præcipuè ſcimus refulſiſſe *ex Laertio*, quòd in Deo inferiorum prouidentiã piè ſimul, ac

Sectio Vniuerſi.

Fatum quid.

De plac. li. 1. c. 28.

In vita Pyth.

ac eruditè cum collocaret, fato omnium per partes administrandorum causam, munusq; adscriberet. unde forsitan Pythagoræus Architas percitus aiebat στρατεύματος μὲν ἀγεῖται στρατηγὸς, πλωτήρων δὲ κυβερνάτης, τῷ δὲ κόσμῳ θεὸς, τὰς ψυχᾶς δὲ νόος, τᾶς δὲ περὶ τὸν βίον εὐδαιμοσύνας φρόνασις (*exercitui præest imperator, nautis gubernator, mundo Deus, animæ mens, vitæ huius beatitati prudentia*) nec ab auctoris eleganti abhorret instituto, qui inf. *c. ult. t. 2.* vividos homini appetitus à Deo insitos, ac per ipsum perennitatem in singulis entiũ speciebus suppleri cũ ingeniosè profiteatur *c. præc.* certè videtur auctorem cunctorum, Deum apertissimè fateri, eo ferè pacto, quo & philos. scimus asseruisse, dum *aliàs alato t. 38. 12. met.* ait ἐκ τοιαύτης ἄρα ἀρχῆς ἤρτηται ὁ οὐρανὸς, καὶ ἡ φύσις (*à tali ergo principio tum cælum, tum natura dependet*. quem sequtus, Manil. & ipse universum professus æternum, canebat

Deus Universi moderator.

Astron. 1.

———— *omnia toto*

Dispensata manent mundo, dominumque sequuntur.

Hic igitur Deus, & ratio, quæ cuncta gubernat.

quempiam verò ab hac amplectenda ne deterreat sententia Deorum pluralitas ab antiquis conficta, ac si faciles inter eos dissensiones vel in Troiano bello frequẽtes eos ab universi regimine potuissent distrahere. veteres enim quoslibet sapientes unicum naturæ parentem Deum confessos fuisse nemo ignorat, ut abundè superius *c. 1. t. 1.* monuimus, id quinimo respiciens omnis parens eruditionis Homerus (*in quo, ut aiebat Velleius, hoc maximum est quod neque ante illum, quem ille imitaretur, neq; post illum, qui eum imitari posset, inventus est*) edocuit, dum illius meminit catenæ, cui universa si appenderetur ethnicorum Deorum turba, summum Iovẽ nil potuisset dimovere, qui tamen ipsos cum terra, mariq;

Deus unus etiã apud veteres.

Hist. lib. 1.

Iliad. θ.

Catena Homerica quid allegoricè significet.

riq; facillimè, vel vsque ad olympi cacumen attollere valebat, eos inde præcipiti casu ad profundum vsque tartarum, si libuisset, proiecturus. quo certè commento vnicum Deum vniuersi monarcham nobis exhiberi, *ibi* obseruabat Eustath. dicens *ὡς γὰρ ἐν τοῖς κάτω οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, οὕτω καὶ ἐν τοῖς ἄνω, καὶ πολλῷ μάλιστα ἐκεῖ* (*vt enim in inferioribus non bona est multitudo principatuum* (quod indistinctè 12. *met.* 55. proferebat Arist.) *sic & in superioribus, & quàm maximè ibi.* (iure igitur prædicta crediderim auctorem fati nomine fuisse complexū, & supremum vniuersi regem, à quo cuncta dependent respexisse. nec dubitet aliquis an hunc causarum nexum, quo vniuersum exactissimè regitur, fati nomine voluerit Ocellus expressisse, quia voce *εἱμαρμένη* is potius significari consueuerit: & vox *μοῖρα*, qua hic vtitur auctor, illum potius causarum ordinem præseferre videatur, quo singulis entibus sua conditio à summo numine præscribitur, quod Pythagoræus Hierocles exponens Pythagoræ carmen illud Quod discrimen inter *μοῖραν*, & *εἱμαρμένην*. com. 18.

Ὡς ἂν μοῖραν ἔχῃς, πράως φέρε, μηδ᾽ ἀγανάκτει (*prout sors tua fuerit* (dicerem ego tuum fatum) *eam ferto moderatè: neque indignare.*) videtur obseruasse, dixit enim *εἶναι δὲ τὴν ἑκάστῳ ἀπονεμηθεῖσαν ἀξίαν, τὴν νῦν λεγομένην μοῖραν, ἠρτημένην τῆς τε προνοίας τοῦ θεοῦ, καὶ τῆς κοσμικῆς εὐταξίας, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης προαιρέσεως. εἰ μὴ γὰρ εἴη θεοῦ πρόνοια, οὐκ ἂν εἴη τάξις ἐν κόσμῳ, ἣν καὶ εἱμαρμένην ἂν εἴποι τις.* &c. (*nec esse aliud mercedem cuique tributam, quàm μοῖραν sortem, de qua nunc sermo est, quæ à Dei prouidentia, mundaniq; ordinis præstātia, atq; humana voluntate dependeat. neq; enim si non esset prouidentia, ordo ille in mundo existeret, quod εἱμαρμένην fatum possit quis appellare.* licet enim *μοῖρας* nomine vniuersale etiam fa-

tum expressum apud plerosque auctores intueri, quorũ abundè exempla afferunt lexicographi, ad idq; mens auctoris, ideo congruè referenda; eoq; magis quòd lõgè aptius hic loci nomen μοῖρα, quàm εἱμαρμένη poterat collocari, dum hic sectionis partium vniuersi occurrat mentio, Deumq; ipsum μοῖραν dictum ἀπὸ τοῦ μεμερίσθαι (*à rerum partitione*) acutè prodiderit auctor libri de mũdo *c. vlt.* siue is reuera Aristoteles fuerit, vt ex Iustino Martyre, & Bessarione Card. & alijs adnotabat Paulus Benius: siue fuerit Nicolaus Peripateticus, vt Victorius censuit *in varijs lect.* siue tandem Possidonius Stoicus, vt suspicari videtur Thomas Aldobrandinus. nec tam rigido ponderandæ examine, ac grãmaticali trutina à philosopho acceptæ dictiones, non voces, at res ipsas considerante, quibus quemcunq; vsum grammatici adscripserint, hic sanè μοῖραν Ocellum assumpsisse asserendum, pro eo naturali ordine, quo in cælestem mundus diuiditur, ac inferiorem partem. hac igitur fata vniuersi portionem *impassibilem* diuisisse docet, ac *immobilem*, quibus dictionibus cęlestem ac inferiorẽ partem circumscribi cum tradita *prac. textu*, & q. ę hic exhibentur, ac inf. assignabuntur nos satis moneant, mẽdum inesse textui, nec temerè licebit suspicari, neutra scilicet earum conditionum inferiorem scimus partem affectam, quam perenni obnoxiam vicissitudini conspicimus, ideoq; nec passione, nec motu immunem. quod si quis ibi cælorum tantummodo meminisse Ocellum arbitretur, ad quid vniuersi referre sectionem vnica illius delineata parte, cum duos saltem terminos diuisio videatur exigere, quorum vnum ab altero seiungi contingat? imo licèt ἀπαθὴς cælum placeret cum philos. 1. *cæli* 22. asserere, vbi ipsũ ἀγήρατον, καὶ ἀναλλοίωτον, καὶ ἀπαθὴς *insenescibile, inalterabile, & impassibile*, dicebat

Deus cur μοῖρα.

Quis fuerit auctor libri de mũdo ad Alexãdrum *in Plat. Tim. dec. 1. l. 3. l. 25. c. 13. in notis in Laert. l. 8. n. 390.*

illud tamen ἀκίνητον *immobile* non asseremus, quod perenni motu nouimus gaudere, dum de ipso 2. cæli 17. proferatur, quod φύσει κινεῖται κύκλῳ ἀεὶ (*natura circulariter mouetur semper*) è quo reliquis entibus singuli motus vberrimè conferantur 1. *de ortu* 14. omnesq; rerum ortus prodeunt & interitus *inf. t. vlt.* & *latè* 2. *de ortu* 55. & 59. quare potius cum Nogarola hic legendum censuerim ἀειπαθὲς μέρος καὶ ἀεικίνητον (*semper passibilem partem, & semper mobilem*) vt etiam legisse obseruo Patricium. illa enim voce rectè inferior hæc pars exprimitur, in qua perennem tantùm vicissitudinem vigere, & assidua constantem esse inconstantia semper intuemur, vt Protagoræ sententia è perenni rerum fluxu concipientis talia esse quæcunque, qualia vnusquisque opinatur, de qua disseremus inf. *t. vlt.* si non assensu, excusatione saltem quam maximè digna videatur: cælestis verò regio, vt mox dicebamus, iure per ἀεικίνητον fuit expressa, quam sine occasu motu destitui non contingat. imo sic legendũ necessario horum videtur dictare terminorũ Pytagoreis acceptio familiaris, vbi vniuersi partes recensebant. sic enim vniuersum à Critone Pythagoræo legimus diuisum, vbi ait ἔντι γὰρ τᾶ τῶν ὅλων περιοχᾶ συναρμογὰ συναμφοτέρων τᾶν φυσίων, τᾶς τε ἀεικινάτω φύσιος, καὶ τᾶς ἀειπαθέος, κόσμος ἐστί. (*in Vniuerso primùm vtriusque naturæ compositio, tum quæ semper mouet, tum quæ semper patitur, mundus est*) ac inferiorem hanc partem, cælestem respicere ijsdem vocibus Theages pariter Pythagoræus edocebat, dicẽs συντέτακται τὸ χέρειον ἕνεκα τῶ βελτίονος. ὡς ἐν μὲν τῷ κόσμῳ τὸ ἀειπαθὲς πὰν μέρος ἕνεκα τῶ ἀεικινάτω. (*quod deterius est præstantioris causa cœpit existere: vt in mundo semper patiens pars propter eam, quæ semper mouetur.*) frustra tamen aliunde

Textus emendatur.

discuf. peripat. t. 2. l. 6.

Protagoræ opinio

in libro de prud. & felicitate.

in libro de virtutibus.

testes ad id probandum accerso, dum hisce terminis Ocellum inf. c. 3. s. vlt. & in suo de lege libello vsū consp- ciam, vt eiusdem testatur fragmentum, quod in huius (egl. phys. l. 1. c. 16.) operis calce ex Stobæo eductum collocauimus, & expofuimus, vbi vtriusq; etiam partis munia recensens dicebat τὸ δὲ ἀεικίνητον κυβερνεῖ, τὸ δ' ἀεὶ παθὲς κυβερνεῖται, (*quod semper mouet, gubernat; quod semper patitur, gubernatur*) vbi verò terminus sit harum partium docet illico, lunamq; tradit esse huiusmodi terminum, ac inter immortalem, mutationiq; obnoxiam partē com- (Isthmus quid.) prehendi, dum supra se cælestem, infra se caducam sortiatur regionem. eleganterq; ideo ipsā ἰσθμὸν (*isthmū*) nuncupauit, dum hoc præcipuè munus contemplaretur, vt enim isthmum angustias terræ duo maria dirimentis Geographi nuncupant, vt pluribus confirmat e- (In præfat. ad.) xemplis Dionysij scholiast. Eustath. desumpta (vt adnotauit Iohannes Benedictus in suis schol. in Pindarum doctissimis) similitudine τοῦ ἰσθμοῦ, quæ est pars μεταξὺ τοῦ στόματος καὶ τοῦ στομάχου (*inter os, & ventriculum*) sic dicta ὅτι δι' αὐτοῦ ἴεται τὰ σιτία (*quoniam per ipsam transeunt cibaria*) vt sicuti per faucium angustias cibi ad ventriculum deferuntur, ita per isthmum, per quasdam veluti fauces, à continenti ad insulam, vel peninsulam detur accessus. pari possumus ratione asserere, cum per orbem lunæ ex incorruptibili parte ad caducam pereuntis quidam statuatur transitus, ac latissima veluti ianua (sic .n. Pindarus Corinthiacum isthmum nuncupauit, dicens ἐν (Olymp. od. 9.) Κορίνθου πύλαις (*in Corinthi portis*) quia per ipsum ceu per portam è mari ad Corinthum foret ingressus) lunam esse isthmum immortalitatis, & generationis, quarum illa in superna, hæc in inferiori viget regione, auctorē quàm ingeniosè asseruisse, qui vlterius vniuersi supremam partē Dijs veluti sedem adscribit, in ea & ipsā

lu-

lunā cōplexus, ne quis eam quasi corruptioni obnoxiam cū inferiori parte putaret coniungēdam, in quo placito conuenerunt antiqui, vt aliàs obseruauimus ex Arist. 2. *cæli t.* 2. quod pariter testabatur. 1 *cæli* 22. dicens πάντες γὰρ ἄνθρωποι περὶ θεῶν ἔχουσιν ὑπόληψιν, καὶ πάντες τὸν ἀνωτάτω τῷ θείῳ τόπον ἀποδιδόασι, καὶ βάρβαροι καὶ Ἕλληνες, ὅσοι περ εἶναι νομίζουσι θεούς, δηλονότι, ὡς τῷ ἀθανάτῳ τὸ ἀθάνατον συνηρτημένον. (*omnes enim homines de Dijs habent existimationem: & omnes eum, qui sursū est, locum Deo tribuunt, & Barbari, & Græci, quicunque putant esse Deos, tanquam videlicet immortali immortale coaptatum sit.*) Partem verò vniuersi, quæ est infra orbem lunę dicit esse *contentionis*. quod licet possemus asserere ab auctore dictum, quatenus contentionis ipsam esse sedem opera humana demonstrant, nam.

Cęlū cur Dijs assignatum.

Inter homines eiusdem artis contentio.

Hesiod. operum a.

—— ζηλοῖ δέ τε γείτονα γείτων
Εἰς ἄφενον σπεύδοντ'. ἀγαθὴ δ' ἔρις ἥδε βροτοῖσι.
Καὶ κεραμεὺς κεραμεῖ κοτέει, καὶ τέκτονι τέκτων,
Καὶ πτωχὸς πτωχῷ φθονέει, καὶ ἀοιδὸς ἀοιδῷ.

æmulatur sanè vicinum vicinus ad opes properantem, bonaq; hæc contentio hominibus, & figulus figulo succenset, & faber fabro, & mendicus mendico inuidet, & cantor cantori. tamen vt philosophum nos philosophicè interpretemur, dicamus ab Ocello regnum adscribi contentioni in mundo sublunari, quia in eo, vt mox dicetur, clauduntur elementa contrarijs prædita qualitatibus, ideoq; assiduè inuicem contendentia, vt mutationes compleantur, *vt inf. t.* 4. addit verò inferiorem hāc partem vniuersi esse etiam *natura*, vt sicut illa superior Deorum est sedes, sic inferior hæc sit contentioni & naturæ assignata, hanc assumendo, prout præcipua illius significatio ortum complectitur, vt *tex. præc.* ex Arist. adnotabamus, quare optimè sublunaris pars illi assigna-

Qua ratione in mūdo adsit cōtentio, & natura.

gnatur, quæ quodammodo à cælesti excluditur cum hæc ortum arceat, quem illa perenniter admittit. imo peripateticis etiam insistendo dogmatibus, naturæ solum inferiorem hunc orbem licet assignare, eamque à superiori remouere, si naturæ definitionem traditam *phys.2.t.3.* sumamus, ibi enim cum statuatur causa, & principium motus, & quietis eius, in quo est &c. cælum certè nō complectetur, quod quietis incapax ab ijsdem statuitur. nec quispiā hæc arbitretur me protulisse communi illa dubitatione perculsum, nemini eorum, qui vix à limine lycæum salutarint, ignota. quæ contra allatam definitionem ex eo emergit, quòd cælo non insit quies. eam enim excludere non foret difficile, obseruata animæ definitione *in 2.de an.24.* collocata; in qua professus Arist. animæ quodcunque genus complecti, eam dicebat esse, qua primò viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus; non, quòd vbicunq; occurrat anima, quæcunque hęc munia exerceat, aliàs & plantis, & brutis intellectum stolidè adscribere oporteret: sed quia vbicunque aliquod ex ijs operibus vigere conspicimus, id è valida animæ virtute scimus prodire: pari enim ratione asserere permitteretur naturam primum motus, & quietis appellari principium, non eo quia vbicunque, & motum exerceat, & quietem; sed quia vbicunq; alterum huiusmodi operum, vel ambo ab interno prodeunt principio per se, ea ab ipsa progigni natura sit affirmandum. eatęnus tamen dixi, ea naturæ definitione cælos complexum non fuisse Aristotelem, asserere, non absurdum fore in via Peripatetica, quoniam *1.cæli t.5.* naturam, quæ partibus cæli inest, motus principium dixisse Aristotelem, nulla quietis habita mentione conspicimus; ac si suadere voluisset, quòd licet tam cælum, quam inferiora regat natura, longè

Naturæ definitio ab Arist. tradita explicatur.

Animæ definitio.

ta-

tamen diuersâ ratione illam cælo tribuimus, ne definitione illa in limine 2. *phys.* assignata comprahendi arbitremur. quod acutissimè videtur expressisse Arist. dum naturam, & cælum velut entia distincta recensuit, hoc & eam à primo motore dicens pendere *alias allato 1. 38. 12. met.* quasi dissimilem in ijs vigere expressurus rationem; inferiorem verò hanc partem contentioni, & naturæ cum attribuerit auctor, docet in ipsa contingere iam genitorum mutationem; & eorum, quę interierunt ortum; quæ singula in eo latebant, quod dixerat contentioni, & naturæ assignatum orbem inferiorem; nam ratione contentionis elementorum, quæ simul ideo nequeunt permanere, mixtum dissoluitur in elementa, è quibus fuerat compactũ, vt apud Arist. 8. *phys. t. 2.* videbatur edocere Empedocles, quæ vbi rursum contingat adæquatis iam eorum potentijs coniungi, mixtum prodit, 1. *de gen.* 89. & rei occurrit generatio, quę verè naturę gaudet nomine, vt obseruauimus. primo omnia, quæ de ortu, quo ad hoc propositum philosophamur, interitum etiam complectuntur, eo quia & ipse naturæ est opus, si M. Antonium audiamus, qui nullo pacto metuendam, mortem edocturus, dicebat. τί ἐστι τὸ ἀποθανεῖν, καὶ ὅτι ἐάν τις αὐτὸ μόνον εἴδῃ, καὶ τῷ μερισμῷ τῆς ἐννοίας διαλύσῃ τὰ ἐμφανταζόμενα αὐτῷ, οὐκ ἔτι ἄλλο τι ὑπολήψεται αὐτὸ εἶναι, ἢ φύσεως ἔργον. φύσεως δὲ ἔργον εἴ τις φοβεῖται, παιδίον ἐστί. (*quidnam est mors? certè si quis eam per se intueatur, cogitationeq; omnia ab ea separet, quæ ei inesse videntur: is iam nihil existimabit esse mortem quàm opus naturæ, at verò puer est, qui naturæ aliquod opus formidat*) interitus præterea certissima quædam videtur via ad generationem, quæ ipsum necessariò subsequitur, quatenus vnius interitus alterius semper est ortus 1. *de gen.* 17. dum verò dixit

Mors naturę op⁹.

De vita sua li. 2.

Corruptio vnius est generatio alterius.

Auctor in orbe inferiori contingere generationem eorum, quæ perierunt; id eatenus non protulit, ac si vellet edocere ea, quæ fuerant deperdita, resurgere: à priuatione enim ad habitum, vt vulgo dicitur, non viget regressus *post præd. c. de op. & 2. de gen. t. vlt.* at illud eruditè respexit, quod illa quæ in vniuerso intereunt, materiem ijs præbent, quę inde oriuntur: vt enim animaduertebat idem sapientissimus Imperatorum *ibid.* σπέρμα τρόπον τινὰ πᾶν τὸ ὂν τοῦ ἐξ αὐτοῦ ἐσομένου. *omnia, quæ in natura subsistunt, semen quasi sunt eorum, quæ ex illis sunt nascitura)* ipsaq; præterea rursus oriuntur, non eadẽ numero, verum eadem specie *d. t. vlt. 2. de gen.* & latè nos obseruauimus superius *c. 1. t. 11.*

de vita na l. 4.

Text. 3.

Materiæ natura, & conditiones assignantur.

Ἐν ᾧ δὲ μέρει τοῦ κόσμου φύσις τε καὶ γένεσις ἔχουσι 1 τὴν δυναστείαν, τρία δεῖ ταῦτα ὑπεῖναι. πρῶτον μὲν τὸ πρὸς ἁφὴν ὑφιζόμενον σῶμα πᾶσι τοῖς εἰς γένεσιν ἐρχομένοις. τοῦτο δ᾽ ἂν εἴη πανδεχὲς καὶ ἐκμαγεῖον αὐτῆς τῆς γενέσεως, οὕτως ἔχον πρὸς τὰ ἐξ αὐτῶν γενόμενα, ὡς ὕδωρ πρὸς χυλόν, καὶ ψόφος πρὸς σιγήν. 2. καὶ σκότος πρὸς φῶς, καὶ ὕλη πρὸς τεχνιτόν. τό τε γὰρ ὕδωρ ἄχυλον καὶ ἄποιον. 3.

1. V. ἔχει

2. ego leg. πρὸς ψόφον σιγή.

3. N. ἄποιον. im. ex C. B, & V.

IN qua verò parte mundi natura, & ortus dominantur, tria huiusmodi subesse oportet. primò sanè contrectabile corpus singulis ad generationẽ venientibus subiectum, hoc verò omnia suscipit, & est ipsius generationis simulacrum & ad ea se habet, quæ ex ipsis fiunt, vt aqua ad saporem, & strepitus ad silẽtiũ, & tenebræ ad lumẽ, & materia ad artificiale: aqua enim sine sapore est, & sine qua-

πρός τι. 4. τὸ γλυκὺ καὶ τὸ πικρὸν. ς. ἀνάλογον, καὶ πρὸς δριμὺ καὶ ἁλμυρὸν. καὶ ὁ ἀὴρ ἀδιατύπωτος πρὸς ψόφον, καὶ 6. λέξιν, καὶ 7. μέλος. καὶ τὸ σκότος ἄχροον. 8. καὶ ἄμορφον πρὸς ε. λαμπρὸν καὶ ξανθὸν καὶ λευκόν. λευκὸν δὲ πρὸς ἀνδριαντοποιητικὴν καὶ 9. κηροπλαστικὴν, ἄλλως 10. δὲ ἡ ὕλη πρὸς ἀνδριαντοποιητικήν. Δυνάμει οὖν πάντα ἐν τούτῳ πρὸ τῆς γενέσεως, συντελείᾳ δὲ γενόμενα καὶ λαβόντα φύσιν. ἓν οὖν δεῖ τοῦτο πρῶτον ὑπεῖναι πρὸς τὸ γίνεσθαι γένεσιν.

qualitate, ad dulce, & amarum concinna, & acutum, ac salsū, & aer informis ad strepitum, locutionem, & concentum, & tenebra sine colore, & forma, ad luciduū, flauum, & album. album verò ad statuariam, & ex cera effectricem, sed aliter materia ad statuariam potentia igitur omnia in hoc ante generationem, perfecta verò cum generantur, & sumunt naturam. vnum igitur oportet hoc primo subesse, vt fiat generatio.

4. N. δὲ im. ex. vv. & B.
5. vv. & B ad καὶ τὸ.
6. N. ad πρὸς im. ex B.
7. Com. ad. πρὸς.
8 v. ἄχρουν ex B. & v. ἄχροον.
9. B. ad. πρὸς.
10 hæc verba vsque ad δύναμει nō adsūt in vv. neq in B.

PARAPHRASIS.

IN ea verò vniuersi parte, in qua natura viget, ac ortus, tria adsunt, quorum primum est corpus contactui, ac singulis, quæ oriuntur, subiectum, quod omnia suscipit, & id est, in quo generatio effingitur, ac eandem ad ea, quæ ex ipso progignuntur, seruat proportionem, quam sortitur aqua ad saporem, aer nedum motus ad sonum, tenebræ ad lumen, ac materia, ad ea, quæ per artem conficiūtur. aquam enim sapore quolibet secun-

dùm se, ac qualitate conspicimus quidem destitutam, dulce tamen amarum, acutum, salsum, & cæteros sapores suscipere. sic quoque informis aer sonum in se, locutionem, & concentus recipit, tenebręq; per se informes, & colore destitutæ, lucidi, flaui, & albi fiunt subiectum; album quoq; statuariam respicit, & ex cera imaginum effectricem, alia tamen ratione, quàm materia. quare inferendum omnia in prædicta materia esse in potentia antequam generentur, & tunc perfectionem assequi, cum actu fiunt, & producũtur. ideoque hanc primò subesse oportebit, vt entia oriantur.

COMMENTARIVS.

Series textus.

ENtium ortus notitiam ex intimis eiusdem educturus principijs Ocellus, cum diligenti sectione vniuersum in duas distinxerit partes, ac in earundem postrema illum vigere in præced. monuerit, quanam id præcipuè ratione contingat, vt appareat, nunc eã proponit, è quorum nexu generatio in vniuerso coalescit; & tria esse profitetur materiam scilicet, oppositas qualitates, & elementa. quorum primum in hoc textu vt eleganti nobis opere depingat, quoddam corpus docet adesse, quod communis veluti sedes singulis entibus, quæ generantur, substernatur, additq; tactui inseruire non quasi inter obiecta tactus enumeretur. (nemini enim ignotũ id muneris qualitatibus tãgibilibus demandari

Materia quanam ratione tactui inseruiat.

man-

mandatum fuiſſe, hasquæ *text. ſeq.* auctor monet eſſe ſecundum quod in rerum ortu occurrit; & quia ſuadet materiam, & ſubiectum hoc, de quo nunc eſt ſermo, illas qualitates anteire, & præcedere, non potuit ſubiecto adſcribere, quòd ſecundùm ſe foret tangibile) ſed id eatenus dixit, quatenus res tantum tangibiles cum ſint, & contrectabiles, prout materia illis molem elargitur, quam inde iam dictæ qualitates concomitentur, hac deo ratione tactus etiam particeps videbitur materia in rebus, quæ oriuntur, eoq; magis quòd ipſam οὐ χωριστὴν, ἀλλ' ἀεὶ μετ' ἐναντιώσεως (*non ſeparabilem, ſed ſemper cum contrarietate*) eſſe docuit philoſ. *a. de gẽ. t. 6.* quam cum dixerit primũ, quod in rerum ortu occurrit, eiuſdem illico nobis aſſignans conditiones, docet eiſe omnia ſuſcipere, quatenus formæ ſingulę illi aduenjunt; quod reſpiciens opus materiæ modò adſcriptũ Ariſt. *phyſ. 1. 62.* ſemper adeſſe dicebat τί, ὃ ὑπόκειται, ἐξ οὗ γίνεται τὸ γιγνόμενον (*aliquid, quod ſubijcitur, ex quo fit, quod fit*) addit pręterea eſſe ἐκμαγεῖον (*ſimulacrum*) ipſius generationis, quia in ipſa generatio effingitur, vt eo ferè pacto, quo ſtatuæ formam in rudi marmore videmus exprimi, in naturali pariter materia, à generante forma mixti imprimatur, quod *phyſ. 1. 63.* teſtabatur philoſ. tum ſtatuæ exemplo, quæ tranſfiguratione fit ex ære, vel ſubtractione, vt dum ſolers artifex Materiæ conditiones enumerãtur.

—— *niueum mira fæliciter arte* Ouid. met 10.
Sculpſit ebur, formamque dedit.

tum cæterarum rerum, quæ vel appoſitione, vel compoſitione, vel alteratione ab arte naturæ æmula *2. phyſ.* 79. effinguntur. hoc verò nomen ἐκμαγεῖον id veluti, quo exactè materiæ natura exprimeretur, hinc principes philoſophorum ſectas crediderim hauſiſſe, quarum vtramque illud amplexatam obſeruabat Plutarchus, Materia cur ἐκμαγεῖον.

De plac. phil. l. 1. c. 9. iuxta horum placita monens materiem οἷον τιθήνην, καὶ ἐκμαγεῖον, καὶ μητέρα γίνεσθαι. (*veluti nutricem, simulacbrum, & matrem fieri*) imo Pythagoræis fuisse commune vel sola Timæi auctoritas videtur abunde testari

De an. mundi. qui illud nedum materiæ attribuebat; verùm etiam, qua ratione ipsi assignaretur, sic eruditè describebat. τὰν δ' ὕλαν ἐκμαγεῖον, καὶ ματέρα, τιθάναν τε καὶ γεννατικὰν εἶμεν τᾶς τρίτας ὠσίας. δεξαμέναν γὰρ τὰ ὁμοιώματα εἰς ἑαυτὰν καὶ οἷον ἀναμαξαμέναν ἀποτελεῖν πάντα τὰ γεννάματα. (*materiā verò esse expressum rerū simulachrū, & matrem, & nutricem, & ad generationem tertiæ essentiæ aptam, cum enim effigies rerum in se susceperit, & velut impresserit, has satus producere.*) quam Ocelli, & Timæi doctrinam iisdem sanè terminis *in Timæo* pariter expressit Plato, qui de materia cum protulisset quòd ἐκμαγεῖον φύσει παντὶ κεῖται (*simulachrum natura unicuiq; subiacet*) mox subdidit ἐν δ' οὖν τῷ παρόντι χρὴ γένη διανοηθῆναι τριττά. τὸ μὲν γιγνόμενον, τὸ δὲ ἐν ᾧ γίγνεται. τὸ δ' ὅθεν ἀφομοιούμενον φύεται τὸ γιγνόμενον. καὶ δὴ καὶ προσεικάσαι πρέπει τὸ μὲν δεχόμενον μητρὶ, τὸ δ' ὅθεν πατρὶ, τὴν δὲ μεταξὺ τούτων φύσιν ἐκγόνῳ, νοῆσαί τε, ὡς οὐκ ἂν ἄλλως ἐκτυπώματος ἔσεσθαι μέλλοντος ἰδεῖν ποικίλου πάσας ποικιλίας. τοῦτ' αὐτὸ ἐν ᾧ ἐκτυπούμενον ἐνίσταται γένοιτ' ἂν παρεσκευασμένον εὖ πλὴν ἄμορφον ὂν ἐκείνων ἁπασῶν τῶν ἰδεῶν ὅσας μέλλει δέχεσθαι ποθεν. (*tria in præsenti genera sumenda sunt, vnum quod gignitur, aliud in quo gignitur, aliud à quo similitudinem trahit, quod nascitur: idcirco comparare hæc tria decet, quod recipit, matri: vnde recipit, patri: naturam istorum mediā, proli. sed ita intelligendum est, quòd cum esse debeat effigies rerum omni formarum varietate distincta, nunquā illud ipsum formationis huius gremium benè erit præparatum, nisi informe sit, & suapte natura omnibus formis,*

quas

quas receptiuum eſt, careat,) quo loci expreſſi ſimulacri nomen ab Ocello non minus Platonem mutuatum fuiſſe eluceſcit, quam ab hoc matris nomen in exprimenda materiæ natura philoſophum 1.*phyſ.* 80. videamus excepiſſe. cum igitur materia cunctarum ſit ſuſceptiua formarum, iiſdem omnino, ſi eius naturam intimè perſcrutemur, immunis erit, & hoc potiſſimum eius cōditio exigere videbitur, quam nobis cæterarum exemplo rerum, quæ ſunt alicuius formæ participes, ideo explicat; materiam docens huiuſmodi ad ea ſe habere, quæ ex ipſa progignuntur, eo ferè pacto, quo aqua ad ſaporem: ipſa .ſ. cum ſit omnino ſaporis expers & qualitatis illius, quæ ipſum immediatè progignit, de qua *de ſenſ. & ſenſ. c.* 4. tamen quandam præſefert proportionem cum acuto, ſalſo, ac cæteris ſaporum ſpeciebus, vt eorum capax facillimè reddatur. eademq; ratione ſe habet ſubiectam ad ea, quę ex ipſo progignuntur, qua ſtrepitus ad ſilentium, & aer ad lumen. aer enim cum nullam ex ſe adſciſcat formam ſonoram, quendam gerit ordinem ad ſonum, locutionem, & melos, quæ in ipſo ex colliſis corporibus formantur. 2. *de an.* 78. *& ſeqq.* vbi *t.* 83. per ſe inſonus aer dicitur, vt hic exprimere cōtendit Auctor, dum ipſum vocat informem, qui talem aera, vbi quieſcat, nec vllo agitetur ictu, vocat inertium, quia ſicuti prædictus aeris motus, ſonus dicitur *d. t.* 83. ita pariter idem aer vt quieſcens, ſilentium iure vocabitur, & à Pythagorço præcipue philoſopho, cui ex ſcholæ inſtituto frequens huius mentio & reuerentia. vnde corrigendum cenſeo textum, ne .ſ. in eo legatur *ſonus ad ſilentium*, ſed potius πρὸς ψόφον σιγὴ (.ſ. *ad ſonū ſilentium*) ſi enim dicatur (vt textus verba præſeferūt) eadem proportione materiā illas intueri formas, quas recipit, & ſonitum reſpicere ſilentium, hoc eſt, aerem

Explic. declaratur materię natura.

Plut. de Homero.

Text. emendatur.

non percussum, proportio certè non erit congrua; non enim in strepitu aer percussus, sed è cõuerso in hoc strepitus producitur, ac silentium prædicto modo acceptũ in ordine ad sonum materiæ exercet rationem, eo modo, quo in cæteris exemplis deducta pariter præstant, non autem è conuerso. & concinna vlterius est hęc emendatio cum seqq. verbis textus, in quibus aer, cui mox indebatur silentij nomen, statuitur veluti materia strepitus, dictionis, & concentus; eoque magis ipsam recipere licebit, cum parua occurrat mutatio, cui facilè præbere causam potuit inscitia librarij. non dissimili ratione tenebræ, quæ priuationem luminis in perspicuo nobis exhibent *2. de an. 7o.* luce simul, ac colore destituuntur, quorum vtrumque tamen respiciunt, dum perspicuum facillimè lumen recipiat, nec non album flauum, cęterosq; colores. *d. t. 70. & seq.* at quia quis hoc candoris percitus exemplo, an hæc vigeat proportio, facilè dubitasset, dum etiam sculptoris artem cãdidum intueri videamus, quæ tamen huius non est subiectum, idcirco diuersa longè ratione obseruat, cãdidum ab ea arte, & à tenebris respici; in his siquidem ad candorem viget ordo, velut ad sibi congruam formam, & propriũ habitum, quod allata modò expetebat similitudo, ab illa verò arte candor; vt accidens suæ materiæ tantummodo consideratur, quæ vt plurimum è candido marmore sua effingere opera cõsueuit. huius tandem naturalis subiecti conditiones aptissimo comprobat exemplo ipsum dicens ad ea se habere, quæ ex eo prodeunt, eo fere pacto, quo ὕλη (quo nomine materiam artificialem à Plat. expressam hic obseruat Nogarola, quod ad naturalem etiam transtulit Arist. 1. phys. 6. 82. & alibi) se habet ad ea, quæ artis prodeunt beneficio, quod imitabatur dictum Arist. *ibid. 69.* dicens materiam cogno-

ὕλη quid

sci per Analogiã (nõ ad formam, vt expositorum multi arbitrantur, sed ad artis opera) & ideo *ibi* subdebat ὡς γὰρ πρὸς ἀνδρίαντα χαλκὸς, ἢ πρὸς κλίνην ξύλον, ἢ πρὸς τῶν ἄλλο τι τῶν ἐχόντων μορφήν. οὕτως αὕτη πρὸς οὐσίαν ἔχει, καὶ τὸ τόδε τι, καὶ τὸ ὄν. (*vt enim ad statuam æs, vel ad lectum lignum, aut ad aliquid aliud habentium formam, sic hæc ad substantiam, & hoc aliquid, & ens.*) ideoque, Timæus cognosci dicebat τὰν ὕλαν λογισμῷ νόθῳ, τῷ μήπω κατ' εὐθυωρίαν νοεῖσθαι, ἀλλὰ καθ' ἀναλογίαν. (*materiam adulterina quadam ratiocinatione, quod videlicet non recta quadam rei animaduersione, sed ex proportione intelligatur.*) è quibus omnibus cum appareat hanc esse præcipuam conditionem subiecti, quod careat forma secundum se, gerat tamen potentiam ad illam, eamq; semper respiciat, vt ideo inter ea, quæ ad aliquid recenseatur 2. *phys.* 26. inde quasi eiusdem naturam descripturus colligit, quòd in hoc subiecto omnia sunt in potentia, antequam generentur, perfecta verò sunt, hoc est actu, postquam sunt producta, & naturam acceperunt, ortũ .s. vt superiùs obseruabamus; ita vt materia hæc semper primò subsit, vt fiat generatio, ideoq; ab Arist. dicatur subiectum primum, ex quo fit aliquid cum insit. 1. *phys.* 82. & 2. *phys.* 28. & per hæc nobis eleganter materiæ natura indicatur, dum illius ad recipiendas formas aptitudo assignetur ab Ocello, quẽ Academicis in Timæo ingeniose fatebitur adhæsisse vnusquisq;, qui ab ijs primo huic subiecto attributas respiciet cõditiones: hi namque apud Ciceronem *subiectam putant omnibus sine vlla specie, atq; carentem omni illa qualitate materiam quandam, ex qua omnia expressa atque effecta sint.* Nemo tamen veritati congruum arbitrẽtur crimen, quod Aristoteli inurere tentauit Patricius, quòd .s. hinc

Materia cognoscitur p analogiam

De an. mundi.

Est subiectum primum

Acad. q. lib. 1.

Aristoteles defenditur.

Disput. perip. lib. in verbo Materia.

ille sua de materia dogmata prorsus hauserit, & tamen hāc esse ens in potentia cum profiteatur, inde suo quasi gloriabundus inuento 1. *phys.* 78. iactet omnem veterum è tali placito cadere ignorantiam; cum tamen Ocellum *hic* non latuerit ea materiæ conditio, cuius primum auctorem ibi se videtur Arist. falsò profiteri. siquidem licet reuera eadem materiæ vterq; adscripsisset, iniuria tamen Aristotelem damnaremus, qui in ijs vnquam verbis professus est antiquos omnes eam materię conditionem ignorasse, sed eos tantummodo philosophos in eā lapsos fuisse inscitiam protulit, qui ea perciti dubitatione, quem *t.* 71. proposuerat, in id erroris deuenerunt, vt de entium ortu absurda proferrēt: quia diuisionem, qua ens in id quod est actu, & quod est potentia, secatur 3. *phys. t.* 3. numquam cognouere, ideoq; prædictam materiæ conditionem ignorauere, quidquid inde protulisset de ipsa Ocellus alijq; quos leuis illa nō turbasset difficultas. At esto, vniuersaliter loquutus sit philosophus; materiam esse ens in potentia quoslibet antiquos ignorasse sit professus, illius positionis se iactet auctorē, num falsò id illum præstitisse dicemus? nō certè, longè enim diuersa ratione materiam nobis describit Aristoteles. namq; auctor hic ait materiam esse omnia potestate, quæ in ipsa debent generari, non tamen inde docet esse potentia ens. at Arist. *ibi* non profitetur eam esse in potentia ad generabilia, & ad formas tantum; sed soluturus difficultatem quęrentium, an ens fieret ex ente, vel ex non ente; respondit, nec ex ente progigni, nec ex non ente, actu, at ex materia, quæ sit ens in potentia; & quæ per se ipsam, vt dicitur *metaph.* 7. *t.* 8. neq; τὶ, μήτε ποσόν, μήτε ἄλλο μηδὲν λέγεται, οἷς ὥρισαι τὸ ὄν. (*quid, neq; quantum, nec aliquid aliud quippiam dicitur, quibus ens determinatur.*) quia est poten-

Quęnam sit materiæ potētia

tia ens, cum ad ipsum dicatur se habere, vt ęs ad statuam 1. *phys.* 69. differt etiam Arist. assertio à positione Ocelli, quòd hic materiam non disiungit à priuatione, at dum eam contemplatur aptitudinem, quæ illi inest ad suscipiendas formas, quibus caret, vnum quid omnino videtur materiam cum priuatione sibi annexa cẽsere, ideoque eam aptis exemplis declaraturus, tenebras assumit, quæ luminis priuationem potius videntur exprimere, ac si idem forent omnino cum diaphano, quod est subiectum, ac veluti materia luminis, 2. *de an.* 69. *& seqq.* quam distinctionem cum exactè tradat philos. 1. *phys.* 58. *& seqq.* se ipsum iure illius positionis auctorem *ib.* 79. potent asserere.

Contrarietates sunt generationis principium, & quæ.

Textus Quartus.

Δευτέρον δὲ τὰς ἐναντιότητας, ἵνα μεταβολαὶ καὶ ἀλλοιώσεις ἐπιτελῶνται κατὰ πάθος καὶ διάθεσιν. 1. ἐπιδεχομένης τῆς ὕλης, καὶ ἵνα αἱ δυνάμεις ἀντιπαθεῖς ὦσαι, μήτε κρατῶσιν εἰς τέλος αὗται αὐτῶν, μήτε κρατῶνται αὗται αὐτῶν. τυγχάνουσι δ' αὗται τό τε θερμὸν καὶ ψυχρὸν, καὶ ξηρὸν καὶ ὑγρὸν 2.

SEcundum vero sunt cõtrarietates, vt mutationes, & alterationes perficiantur passionẽ, & dispositionem suscipiente materia, & vt potentiæ mutuò existentes patibiles, neq; tãdem ipsæ se ipsas superent, neq; ab iisdem superentur. Ea verò sunt calidum, frigidum, siccum, & humidũ.

1. N. I. διαθέσεως im. ex VV C. & B.

2. V. & B. præponunt ψυχρὸν & ὑγρὸν.

PA-

PARAPHRASIS.

SEcundum verò locum ſibi vindicant contrarietates, vt per eas alterationes, & mutationes contingant, dum inde paſſiones, ac neceſſariæ diſpoſitiones in materia ſuccedunt; ac præterea, vt facultates in ſe mutuo agentes nec prorſus ſuperent, nec omnino ſuccumbant. Illæ verò ſunt calidum, frigidũ, humidum, & ſiccum.

COMMENTARIVS.

Textus cũ præc. nexus.

IN præced. apparuit contextu tria præcipue vigere in ea vniuerſi parte, in qua rerum ortus cadit; quorum primum abundè ibi cum explicarit auctor nempè materiam, quam rerum ortus cum prærequirat vt eã, in qua ipſe exercetur, 12. *met. t.* 12. æqum erat primo loco recenſeri: nunc ad ſecundum digreditur, & contrarietates eas nobis exhibet, quibus afficitur materia, earum munia recenſens, vt ipſarum neceſſitas in entium ortu eluceſcat, ac inde quænam illę ſint declarans; duplex igitur ijs adſcribit opus, ſicq; duas nobis aſſignat rationes, quibus percita natura eas materię tribuit, vt rerum ortus ſuccedat, quorum primum eſt, per eas perfici *mutationes*, *& alterationes*; mutationes quidem, quia ratione contrarietatis omnis contingit mutatio, contrario agente in contrarium, vt illud in propriam conuertat naturam, illudque ſibi ſimile reddens, commu-

Quæ ſint contrarietatum munia.

Mutatio ſit ratione cõtrarietatis.

mu-

munē sequatur naturæ impulsum, quo ens vnumquodque sibi simile progignere vehementi expetit appetitu: quare cum actio contrarietatem formæ exigat, necessariò, dum simile ab omninò simili quidpiam pati naturæ decretis repugnet. 1. *de ortu* 48. ac semper mutatio actionis succedat beneficio, cuius ope vnū contrarium aliud superat, & in propriam conuertit naturam, idcirco materiæ dicuntur attributæ contrarietates, vt fiant mutationes. & veritatem hanc apertè nobis exhibet Arist. 1. *de ortu* 51. hoc idem tradens, imò etiam *prac. textu*, quo loci dum quęsitum illud solueret, an inter similia, vel contraria actio vigeret, ac passio, docebat necessariam esse materiæ similitudinem, at formarum exigo oppositionem, vt actio succedat, per quam vnum ens alterum queat immutare. Similis pariter viget ratio, si quis in vniuerso *alterationes* exposcat, eo quia si actionibus huiusmodi terminū imponat qualitatis acquisitio, non verò substantialis formæ, (quo casu verè, ac simpliciter est generatio) tunc alteratio dicitur 1. *de ortu* 23. *&* 24. cum hæc sit ad qualitatem motus 5 *phys*. 18. cum igitur & alterationis, & mutationis intuitu has contrarietates materiæ naturam consultissime protulerit, quid reuera ijs hæc conferant, subdit; idq; eatenus statuit euenire, quatenus inde *passionem*, *&* *dispositiones* materia suscipit; has enim qualitates ab agente impressas si ita suscipiat; vt cum præexistente forma substantiali conueniant, passiones dicuntur, & inde vera oritur alteratio *d. t.* 23. & si vehementius in materia ab agente imprimantur, quàm illi præexistens substantialis forma queat perferre, tunc mutationē progignunt, & dispositiones dicuntur, quia materiam ita disponunt, vt præcedens recedat forma, & recens in subiecto necessariò introducatur: quo casu

Simile nō patitur à simili.

Actio an inter cōtraria vel similia.

Alteratio quid.

Quid inter passiones & dispositionis discrimē.

non impropriè ſanè materiam dicuntur diſponere, cum illi aptitudinem conferant, vt huius potius, quàm illius formæ particeps reddatur: idq; monet philoſophia dum formã quamlibet ſubiectum diſpoſitum expoſcere teſtatur, id edocente philoſophorum principe 2. *phyſ.* 26. præcipue, quod *ἄλλῳ εἴδει ἄλλη ὕλη (ad aliam formã alia materia)* & vnicuiq; rei materiam propriam adſcribi *met.* 8. *t.* 11. quo principio Pytagoreorum falſa cõmenta, de quibus latè Ouid. per quæ pereuntium virorum animas manebat noua.

Met. 15. Pythagorica metempſychoſis.

Tibul. l. 4. *paneg. ad Meſſal.*

—— vita, tamen mutata figuram.

euertebat, 1. *de an.* 53. ex eo ſcilicet quod non quælibet forma vnicuique poſſet ſubiecto adaptari, ideoq; nec quodlibet corpus vnicuiq; animæ conueniret, vt enim apud Stobæum de ſtatu animarum poſt exitum profitebatur Mercurius *ἄλλο σῶμα οὐ χωρεῖ ἀνθρωπίνην ψυχήν, οὐδὲ θέμις ἐστὶν εἰς ἀλόγου ζώου σῶμα ψυχὴν ἀνθρωπίνην καταπεσεῖν. θεοῦ ὁ νόμος οὗτος φυλάσσει ψυχὴν ἀνθρωπίνην ἀπὸ τῆς τοιαύτης ὕβρεως (Aliud quippe corpus, quàm humanum, animam non capit humanam: neq; fas eſt in corpus animæ ratione carentis animam rationalem corruere: lex enim diuina generationem tam nefariam prohibet.)* è quo placito nimis credulos veteres fuiſſe quiſpiam non opinetur, illud enim vulgi potius, quàm eruditorum auribus Pythagoram ſubſequutos ſapientes crediderim adaptaſſe, dum ignauorum animos in corpora muliebria, ad ignominiam; homicidarum in ſæua bruta, ad pænam commigrare aſſeruerunt: ſic libidini immerſos in ſuum, vel aprorum formas; eorum qui vana iactantur temeritate, in ſpecies volantium, ſegnium denique, impiorum, ac ſtolidorum, in ſeriem animantium aquas incolentiũ transferebant, dum tamen ſapientũ, proborumq; animas ad fæliciſſimã vitã deducerent.

Ecl. phyſ. l. 1. *c. vlt.*

Animarũ tranſmigratio polaticã inuentũ.

Tim. de an. mundi in fine.

cerent

cerent; vt .s. his auditis rudes mortalium animi ad probitatē fortius atrocis pœnæ terrore excitarētur, quos nuda veritas, ac virtutis amor ad recta opera nequaquā allicere potuisset. ὡς γὰρ τὰ σώματα νοσώδεσι πο-κα ὑγιάζομες, εἴκα μὴ εἴκῃ τοῖς ὑγιαινοτάτοις, ὕτω τὰς ψυχὰς ἀπείργομες ψευδέσι λόγοις, εἴκα μὴ ἄγηται ἀλαθέσι. (*quemadmodū enim corpora remedijs quibusdam morbosis sanamus, nisi cedant saluberrimis, ita & animos falsis sermonibus coercemus, nisi ducantur veris*) hanc verò Ocelli doctrinam mutationes, & alterationes ad contrarietatē reijcientis, eruditè in elemētis exhibebat philos. 2. *de gen.* 24. quo loci contrarietates has, quarū auctor hic meminit, alterationis causas edocuit, dicens κατὰ τῶν ἁπτῶν πάθη ἡ ἀλλοίωσις ἐστὶ. (*secundum ipsius tactus passiones alteratio est*) ac præterea mutationis eorum, *paulo post* subdens ἡ γένεσις εἰς ἐναντία, καὶ ἐξ ἐναντίων. (*generatio in contraria & ex cōtrarijs*) Alterum opus contrarietatibus alterius hic auctor attribuit, quod .s. eorum vi contingat, ne potentiæ diuersis entibus insitæ mutuo se vincant, sed in pugna persistant: nam nisi entia quæ ex materia consurgunt, contraria qualitate gauderent, iam vnum alteri qualitatē propriam exoptans conferre, nil in eo impedimenti reperiret, illudq; ideo facillimè in propriā immutaret naturam, nec tertium quidpiam ex illis vnquam effingeretur: at cōtrarietates materiæ natura cum super addiderit, vt *seqq. text.* elucescet, sibi inuicem resistunt, indeq; non agentium vnum tantummodo in aliud immutatur, ac aliquod aliud ens ex ijsdem etiam consurgit, nempe mixtū: vnde si vnū eorū vincat aliud, hoc in illud immutetur, sicq; vnum elementum *in seqq.* in aliud videbimus conuerti, quia ἐὰν μὴ ἰσάζῃ, μεταβάλλει εἰς ἄλληλα (*si non coæquentur, mutantur in se inuicē*) 2. *de ortu* 48.

Tim. ibid.

Mixtum quando generetur.

at si contrarietates ita inuicem pugnēt, quod vna aliam non superet, earum quidem vires retunduntur, at vnum in alterũ non immutatur, sed inde prodit mixtum, vt latè docemur 1. *de ortu*. 89. hæ verò contrarietates, quas materiæ adiungit, vt entia oriantur, sunt calidum, frigidum, humidum, & siccum, de quibus infr. *t.6. & seq*; abunde differetur. Et hoc idẽ obseruauit pariter Arist. qui eadem dum cõtemplaretur, quæ hic Ocellus exhibet, 2. *de gen. t.6.* dixit ὥστε πρῶτον μὲν τὸ δυνάμει σῶμα αἰσθητὸν ἀρχή: δεύτερον δὲ αἱ ἐναντιώσεις λέγω δὲ οἷον θερμότης, καὶ ψυχρότης (*quapropter primum quidem potentia corpus sensibile principium est: secundum autem contrarietates: dico autem vt caliditas & frigiditas*) quibus addit siccum, & humidum *ib. t.* 8. è quibus inde qualitatibus materiæ coniunctis, qua ratione elementa constituantur, *tex. seqq.* latè testabitur. &c.

Cum Ocello cõueniunt Peripatetici.

Text. 5.

Elementorum numerus, & à contrarietatibus differentia assignatur.

Τρίτον δὲ αἱ οὐσίαι, ὧν. 1. αἱ δυνάμεις εἰσὶν αὗται, πῦρ καὶ ὕδωρ, καὶ ἀὴρ καὶ γῆ, 2. διαφέρουσι δ' αὗται τῶν δυναμέων, αἱ μὲν γάρ. 3. οὐσίαι ἐν τόπῳ φθείρονται ἐξ ἀλλήλων, αἱ δὲ δυνάμεις οὔτε φθείρονται οὔτε γίνονται, λόγοι γὰρ ἀσώματοι τυγχάνουσι τούτων.

1 In Iouan. deest vsq; ad πῦρ 2. ll. ad καὶ 3. B. non habet γάρ. & V. l. ἐν non γάρ.

Tertium verò substãtia, quarum potentia sunt ipsa, ignis, & aqua, & aer, & terra: differunt verò ipsa à potentijs, substantia enim in loco corrũpuntur inuicem, potẽtia verò neq; corrumpuntur, nec generantur, rationes enim incorporea sunt harum.

PARAPHRASIS.

AC tertio tandem loco recenſentur ſubſtantiæ, quas prędictæ contrarietates, veluti propriæ facultates, concomitantur, & hæ ſunt ignis, aer, aqua & terra; inter quas, & earum facultates hoc viget diſcrimen, quod ipſæ ſe mutuo in loco interimunt, at hæc nec oriuntur, nec intereunt, eo quia incorporeas ſortitæ ſunt rationes.

COMMENTARIVS.

DVo præmiſit auctor, quæ in inferiori vniuerſi parte rerum ortui inſeruiebant & interitui, nunc tertium addit, ac poſtremum, quod ex ijs conſtituitur, vt inde primorum corporum educta natura, quanam ratione in vniuerſo mixtorum ortus contingat, facilè appareat. & tertiũ huiuſmodi docet eſſe ſubſtantias, quarũ facultates *prae. textu.* modò ſunt enumeratæ; quæ ſunt quatuor vocata elementa, vt verbis philoſophi vtar 2. *de gen. t. p. & 4.* quo loci ea loquendi forma vtebatur, quia de illis nedum determinauerat, ac prætere a multa cum exprimat hæc vox elementum *met. 5. t. 4.* vt appareret ipſum prima corpora ſimplicia conſiderare, quæ vulgò elementa nuncupabantur. ea verò docet eſſe ignem, aerem, aquam & terram, quem elementorum numerum ante Ocellum Homerus ingenioſiſſimè expreſſit, Plutarcho teſte, & poſt illum aſſeruit Ariſt. *in lib.*

Cur Ari. dixerit vocata elementa.

Ea quænam ſint.

In libro de Homero de plac. l. 1. c. 3. egl. phys. l. 1. c. 13.

lib. de cęlo, generat. & alibi. in, eoq; plurimi consense-runt apud Plutarchum, & Stob.

Lucr. rer. nat. l. 1.

Qui quatuor ex rebus posse omnia rentur
Ex igni, terra atq; anima procrescere, & imbri.

hunc quinimo eũdem entium ordinem, quæ vna coale-scunt, vt res producantur, complectebatur Arist. 2. *de gen.* 6. dicens ponendam materiam quandam ἀλλὰ ταύτην οὐ χωριστὴν, ἀλλ' ἀεὶ μετ' ἐναντιώσεως ἐξ ἧς γίνεται τὰ καλούμενα στοιχεῖα. *(sed hanc non separabilem, sed semper cum contrarietate, ex qua generantur vocata ele-menta)* elegantissimè pariter Timæus imitabatur, dum

De ani. mundi.

ait ἀρχαὶ μὲν ὦν τῶν γενομένων ὡς μὲν ὑποκείμενον ἁ ὕλα. ὡς δὲ λόγος μορφᾶ τὸ εἶδος. ἀπογεννάματα δὲ τουτέων ἐστὶ τὰ σώματα γᾶ τε, καὶ ὕδωρ, ἀήρ τε, καὶ πῦρ. *(rerũ crea-tarum vt subiectum, est materia: vt ratio, proportioq; for-ma, idea; harum autem fętus corpora, nimirum terra, a-qua, aer, & ignis.)* Sed instabit fortasse quispiam, non-

Dubitatio.

ne materia est substantia, & contrarietates pariter sunt substantiæ hic, vbi assumuntur veluti elementorum formæ; & tamen substantias sola elementa videtur hic auctor vocare? quidquid sit de his contrarietatibus ad hoc enim pręsentis loci non fertur speculatio, materia certe, & forma substantialis elementorum, inter substan-tias collocandæ; cum ex nõ substantijs fieri substantiam sit impossibile 1. *phys.* 52. & licet Ocellus (quod ex nul-lo licet conijcere) Parmenidis, & Melissi omnia vnum asserentis sententiam sequutus fuisset, quæ recensetur, ac euertitur a philos. 1. *phys.* 49. *& seq. ac met.* 1. *sum.* 2. *c.* 4. vnde contrarietates has, seu formas elementorum à numeró substantiæ oporteret excludere, materiã cer-tè cum omnibus subijciat hic *t.* 3. eam à substantiæ serie non arcebit, eoq; magis, quod ipsam naturam esse om-nes asserebãt antiqui, quod eorum pleriq; de forma ne-garunt.

garunt.

garunt. *2. phys. t. 7. & seqq.* quare dicendum arbitror sola elementa hic substantiæ nomine insignita, non vt cætera ad accidentiũ naturam reijceremur, at quia cõpositis tantummodo substantiæ nomen adscribere consueuerunt philosophi, quatenus illę tantum propria substantiæ munia exercent, dum solæ reliquis substent, ac cætera omnia sustineant *in pręd. c. de subst.* idq; testatur Arist. qui *ibi t.* substantiæ proprietates dum recenseret, non esse in subiecto maximè proprium substantiæ negabat, quia iuxta huius conditiones de quibus *in prædicab. c. de proprio, & top. 5. c. 1.* soli nõ inerat, cũ substãtialibus etiã cõpeteret differentijs, ac si istæ apud philosophos nomẽ substãtiæ sibi propriè nõ vindicarent. Horum vero elementorũ discrimen assignat, quo ab allatis contrarietatibus longè differũt, quas hic vocat potestates, quia per eas veluti sibi insitas facultates in se mutuo agunt, alterationes, ac mutationes progignunt vt *præc. textu* dicebatur; & docet, quod substantiæ, aer. s. terra, & huiusmodi *in loco corrumpuntur inuicem*, potentiæ verò nempe calidum &c. *neq; corrumpuntur, nec generantur:* ac discriminis huius rationem assignãs, vt indicat dictio γὰρ, subdit, quòd harum *sunt incorporeæ rationes.* nullus certè locus difficilior in Ocello occurrit, calidum enim &c. mox contrarietates nuncupauit, quare se inuicem iuxta naturam contrariorum periment, qua igitur ratione eas hic negat corrumpi? & *mox t. 12. & seqq.* humorem aeris docebit perimere ignis siccitatem, & sic de singulis, imò per interitum vnius ex his qualitatibus contrarijs elementum concomitantibus, ipsum in aliud elementum dicet immutari. hic subsisterem libeter & tibi, Lector, sensum auctoris perquirendum relinquerem, vt tamen vniuersus textus commentarijs illustretur, quid sentio, proferam,

Solutio.

Composirũ tantũ propriè substantia.

Contradictio in dictis auctoris.

coq;

eoq; magis quod me ad id videatur inuitare philosophus, vt tibi speculandi nec ignobilis conferatur occasio, dicebat enim met. 2. t. 2. οὐ μόνον χάριν ἔχειν δίκαιον τούτοις, ὧν ἄν τις κοινωνήσαι ταῖς δόξαις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔτι ἐπιπολαιότερον ἀποφηναμένοις. καὶ γὰρ καὶ οὗτοι συμβάλλονταί τι, τὴν γὰρ ἕξιν προήσκησαν ἡμῶν. (*non solùm illis, agendæ sunt gratiæ, quorum opinionibus quis acquiescet, sed illis qui superficietenus dixerunt. conferunt enim aliquid etiam isti: habitum namque nostrum exercuerunt.*) arbitrarer ego mentem auctoris hic esse, elementum puta ignem differre à calido, & sicco, quæ sunt illius potestates, quòd ille gignatur, & intereat, vt vnicuiq; patet, at quę in eo est siccitas, & caliditas verè, & propriè non dicitur interire, nec etiã gigni: non quòd & hæ non acquirant esse, ac transeant ad non esse, sed quia reuera eorum transitus ad esse, & inde ad non esse, ortus & interitus nomen non promereantur. quod vt faciliùs intelligatur, ne pigeat arbitrari, & in hoc Aristotelem imitari Ocellum, vt in plerisq; præstitit, ac illico, quæ nunc affero, apertissimè elucescent: quod vt fiat, altius repetito principio, obseruandum, quòd licet actio semper succedat ratione formæ agenti insitæ, tamen non formæ, sed composito attribuitur actio, eo quia ipsum est principium, quod elicit operationem, talis verò forma non producit opus, at ipsum agens per illam. hoc perpendens Arist. dixit *met.* 1. *t.* 1. actiones esse compositi, quod etiam videtur affirmare 1. *de an.* 64. & sicuti actionem attribuit non formæ, sed composito, sic quoque eidem ortum attribuit, ac interitum, at illius incapacem profitetur formam ipsam; quod ne à me inuentum quispiam arbitretur, vel ab Arist. incautè prelatum, is Arist. legat *met.* 8. *t.* 8. quo loci dicebat τὸ εἶδος οὐθεὶς ποιεῖ οὐδὲ γεννᾶται, ἀλλὰ

Soluitur dubitatio.

Actio est compositi non formę.

Forma nec oritur nec interit.

ἀλλὰ ποιεῖται τὸ δε, γίγνεται δὲ τὸ ἐκ τούτων. (*formam nullus facit, neq; generatur, sed efficitur hoc, fit autem quod ex his.*)quare cum formas videamus incipere esse, nulla enim ipsarum præcedit tempore compositum, quod ex ea conficitur,ac eas dissoluto composito transire ad non esse, vno excepto intellectu 12. *met.* 16. *&* *seq.* & tamen statuatur formas non generari,neq; corrumpi,patet quòd in via peripatetica continget, eas, si sint oppositæ,in se agendo destrui, nec tamen propriè corrumpi, eo fere pacto, quo 8. *phys.* 46. dicebatur indiuisibilia posse aliquando esse,& aliquando non esse absq;eo quòd generarentur,& interirent,& 1.*cæli* 112. aliqua dicebatur, cum prius non forent, inde esse ἄνευ τοῦ γίνεσθαι(*absq; eo quod generetur*)huic igitur si placeat insistere doctrinæ, crediderim illi innixum Ocellum modò docuisse substantias differre à formis hisce contrarijs, quòd illæ intereant, hæ verò nequaquam, quas licèt videamus per mutuam actionem se abolere, idq; ins. dicatur, ac ijs attribuatur corruptio, dicendum illud impropriè positum, assumendo interitum pro eo statu, quo vergunt ad non esse; at hic vbi proprie assignatur in hoc discrimen inter substantias, & tales contrarietates, iure dici eas ortu carere, & interitu. & hæc ab Ocelli mente non abhorrere nobis dictat modus loquendi ipsius, quia tribuens interitum elementis, dicebat corrumpi *in loco*: quia .s. corpora pereunt in loco, in quo sunt, & in loco pariter producuntur; at id non contingit in formis, ac præcipuè accidentalibus, quales sunt hæ inter qualitates locatæ 5. *met.* 19. siquidem illę non in loco,sed in subiecto producũtur,& acquirũt, ac amittunt esse. vt enim non sunt verè entia accidentia sed entis entia, *met.* 4. *t.* 2. sic nõ verè dicuntur esse, sed potius inesse: & quid tale respexisse auctorem, vel ex eo

Forma nũquam præcedit composi- tum.

licet colligere, quod huius addens discriminis rationem, dicebat, *rationes enim incorporeæ sunt harum*: si enim contrarietates non dicuntur oriri, nec interire; quia eorum rationes corpus non claudunt, sunt enim qualitates, ideoq; corporeo, nec incorporeo gaudebunt, cum talia sint substantiarum differentiæ ex Porph. *c. de specie*: & diuersorum generum quorum vnum sub altero non collocetur diuersæ sunt specie differentiæ *antepræd. c. 4.* & cauete, ne considerantes qualitatum sectionem penes scholasticos in reales, & intentionales, eas verè corporeas dici posse arbitremini: nō. n. participes sunt corporis, à quo queant denominari at potius illarum particeps est corpus.) iam patet, quòd compositis tantummodo ex materia, & forma, & ideo corporibus verum attribuit ortum & interitum. Quod si alicui hæc nō arrideat expositio, tunc ad alterū ex duobus antiquorū placitis cōfugiendo, alterūq; Ocello auri tribuēdo, facilè hūc licebit locum exponere. prius sit, ex antiquis plures sola corpora entia dixisse, testis sit Arist. qui de vacuo veterū sententias, dum recenseret 4. *phys.* 52. dicebat *οἰόμενοι δὲ τὸ ὂν ἅπαν εἶναι σῶμα* (*existimantes autem omne quòd est corpus esse.*) quare per ortum in ens per interitum in non ens mutatio ex ente cum fiat, & hic contrarietates à corporū natura segregentur, iure verus ortus, ac interitus ab ijs secludetur. Alterum sit, quòd duplex sit generatio, ac corruptio, alia dicta simpliciter, cuius terminus est substantia, alia verò dicta secundum quid, qua ens secundùm quid accidens, *s. met. 4. t. 2. & met. 9. t. 1.* progignitur: quod sequitur dogma philosophus 1. *de gen.* 18. *&* 1. *phys.* 62. cum igitur substantias Auctor hic statuat esse elementa, quod non adscribit contrarietatibus; illa simpliciter, hæ nequaquam, orientur, & interibunt. & ita veritati consona erunt, quæ hoc textu tractā-

Alter modus respōdendi.

Alter modus respōdendi

Generatio dupl.

tur; quòd si in seqq. text. ens interire dicitur: ibi de interitu secundum quid est sermo, quem ab ijs arcere voluit Ocellus, modo diserens de propriè, & simpliciter dicto ortu, ac interitu, qui licet succedat ratione pugnæ contrarietatum, ijs tamen non adscribitur, at composito; sicuti omnis actio licet succedat ratione formæ 3. *phys.* 17. non tamen formæ, sed composito ipsi attribuitur. & ita primum cum sit materia, alterum cõtrarietates, iam postremum erunt substantiæ, videlicet elementa, quæ propriè cum oriantur, & intereant, iam mutabuntur, vt latiùs etiam *seq. textu* exhibebit auctor, quò loci singula hęc Peripateticis cõsona principijs apparebunt. Tradita verò in textu si quis cõtempletur, longè facilius institutam aboleri potuisse dubitationem cogitabit, asserendo Ocellum noluisse ibi à contrarietatibus ortum, ac interitum simpliciter remouere, sed mutuam tantummodo inter eas generationem, quam in elementis tamen contingere seqq. text. suadebit, & idcirco vsum fuisse dictione ἐξ ἀλλήλων *(inuicem)* & huic expositioni plerosq; reor prima facie adhęsuros, quia veritati consona, & Auctoris menti videatur *seqq. textu* dicentis, inuicem elementa mutari, non verò contrarietates: at quia hic dicendi modus non omnino à difficultatibus est immunis, eam in seq. textu diligenti examine prosequemur. Hæc verò eadem corpora, elementa quoque Pythagoreas nuncupauit, & huic eidem numero, quaternarij intuitu, quem vbiq; quærere, ac inuenire gestiebant, Pythagoræi semper adhæserunt, Aristoteles ibique videtur acquieuisse: qui congruam ipsius rationem à tangibilium complexu qualitatum, profundè 2. *de gen.* 16. è motricibus quoque qualitatibus, ingeniosè 2. *cæli* 18. & 19. & tandem ex ea, quam Vniuersi series in ijs exigebat, æqualitate *meteor.* 1. *sum.* 1. c. 3. acutè

Laert. in eius vita Hierocl. carm. 42. Elementa cur quatuor apud Arist.

eduxit. cuius numeri necessitatem pariter in vniuerso, eleganter sanè *in Timæo* ex eo eruebat Plato, quod corporeũ ipsum esse, visuique, ac tactui occurrere oportebat: ideoq; ignem exigebat, vt huius ope conspiceretur; indeq; terram, quia quidpiam, nisi solidum sit, tangi non potest, nilq; solidum erit, quod terra destituatur. & quoniam duo sola cohærere videtur impossibile, nisi communi connectantur vinculo, & illud tantùm huic longè aptissimum muneri videtur dicendum, cuius virtute, ea quæ prius erant seiuncta, ita iunguntur, vt nedum inter se, at cum eodem etiam vnum quid maximè perficiant: ideo aliquid huiusmodi præter ignem & terram in vniuerso cum exigeretur, alia duo elementa à diuina prouidentia produci oportuit, aerem scilicet, ac aquam, vt nedum latitudine, at profunditate vlteriùs prædita vniuersi moles firmiùs connecteretur; duo vincula, ad id operis peragendum solidis exigentibus, vt apte vinculum extremo vnicuique similitudinis ratione cohęreat; ideoq; aeri aqua superaddita, ad quam tellus eadem se habeat ratione, qua ignis ad aerem, eademq; proportione aer, & aqua se mutuò respicerent, vt qualitates elementorum inferiùs recensendæ aptissimè indicabunt: indeq; vniuersi conflatum corpus, quod tam præstanti fœdere aptissimè vbiq; cohæreret: cuius numeri similes è Pythagorçis Platonicisq; deductas principijs alias rationes quisquis exposcit; Ficinũ cõsulat, easdem in Timæi Platonici commentario eruditissimè referentem.

Cur apud Platone.

cap. 20. & seqq.

Qua-

Qualitates actiuæ, & passiuæ recensentur.

Text. VI.

Τῶν δὲ τεσσάρων, τὸ μὲν θερμὸν καὶ ψυχρὸν, ὡς αἴτια καὶ ποιητικά· τὸ δὲ ξηρὸν καὶ ὑγρὸν, ὡς ὕλη καὶ παθητικά. πρῶτον δὲ ὕλη τὸ πανδεχές. κοινὸν γὰρ ὑποκεῖται πᾶσιν. ὥστε πρῶτον τὸ δυνάμει σῶμα αἰσθητὸν ἀρχή. δεύτερον δὲ ἐναντιώσεις, οἷον θερμότητος καὶ ψυχρότητος καὶ ὑγρότητος καὶ ξηρότητος. τρίτον δὲ 1. αἱ οὐσίαι, πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ γῆ καὶ ἀήρ, ταῦτα γὰρ μεταβάλλουσιν εἰς ἄλληλα, αἱ δὲ ἐναντιώσεις οὐ. 2. μεταβάλλουσι.

Quatinor vero calidũ quidem & frigidũ vt causa & actiua; humidũ verò & siccum vt materia & passiua. primò autem materia omnia suscipit, nãq; omnibus cõmuniter subijcitur, quare primum potentia corpus sensile principium. secundum verò contrarietates, vt caliditatis, frigiditatis, humiditatis, & siccitatis. tertium verò substantia ignis & aqua & terra & aer: hæc enim ad inuicem mutantur, contrarietates verò non mutantur.

1. N. non habet αἱ οὐσίαι im ex lou.

2. V. non habet. οὐ vide comment. in fine.

PARAPHRASIS.

Inter quas contrarietates calidum & frigidum causæ & actiui, humidum verò & siccum materiæ & passiui exercent rationẽ. quare tria in rebus occurrent, primò scilicet materia, quæ omnia suscipit, omnium siquidem est commune subiectum, sicq; primum prin-

cipium est potestate corpus sensile. inde contrarietates, nempe calor, frigus, humor, & siccitas. ac postremò substantiæ videlicet ignis, aqua, terra, & aer, quæ corpora inuicem immutantur, quod in contrarietatibus ipsis non contingit.

COMMENTARIVS.

Connexio cum præced. EA in præced. Auctor cum enumerauerit, quæ ortus, & interitus in inferiori regione vera dixerat principia, & inter hæc colorem, frigus, humorem, ac siccitatem recensuerit: ne quis eorum singulis pariter adscriptum contrarietatis nomen obseruans, eodē quoq; pacto principij munia obire cogitaret, eas longè diuersa ratione id opus exercere nunc suadet, indeq; *hoc cap.* hucusque tradita eleganti claudit epilogo, vt ad explicandam elementorum naturam facilior nobis via sternatur. hoc igitur inter prædictas qualitates vigere obseruat discrimen, quod calidum & frigidum causę & Qualitatū diuisio actiui, humidum verò & siccum materiæ & passiui induant rationem. Actiuę qualitates cur dicantur causæ Actiuis verò qualitatibus causæ nomen adscripsit: eo quia 21. *tex.* causæ actionem tribuerat; imo causæ nomen effectrici tantùm, è sententia Ocelli videtur attribuendū, non materiæ: quia hæc est principium Inf. in lib. de lege. ex quo res fiunt 1. *phys.* 81. causam verò definiebat Ocellus esse *δι' ὃ γίγνεταί τι* (*per quam fit aliquid*) imo verè si placeat philosophari, licet materiam pari ferè cum cæteris ratione causæ nomen, ac vires sibi vindicare intueamur, illi tamen patientis potius, & effectiuo Efficiens est verè causa. principio, agentis ratio peculiari quopiam vsu videtur attribui. idq; fortè respiciebat philos. dum præter vniuersa-

uersalia principia in vnoquoq; entium genere propria etiam requiri edoceret, inde intellectus agentis necessitatem in intellectiua educturus; dicebat enim *ἐν πάσῃ τῇ φύσει ἐστί τι, τὸ μὲν ὕλη ἑκάστῳ γένει τοῦτο δὲ ὅτι πάντα δυνάμει ἐκεῖνα, ἕτερον δὲ τὸ αἴτιον καὶ ποιητικὸν* (*in omni natura est aliquid, hoc quidem materia vnicuiq; generi, id autem est quod potentia omnia illa; alterum autem causa & factiuum.*) *3. de an.* 17. quare non immerito actiuas qualitates causas nuncupauit. iure pariter qualitatibus passiuis materiæ vices assignat, quia *ib.* subiecti proprium docuerat esse pati, quod materiæ quoque tribuebat philosophus *a. de ortu* 53. hanc pariter qualitatum sectionem amplexus est Arist. *meteor.* 4. *c.* 1. vbi ex eorum operibus iure calidum & frigidum inter actiuas, humidum verò & siccum inter passiuas qualitates collocari inferebat, quod pariter ex eorum definitionibus colligi monebat *2. de ortu.* 8. quatenus calidi proprium munus obseruabat esse, ea quæ sunt eiusdem generis congregare; frigidi verò ea quæ sunt diuersi generis. hoc enim cum partes adstringat, vt in glacie intuemur, à circumferentia densè ad centrum mouebit, ac ideo omnia cuiuscque sint generis conmectere videbitur. illius verò munus cum sit potius dissoluere, à centro ad circumferentiam ex opposito mouebit, ideoq; ad hanc tenues partes cum facillimè excitentur, ab his crassiores segregari continget, quarum etiam similium veluti partium connexio in centro occurret: huiusmodi verò opera, calidum & frigidum agere, apertissimè inferunt, cuius oppositum humidi & sicci *ibid.* recensitæ testantur deffinitiones, dum illud facilè, hoc verò difficillimè termino alieno coarctetur; quia hoc solidis, illud verò fluentibus vndequaq; partibus constitui contingat, quæ certè humidum & siccum passioni dedita lucidissimè osten-

Calidum & frigidū cur actiuæ qualitates, humidum vero, & siccum passiuæ.

Calidi, & frigidi cōditiones.

Humidi & sicci a.

Humidū, & siccū qua ratione. ostentent. hæc verò non ita asseruntur, ac si ita humidum, & siccum ab actione arceantur, quod eam inuicem non exerceant omnibus attributam contrarijs, quæ mutuò se expellere cum consueuerint *met.* 5. 16. inuicem profectò vt agant, & patiantur 1. *de gen.* 51. oportebit, vnde Ouid. canebat.

Metam. 1

Frigida pugnabant, calidis humentia siccis,

Mollia cum duris, sine pondere habentia pondus.

sed eatenus Ocellus, & inde Arist. prædictis qualitatibus hæc munia collata asseruere, quatenus si mixta corpora accipiamus, quæ ex elementis, seu potius eorū virtutibus coalescunt. 2. *de p. an. c.* 1. in ijs calor & frigus agētis, humor verò & siccitas patiētis potius ac materiæ vices gerant; vt abundè 4. *meteor. d. c.* 1. indicatur. Hac vero qualitatum sectione tradita, ea, quæ in parte adsunt, in qua ortus assiduè, ac interitus exercentur, sparsim hucusq; enumerata exactò colligit epilogo; & in rerum ortu primo materiam recolit adesse, quæ cuncta suscipiat, & singulis veluti commune subiectum, & primum corpus potestate sensile subsidat: & hac potissimum ratione ortus dicenda sit principium: eam verò potestate sensilem dicit, eo quia annexam gerit facultatem ad suscipiendas contrarietates, quæ actu qualitates dicuntur 2. *de ortu.* 8. *&* 2. *de an.* 108. Alteram verò quod necessariò rerum ortus exposcit, sunt quatuor modò recensitæ qualitates, ac postremò succedunt aqua, ignis, terra, & aer: quæ corpora inuicem mutari obseruat, quod in prædictis qualitatibus docet non contingere, hoc idem eadem serie expressit philos. 2. *de ortu* 8. quò loci ait, ὥστε πρῶτον μὲν τὸ δυνάμει σῶμα αἰσθητὸν ἀρχή. δεύτερον δὲ αἱ ἐναντιώσεις. λέγω δὲ οἷον θερμότης καὶ ψυχρότης. τρίτον δὲ ἤδη πῦρ καὶ ὕδωρ, αἱ τὰ τοιαῦτα. ταῦτα μὲν γὰρ μεταβάλλει εἰς ἄλληλα καὶ οὐχ ὡς Ἐμπε-

Ibi mēta

δο-

δουλῆς, καὶ ἕτεροι λέγουσιν. οὐδὲ γάρ ἦν ἀλλοίωσις. αἱ δ᾽ ἐναντιώσεις οὐ μεταβάλλουσι. *(quapropter primum quidem potentia corpus sensibile principium est: secundum autem contrarietates: dico autem vt caliditas, & frigiditas: tertium autem iam ignis, & aqua, & talia: hæc enim transmutantur in se inuicem, &, non vt Empedocles, & alij dicunt, neq; enim esset alteratio. contrarietates autem non transmutantur.)* eam verò Empedoclis sententiam latè *ib.* 37. *& 1. de ortu t.* 1. *& seqq.* recensuit. Timæus quoque videtur amplexus, dum contrarietatibus tantum omissis, & earum loco ideæ attributo dicebat ἀρχαὶ μὲν ὧν τῶν γινομένων ὡς μὲν ὑποκείμενον ἁ ὕλα. ὡς δὲ λόγος μορφᾶς τὸ εἶδος. ἀπογεννάματα δὲ τουτέων ἐστὶ τὰ σώματα, γᾶτε καὶ ὕδωρ, ἀήρτε, καὶ πῦρ. *rerum igitur creatarum vt subiectum est materia, veluti autem ratio, proportioq; formæ est idea, harum autem fœtus corpora, nimirum terra, aqua, aer, & ignis.)* Postrema tamen textus verba à philosopho etiam *d. t.* 6. approbata non modicam videntur excitare difficultatem. Quonam enim pacto contrarietates mutuò dicemus non immutari, at elementa tantummodò: cum inter corpora, ratione contrarietatatis quælibet succedat actio 2. *de ortu* 24. quæ tunc tantum adest, cum calidum v.g. aeris, frigidum aquæ immutarit, & sic de singulis. *ib.* 25. & ignem, vt ignis est nil agere, nec pati, sed tantùm prout illi contrarietas inest, dicatur *de sensu & sens. c.* 4. quanam imò ratione elemẽtum in aliud immutari afferemus, quin pariter eiusdem qualitatum mutatio non contingat? vt enim illa non ita euenit, quòd simul aqua sit, & aer 2. *de gen.* 31. ita nec etiam, quòd simul calidum sit, ac frigidum; & ideò vt aqua in aerem, ita calidum in frigidum dicemus immutari, & è conuerso. eoq; magis quòd vnumquodq;

Timæus. | Difficultas in præc. textu excitata rursum agitatur.

quodq; ex contrario fieri primum veluti naturalis di-
sciplinæ principium statuitur *1.phys.43.& seqq.* Cer-
Contrarietates non immutari quomodo intelligendū. tissimum profectò est dogma, contraria inuicem im-
mutari, & contrarietatum benefitio elementa ipsa,
quæcumq; imò corpora pugnas exercere: hinc tamen
non sequitur contrarietates immutari. sunt illæ sanè
quarum opera alteratio succedit, & immutatio, illius
Hoc c.1.3 tamen ipsæ sunt incapaces, quia subiectis tantū, vt su-
perius monebam, non formis mutatio adscribitur, ne-
que qualitatibus, quæ potius mutationis termini di-
cuntur. cauendum tamen, ne quis contrarietates in
abstracto conceptas, cum ijsdem in concreto assumptis
confundat: hæ siquidem ratione subiecti, quod clau-
dunt, & in propria conditione complectuntur, muta-
tionem subire videntur, quod ijs adscribi non potest,
ac ideò contraria, non verò contrarietates inuicem
verè dicemus immutari, sed harum ratione in subiectis
ipsis pugnas, & mutationes semper occurrere: ac ideò
obseruandum neq; Ocellum. nec Arist. contrarij no-
men, sed contrarietatis in hac materia vsurpasse, nec
calidū, vel frigidū, at calorē potius, ac frigus, per quæ
non subiectū, quod ijs potiretur, sed potius contrariæ
formæ indicātur. hanc verò nobis apertè doctrinā ex-
bet philos. dum motus naturam ingeniosissimè descri-
bens, *phys.5.t.3.* cū obseruasset in motu adesse subie-
ctum, quod mouetur, terminum à quo, & formam, ad
quam ferebatur, ac tandem locum, in quo motus exer-
cetur, & huius exemplum veritatis in ligno proferret,
subdebat *ἡ δὲ κίνησις δῆλον ὅτι ἐν τῷ ξύλῳ οὐκ ἐν τῷ εἴδει.*
Forma, locus, & qualitas non mouētur. *οὔτε γὰρ κινεῖ οὔτε κινεῖται τὸ εἶδος, ἢ ὁ τόπος ἢ τὸ τοιόνδε*
motus manifestum est, quod in ligno est, non in forma
neq; enim mouet, neq; mouetur forma, aut locus, aut
ipsum tantum) imò hæc omnia *ib.t.5.* docebat immo-
bilia,

bilia, dicens τὰ δὲ εἴδη, καὶ τὰ πάθη, καὶ ὁ τόπος εἰς ἃ κινοῦνται τὰ κινούμενα ἀκίνητα ἐστιν. (*formæ autem, & passiones, & locus, ad quæ mouentur ea, quæ mouentur immobilia sunt.*) Si igitur formæ, ad quas est motus, motu non sunt præditæ, imò immobiles, quas hic contrarietatis nomine videmus expressas, quid mirum per celebres hosce viros eas inuicem immutari, negare? & hinc quoque tradita præc. textu non leuiter confirmabuntur. Quod si malit quispiam, vt tot euitentur ambages à vulgata lectione Ocelli recedere, ac illam sequi, quam hunc referẽs locum Stobæus recensebat, nullus supererit prædictæ dubitationi locus. Ocelli.n. apud ipsum verba cum hæc sint. ταῦτα γὰρ μεταβάλλοντ' ἐς ἄλληλα, αἱ δὲ ἐναντιώσιες μεταβάλλοντι (*hæc enim inter se mutantur, cõtrarijs mutantibus.*) cui adheret M. S. codex Vaticanæ antiquus, in quo legitur αἱ δὲ ἐναντιώσεις μεταβάλλουσι. (*contrarietates verò immutant*) vt in var. lect. in margine num. 2. adnotabamus, quis ibi apertam proferri veritatem dubitet, dum mutari inuicem elementa doceat auctor contrarietatum ratione, vt scilicet earum vi immutentur, quatenus vnius elementi qualitate eam, quæ alteri adhæret, superante, sequitur immutatio, vt 2. *de ortu* 25. dicitur, vbi *t*, 24. non aliunde profitebatur Aristoteles elemẽta omnia inuicem immutari, quàm quia ἔχει ἐναντίωσιν εἰς ἄλληλα (*omnia inuicem habent contrarietatem.*

Egi.phys. l.1. c.42.

Textus emendatur.

Differentiæ corporum in priores, & posteriores diuiduntur.

Text. 7. Αἱ δὲ διαφοραὶ τῶν σωμάτων δύο· αἱ μὲν γάρ εἰσι τῶν πρώτων, αἱ δὲ τῶν γινομένων ἐκ τούτων. θερμὸν μὲν γὰρ καὶ ψυχρὸν, καὶ ὑγρὸν καὶ ξηρὸν τῶν πρώτων. τὸ δὲ βαρὺ καὶ κοῦφον καὶ πυκνὸν καὶ μανὸν τῶν γινομένων ἐκ τούτων. τυγχάνουσι δὲ αἱ πᾶσαι δέκα ἕξ. θερμὸν καὶ ψυχρὸν, ὑγρὸν καὶ ξηρὸν, 1. βαρὺ καὶ κοῦφον, ἀραιὸν καὶ πυκνὸν, λεῖον καὶ τραχὺ, 2. σκληρὸν καὶ μαλακὸν, λεπτὸν καὶ παχὺ, ὀξὺ καὶ ἀμβλύ. τούτων δὲ γνωστικὴ 3. καὶ κριτικὴ πάντων ἁφή. διὸ καὶ τὸ πρῶτον σῶμα, ἐν ᾧ διαφοραὶ αὗται, δυνάμει αἰσθητόν. 4. ἐστι πρὸς ἁφήν.

1 VV & B ante quamcumque qualitatem apponunt καί.
2 hæc desunt in textu N. usq; ad ὀξὺ ad ex VV. & B.
3. V. & B. legunt γνωστικὴν &c.
4. H. αἰσθητικὸν im. ex V. & B.

AT corporum differentiæ in duplici sunt genere collocatæ, aliæ siquidem sunt priorū, aliæ verò ex his prodeuntium. calidum quidem, & frigidum; & humidum, & siccum: priorum, graue verò & leue, densum, & rarum, prodeuntiū ex primis. Sunt verò omnes sexdecim, calidum, & frigidum, humidum, & siccum, graue, & leue, rarum, & densum, lene, & asperum, acutum, & obtusum; has verò omnes iudicat, & cognoscit tactus, & propterea primum corpus, in quo differentiæ ipsæ, potentia sensile per tactum.

PARAPHRASIS.

COrporum differentiæ in duplici genere collocantur, aliæ siquidē sunt primæ, aliæ verò ex primis progenitæ. inter priores

ca-

calidum, frigidum, humidum, & ſiccum recenſentur: at graue, leue, denſum, & rarum & huiuſmodi prodeunt ex primis. quòd ſi tàm has, quàm priores ſimul placeat enumerare, iam ſexdecim aderunt, calidum ſcilicet, & frigidum, ſiccum, & humidum; graue, & leue, rarum, & denſum, lene, & aſperum, acutum, & obtuſum, quas omnes differentias percipit, & iudicat tactus, ideoq; primum corpus, cui hæ inſunt, inter obiecta tangibilia collocatur.

COMMENTARIVS.

Contrarietates inter ortus primordia cum locaſſet, eaſque quatuor eſſe in præced. recenſuiſſet, quæ tactui occurrant: longe plures eſſe facillimum erat vnicuiq; aſſerere, ſicque vel omnino falſam, vel ſaltem imperfectam iam traditam qualitatum ſectionem ſuſpicari. Ocellus ideò & reliquas enumerat qualitates, ac ſimul primatum nequaquam ſibi vendicare cum eruditè profiteatur, eas iure eò loci omiſſas teſtatur, in quo non qualitates ſimpliciter, at veluti rerum ortus, ac interitus principia collocabantur. Tangibiles igitur has corporum differentias, quas ſubſtantiarum, quæ mouentur Πάθη (*paſſiones*) dicebat Ariſt. *met.* 5. 19. idcirco monet auctor, alias eſſe τῶν πρώτων, alias verò τῶν γινομένων ἐκ τούτων, quæ verba duplicem ſortiri interpretationem cum valeant, vel quòd, ſ. earum aliæ ſint principes, aliæ verò ex ijs ortæ; vel quòd aliæ primorum ſint corporum differentiæ, aliæ

Tangibilium qualitatũ aliæ ſunt principes aliæ vero ex ijs ortæ.

aliæ verò illorum potius, quæ ex ijs prodeunt, qualia sunt mixta: priori malim adhęrere, quàm huic posteriori, quæ prima facie occurrit vocem πρώτων (*primorum*) ad vocem σωμάτων (*corporum*) referendo: eo quia & veritati, & auctoris doctrinæ illam magis consonam comperio. Veritati quidem, quia leue, & graue non secundis tantummodo, at primis etiam corporibus adscripta intuemur, & tam congrua contemplatione, vt inde primorum corporum numeri elegãtem eductam 2.*cæli* 18. videamus rationem. Auctoris verò magis consonam doctrinæ pariter dixi, quia seq. textu primis quoq; corporibus has qualitates adscriptas aspicio. in Peripatetica verò schola ne minimum quidem huic permittit dubitationi locum verè tradendis dogmatibus aptissimum Aristotelis eloquium, hic enim 2. *de gen.t.*8. *& 9.* calidum frigidum, humidum ac siccum dum enumerasset, *ibid.t.*10. reliquas, quæ tactui occurrunt, qualitates ab ijsdem prodire docuit. huic igitur inhærendo expositioni, recensitas in præced. contrarietates principes esse docet qualitates; graue verò & leue, rarum ac densum, cæterasque huiusmodi ex ijs prodijsse. Quarum omnium perfecta nobis vt accedat cognitio, eas in textu enumeraturus, sexdecim esse monet, quare à codice, quem edidit Nogarola recedendum, in quo duodecim tantùm recensentur, dum σκληρὸν, μαλακὸν, λεπτὸν, παχὺ (*durum, molle, tenue & crassum*) quæ ex Vaticanis & C.V. Thomæ Bartolini codicibus MSS. adiddimus, vel textus deprauati vitio, vel impressoris incuria, quod potius crediderim, videam omissa, æ verò sunt grauitas & leuitas, densitas, & raritas, leuor & asperitas, durities ac mollities, tenuitas & crassitudo, acumen tandem ac obtusitas, quæ prædictis quatuor primis si superaddãtur, iam

Graue, & leue tum primis, tum secundis corporibus insunt.

Sexdecim sunt qualitates tangibiles.

erunt

erunt sexdecim. hasq; singulas è principibus illis prodire, vel leuis inductio satis ostentat: calidi enim & sicci fætum esse leuitatem, è contra humidi & frigidi grauitatem, ignis & terræ nedum natura, at vniuscuiusq; mixti abundè testatur. tenue verò ad humidum reduci inde elucescit, quòd humorem, quia proprio caret termino, continens facillimè replere, & quia fluxibile, id à quo tangitur, ocyssimè sectari conspicimus: quibus certè præditum conditionibus vt plurimum tenue corpus, suæ tenuitatis ratione minimum quodcunq; corpus ita ingreditur, vt totum toti nesciat non adhęrere. & eadem ratione à sicco pendebit crassum, dum contrarios effectus cõtrarias sibi causas vindicare (si tamen eas, quæ per se dicũtur causę contemplemur *phys.* 2.33. & 5 *met. t.* 2. dum per accidens oppositos effectus eadem causa producere consueuerit *ibid.* 30.) sit vnicuiq; notissimum. molle pariter, vt 2. *de ortu.* 10. exprimitur ab humido oriri vel illa dum tangitur, in se ipsum fuga suadet, quàm illi humoris haud dubiè copia confert, a quo pariter assequitur vt tangenti facillimè cedat, licet ipsum inde non circum ambiat illico, vt humorem præstare *ibid.* 13. obseruabat philosophus. cuius oppositum in duro cum videamus, à sicco ipsum prodire, eadem causa dictabit. lene pariter ab humido progigni certissimum, quo illius gaudet superficies, vnde vt vna pars ad aliam æquali feratur planitie ipsi confertur: cum partibus ex opposito siccitas tribuat, vt in superficie inæqualibus consistent dispositionibus. quæ pariter in raro vigent, ac denso; caloris tamen, & frigoris potius beneficio, dum illius proprium rarefacere, huius densare, eæ, quibus æstate, ac hyeme premimur, affectiones certissimè demonstrent. quid verò acutum, & graue cum tangibilibus

Calidum frigidum humidũ, & siccum sunt quibus cętera sensibiles qualitates prodeũt.

bus qualitaitbus commune præseferant, *sequ. textu* contemplabimur. has tamen contrarietates philosophus quoq; *2. de ortu* eadem ferè methodo cum describeret, in earum serie, ac numero, cum Ocello non conuenerit facilè quispiam inquiret: ille namque ibi non obtusi, & acuti, nec rari, & densi meminit: lubricū verò, & aridū recensuit, quorum hic oblitus auctor. Prouido numquid peracta hæc dicemus consilio ab Arist. vt proprias celaret furta, & Ocello debitam gloriam sibi vindicaret. Absit hæc ab eruditorum cætu calumnia, qua vulgaris liuor vniuersæ eruditionis principem manilicet conuitu perstringere tentauit, ac si flammis veterum philosophorum scripta tentarit abolere, vt inde translata dogmata Peripateticæ gloriæ firmiora struerent fundamenta: qua enim arbitrabimur ratione prudentissimum virum irridendo sanè consilio credidisse tenui suæ ætatis potentia priscorum in futuris sæculis aboleri potuisse memoriam, quorum etiam eruditionis monumenta in plerisque vigebant regionibus, quæ non Macedonis imperia, sed vix ipsius nomen audiebant: & quanam ratione flammas exiguum hoc Ocelli euitauit opusculum? & si quis Aristotelem talia expetijsse opinetur, ab ijs saltem fatebitur coerceri potuisse, quæ Platonem à comburendis Democriti voluminibus deterruere, dum .s. Amyclæ, & Cliniæ Pythagoræis maluit obedire, id ab ipso frustra tentari asserentibus, dum eius libri vnicuique erudito innotuissent. eo fortassis florebat sæculo Aristoteles, quo iam cecidisset philosophia? quæ Socratis primùm, ac inde Platonis in Græcia, & Pythagoræorum ope in Italia tunc ita efflorescebat, vt illius æui fructus omnia inde sæcula delibarint: & tunc ita priscorum dogmata cuiusque animis ita inhærerent, vt vbiq; Aristotelem

Falsum est Aristotelem priscorū scripta flammis abeolemise.

Laert. in vita Democr.

sat

sat fuerit ea vel leuissimè tangere, ac si notissimas contemplaretur sententias. Ocelli verò nusquam ipsum meminisse oportuit, dum elementorum, & materiæ naturam perquireret, hæc enim singula Pythagoreæ scholæ inuenta fuisse nemo ignorat, & Italicæ sectæ abundè meminit Arist. *metaph.* 1. *t.* 5. Viguit autē inter Ocellum hic & Arist. 2. *de ortu* 8. relatum discrimen, non quia eas qualitates Arist. non agnouerit: acuti scilicet, & obtusi alicubi ipsum meminisse, ac iure hic omissa seqq. textu confirmabimus. rarum verò, & densum qualitates tangibiles esse, eundem fateri satis indicant ipsius placita 2. *de p. an. c.* 1. quo loci hæc in serie qualitatum collocabat, & à primis illis prodire pariter edocebat, quæ *d. t.* 8. omisit, quia ibi singulas non profitebatur se recensere qualitates, sed tantum magis præcipuas, rarumque & densum crasso, & tenui maximè propinqua videbantur, magisq; partium dispositionem in qualitate, quā qualitatem præseferebant, at operæ prætium erat *d. c.* 1. recolere, quia pręcipuę animalis partes illis videntur prędita, quales sunt fortè iecur, pulmo, os & huiusmodi. Nec mirum est Ocellum aridi, & lubrici non meminisse, quia hæc forsitan rari, & densi, vel tenuis, & crassi nomine complectebatur dum lubricum pariter ad humidum eo ferè pacto, quo tenue redigatur, hoc tantùm superaddito discrimine, quod propter subtilis terrei appositionem, vnctuosum reddi contingat, quod eius inde partes separari non permittat. Aridum quoq; sicci proles est ad instar cæterorum, est enim perfectè siccum 2. *de ortu.* 12. quatenus tali humido vnctuoso prorsus destituitur ex vi caloris humiditatem ab ipso extrahentis: in quo differt ab ea exsiccatione, quæ prodijt à frigore; hæc enim & à calore, vt patet in cæno humido igni exposito, & à frigore cum possit prodire, vt in glacie ap-

Cur Arist ab Ocel. circa numerum qualitatū sensibiliū dissētiat.

paret, hoc inter huiusmodi viget discrimen, quòd si desatio illa vi caloris humorem extrahentis prodeat, non amplius talis corporis à frigore solutio fiet, sed à vehementi tantùm calore, id humoris, quod erat reliquum prorsus extrahente: at si à frigore illa exoriatur, eo quia meatibus tantùm coarctatis, non verò extracto humore succedit, vi caloris rursus talia entia soluuntur, qui & meatus aperire, & humorem elicere valeat. ideoque si calor ijs accedat entibus, in quibus frigoris opus præcessit, ea soluit, quia adhuc in ijs humor superest, sed ijs si admoueatur, in quibus caloris opus præcessit, ea potius densat; dum in ijs minimum humoris permanserit, quod corporis solutionem non permittit, vel ita exactè exsiccat, vt modico, qui supererat humoris viscosi, natiuo veluti glutine partes connectētis prorsus extracto, corpus illud iam nō liquescat, sed in cineres miserrimè redigatur cum igitur aridum sicci sit quidam excessus, opus non erat Ocellum illud recensere, non ita exactè naturalia ponderante, vt inde præstitit omnium naturæ arcanorum benè conscius Arist. qui singulas humidi, & sicci differentias contemplabatur *ibid.* 14. & 15. eas quinimo Ocellus assignare qualitates hic instituit, quas primis conuenire corporibus obseruauerat, plerasq; ideo omisit, quibus illa destituuntur, idq; ipsum respexisse ex eo facilè apparet, quòd seq. textu eas elementis tentat adscribere. Enumeratas verò qualitates in hoc monet conuenire, quòd singularum verus iudex sit sensus tactus, & ideo tangibiles ab Arist. dicuntur *d. t.* 8. & 2. *de an.* 117. & idcirco illud corpus cui primò inerunt potentia, vt tactui obijci possit, facultatem procul dubio sortietur.

Vni-

Vnicuique elemento propriæ qualitates adſcribuntur. Text. 3.

Τὸ μὲν οὖν θερμὸν, καὶ τὸ ξηρὸν, καὶ τὸ ἀραιὸν, καὶ τὸ ὀξὺ πυρός ἐστι. τὸ δὲ ψυχρὸν, καὶ τὸ ὑγρὸν, καὶ τὸ ἀμβλὺ. 1. καὶ τὸ πυκνὸν ὕδατος. τὸ δὲ μαλακὸν, 2. καὶ τὸ λεῖον, καὶ τὸ κοῦφον, καὶ τὸ λεπτὸν ἀέρος. τὸ δὲ σκληρὸν καὶ παχὺ καὶ βαρὺ καὶ τραχὺ γῆς.

Calidum ſanè, & ſiccũ, & rarum, & acutum eſt ignis. frigidum verò, & humidum, & obtuſum, & craſſum aqua. molle verò, lene, leue, & tenue aeris. durum autem, & craſſum, graue, & aſperum terra.

1. N. non habet ad ex v. & c.
2. L. τὸ δὲ ὑγρὸν καὶ τὸ θερμὸν καὶ τὸ μαλακόν.

PARAPHRASIS.

INter prædictas verò differentias igni calor, ſiccitas, raritas & acumen conuenit. Frigidum, humidum, ac obtuſum aqua: molle, lene, leue, ac tenue, aer: durum tandem craſſum, graue, & aſperũ terra ſibi vindicat.

COMMENTARIVS.

QVas ſuperius auctor recenſuit qualitates, primis corporibus nunc adſcribit, vt inde earum ipſum iure meminiſſe appareat. nulla textus hic expoſitione videtur indigere, nam ibi tradita nulla premuntur difficultate. ac eorum ſenſus prima facie occurrit. ignem calidum eſſe, & ſiccum, vt pariter monuit Ariſt. 2. *de gen.*

16. nemini dubium: rarum pariter eſſe vel aeris in ipſum immutatio oſtendit, quæ tunc præcipuè contingit, cum vel ictu celeri inter ſilicem, & ferrum deprehenſus, vel motus velocitate agitatus rareſcit, indeq; igneã aſſumit naturam; cuius frequentiſſimi euentus, quõ plumbeos ſagittarum mucrones liquefieri affirmauit Philoſ. 2. *cæli* 42. & pariter obſeruauit Virgilius, penes quem Aceſtes in æthera telum cum contorſiſſet

Plumbei mucrones ſagittarum liquefiũt.

— *volans liquidis in nubibus arſit arundo,*
Signauitq; viam flamis.

Aeneid. 5.

Metam. 2.

& in plumbo funda velociter proiecto, euenire dictabat Ouidius, canens

Non ſecus exarſit, quàm cum Balearica plumbum
Funda iacit: volat illud, & incandeſcit eundo,
Et quos non habuit, ſub nubibus inuenit ignes.

ratio elegantiſſimè aſſignatur *meteor.* 1. *ſum.* 1. *c. vlt.* Id tantũ aliqua dubitatione videtur inuolui, quòd ignẽ Ocellus dixerit acutum, nam quid reſpexerit id proferens, non omnino certum. Figuram ignis fortaſſe pyramidalem Ocellum obſeruaſſe quis ſuſpicabitur, indeque igni acumen attribuiſſe: pyramides enim apud Marcellinũ inde ſcimus deductas, quid nẽ πυρὸς (ignis) ſpeciem nec obſcurè exprimerent. cum tamen terræ qualitates tangibiles hic referre profeſſus fuerit auctor, inter quas nullum ſibi vendicat locum figura inter ſenſibilia communia, non propria, à philoſopho 2. *de an.* 64. collocata, illius certè intuitu acumen igni hic attributum affirmare nõ auſim, eoq; magis quòd an huiuſmodi figuram igni natura attribuerit ſingula non conueniunt philoſophorum placita, dum ſphæricam potius ſibi formam ignem adſciſcere pulcherrimo confirmet exemplo Bachonius, quo loci monet, ſi facem, quam, aqua vitæ vulgò dicta, ambiat accendamus, ſphæricam illi-

Pyramides vnde dictæ *l.* 6. 23.

Ignis cur acutus.

illico figuram flammam assumere videbimus, pyramidali reiecta; quam sibi consueuit in aere degens ignis adsciscere, præ aeris violentia, flammæ latera valido comprimentis impulsu, è quo motu sphæram in pyramidem declinare certissimum; & id fortè crediderim respexisse Aristotelem, dum igni pyramidem simpliciter noluit adscribere, sed 3. *cæli* 73. ait, *τὸ δὲ πῦρ σφαῖρα ἐστὶν, ἢ πύραμις.* (*ignis autem sphæra est, vel pyramis*) ideoq; potius opinor vim ignis actiuam, qua vehemente sensus tactus excitatur, respicientem Ocellum igni acumen attribuisse. sic enim curas, quibus vehementer afficitur animus, acutas apud Homerum asserebat Penelope dicens

nat. hist. lib. 1. c. 4. Ignē esse sphæricū experimēto cōfirmatur.

——*πυκιναὶ δέ μοι ἀμφ' ἀδινὸν κῆρ*

Ὀξεῖαι μελεδῶναι ὀδυρομένην ἐρέθουσιν.

(*densæ autem mihi circa cor valde acutæ cogitationes lugentem destruunt.*) & niuem, quæ longè vehementius sensum percutit, quàm aqua hic eadem ratione obtusa dicta, à Pindaro pariter acutam dictam obseruo, dum Ætnam sic elegantissimè describebat

Odys. 19. Cogitationes acutę.

—— ——*κίων*

Δ' οὐρανία συνέχει

Νιφόεσσ' Αἴτνα πάνετες

Χιόνος ὀξείας τιθήνα.

columnaq; celestis cohibet niuosa Ætna per totum annū niuis acutæ nutrix. quare acutus dicetur ignis, quia maximè actiuus, & summa vi, & acri impetu tactum consueuit afficere. huic vt adhæream sententiæ me impellit grauissima Platonis & Aristotelis auctoritas: ille siquidem videbatur, si non igni, eius saltem actioni acumen tribuere, dum in Timæo dicebat *πρῶτον μὲν οὖν ᾗ πῦρ θερμὸν λέγομεν, ἴδωμεν ὧδε σκοποῦντες τὴν διάκρισιν καὶ τομὴν αὐτοῦ περὶ τὸ σῶμα ἡμῶν γιγνομένην, ἐννοηθέν-*

Nix acuta.

Pyth. od. 1. epod. 1.

ς ὅτι μὲν γὰρ ὀξύ τι τὸ πάθος, πάντες σχεδὸν αἰσθανόμεθα (in primis qua ratione ignis calidus dicitur, videamus, quod ita demum perspiciemus, si discretionem, diuisionemq; ab eo in nostro corpore factam consideremus, quod enim acumen quodam ea passio est fermè, est omnibus manifestum) Aristoteles verò acutum in sono occurrere docebat, illi per translationem à tangibilibus attributum 2. *de an.* 86. ac subdens, τὸ μὲν γὰρ ὀξὺ κινεῖ τὴν αἴσθησιν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ ἐπὶ πολύ, τὸ δὲ βαρὺ ἐν πολλῷ ἐπ' ὀλίγον. (*acutum enim mouet sensum in pauco tempore multum, graue autem in multo parum)* quod βαρὺ (*graue)* in sensu tactus dici ἀμβλὺ (*obtusum*) vt hic ab Ocello vsurpatur *ibidem* exprimebat, dum ait acutum & graue in voce ἀνάλογον ἔχειν τῷ περὶ τὴν ἀφὴν ὀξεῖ καὶ ἀμβλεῖ. τὸ μὲν γὰρ οἷον κεντεῖ, τὸ δὲ ἀμβλὺ οἷον ὠθεῖ, διὰ τὸ κινεῖν τὸ μὲν ἐν ὀλίγῳ, τὸ δὲ ἐν πολλῷ. (*similitudinem habere cum eo, quod circa tactum, acuto & obtuso: acutum enim quasi pungit, obtusum verò quasi pellit, propterea quod mouet illud quidem in pauco, hoc autem in multo.)* quid clarius? & hinc patet cur non meminerit acuti, & grauis Aristoteles 2. *de ortu* 8. vt praeced. textu obseruabam, quia scilicet inter differentias tãgibiles immerito collocabatur, tum quia in solo tactu non obseruabãtur, tũ vlterius, quia potius modum, quo tactum à suo affici contingeret obiecto, quàm tangibilis obiecti differẽtiam inde exprimi cõtingeret. ceteris assignatae elementis hoc textu cõtrarietates omnem prorsus arcent dubitationem; molle siquidem, tenue, ac lene aeri inesse nemo ignorat, qui exilẽ eius naturam velit intueri, quae pariter eiusdem nobis indicat leuitatem, quam facilis ipsius quoque exhibet ascensus, eam tamen illi non simpliciter, at secundum quid congruum est assignare 4. *cæli* 36. & longè facilius telluri tribu-

Acutum & obtusũ in sensu tactus.

Soluitur difficultas praec. textu excitata.

tributæ qualitates innotescũt; quare ijs immorari prorsus inutile foret, nec obtusum aquæ assignatum nouas exigit speculationes, dum illud de ignis acumine tradita illustrare vaeleant.

Excessus qualitatum quibus elementis competant.

Text. 9.

Τῶν δὲ τεσσάρων πῦρ μὲν καὶ γῆ ὑπερβολαί. 1. καὶ ἀκρότητες τῶν ἐναντίων. τὸ μὲν οὖν πῦρ ἐστιν ὑπερβολὴ θερμότητος. ὥσπερ ὁ κρύσταλλος ψυχρότητός ἐστιν. 2. γὰρ πῆξις τε καὶ ζέσις ὑπερβολή τινός ἐστιν. ἡ μὲν θερμότητος, ἡ δὲ ψυχρότητος. εἰ οὖν ὁ κρύσταλλός ἐστι πῆξις ὑγροῦ καὶ ψυχροῦ καὶ τὸ πῦρ ἔσται ζέσις ξηροῦ καὶ θερμοῦ. διόπερ οὐδὲν ἐκ κρυστάλλου γίνεται οὐδὲ ἐκ πυρός.

EX quatuor verò, ignis, & terra sunt excessus, & extremitates cõtrariorum: ignis siquidẽ est excessus caliditatis, quemadmodum glacies frigiditatis: cõcretio enim, & feruor cuiusdam excessus est, hic quidem caliditatis, illa verò frigiditatis (si igitur glacies est concretio humidi, & frigidi, & ignis erit feruor sicci, & calidi, propterea nil ex glacie fit, neque ex igne.

1. V. & D. γῆν ὑπερβολάς.

2. ad. ex V. & B. vsque ad ἐστιν.

PARAPHRASIS.

INter hæc corpora ignis, & terra se habent veluti contrariorum excessus quidam, & extremitates: nam ignis est calidi excessus, eo pacto, quo glacies est frigidi redundantia: cõcretio enim, & feruor excessus quidã sunt, hic

hic calidi, illa vero frigidi. quare si glacies humidi, & frigidi est concretio, ignis erit sicci & calidi feruor, & idcirco nec ex igne, nec ex glacie quidquam progigni continget.

COMMENTARIVS.

Corporum simplicium numerus, & qualitates solerti nobis studio in præced. innotuere, eorumdem mutua habitudo nunc cõsideranda, vt facilius quonam mutuo fædere, vel dissidio ipsa premantur, innotescat. idcirco Occellus hoc textu obseruat elementorum quædam non leni oppositione perfungi; at potius contrarietatis excessus præseferre, ignem scilicet, ac terram. Hunc locum reuera difficillimum dixerim, dum integram aliquã dictare sententiam non videatur, vt ipsum textũ imperfectum esse suspicari non omnino à ratione videatur alienum: dubium enim censeo, quonam pacto, non in elementi serie, at contrarietatis, excessus & extrema dicãtur ignis, & terra; eoq; magis, quòd in igne id abundè cum explicetur, nulla prorsus terræ mentio amplius occurrit, vel consideratio, & tamen vsus ea dicendi forma cum fuerit Ocellus, τὸ μὲν, vero simile videtur eundem in textu subdidisse ἡ δὲ γῆ, quod tamen in eo non legitur. Sed esto, nullius hæc sint ponderis, longè difficillimum certè erit coniicere, quanam ratione potissimum redundantiæ, & excessus contrarietatum prædictis corporibus tribuantur, cum id nulla ratione in terra appareat: eam enim prędicto excessu prędıtam asseremus, vel eam cum igne comparantes, vel cum cæteris elementis, vel ipsius naturam seorsim considerantes. si prius placeat asserere, falsò contrarietatis excel-

Difficultas huiusce textus.

excessus dicentur: igni enim terrà non perfectè opponitur, at aqua, vt ex earum qualitatibus inferiùs patebit. eadem pariter vigebit difficultas, si terram cum cæteris elementis comparemus, dum ipsa duabus sit prædita primis qualitatibus, qua conditione cætera quoque elementa afficiuntur: quòd si tandem eam simpliciter spectemus, nullus in ea viget contrarietatis excessus, dũ ea terræ portio, quę nostro subijcitur sensui, ita admixtas oppositas sortiatur qualitates, vt potius eæ, quæ illi insunt, vt propriæ, tenues appareant, cùm frequens imbrium copia, & Solis vis perfecta frigiditate, & siccitate eam gaudere non permittant, & si illius viscera penetremus, fontium copia earum pariter conditionũ perfectionem abolebit, non secus quàm debilitent in plerisq; locis erumpentes flammæ, quæ ingeniosissimæ Ioannis Nardij, de igne subterraneo positioni eruditam occasionem præbuerè. Nec quis dicat Ocellum hic docere duo prædicta elementa esse extremitates, quatenus in extremo situ in elementorum ordine sunt locata, dum, aer, & aqua eum, qui medius est, sibi vindicent *seq. textu.* quam seriem sic elegantissimè Manilius exprimebat. *In opere de igne subter.* *Astior. I*

Ignis in æthereas volucer se sustulit auras,
Summaq; complexus stellantis culmina cæli
Flammarum vallo naturæ mœnia fecit.
Proximus in tenues descendit spiritus auras,
Aeraq; extendit medium per inania mundi.
Ignem flatus alit vicinis subditus astris.
Tertia sors vndas strauit, flatusq; natantes,
Æquora perfudit toto nascentia ponto,
Vt liquor exhalet tenuis, atq; euomat auras,
Aeraq; ex ipso ducentem semina pascat.
Vltima subsedit glomerato pondere tellus

Conuenitq; vagis limus permixtus arenis,
Paulatim ad summum tenui fugiente liquore.

prædictam siquidem textus renuit expositionem, cum in eo asseratur ipsa quasdam esse redundantias, ac nomen extremi non simpliciter ijs adscribatur, sed potius cum hac oppositione *contrarietatum*. Ne tamen à nostro declinantes instituto, textum hunc omni vel saltem leuissima, vt nostri moris est, priuemus speculatione, dicamus auctorem quidem duobus his elementis tribuere, quòd contrarietatum sint excessus: id tamen non intuitu primarum tantummodo qualitatum, quibus gaudent, at potius secundarũ, cõsiderando scilicet in igne nedũ calorẽ & siccitatem, at præterea raritatem,& acumen: in terra, verò non frigidum,& siccum,at potius duritiem, grauitatem,& asperitatem. idq; satis suadere videtur præcedens textus,in quo terræ,ac igni eas qualitates assignauit,ac illico in primis huiusce textus verbis intulit cõtrarietatum esse excessus; quia si illæ considerentur in ijs elementis, easdem quàm maximè vigere, & præstantissimè pollere videbimus.nam si illud maximè tale asserimus,à quo cętera, vt talia dicantur, consequuntur *met. 2.t. 4* maximè siccus,& maximè calidus erit ignis,alijs exactissimè vtrãque eam conferens qualitatem, illiusq; acumen nullum certè elementum vel mixtum æquabit, dum ipse procul etiam præueniens tactum,suæ actionis vim summis etiam cum cruciatibus nos cogat acerrimè perpeti. quid tandem igne magis rarum? dum aer ita rarum corpus, vt admixtorum corporum ratione tantummodo visibile reddatur, in maiorem adhuc declinet raritatem, si igneam assumat naturam, vt superius obseruauimus. eadem quoque ratione tellurem proprias qualitates summo robore complecti apparebit: tangenti namque corpori cedit ignis, cedit & aer,ac aqua, modicum quid licet resi-

stant:

stant. ideoq; sonum in ijs edi videmus 2. *de an.* 79. vnde vel ipsi aeri aliquo cum impetu ab ore animalis prolato eorum vtrumq; cedere appareat. terra verò vix multo rore perfusa parumper mollis euadet, & summa præditos duritie fętus, lapides scilicet progignēs, vix acerrimis ferri ictibus eos aliquantulum cedere permittit, vt ideo dura hominū corda non obstupuerit Ouidius, dum eos è lapidibus Deucalionis pietate proiectis enatos effingebat, dicens. *Met. 1*

Inde genus durum sumus, experteśq; laborum,
Et documenta damus, qua simus origine nati

crassitiem pariter terræ, ac asperitatem maximam inesse nemo dubitat, dum hæ mixto à terra tribuantur, idemq; de grauitate dicendum, quæ soli telluri simpliciter conuenit 4. *cæli* 39. has igitur respexisse Ocellum puto, dum extremitates contrariorum terram, & ignem dixit, quo casu terræ amplius in hoc textu cur non erat meminisse, vt ignis: eo quia illi attributas qualitates eā summo gradu sibi vindicare sensus satis indicabat, cuius iudicium in sēsibilibus dimittere ἀῤῥωστίας ἐστὶ διανοίας (*infirmitas quędā est intellectus*) 8. *phys.* 22. & in igne acuti, & rari eadem fere ratione oblitus calidum, & siccū voluit tantùm contemplari, vt inde colligeremus in primis qualitatibus etiam excessum ignis, eo quia ipse duabus ijs qualitatibus vehementiùs etiam potitur, quàm propria exigat natura: ideoq; glaciei ipsum similem asserit, quæ frigiditatis particeps est, longe vehementiori ratione, quàm aqua. & ita nobis indicat ignem à cæteris differre in primis qualitatibus, dum eas validissimas adsciscat, non quidem ita exigente propria natura, sed potius ex admixtione contrarij, vt in aqua glacie concreta contingit. ignemq; idcirco excessum caloris docet eo pacto, quo glacies frigoris est redundantia, similitudinisq; hanc assignat rationem, quod

paret, hoc inter huiuſmodi viget diſcrimen, quòd ſi deſſatio illa vi caloris humorem extrahentis prodeat, non amplius talis corporis à frigore ſolutio fiet, ſed à vehementi tantùm calore, id humoris, quod erat reliquum prorſus extrahente: at sì à frigore illa exoriatur, eo quia meatibus tantùm coarctatis, non verò extracto humore ſuccedit, vi caloris rurſus talia entia ſoluuntur, qui & meatus aperire, & humorem elicere valeat. ideoque ſi calor ijs accedat entibus, in quibus frigoris opus præceſſit, ea ſoluit, quia adhuc in ijs humor ſupereſt, ſed ijs ſi admoueatur, in quibus caloris opus præceſſit, ea potius denſat; dum in ijs minimum humoris permanſerit, quod corporis ſolutionem non permittit, vel ita exactè exſiccat, vt modico, qui ſupererat humoris viſcoſi, natiuo veluti glutine partes connectẽtis prorſus extracto, corpus illud iam nõ liqueſcat, ſed in cineres miſerrimè redigatur cum igitur aridum ſicci ſit quidam exceſſus, opus non erat Ocellum illud recenſere, non ita exactè naturalia ponderante, vt inde præſtitit omnium naturæ arcanorum benè conſcius Ariſt. qui ſingulas humidi, & ſicci differentias contemplabatur *ibid.* 14. *&* 15. eas quinimo Ocellus aſſignare qualitates hic inſtituit, quas primis conuenire corporibus obſeruauerat, pleraſq; ideo omiſit, quibus illa deſtituuntur, idq; ipſum reſpexiſſe ex eo facilè apparet, quòd ſeq. textu eas elementis tentat adſcribere. Enumeratas verò qualitates in hoc monet conuenire, quòd ſingularum verus iudex ſit ſenſus tactus, & ideo tangibiles ab Ariſt. dicuntur *d. t.* 8. *&* 2. *de an.* 117. & idcirco illud corpus cui primò inerunt potentia, vt tactui obijci poſſit, facultatem procul dubio ſortietur.

Vni-

Vnicuique elemento propriæ qualitates adscribuntur. Text. 8.

Τὸ μὲν οὖν θερμὸν, καὶ τὸ ξηρὸν, καὶ τὸ ἀραιὸν, καὶ τὸ ὀξὺ πυρός ἐστι. τὸ δὲ ψυχρὸν, καὶ τὸ ὑγρὸν, καὶ τὸ ἀμβλὺ. 1. καὶ τὸ πυκνὸν ὕδατος. τὸ δὲ μαλακὸν, 2. καὶ τὸ λεῖον, καὶ τὸ κοῦφον, καὶ τὸ λεπτὸν ἀέρος. τὸ δὲ σκληρὸν καὶ παχὺ καὶ βαρὺ καὶ τραχὺ γῆς.

Calidum sanè, & siccũ, & rarum, & acutum est ignis. frigidum verò, & humidum, & obtusum, & crassum aqua. molle verò, lene, leue, & tenue aeris. durum autem, & crassum, graue, & asperum terra.

1. N. non habet ad ex v. & c.
2. L. τὸ δὲ ὑγρὸν καὶ τὸ θερμὸν καὶ τὸ μαλακόν.

PARAPHRASIS.

INter prædictas verò differentias igni calor, siccitas, raritas & acumen conuenit. Frigidum, humidum, ac obtusum aqua: molle, lene, leue, ac tenue, aer: durum tandem crassum, graue, & asperũ terra sibi vindicat.

COMMENTARIVS.

QVas superius auctor recensuit qualitates, primis corporibus nunc adscribit, vt inde earum ipsum iure meminisse appareat. nulla textus hic expositione videtur indigere, nam ibi tradita nulla premuntur difficultate. ac eorum sensus prima facie occurrit. ignem calidum esse, & siccum, vt pariter monuit Arist. 2. *de gen.*

16. nemini dubium: rarum pariter esse vel aeris in ipsum immutatio ostendit, quæ tunc præcipuè contingit, cum vel ictu celeri inter silicem, & ferrum deprehensus, vel motus velocitate agitatus rarescit, indeq; igneã assumit naturam; cuius frequentissimi euentus, quo plumbeos sagittarum mucrones liquefieri affirmauit Philos. 2. *cæli* 42. & pariter obseruauit Virgilius, penes quem Acestes in æthera telum cum contorsisset

Plumbei mucrones sagittarum liquefiũt.

—— volans liquidis in nubibus arsit arundo,
Signauitq; viam flamis.

Aeneid. 5.

& in plumbo funda velociter proiecto, euenire dictabat Ouidius, canens

Metam. 2.

Non secus exarsit, quàm cum Balearica plumbum
Funda iacit: volat illud, & incandescit eundo,
Et quos non habuit, sub nubibus inuenit ignes.

ratio elegantissimè assignatur *meteor.* 1. *sum.* 1. *c. vlt.* Id tantũ aliqua dubitatione videtur inuolui, quòd ignẽ Ocellus dixerit acutum, nam quid respexerit id proferens, non omnino certum. Figuram ignis fortasse pyramidalem Ocellum obseruasse quis suspicabitur, indeque igni acumen attribuisse: pyramides enim apud Marcellinũ inde scimus deductas, quid *τοῦ πυρὸς* (ignis) speciem nec obscurè exprimerent. cum tamen terræ qualitates tangibiles hic referre professus fuerit auctor, inter quas nullum sibi vendicat locum figura inter sensibilia communia, non propria, à philosopho 2. *de an.* 64. collocata, illius certè intuitu acumen igni hic attributum affirmare nõ ausim, eoq; magis quòd an huiusmodi figuram igni natura attribuerit singula non conueniunt philosophorum placita, dum sphæricam potius sibi formam ignem adsciscere pulcherrimo confirmet exemplo Bachonius, quo loci monet, si facem, quam, aqua vitæ vulgò dicta, ambiat accendamus, sphæricam illi-

Pyramides vnde dictæ l. 6.23.

Ignis cur acutus.

illico figuram flammam assumere videbimus, pyramidali reiecta; quam sibi consueuit in aere degens ignis adsciscere, præ aeris violentia, flammæ latera valido comprimentis impulsu, è quo motu sphæram in pyramidem declinare certissimum; & id fortè crediderim respexisse Aristotelem, dum igni pyramidem simpliciter noluit adscribere, sed 3. *cæli* 73. ait, τὸ δὲ πῦρ σφαῖρα ἐστίν, ἢ πύραμις. (*ignis autem sphæra est, vel pyramis*) ideoq; potius opinor vim ignis actiuam, qua vehementè sensus tactus excitatur, respicientem Ocellum igni acumen attribuisse. sic enim curas, quibus vehementer afficitur animus, acutas apud Homerum asserebat Penelope dicens

nat. hist. lib. 1. c. 4. Ignē esse sphæricū experimēto cōfirmatur.

—— πυκιναὶ δέ μοι ἀμφ' ἀδινὸν κῆρ
Ὀξεῖαι μελεδῶναι ὀδυρομένην ἐρέθουσιν.

(*densæ autem mihi circa cor valde acutæ cogitationes lugentem destruunt.*) & niuem, quæ longè vehementius sensum percutit, quàm aqua hic eadem ratione obtusa dicta, à Pindaro pariter acutam dictam obseruo, dum Ætnam sic elegantissimè describebat

Odys. 19. Cogitationes acutę.

—— —— κίων
Δ' οὐρανία συνέχει
Νιφόεσσ' Αἴτνα πάνετες
Χιόνος ὀξείας τιθήνα.

Nix acuta.

columnaq; celestis cohibet niuosa Ætna per totum annū niuis acutæ nutrix. quare acutus dicetur ignis, quia maximè actiuus, & summa vi, & acri impetu tactum consueuit afficere. huic vt adhæream sententiæ me impellit grauissima Platonis & Aristotelis auctoritas: ille siquidem videbatur, si non igni, eius saltem actioni acumen tribuere, dum in Timæo dicebat πρῶτον μὲν οὖν ἐν πῦρ θερμὸν λέγομεν, ἴδωμεν ὧδε σκοποῦντες τὴν διάκρισιν καὶ τομὴν αὐτοῦ περὶ τὸ σῶμα ἡμῶν γιγνομένην, ἐννοηθέντες

Pyth. od. Lepid. 1.

ς ὅτι μὲν γὰρ ὀξύ τι τὸ πάθος, πάντες χεδὸν αἰσθανόμεθα (*in primis qua ratione ignis calidus dicitur, videamus, quod ita demum perspiciemus, si discretionem, diuisionemq; ab eo in nostro corpere factam consideremus, quod enim acumen quoddam ea passio est fermè, est omnibus manifestum)* Aristoteles verò acutum in sono occurrere docebat, illi per translationem à tangibilibus attributum 2. *de an.* 86. ac subdens, τὸ μὲν γὰρ ὀξὺ κινεῖ τὴν αἴσθησιν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ ἐπιπολύ. τὸ δὲ βαρὺ ἐν πολλῷ ἐπ' ὀλίγον. (*acutum enim mouet sensum in pauco tempore multum, graue autem in multo parum)* quod βαρὺ (*graue*) in sensu tactus dici ἀμβλὺ (*obtusum*) vt hic ab Ocello vsurpatur *ibidem* exprimebat, dum ait acutum & graue in voce ἀνάλογον ἔχειν τῷ περὶ τὴν ἁφὴν ὀξεῖ καὶ ἀμβλεῖ. τὸ μὲν γὰρ οἷον κεντεῖ, τὸ δὲ ἀμβλὺ οἷον ὠθεῖ, διὰ τὸ κινεῖν τὸ μὲν ἐν ὀλίγῳ, τὸ δὲ ἐν πολλῷ. (*similitudinem habere cum eo, quod circa tactum, acuto & obtuso: acutum enim quasi pungit, obtusum verò quasi pellit, propterea quod mouet illud quidem in pauco, hoc autem in multo.)* quid clarius? & hinc patet cur non meminerit acuti, & grauis Aristoteles 2. *de ortu* 8. vt præced. textu obseruabam, quia scilicet inter differentias tãgibiles immerito collocabatur, tum quia in solo tactu non obseruabãtur, tũ vlterius, quia potius modum, quo tactum à suo affici contingeret obiecto, quàm tangibilis obiecti differẽtiam inde exprimi cõtingeret. cęteris assignatæ elementis hoc textu cõtrarietates omnem prorsus arcent dubitationem; molle siquidem, tenue, ac lene aeri inesse nemo ignorat, qui exilẽ eius naturam velit intueri, quæ pariter eiusdem nobis indicat leuitatem, quam facilis ipsius quoque exhibet ascensus; eam tamen illi non simpliciter, at secundum quid congruum est assignare 4. *cæli* 36. & longè facilius telluri tribu-

Acutum & obtusũ in sensu tactus.

Soluitur difficultas præc. textu excitata.

tributæ qualitates innotescūt; quare ijs immorari prorsus inutile foret, nec obtusum aquæ assignatum nouas exigit speculationes, dum illud de ignis acumine tradita illustrare vaelant.

Excessus qualitatum quibus elementis competant. Text. 9.

Τῶν δὲ τεσσάρων πῦρ μὲν καὶ γῆ ὑπερβολαί. 1. καὶ ἀκρότητες τῶν ἐναντίων. τὸ μὲν οὖν πῦρ ἐστιν ὑπερβολὴ θερμότητος. ὥσπερ ὁ κρύσταλλος ψυχρότητος ἡ. 2. γὰρ πῆξις τε καὶ ζέσις ὑπερβολή τινός ἐστιν. ἡ μὲν θερμότητος, ἡ δὲ ψυχρότητος. ἐὰν οὖν ὁ κρύσταλλος ἐστὶ πῆξις ὑγροῦ καὶ ψυχροῦ καὶ τὸ πῦρ ἔσται ζέσις ξηροῦ καὶ θερμοῦ. διόπερ οὐδὲν ἐκ κρυστάλλου γίνεται οὐδὲ ἐκ πυρός.

EX quatuor verò, ignis, & terra sunt excessus, & extremitates cōtrariorum: ignis siquidē est excessus caliditatis, quemadmodum glacies frigiditatis: cōcretio enim, & feruor cuiusdam excessus est, hic quidem caliditatis, illa verò frigiditatis si igitur glacies est concretio humidi, & frigidi, & ignis erit feruor sicci, & calidi, propterea nil ex glacie fit, neque ex igne.

1. V.&D. γῆν ὑπερβολάς.

2. ad. ex V.&B. vsque ad ἐστι.

PARAPHRASIS.

INter hæc corpora ignis, & terra se habent veluti contrariorum excessus quidam, & extremitates: nam ignis est calidi excessus, eo pacto, quo glacies est frigidi redundantia: cōcretio enim, & feruor excessus quidā sunt,

hic

hic calidi, illa vero frigidi. quare si glacies humidi, & frigidi est concretio, ignis erit sicci & calidi feruor, & idcirco nec ex igne, nec ex glacie quidquam progigni continget.

COMMENTARIVS.

Corporum simplicium numerus, & qualitates solerti nobis studio in præced. innotuere, eorumdem mutua habitudo nunc cōsideranda, vt facilius quonam mutuo fœdere, vel dissidio ipsa premantur, innotescat. idcirco Ocellus hoc textu obseruat elementorum quædam non leni oppositione perfungi; at potius contrarietatis excessus præseferre, ignem scilicet, ac terram. Hunc locum reuera difficillimum dixerim, dum integram aliquā dictare sententiam non videatur, vt ipsum textū imperfectum esse suspicari non omnino à ratione videatur alienum: dubium enim censeo, quonam pacto, non in elementi serie, at contrarietatis, excessus & extrema dicātur ignis, & terra; eoq; magis, quòd in igne id abundè cum explicetur, nulla prorsus terræ mentio amplius occurrit, vel consideratio, & tamen vsus ea dicendi forma cum fuerit Ocellus, τὸ μὲν, vero simile videtur eundem in textu subdidisse ἡ δὲ γῆ, quod tamen in eo non legitur. Sed esto, nullius hæc sint ponderis, longè difficillimum certè erit conijcere, quanam ratione potissimum redundantiæ, & excessus contrarietatum prædictis corporibus tribuantur, cum id nulla ratione in terra appareat: eam enim prędicto excessu prędítam asseremus, vel eam cum igne comparantes, vel cum cæteris elementis, vel ipsius naturam seorsim considerantes. si prius placeat asserere, falsò contrarietatis excess-

Difficultas huiusce textus.

excessus dicentur: igni enim terrà non perfectè opponitur, at aqua, vt ex earum qualitatibus inferiùs patebit. eadem pariter vigebit difficultas, si terram cum cæteris elementis comparemus, dum ipsa duabus sit prædita primis qualitatibus, qua conditione cætera quoque elementa afficiuntur: quòd si tandem eam simpliciter spectemus, nullus in ea viget contrarietatis excessus, dū ea terræ portio, quę nostro subijcitur sensui, ita admixtas oppositas sortiatur qualitates, vt potius eæ, quæ illi insunt, vt propriæ, tenues appareant, cùm frequens imbrium copia, & Solis vis perfecta frigiditate, & siccitate eam gaudere non permittant, & si illius viscera penetremus, fontium copia earum pariter conditionū perfectionem abolebit, non secus quàm debilitent in plerisq; locis erumpentes flammæ, quæ ingeniosissimæ Ioannis Nardij, de igne subterraneo positioni eruditam occasionem præbuere. Nec quis dicat Ocellum hic docere duo prædicta elementa esse extremitates, quatenus in extremo situ in elementorum ordine sunt locata, dum, aer, & aqua eum, qui medius est, sibi vindicent *seq. textu.* quam seriem sic elegantissimè Manilius exprimebat.

In opere de igne subter.

Astror. 1

Ignis in æthereas volucer se sustulit auras,
Summaq; complexus stellantis culmina cæli
Flammarum vallo natura męnia fecit.
Proximus in tenues descendit spiritus auras,
Aeraq; extendit medium per inania mundi.
Ignem flatus alit vicinis subditus astris.
Tertia sors vndas strauit, flatusq; natantes,
Æquora perfudit toto nascentia ponto,
Vt liquor exhalet tenuis, atq; euomat auras,
Aeraq; ex ipso ducentem semina pascat.
Vltima subsedit glomerato pondere tellus

ſtant. ideoq; ſonum in ijs edi videmus 2. *de an*. 79. vnde vel ipſi aeri aliquo cum impetu ab ore animalis prolato eorum vtrumq; cedere appareat. terra verò vix multo rore perfuſa parumper mollis euadet, & ſumma prædítos duritie fętus, lapides ſcilicet progignēs, vix acerrimis ferri ictibus eos aliquantulum cedere permittit, vt ideo dura hominū corda non obſtupuerit Ouidius, dum eos è lapidibus Deucalionis pietate proiectis enatos effingebat, dicens. *Met. 1*

Inde genus durum ſumus, experteſq́; laborum,
Et documenta damus, qua ſimus origine nati

craſſitiem pariter terræ, ac aſperitatem maximam ineſſe nemo dubitat, dum hæ mixto à terra tribuantur, idemq; de grauitate dicendum, quæ ſoli telluri ſimpliciter conuenit 4. *cæli* 39. has igitur reſpexiſſe Ocellum puto, dum extremitates contrariorum terram, & ignem dixit, quo caſu terræ amplius in hoc textu cur non erat meminiſſe, vt ignis: eo quià illi attributas qualitates e ā ſummo gradu ſibi vindicare ſenſus ſatis indicabat, cuius iudicium in sēſibilibus dimittere *ἀῤῥωστίας ἐστι διανοίας* (*infirmitas quędā eſt intellectus*) 8. *phyſ*. 22. & in igne acuti, & rari eadem fere ratione oblitus calidum, & ſiccū voluit tantùm contemplari, vt inde colligeremus in primis qualitatibus etiam exceſſum ignis, eo quia ipſè duabus ijs qualitatibus vehementiùs etiam potitur, quàm propria exigat natura: ideoq; glaciei ipſum ſimilem aſſerit, quæ frigiditatis particeps eſt, longe vehementiori ratione, quàm aqua. & ita nobis indicat ignem à cæteris differre in primis qualitatibus, dum eas validiſſimas adſciſcat, non quidem ita exigente propria natura, ſed potius ex admixtione contrarij, vt in aqua glacie concreta contingit. ignemq; idcirco exceſſum caloris docet eo pacto, quo glacies frigoris eſt redundantia, ſimilitudiniſq; hanc aſſignat rationem, quod

si glacies est humidi, & frigidi cõcretio, ignis pariter feruor quidam est sicci, & calidi, & excessum tàm hic, quàm ille exprimit. quam doctrinam amplectebatur Aristoteles, ijsdemq; verbis proponebat 2. *de gen.* 21. hæc verò glaciei, & ignis similitudo inde potissimũ emanat, quòd sicut concretio aquæ non accedit ea ratione, qua aqua est, sed quatènus illi terrei vapores cõmiscentur, quorum ratione & ipsa quodammodo mixta videatur: ita pariter ignis à dispositione extranea feruorem illum contrahit, dum ipsi terreum densum admiscetur: ideoq; opacum illud cum sit maiorem in igne lucem, ac vnà rubedinem quandam conspicimus, maioremque inde emergere percipimus caliditatem, vt leuia etiam indicant experimenta, si ad puram flammam accedamus, cui minus terrei admisceatur: & si carbones plurimum terræ includentes iam igniti admoueantur. allatam imò similitudinem ex non dissimili euentu comprobat, quòd nil ex glacie progignatur, neque ex igne, quod ijsdem quoq; vocibus *d. c.* 21. affirmabat Arist. dicens διὸ καὶ οὐδὲν οὔτε ἐκ κρυστάλλου γίγνεται, οὔτ' ἐκ πυρός. (ideo nihil ex glacie generatur, neq; ex igne.) Vulgato contra positionem hanc inuehitur argumento hìc V. C. Nogarola, quod scilicet teste etiam Arist. 5. *de hist. an. c.* 19. & ex igne, & ex glacie prodeant animalia. quod confirmabat Sext. Empiricus esse dicens ζωόφυτα τὰ ἐν τοῖς καμίνοις φαινόμενα

Hypot. l. 1. c. 14.

( )

insolutam reuera difficultatem relinquit Nogarola. hoc tantùm adijciens, quòd aliter *in extrarijs*, aliter *in auscultatorijs libris* loqui consueuerit Philosophus; quod quidem veritati consonum est: id enim semper animaduertendum, si veram Arist. sententiam assequi velimus, quod à propria sede, cujus obiectum illa contemplatio, eruantur testimonia, eo quia, vt acutissimus monebat Zabarella

de visu c. vlt.

la

la, Arist. omnia suis locis exactè discutit & pertractat, & si quid vnquam extra proprium locum collocat, leuiter illud tangit, imo in externis locis iuxta aliorum sententias exempla adducere consueuit, summa sanè cum industria: dum nil ibi referat, quam sectetur sententiam, recensere, & ex opposito infirma facillimè & difficultatibus obuia, quæ traditur doctrina, tunc reddatur, cum in exemplis quispiam à vulgi placitis recedat. & exempla assignari consueuerint, non quasi omnino veritati consona, sed vt tradita doctrina faciliùs apprehendatur. nobis apertè hanc dictat considerationem Arist. sententia de visus ratione, quam cum *de sens. & sens.* velut in propria sede *c.* 2. videamus statutam, quod visus suum opus eliciat obiecti species in se vberrimè recipiendo, oppositũ ab eodem asseritur in plerisque soluendis problematibus *probl sect.* 31. imo 5. *de gen. an. c.* 1. dicitur nil referre siue hac, siue illa ratione visum exerceri arbitremur. & *met.* 3. *c.* 4, trucem cuiusdam morbum, cuius oculis propria semper imago obseruabatur, in eandem quoq; causam reiecit, ac si euentus ille, quem læsa potius pruducebat phantasia, à radijs, quos visus emittebat, prodire consueuisset. idem pariter in ijs locis, quibus luminis naturam explicauit, apertè obseruandum: nam dum 2. *de an.* propria veluti sede luminis conditiones explicare contẽderet, incorporeum ipsum contra Empedoclem *t.* 70. inferebat ex ocyssimo percursu, quo totum illustrabat hemisphetium: cum tamen corpus illi tribuere *sect.* 11. *probl.* 33. videretur; radios Solis aeri in die immixtos, vt voces longe melius nocte audirentur, docens operari, dũ eorum immixtione immunes omnino tenebræ apparerent. hinc tamen allata non ruit dubitatio, quia vtrumq; dogma, quod scilicet nil ex igne oriatur, & quod rursus ex eo prodeant animalia proprijs in locis traditum fuisse

con-

conſpicimus: illud enim vim ignis reſpiciens non alibi melius, quàm *in 2. de gen.* vbi ex profeſſo elementorum natura perquiritur, & hæc ex igne, & glacie prodeuntium animalium hiſtoria non alibi melius quàm loco prædicto poterat collocari, vbi ortus animalium ſedulo examine contemplabatur. quare incõgruum huiuſmodi tam *2. de ortu*, quã *5. de hiſt. an.* tradita, velut omnino veritati conſona ab Ariſt. non fuiſſe prolata aſſerere: ideoque vt contradictionis ſuſpicio penitus aboleatur, obſeruandum *in 2. de ortu* ex glacie entia generari, negaſſe quidem Ariſt. at nullibi oppoſitum protuliſſe. non enim *d. c. 19.* glaciei meminit, ſed niuis, quæ licèt ex aqua pariter concreta videatur conſtare, non tamen efficaci adeo eſt prędita frigore, quale nouimus vigere in glacie, pigrumq; ideo fortaſſe frigus dicebat Martialis illud, quo nix concreſceret, dum ait.

Nix cur nõ ita frigidi ſicuti glacies

lib. 4. epigr. 3.

Concretas pigro frigore ridet aquas.

eoq; magis quod non niuis ſimpliciter, at vetuſtæ meminit, dum hunc *ibi* recenſeret effectum, in qua & frigus non ita intenſum certè. imo nec ex niue, ſed *in niue* oriri dicuntur: ait enim *ἐν χιόνι*, quo caſu niuem ipſorum vermium progenitricem aſſerere fortaſſe falſum, dum potius per antiperiſtaſim quandam putris calor in extima tunc terræ ſuperficie occurrens, ſimulq; è niue prodiens humor vermibus ijs ignobiles præbere queant natales, qui tardi motu *ibid.* dicuntur, vt pertenui tantùm calido gaudentes, à quo motus, & operis cuiuslibet vitalis celeritatem prodire nemini dubium. ideoq; diligenter animaduertendum, rubeos eoſdem vermes dici, quia è niue prodeant præ vetuſtate erubeſcente, qui color niuis certe non naturalis imminutas quoq; illius teſtatur facultates, imo fidem priſci codicis Græci ab aliquibus corruptam dum *ἐν μηδίᾳ* ſcripſerunt, vnde latinus interpres vertit *in*

Nullo pacto Vermes in niue, oriri poſſunt, licet ii p ſaquidã orti appareant.

Me-

Media, si placeat sectari, vt certè opportunum monuit Marsilius Cagnatus, omnis prorsus delebitur difficultas. ibi siquidem cum legatur ἐν ἰοδίᾳ χίονος (*in tepore niuis*) eorum plerosq; nasci, qui sin albi & longi, albedinem scilicet niuea conferente qualitate, & longitudinem, humoris copia, quis dubitet, nō niuem tātùm, at teporē iam dictum animalcula illa suæ vitæ auctorem accersere. Nec difficiliùs ea, quæ de Cypri fornacibus *ibid.* afferuntur, omnem arcent in philosophi dictis inuolutæ contradictionis suspicionem; ex igne enim Arist. 2. *de ortu* progigni quidem negauit animalia, id tamen 5. *de hist. an.* nō ausus est affirmare, at tantùm ibi generari animalia ἐν τῷ πυρὶ (*in igne*) edocuit, non ab igne, vel ex igne causa veluti effectiua, vel materiali gigni expressurus: hac enim carere virtute ignem vel ipsos Romanos non latuit, qui ideo Vestam, quam ignem esse arbitrabantur, Virginem esse proferebant, vnde Ouidius.

var. obs. l. 1 c. 24.

Tepori potius adscribēda est talis pductio vermiū.

Licet in igne animalia genita appareant, nō tamen ex igne genita sunt.

Nec tu aliud Vestam, quàm puram intellige flammam,
Nataq; de flamma corpora nulla vides.
Iure igitur Virgo est, quæ semina nulla remittit,
Nec capit, & comites Virginitatis amat.

Fast. 5.

non ideo ex igne, at in igne, veluti in loco prodire ea animalia obseruauit Arist. quatenus humor calidus è lapide illo vi ignis eductus in amęna, & fæcunda Cypri regione, quam ideo Veneri dicauit erudita vetustas, per quam.

—— genus omne animantum
Concipitur, visitq; exortum lumina Solis.

Lucr. l. 1.

animalculis ijs vitæ auctor in igne quidem sit, non verò ignis. hocq; philos. respexisse eiusdam testantur verba 2. *de ortu an. c.* 3. à Cagnato diligentissimè perpensa. *ibi.* siquidem cum dixisset semini fæcunditatem à calore cōferri, & calorem huiusmodi non ignem esse, sed spiritum

ibid. obser. 23.

quen-

quendã ferè ſidereum, ſubdebat *διὸ πῦρ μὲν οὐδὲν γεννᾷ ζῷον. οὐδὲ φαίνεται συνιστάμενον πυρουμένοις, οὔτ' ἐν ὑγροῖς, οὔτ' ἐν ξηροῖς οὐδὲν* (*quamobrem ignis nullum animal generat, neq; constitui quicquam densis, vel humidis, vel siccis* (verterẽ ego) *ex ignitis, neque in humidis, neque in siccis videtur*) vbi cum negat quid ab igne produci, vel ex ignitis corporibus constitui, patet ab igne vim effectricem, & materialem in ortu animalium auferre, nõ tamen in igne ea progigni poſſe vnquam negare. nec obiiciat quiſpiã ipſum 4. *meteor. c.* 4. in igne eſſe animalia etiam negauiſſe; ibi enim potius materiam, & alimentum animaliũ reſpiciebat, quod eorum naturæ ſit ſimillimum, oportet, cum ex iiſdem animal conſtet, ac nutriatur 2. *de ortu* 50. ideoq; in ſolo igne ita degere, quod aliquando in terra non quieſcerent, ipſum crediderim negaſſe, cum nõ igne, at prædicto humore è chalcite prodeunte nutrianrur: id vel allatum comprobat Ariſt. teſtimonium, is ſiquidem ait *καὶ ἐν γῇ καὶ ἐν ὕδατι ζῷα μόνον ἐστιν. ἐν ἀέρι δὲ καὶ πυρὶ οὐκ ἔστιν.* (*& in terra, & in aqua solùm animalia sunt. in aere & igne, non sunt.*) at rationem *ibid.* ſubdebat, dicens *ὅτι σωμάτων ὕλη ταῦτα* (*quoniam corporum hac materia*) vbi cũ in aere neget eſſe animalia, qui tamen aſſiduo auium volatu verberatur, certè dicendum non ab iis elementis omnino arcere voluiſſe animalia, ſed potius oſtendere ibi perpetuò non manere, quia animalis denſæ partes, quarum ſanè materia terra, vel aqua videbãtur, grauitatem cum præſtarent, in iis tandem opus erat quieſcere, & in iiſdem alimenta captare, quæ aeris, & ignis tenuitas præſtare non valebat, vbi tamen terreæ, ac igneæ animalis partes in terra, & aqua poterant nutriri, dum tenuia corpora, cuiuſmodi ſunt aer, & ignis, craſſa poſſint permeare, non è conuerſo. & ſicuti aues in aere non perpetuò degunt, ſed terram petunt, inde alimenta accipiẽtes

Neq; igne. neq; aere animalia nutriri poſſunt.

(ni

(ni fortè quis Manuchodiatam obijciat, quam semper in aere degere, pedibusq; ideo carere, vt mortua tantũ terræ insistat, plurimi opinantur. pedibus enim, & hoc auium genus præditum Clusius prodidit, ac incedere, & aquas potare, vnde certè fabulæ, quàm historiæ propiora esse ea, quæ de illis enarrantur, asserendũ) eadem pariter ratione de animalculis in igne degentibus disserendum, quæ vlteriùs in igne simpliciter progigni nõ videmus asseruisse philosophum, at in fornacibus Cypri in quibus chalcites lapis concrematur, & ignis eius lapidis vaporibus quàm maximè permiscetur: vnde & motum, & alimenta desumant, ideoque & igne destitutæ illico pereunt, quia congrua materia carent, qua nutriantur, quam igni ministrabat commixtus vapor, & eadem vigent in animalculis, de quibus Empiricus, nec inde sequitur puro igne, vel aere nutriri animalia. Quis verò aera animali nutriendo aptum ne imaginetur ex eo, quòd chameleontem aere nutriri apud plerosque auctores legerit, fęminasq; aliquãdo mensium, imo annorũ decursu absque cibo vixisse audiamus, quo in casu certè aera ipsis alimentum præbuisse asserendum videatur, dum viuens animal nutriri oporteat 3. *de anima* 39. eoq; magis, quod mulieres aliquas toto triẽnio, alias septennio inediam tolerasse legimus, quæ tamen familiaria opera exercerent, quæ robur exigunt, quod deficiente alimẽto necessariò recedit, vnde Diomedes apud Homerum dicebat.

Neq; perpetuo in in his elementis manere possunt quidq̃d dicatur de Manuchodiata & de quibusdam alijs.

Singularis quarundam mulierũ inedia.

Iliad. 9.

—— τεταρπ όμενοι φίλον ἦτορ

Σίτυ καὶ οἴνοιο. (τὸ γὰρ μένος ἐςὶ καὶ ἀλκή.)

refecti charum cor cibo & potu (hoc. n. robur est, & virtus.) si has enim spectemus mulieres, quarũ exempla, & celebriorũ de ijsdem medicorum sententias cõgessit Thuanus, aere nutritas fuisse non erit asserendum: at potius

hist. lib. 123.

cas, quia frigidiores, & craſſioribus refertę erant humoribus, plurima abundaſſe pituita, nedum ſexus, at proprij vlteriùs temperamẽti ratione, è qua crudorum humorum copia, & frigiditate ſpaſmum quendam vniuerſalem contrahere ſtatuendum, vt ventriculus earũdem omninò ſtupefactus cibi deſiderio prorſus deſtituatur, imo etiam potus, dum à phlegmate humęctetur, ſitis .n. frigidi, & humidi appetitus definitur, vt fames calidi, & ſicci 2. *de an.* 28. viuunt illæ tamen, quamuis cibo deſtitutæ, quia humoris huius aliquantulum concoquẽs natura in locum deperditi ſubſtituit, quod modicum cum ſit propter imminuti caloris natiui tenuitatem, vtique nutrimento ſufficiet, ni perpetuò inediã ſeruarent, à qua illæ tandem proculdubio perimentur; eo ferè pacto, quo vrſos, & huiuſmodi animalia videmus hyeme terræ penetralia incolere continuo ſomno oppreſſa, hæc enim pituita nutriri, quam abundè in æſtate congeſſerunt, certiſſimum, ideoq; longo fruuntur ſomno præ copia vaporum è tali alimẽto humido prodeũtium, cum ſomnus ex *τῆς περὶ τροφὴν ἀναθυμιάσεως* (*evaporatione circa alimentum*) emanet, quia inde multa humiditas attollatur, quæ communem ſenſum vinciat *de ſomno & vig.* c. 3. & vbi è terrę penetralibus prodeũt, amæni veris delitijs illecta, macie oppreſſa conſpiciuntur: quare non aere hæc animalia, nec illæ mulieres victitant, dum quidquid in ijs fuerit deperditum prædicta ratione è natura ſubſtituatur, vt latè docuit ſummus Philoſophus Simon Portius. quæ verò de chamæleonte ſubdebantur, longe minùs nos deterrebunt, dũ à veritate abhorrere certiſſima ſuadeant experimenta. linguam ſcilicet, vtilem veluti promuſcidem chamæleonti tribuit natura ſemipedalis prope longitudinis, quam iaculi inſtar euibrat, & tanta quidem velocitate, vt

Quorumdam animaliũ inedia a quo cauſatur.

de puella Germanica.

Chamæleontes linguam maximæ magnitudinis habẽt, & eã celeriter mouent.

vt visus aciem effugiat, quod officuli cuiusdam peragit beneficio vtrinq, ad extremas fauces infixi quod cętera teres secundũ oris longitudinẽ implicandæ, explicãdęq; linguę deseruit, quę caua intestini instar apparet in summo tamen quadam prædita caruncula nonnihil viscida, qua prædã ecorripit, vt Gallicus Męcenas Peireschius apud Gassendum obseruauit: hac lingua insecta venatur, & in os attrahit, vt pariter tradiderunt Scaliger, & Bellonius. quare ridiculũ foret asserere ipsum aere nutriri, quem insecta scimus expetere, & pręcipuè vermiculos, quos è farinaceis mactris legi cõtingat, vt idem Peireschius obseruauit, qui exactam Chamęleõtis recensens anatomen, dispositos in eo elegãter animaduertit dẽtes, quales, & ego obseruaui in chamæleõtis cadauere, quod penes me cum lingua exerta seruatur à Thobia Aldino medico chimico p celebri Sãctiss. Vrbani VIII. botanico, & Emin. Card. Barberini familiari mihi elargitũ, qui vlterius se pluries bibẽtem vidisse chamæleontem, quo viuo potiebatur, apertè testatur. illi verò dentes ipsi certè natura non foret elargita, nisi cibo conterendo destinasset: sicuti nec ventriculum tribuisset, nec intestinũ, quod illi vnicum assignatum fuit non circumuolutionibus, at curuaturis tantummodo productum, imo etiam excremento non omnino destitutum idem Peiresk. acutissimè animaduertit. At nil mirum hęc à plerisq; licet vana, de chamęleonte ni... preferri, quod congruum arbitror fabulatum esse subiectum, dum pleraq; quę de ipso leguntur vana compertiam, quod tamen animal non est adeo rarum, quin abundè ipsum natura non exhibeat, dum Bellonius sepes Cairi hortos ambiẽtes ijs doceat refertas, in quibus inter dumeta versantur, vt viperarũ insidias euitent, à quibus sæuissimè deuorantur. legimus siquidem colo-

In eius vita lib. 5. De subtil. exerc. 196. n. 4 Obseru. l. 2. c. 34.

Chamæleontes bibunt.

Habent dẽtes, vẽtriculum, & intestinum.

Pleraque falsa de ipso legũtur.

d. c. 34. vbi copia eorum

res rerum obiectarum ipsum inducere, vnde dicebat Ouidius.

[*metam.* 15.]

Id quoque, quod ventis animal nutritur, & aura,
Protinus assimulat, tangit quoscunque colores.

[*praedicto loco.*] [Falsū est colorem mutare.]

quod non omnino verum monuit Scaliger, & penitus falsum expertus est Peiresk. qui chamaeleontes, seu virides sint, seu cinerei, atrorem quendam tantum subire, qua parte ad Solem, vel ad ignem obuertuntur, ac nil praeterea conspexit immutari. vt Gassendus disertissimè prodidit. [*d. lib.* 5.] apud Pliniū [*Nat hist. l.* 28 *c.* 8.] videmus vlterius Crocodilo Aegyptio Niliaco magnitudine parem dici, cum tamen vix chamaeleon cubitalis appareat, non tamen omnino damnandus mendacij Plinius, [Dicitur quare crocodilum magnitudine.] hic enim ex Democrito cuncta, quae de chamaeleonte protulit, fatetur se hausisse, & erroris inde haud dubia prodijt occasio. dū Ionica dialecto scripserit Democritus, qua Lacerta voce χροκόδιλος exprimeretur, [Quid χροκόδιλος apud Ionas.] vt acutè obseruauit Vlysses Aldrouandus, & Cl. Salmasius: lacertęq; figurā & ferè magnitudinem chamęleonti tributam videmus, vt [*De quadrup. digit. ouip. lib.* 1. *c.* 9.] pariter tradidit Arist. 12. *de hist. an. c.* 11. vbi animal hoc elegantissimè desctibebat. nec omnino similes renuunt excusationes reliqua, quę de chamęleonte falsò [*Plin. exerc. in Solin, p.* 873] tradita contemplabamur; aliquibus enim mensibus ipsū inediam tolerasse obseruauit Peiresk: vnde forsitan [Inediam tolerat.] ipsum aere nutriri quispiam putauit. & aliqui chamęleontem colores immutare dum legerent, animali id fortasse tribuerunt, quod herbae cuidam fuerat adscri- [Herba chamaeleon.] ptum: dum herbam, quę chamęleon dicitur, cum terra, in qua progignitur, colores immutare doceat Plinius, [*hist. nat. l.* 22. *c.* 18] vt. s. alibi viridis, alibi cyanea, alicubi crocea, alijsue praedita appareat coloribus, hac è terra, in qua oritur, sibi collata varietate &c.

In-

Inter elementa, quęnam extremi & medij habeant rationem.

Tex. 10.

Τὸ μὲν οὖν πῦρ καὶ ἡ γῆ ἄκρα, τὸ δὲ ὕδωρ καὶ ὁ ἀὴρ μεσότητες. μικτὴν. 1. γὰρ ἔχουσι. 2. τὴν σωματοποιΐαν. ἔτι δὲ ἔν. 3, τῶν ἄκρων οἷόν τε εἶναι. 4. δεῖ δὲ τὸ ἐναντίον εἶναι. ἔτι δὲ δύο. δεῖ. 5. γὰρ τὸ μεταξὺ εἶναι. ἀντίθετοι γὰρ ταῖς ἀκρότησιν αἱ μεσότητες.

Ignis igitur, & terra extrema: aqua verò, & aer media, mixtam enim habẽt corporis structuram. neque verò vnum extremorũ possibile est, oportet enim contrarium esse, neq; verò duo; oportet enim medium esse, contraposita enim extremis media.

1. l. μικτὰ

2. deest in V.

3 N & alij legunt ἐξ im ex V. vide commẽt.

4. Deest vsq; ad δεῖ in V.

5. γὰρ deest in V.

PARAPHRASIS.

Ignis prӕterea, & terra sunt extrema, aqua verò, & aer medij habent rationem, quodammodo enim sunt mixta. vnum siquidem tantùm esse extremum impossibile est, nam oportet & illius oppositum adesse: neque duo opposita sunt satis, nam quid inter ea medium intercedat opus est, eo quia medium, & extrema opponuntur.

COM-

COMMENTARIVS.

Aqua,& aer cur elemẽta media.

IGnẽ,ac terrã in pręced. extrema quędam,& excessus, erudite nuncupauit,nunc illud idem etiã longè exactius considerans, docet quænam elementa medij gerant rationem inferens tam hæc, quàm extrema esse necessaria,si recte libeat philosophari. ignem igitur, & terram monet esse extrema aerem verò, & aquam media potius esse elementa: quod licet illico veritati consonum appareat, si illum spectemus situm, quo in vniuerso collocantur; non tamen ideo ab auctore censeo prolatum,quia nil rei cum situ mixta elementi conditio sortitur, è qua mox allatæ positionis ratio eruitur, nec ratione primarũ qualitatum id statutum ab Ocello possumus asserere, eo quia (vt inf. dicetur) ignis, & aqua in siccitate conueniunt, ac ideo harum intuitu extremorum vices non assument. quarè opinor Auctorem hic,non secus quàm in præced. ista proferre, eas in elementis qualitates considerantem, quas ijsdem t.8. attribuerat, quarum ratione ignem,& terram extrema corpora esse *in pręc.* docuimus,aqua verò,& aer mediã quãdã sortientur rationem.& iure dicutur *mixtam* habere *corporis structuram* quia raritatem, grauitatem, leuitatẽ,& pleraſq; alias qualitates ignis,& terræ videntur admiscere, quod in motricibus qualitatibus à philosopho obseruatum *4. cæli* 19.30.34.*& seqq.* etiam in tangibilibus appatet,ideoq; media elementa ab Ocello hic nuncupantur,quod pariter pręstitit Arist. 2. *de ortu* 22 dicens ἄκρα μὲν καὶ εἰλικρινέστατα, πῦρ καὶ γῆ. μέσα δὲ καὶ μεμιγμένα μᾶλλον ὕδωρ καὶ ἀήρ. (*extrema quidem & syncera ignis,& terra: media autem,& mixta magis aqua*

Admiscẽt qualitates elemẽtares.

qua

qua, & aer) & hucusque facillimus in textus expositione progressus. in sequentibus verò verbis, si tamen vulgata lectio seruetur. s. οὔτε δὲ ἐκ τῶν ἄκρων (*neque vero ex extremis*) me sensum auctoris ignorare ingenuè fateor: quidnam est enim id, quod ex extremis negat esse? media nonne contemplatur copora? & hęc, ex quo media, extremorum mixtionem præseferunt, hoc enim potissimum complecti videtur natura medij *phys. 5. t. 6.* & licet vnumquodque fiat ex cõtrario, ex medio pariter potest prodire *phys. p.* 43. quare satius crediderim adhærere M.S. codici Vatic. V.C. Lollini, in quo non ἐκ (*ex*) ἕν (*vnum*) legitur, quam lectionem germanam esse suadet modus loquendi subsequens. οὔτε δὲ δύο (*neque verò duo*) qui optime respondet: suadent pariter facilitas lapsus in scribendo, & facilis inde proueniens textus expositio, vera sententia, & ad verbum ferè doctrina Aristotelis, quam obseruo ad hoc idem probãdum ipsum adhibuisse, & tunc dicendum censeo, Ocellum, posteaquam quatruor esse elementa asseruisset, ac duo extrema esse docuisset, alia duo collocare media inter ipsa, ex eo quòd natura eorum ex ijs extremis quodãmodo mixta videatur: vt enim viridis color medius dicitur inter album, & nigrum, eo quod ita ex vtroque, videtur commixtus, quòd huic comparatus albi, illi verò, nigri induat rationem 5. *phys. d. t. 6.* aer, & aqua similiter, si ad terram referatur, tenuitatem, & leuitatem, si verò ad ignem, crassitiem, & grauitatem videntur pręseferre, ac postea iure edocturum, præter duo extrema iam *prac. textu* sancita, hæc alia duo media, naturam præterea collocasse, ita differere. Extremum nequit esse vnum, eo quia extremi conditio exigit, vt sit cõtrarium, contraria verò non sunt vnum, vt dicebat philos. 1. *phys.* 50. monens principia non esse vnum, quia iam sta-

Natura medij.

Textus emẽdatur

Principiũ non est vnum.

duo, quòd media extremis opponantur, ac si diceret, contrariorum vno in rerum natura constituto, alterum poni necesse est, quare cum duo extrema elementa duobus medijs opponantur, terra scilicet aeri, & ignis aquæ, vt qualitates eorum percurrenti apparebit, non sat est illa extrema accipere, at vlteriùs media hæc superaddenda. hanc imò veluti necessariam expositionem dictant qualitates *in seq. textu*, elemento vnicuique attributæ, per quas prædicta elucescit contrarietas, quas illico cum subdat, hic tradita quodammodo videtur confirmare voluisse.

Communes, & propriæ vniuscuiusque elementi qualitates recensentur.

Τὸ μὲν οὖν πῦρ θερμὸν καὶ ξηρόν, ὁ δὲ ἀὴρ θερμὸς καὶ ὑγρός, τὸ δὲ ὕδωρ ὑγρὸν καὶ ψυχρόν, ἡ δὲ γῆ ψυχρὰ καὶ ξηρά· ἀέρι μὲν οὖν καὶ πυρὶ κοινὸν τὸ θερμόν. ὕδατι δὲ καὶ γῇ κοινὸν τὸ ψυχρόν. γῇ δὲ .1. καὶ πυρὶ κοινὸν τὸ ξηρόν. ὕδατι δὲ καὶ ἀέρι κοινὸν τὸ ὑγρόν. ἴδια δὲ ἑκάστου, πυρὸς μὲν τὸ θερμόν, γῆς δὲ τὸ ξηρόν, ἀέρος δὲ τὸ ὑγρόν, ὕδατος δὲ τὸ ψυχρόν, κατὰ μὲν οὖν τὰ κοινὰ διαμένουσιν αἱ οὐσίαι αὐτῶν. κατὰ δὲ τὰ ἴδια μεταβάλλουσιν, ὅτε τὸ ἐναντίον τοῦ ἐναντίου καθακρατήσει.

Ignis sanè calidus, & siccus, aer verò calidus, & humidus, aqua humida, & frigida, terra frigida, & sicca. aeri igitur, & igni cõmune calidũ, aqua, & terra commune frigidũ, terræ, & igni cõmune siccũ, aquę & aeri cõmune humidum. propria verò vniuscuiusq; ignis quidẽ calidum, terræ verò siccũ, aeris humidum, aquæ frigidũ; ergo secũdũ cõia permanẽt substantiæ ipsorum, at secundũ cõtraria mutãtur, quando contrariũ superabit cõtrariũ. Text. 11.

1. in VV. & B. deest vsq; ad ἴδια.

PARAPHRASIS.

ATq;ignis calidus est,&siccus,aer calidus, & humidus, & aqua humida, & frigida, terra frigida,& sicca:ideoq; aeri,& igni communis erit calor,aquæ,& terræ frigiditas,terræ,& igni siccitas,ac aquæ tandem,& aeri humiditas. ita tamen vt ignis calorem, terra siccitatem, aer humorem, & aqua frigus veluti sibi proprium vindicent. & ita se habebunt eorum substantiæ,quòd communia in ijs permaneant, succedat tamen quo ad propria in ipsis mutatio, vbi contrarium à suo opposito superetur.

COMMENTARIVS.

Mens Auctoris.

ELementorum *in prac.* exactè dissidia Ocellus expressit, acres inter ea ostentans vigere contrarietates: nunc eas qualitates illis assignat, quarum vi verã primò exerceant contrarietatem,primas scilicet æqua diuisione vnicuiq; attribuens elemento,inde colligẽs, in quanam qualitate eorum vnum quodq; cum altero conueniat, ac discrepet. ac inde quasi id prouido naturæ decreto præstitũ fuisse suasurus, dogma quoddã de eorum mutua immutatione statuit,cuius certè primęua est origo illa contrarietas,quam mutuo exercent 2. *de gen.* 24. Dimissis igitur ijs,quæ in textus limine traduntur, quæ satis apertè eiusdem verba indicant, vt in ijs,quæ sequuntur,quid verè senserit Auctor,liceat cõ-

ijcere

ijcere, obseruandum id tantùm nos ibi moneri, quod elementa inuicem immutantur, quatenus vnum agendo in aliud sibi contrariũ, ipsum superat, & in propriam quodammodo conuertit naturam, & tunc è duabus illis qualitatibus mox vnicuiq; elemento attributis, ea, in qua conueniunt, elemẽtum quod interit, & in quod immutatur, permanet siue eadem specie reuera, siue eadem numero, vt philosophantium turba acribus digladiatur dissidijs, quos 2. *de ortu* 25. licet consulere ea verò per quàm elementum quod interit, ab alio differebat (quæ ideo illi dicitur propria) recedit. Singula quæ hic traduntur vsq; ad *t.* 16. imitatus est Aristoteles, fusius tamen, & perfectius digessit, vt hic etiam V. Cl. Nogarola obseruauit qualitates .s. easdem vnicuiq; elemento adesse monet Arist. 2. *de gen.* 16. eam quam veluti propriam vnicuiq; elemẽto hic adscribit auctor, eidem pariter doctiori licèt consideratione assignauit Arist. *ibid.* 23. non enim dixit igni v. g. propriam esse caliditatem, aer enim & huius est particeps, sed docuit ignem magis calorem sibi vindicare, quam siccitatem, & sic de alijs. & id tandẽ, quod in mutatione elementi permaneat similis qualitas, & altera recedat, pariter *ibid.* 25. profitebatur, facillimum hoc dicens mutuæ primorũ corporum immutationis genus διὰ τὸ σύμβολον ἐνυπάρχειν τοῖς ἐφεξῆς (*quia cognatio existit in ijs quæ consequenter*) è quo sane oritur, vt vnica saltem tantũmodo sit pugna peragenda, longeq; ideò facilior victoria, dum vnico hoste fuso queat prodire. hoc vnicum attento animo opus est obseruare, è quo inanes vt plurimum recentiorum philosophorum quæstiones consueuerunt prodire, quarum & in hac & in ceteris frequentia eorum dignitatem apud gentes, nec omnino iniuria abrogasse videtur, dum ideò horologijs nunquã

Elemẽta transmutant inuicem manentibus symbolis qualitatibus, & proprijs recedentibus.

Hæc eadem tradidit Aristoteles.

Philosophi horologijs interdũ similes.

inter se concordibus philosophi apud Senecam comparentur, dicentem *facilius inter philosophos, quàm inter horologia conueniet.* quòd calor v.g. ignis dicitur hic proprius non cætera elementa respiciendo, at facultatem alteram, qua potitur: ideoq; Arist. ipsum magis calidum esse, quàm siccum *d.t.* 16. proferebat, è quo duas vt omnino inanes & hic, & apud Peripateticos excludi contingit dubitationes, an s. re vera in summo vtraq; qualitas vnicuiq; elemento tributa fuerit, & an verè vt ignem aere calidiorem, ita hunc aqua humidiorem doceat philosophia, cũ tamen hæc magis abundè humorem, quàm aer concepisse videatur; dum enim hic vnicuiq; elemento vna tantum qualitas veluti propria ab Ocello, & eidẽ fortiori ratione, quàm altera, ab Arist. adscribatur, inane profectò erit inquirere, an vnãquãq; elemento cuiq; qualitatẽ in summo crediderint assignatã; inutile pariter erit ijs torqueri difficultatibus, quas contentionibus potius fouendis, quam veritati statuendæ intenti quamplurimi gestiũt congessisse, quibus siccitatem longè perfectiorem ab igne, quàm à terra; & humorem validius ab aqua, quàm ab aere, sicq; in cæteris affirment contractum. quidquid enim de his lubeat sentire, huiusmodi certè patet nec Ocellum, nec Aristotelem torquere potuisse, hic elementa non comparantes inuicem, qualitatum ratione, at eas tantùm, quas vnicuiq; attribuunt elemento, qualitates ingeniosè inuicem conferentes.

in Claud. Cæs.

Inane est Peripateticorum quærere an vtraq; qualitas elementis conueniat in summo;

Omnino inutile est quęrere an ignis terram siccitate, & aqua aerẽ humiditate superent.

Ele-

Elementorum mutationes, ac mutuæ generationes recensentur.

Τὸ μὲν ὂν ἐν τῷ ἀέρι ὑγρὸν ἐν τῷ πυρὶ ξηρὸν, τὸ δὲ ἐν τῷ ὕδατι ψυχρὸν τῦ ἐν τῷ ἀέρι θερμῦ, τὸ δὲ ἐν τῇ γῇ ξηρὸν τῦ ἐν τῷ ὕδατι ὑγρῦ. καὶ ἀνάπαλιν τὸ μὲν ἐν τῷ ὕδατι ὑγρὸν τῦ ἐν τῇ γῇ ξηρῦ, τὸ δὲ ἐν τῷ ἀέρι θερμὸν τῦ ἐν τῷ ὕδατι ψυχρῦ, τὸ δὲ ἐν τῷ πυρὶ ξηρὸν τῦ ἐν τῷ ἀέρι ὑγρῦ. καὶ οὕτως αἱ μεταβολαὶ γίνονται, καὶ γενέσεις εἰς ἄλληλα ἐξ ἀλλήλων. τὸ δὲ ὑποκείμενον σῶμα, καὶ τὸ δεχόμενον τὰς μεταβολὰς τὸ πανδεχὲς καὶ τὸ δυνάμει πρῶτον πρὸς τὴν ἁφήν.

Igitur aeris humidũ ignis siccitatẽ, aquæ frigidum aeris caliditatem, terra siccum aeris humiditatem interimit; ac rursum aquę humidum terræ siccitatem, & aeris calidum aquæ frigiditatem, ignis siccum aeris humiditatem destruit, & sic mutationes fiunt, & mutuæ generationes, subiectum verò corpus, ac suscipiens mutationes, omnia suscipit, & potentia primum ad tactum. Text. 12.

PARAPHRASIS.

Aeris quidem humiditas aliquando ignis siccitatem superat, aquę frigiditas similiter aeris caliditatem, ac terræ siccitas aeris humiditatem: & vicissim aquæ humiditas terræ siccitatem superat, aeris calor aquę frigiditatem, ignis siccitas aeris humiditatem: & hoc pacto fiunt mutationes, & ex ijsdem mu-

mutuæ generationes. ſubiectum vero corpus, in quo fiunt mutationes, omnia ſuſcipit,& eſt poteſtate primum tactile.

COMMENTARIVS.

Mutua elementorũ immutatio.

MVtuæ elementorum mutationis, cum, in præced. textus calce, meminerit Ocellus, quibusnam potiſſimum rationibus illa ſuccedat, in hoc & ſeq. textu teſtatur: & quoniam ibi elementa, dum immutantur, quo ad communia permanere, & in diſſimili qualitate dixerat immutari; veritatem illam in vnoquoque declaraturus elemento, docet, quòd aer aliquando agens in ignem, eius deſtruit ſiccitatem, pariq; ratione aquæ frigiditas aeris expugnat caliditatem, ac tunc ignis in aera, & aer in aquam immutatur; ſicuti terra in aquam conuertitur, ſi aquæ humiditas à terrena ſiccitate opprimatur, & ita ſuperius elementum immutatur in inferius. & èconuerſo inferius ſuperioris naturam quandoq; aſſumit; cum ſcilicet in eo exiſtentem qualitatem ſuperius perdit elementum, vt in textu relata exempla oſtendunt, nam inde mutuæ elementorum ſuccedunt mutationes, quarum etiam 2.*de ortu* 24.meminit Ariſtoteles, ac eleganter M.Antonius dicens, ὅτι γῆς θάνατος ὕδωρ γενέσθαι. καὶ ἀέρος πῦρ. καὶ ἔμπαλιν.(*terræ mortem eſſe aquam, aqua aerem, aeris ignem, idq; viciſſim.*) Et hic animaduertendum, quàm prudenter Auctor victoriam, ideoq; actionem, & paſſionem, è quibus illa oritur, in elementares qualitates, non verò in elementa reiecerit, quæ ſubſtantias *hic t.*5. dixit: quia ſcilicet ſubſtantiæ pugnant ratione qualitatum, ideoque ab illis contrarietatem exclude-

de vita ſua lib. 4.

Subſtantiæ nil cõtrarium.

cludebat Arist. *in præd. c. de subst.* Si tamen earum propria natura spectaretur. & hac ratione mutationes succedunt, ac mutui ortus, & interitus; ita tamen, vt ijs semper subiectum adsit, in eoq; tales exerceantur mutationes, quod omnia suscipiat, ac primò ad tactum potentiam præseferat ratione dictarum contrarietatũ, quę sunt primæ qualitates tangibiles, vt superius obseruauimus. facilis autem hæc mutatio, quæ inter elementa viget assiduè, hic apertè ab Ocello constituta Platonem non latuit: eleganti quinimo occasionem dogmati videtur præbuisse, quo statuatur, & in ijs corporibus, quæ nos elementa nuncupamus, vnumquodq; elementum latere; quod pariter obseruauere, qui nostra elementa iure impura censuere, indeq; igneum quid potius esse crediderunt id, quod (vt verbis Arist. *met. 1. sum. 1. cap. 4.* vtar) *διὰ συνήθειαν καλοῦμεν πῦρ, οὐκ ἔστι δὲ πῦρ. (propter consuetudinem vocamus ignem, non est autem ignis)* idemq; de cæteris elementis proferendum, vt Plato in Timæo eruditissimè monebat.

In vnoquoque elemẽto cætera latere.

Elementa sunt impura.

Prædictæ mutationes fusius explicantur.

Textus. 13.

Γίνονται δὲ αἱ μεταβολαὶ, ἤτοι ἐκ γῆς εἰς πῦρ, ἢ ἐκ πυρὸς εἰς ἀέρα, καὶ ἐξ ἀέρος εἰς ὕδωρ, καὶ ἐξ ὕδατος εἰς γῆν, καὶ. 1. τρίτον ὅταν. 2. τὸ ἐν ἑκάστῳ ἐναντίον φθαρῇ, καὶ καταληφθῇ τὸ συγγενὲς καὶ τὸ σύμφυλον. ἡ μὲν δὴ γένεσις ἀποτελεῖται, ὅταν. 3. μία ἐναντιότης φθαρῇ. ἐπεὶ γὰρ ἦν τὸ μὲν πῦρ θερμὸν

Fiunt verò mutationes vel ex terra in ignẽ, vel ex igne in aerem, & ex aere in aquam, & ex aqua in terram, & tertiò quando in vnoquoq; contrarium corrumpatur, & relinquatur, quod est eiusdem generis, & conditionis. generatio igitur completur, cum vna

1. al. l. τέταρτον.
2. vv. ὅτε
3. in vv. deest. γάρ.

καὶ ξηρὸν ὁ δὲ ἀὴρ θερμὸς καὶ ὑγρὸς, κοινὸν ἀμφοτέροις αὐτοῖς τὸ θερμὸν, ἴδιον δὲ πυρὶ τὸ ξηρὸν. ἀέρι δὲ τὸ ὑγρὸν ὅτε ἂν τὸ ἐν τῷ ἀέρι ὑγρὸν ἐπικρατήσῃ τοῦ ἐν τῷ πυρὶ ξηροῦ, μεταβάλλει τὸ πῦρ εἰς ἀέρα. πάλιν ἐπεὶ τὸ μὲν ὕδωρ ὑγρὸν καὶ ψυχρὸν ὁ δὲ ἀὴρ ὑγρὸς καὶ θερμὸς κοινὸν ἀμφοτέρων. 4. αὐτῶν τὸ ὑγρόν. ἴδιον δὲ τοῦ μὲν ὕδατος τὸ ψυχρὸν, τοῦ δὲ ἀέρος, τὸ θερμόν. ὅτε ἂν τὸ ἐν ὕδατι ψυχρὸν ἐπικρατήσει τοῦ ἐν τῷ ἀέρι θερμοῦ, γίνεται ἐξ ἀέρος εἰς ὕδωρ μεταβολή. πάλιν ἡ μὲν γῆ ψυχρὰ καὶ ξηρὰ, τὸ δὲ ὕδωρ ψυχρὸν καὶ ὑγρὸν, κοινὸν ἀμφοτέρων αὐτῶν τὸ ψυχρὸν, ἴδιον δὲ τῆς μὲν. 5. γῆς τὸ ξηρὸν, ὕδατος δὲ τὸ ὑγρὸν ὅτε ἂν τὸ ἐν τῇ γῇ ξηρὸν ἐπικρατήσει τοῦ ἐν τῷ ὕδατι ὑγροῦ, γίνεται ἐξ ὕδατος εἰς γῆν μεταβολή.

4.N. ἀμφοτέροις im. ex V, & L.

5.N. non habet μὲν ad ex VV. & B.

una contrarietas corrumpitur, quoniam enim ignis calidus, & siccus, aer verò calidus, & humidus, commune vtrisq; calidũ, propriũ verò igni siccũ, & aeri humidum. igitur cũ aeris humidũ superabit ignis siccum, ignis immutatur in aera, & rursus, quia aqua humida, & frigida, aer verò humidus, & calidus, commune vtrisq; ipsorum humidum, proprium verò aquæ frigidum, & aeris calidum, quãdo igitur aquæ frigidum superabit aeris calidum, ex aere in aquam fit mutatio, & rursus terra sicca, & frigida, aqua verò frigida, & humida, vtrisque eorum commune frigidum, proprium verò terræ siccum, & aquæ humidum, quando igitur terræ siccum aquæ humidum superabit, ex aqua in terram fiet immutatio.

PARAPHRASIS.

ELementorũ verò mutationes contingunt, cum vel terra in ignem, vel hic in aera, vel aer in aquam, vel hæc tandem in terram immu-

immutatur, & tertiò quando in vtroque elemento contraria qualitas interit, ea, quæ ſimilis eſt, permanente. ortus igitur perficitur, cum qualitatum oppoſitarum vna perit: quia enim ignis calidus eſt, ac ſiccus, aer verò calidus, & humidus, ideoq; calor vtriſq; ſit communis, ſiccitas verò igni, & humor aeri propria veluti qualitas conueniant. ſi aeris humor ignis ſiccitatem opprimat, ignis illico in aera immutabitur. ac rurſus quia aqua humida eſt, & frigida, aer verò humidus, & calidus, in humore quidem conueniant; at aqua frigus, aer verò calorem veluti propriam qualitatem ſibi vindicabunt. ideoq; ſi frigus, quo prædita eſt aqua, calorem ſuperet, qui aeri ineſt, ex aere vtique prodibit aqua. ſic etiam terræ ſiccitas, & frigiditas, aquæ verò frigiditas, & humor inſunt, illa quidem vtriſque cōmunis, hæc verò aquæ propria non ſecus quā ſiccitas terræ, hæc igitur ſi inhærentem aquæ humiditatem opprimat, iam aqua in terram immutabitur.

COMMENTARIVS.

DVas mutationes, quæ in elementis contingunt, in præc. textu recẽsuit Auctor, eam scilicet, qua superius elementum inferioris naturam assumebat, & eam è conuerso, qua ab inferiori ad superius circulo quodam occurrebat regressus: tertium addere nunc videtur mutationis genus, ac inde prædictarum primam declarare, & simul exemplis illustrare. Elementares igitur mutationes monet inferre vel ex terra in ignẽ ascensum, vel ex hoc in aera, cæteraq; corpora simplicia descensum. & tertio cum in vnoquoque elemento contrariũ intereat, simulq; remaneat id, quod est eiusdem generis, & naturæ. Quid per hunc tertium modum exprimat auctor, nec etiam profunda meditatione potui adinuenire (meam fateor imbecillitatem, & inscitiam) in prioribus enim duobus modis id etiam obseruatur, quod contrarium corrumpatur, & similis qualitas permaneat, non secus quàm in hac tertia mutationis ratione cõtingere suadeat; quare nil noui tertius hic modus complecti videbitur. nec etiam cum eo illa consentit immutatio, quam *seq. textu* κατ' ἐναλλαγὴν dicet, cum ea tantùm inter illa vigeat elementa, quibus nulla qualitas est communis. nec etiam illi potest adaptari immutatio, de qua *t.* 15. ibi enim supponitur in altero elementorum interire etiam qualitatẽ communem. non tandem illi, de qua *t.* 16. quia inde nil oritur, & eas rationes hic proponit auctor, quibus mutatio progignatur, contrarijs in vnoquoq; elemento pereuntibus, cuius contrarium in verbis illius textus proponitur, licet Nogarola per tertium genus mutationis eam videatur assumere: quare cum alius hic *in annot. ad t.* 15.

non

non recēseatur elementaris mutationis modus, quid opinatus fuerit Ocellus ignoro nec si illa lectio seruetur, possum conijcere. at si eam, quam in alijs codicibus obseruauit Comelinus assumamus, in qua non πρῶτον sed τοῦτο legitur, omnia erunt consona: tūc enim dicemus Ocellum, quia in textus limine docuit elemēta immutari, dum viget transitus vel ex terra in ignem, vel è conuerso ex hoc in aerem &c. nunc addere rationem, qua id contingat, & dicere τοῦτο (*hoc*) nempe id, modò prædictum mutationis genus tunc contingere, quandocunq; in vnoquoq; elemēto, quod immutetur, qualitas contraria pereat, & quæ similis est, conseruetur: putà, si ignis mutetur in aera, siccitas ignis, quæ aeris humiditati opponitur, interibit, & illius caliditas, quia similis illi, qua præditus est aer, seruabitur eo pacto, quo docebat Aristot. 2. *de ortu* 25. Nec aliquis obijciat hoc idem traditum ab Ocello præc. textu, id enim falsum arbitror, cum obseruem lento quasi gradu materiam hanc veluti nouam, nec ita exactè ad ea vsque tēpora explicatam, auctorem assignare: vt in præc. textu, cum dixerit elementum immutari vna qualitate superante, nunc vlteriùs progredi, ac elementa enumerare, & ea inferre in quibus tradita appareat immutatio ratione illius dominij, ac inde illud fusiùs exemplis illustrare; & quia docuit mutationes has, extincta contraria qualitate, & simili conseruata, succedere, & huius modi mutationum potissima certè sit causa dissimilis qualitas 1. *de ortu* 51. quæ euanuit, congrua sanè methodo infert auctor tūc compleri, & perfici mutationem, cum contraria qualitas recessit, quæ in eo, quod dissoluitur, vigebat elemento: idq; idcirco in ea declarat mutatione successiuè, quæ fit descendendo, putà si ignis in aera sit immutandus, ille calore prædi-

Dū symbola elementa ad inuicem mutātur, sola qualitas opposita destruitur, & symbolica permanet.

tus est, ac siccitate, hic calore, & humiditate, ideoq; calor est communis vtrisque igni verò propria veluti qualitas siccitas inerit, & aeri humiditas. si igitur hæc aeris humiditas in ignis siccitatem agat, eamque superet, ignis in aera conuertetur: & pari ratione seruata semper proportione aer in aquã, & aqua in terram immutabitur, prout in textu latè explicatur, & ab Arist. *d.t.* 25. *& seqq.* fusè recensetur. quam perennem ipsorum mutationem suauissimè Ouidius sic exprimebat.

——— resolutaq; tellus
Met. 15. *In liquidas rarescit aquas: tenuatur in auras*
Aeraq; humor abit: dempto quoq; pondere rursus
In superos aer tenuissimus emicat ignes.
Inde retro redeunt, idemq; retexitur ordo:
Ignis enim densum spissatus in aera transit,
Hinc in aquas tellus glomerata cogitur vnda,
Nec species sua cuiq; manet, rerumq; nouatrix
Ex alijs alias reparat natura figuras &c.

Nouum elementaris mutationis genus recensetur.

Ἀπὸ γῆς δὲ ἄνω κατὰ τὸ ἐναντίον. ἡ δὲ κατ' ἐναλλαγήν. 1. ὅτε ὅλον ὅλου κρατήσῃ, καὶ δύο δυνάμεις τὰς ἐναντίας φθείρουσι, μηδενὸς ὄντος αὐτοῖς κοινοῦ. ἐπεὶ γὰρ τὸ μὲν πῦρ ἐστι θερμὸν καὶ ξηρὸν, τὸ δὲ ὕδωρ ψυχρὸν καὶ ὑγρὸν, ὅταν τὸ ἐν τῷ ὕδατι ὑγρὸν ἐπικρατήσῃ τοῦ ἐν τῷ πυρὶ. 2. ξηροῦ, τὸ δὲ ἐν τῷ ὕδατι

1 N. ἀναλλαγὴν im. ex V. V. & C.

2. N. non habet vs. q. ad θερμοῦ ad ex VV. C &

A Terra verò sursũ è contra. at illa, qua per enalagẽ, quando totum superabit totũ, ac dua potentia contrarias corrumpent, nulla illis existente communi. quoniam enim ignis est calidus & siccus, aqua frigida & humida, quan-

ψυχρὸν ἐπικρατήσῃ τοῦ ἐν τῷ πυρὶ θερμοῦ, γίγνεται ἐκ πυρὸς εἰς ὕδωρ μεταβολή. πάλιν ἐπεὶ. 3. ἡ μὲν γῆ ἐστι ψυχρὸν καὶ ξηρόν, ὁ δὲ ἀὴρ θερμὸν καὶ ὑγρόν. ὅταν. 4. τὸ μὲν ἐν τῇ γῇ ψυχρὸν ἐπικρατήσῃ τοῦ ἐν τῷ ἀέρι θερμοῦ, τὸ δὲ ἐν τῇ γῇ ξηρόν. 5. τοῦ ἐν τῷ ἀέρι ὑγροῦ, γίνεται ἐξ ἀέρος εἰς γῆν μεταβολή. ὅτα δὲν τοῦ μὲν ἀέρος φθαρῇ τὸ ὑγρὸν τοῦ δὲ πυρὸς τὸ θερμόν, γεννηθήσεται ἐξ ἀμφοτέρων αὐτῶν πῦρ. καταλείπεται γὰρ τοῦ μὲν ἀέρος τὸ θερμόν, τοῦ δὲ πυρὸς τὸ ξηρόν. τὸ δέ γε πῦρ ἐστι θερμὸν καὶ ξηρόν. ὅταν δὲ τῆς μὲν γῆς φθαρῇ τὸ ψυχρὸν τοῦ δὲ ὕδατος τὸ ὑγρὸν γεννηθήσεται ἐξ ἀμφοτέρων αὐτῶν ἡ γῆ. καταλείπεται γὰρ τῆς μὲν γῆς τὸ ξηρόν, τοῦ δὲ ὕδατος τὸ ψυχρόν. ἡ δὲ γῆ ἐστι ψυχρὰ καὶ ξηρά.

quando aqua humidū superabit ignis siccum, & aqua frigiditas ignis calidi tatē, ignis in aquam mutabitur: rursus quia terra est frigida, & sicca, aer calidus, & humidus, quandoquidē m[illegible] terrę frigiditas aeris caliditati dominabitur, & terra siccitas aeris superabit humiditatē, ex aere in terrā erit mutatio. quando autem aeris humiditas interieat, ignis vero caliditas, ex vtrisq; prodibit ignis, nam permanet aeris calor, & ignis siccitas, ignis verò calidus, est ac siccus. cum verò terrę frigiditas corrumpitur, & aqua humiditas, ex vtrisq; terra fiet, relinquitur enim terrę siccitas, & aquę frigiditas, terra verò frigida est, & sicca.

3. N. non habet ἐπεὶ ad. ex VV. & B.

4. N ad ξηρόν. ex VV. & B.

5. VV. & B & al- ad ἐπικρατήσει.

6. V deest. γε

PARAPHRASIS.

ET rursus opposita quadam ratione à terra ad superiora elementa fiet transitus: is scilicet qui per ordinis immutationem succedit.

cedit. dum totum elementum totum superet, ac ambæ facultates oppositas perimant, nulla existente qualitate vtriq; elemento communi. putà quia ignis calidus est, & siccus, aqua verò frigida, & humida, si ignis calor, & siccitas, aquæ qualitatibus cedant, ignis in aquam immutabitur. terra pariter cum sit frigida, & sicca, aerq; calidus, & humidus, si huius qualitates succumbant ab ijs oppressæ, quæ terram concomitantur, aeris vtiq; in terram immutatio continget. at si ignis, & aer mutuò pugnent, ac illius humor, huius verò calor interiret, ignis tamen prodiret, superesset enim ignis siccitas, & aeris calor, quibus ambabus ignis præditus est qualitatibus, & pari ratione si terræ frigiditas, & aquæ humor interirent, ex vtrisq; terra constitueretur, permaneret enim terræ siccitas, & aquæ frigiditas, quibus facultatibus terræ elemẽtum potitur.

COMMENTARIVS.

INuicem mutari *t.* 12. docebat elementa, quia vnius qualitates succumbebant oppressæ ab ijs, quibus aliud gaudebat: eas inde mutationes explicauit, ac lõga serie declarauit, at quia earum tantummodo meminerat, quæ inter elementa proxima, & communi quapiam qualitate affecta vigebant, putà dum ignis in aerem, aer in aquam &c. immutatur, nunc eas proponit, quæ

quæ inter elementa oppositis omnino prædita qualitatibus assiduè contingunt, prius tamen traditam in pręced. doctrinam de mutatione elementorum per descēsum à supremo ad infimum, ad ascensum etiam extendens. & idcirco obseruat, quòd sicuti per interitum contrariæ qualitatis mutabatur ignis in aera &c. sic è conuerso ex terra in aquam non difficilis contingit trāsitus, opposita tamē ratione: ibi enim aeris humor ignis siccitatem opprimebat, ignisq; ideo in aera conuertebatur. hic ignis siccitas aeris humorem superat, ideoq; aer in ignem immutatur, idemq; de cæteris seruata tamen proportione statuendum. Verùm quia enumeratę hucusq; mutationes ea tantum afficiunt elementa, quæ sibi sunt mutuò ratione loci, & alterius qualitatis cognata; aliud subdit mutationis genus, quam *κατ' ἐναλλαγὴν* vocat, Nogarola vertit *per internecionem*, quatenus scilicet mutantur singulæ qualitates elementi. Dicerem potius ab Ocello *ordinis immutationem* innui, vt ea vox videtur præseferre: quatenus scilicet elementaris huiusmodi mutatio erumpit tantum, si elementorum ordo immutatur: cum enim terræ aqua, & huic aer succedat, si transitus è terra contingat in aerem, certè præuertitur ordo exposcens, vt in proximiora semper, & ab extremis primò ad media, & inde ad extrema fiat transitus. cum igitur videamus naturam prouidè elementa illa sibi inuicem voluisse succedere, quæ in vna saltem qualitate conuenirent, vt meliori fœdere compactum seruaretur vniuersum, indeq; non violentus, at facilis, ac permanens eorum in vniuerso succederet contactus, vt innuit Arist. *phys.* 4. 48. *&* 49. quod elegantissimè Cyrus Theodor. Prodromus expressit, dum Concordiam sic exhibuit eruditissimè disserentem.

Badē facilitate īmutatur terra in aquā, qua ignis in aerem

Qua ratione symbola elemēta iuxta se posita sīt in vniuerso.

In dial. amicitia. exulantis

Ἐγὼ τὸ πᾶν πλήρωμα τοῦ παντὸς βίου
Πλωκῇ ξυνιστὰς φύσεων ἐναντίων
Κοινῶς ἐνίζω, καὶ διΐστατ᾽ ἡ φύσις
Θηρὸν τὸ πῦρ, ὑγρὸν δὲ χύσις ἀέρος
Καὶ γειτονοῦσι ταῦτα καὶ μέσον μάχη
Ἀλλ᾽ ἐμβαλοῦσα τοῖν δυοῖν ἐναντίοιν
Κοινὸν τὸ θερμὸν τὴν μάχην ἀνατρέπω.
Θερμὸς μὲν ἀήρ, ἀλλ᾽ ὕδωρ ψυχρὸν φύσει,
Ἀγχιθυρεῖ δὲ καὶ κατ᾽ ἀλλήλων πνέει
Ἀλλ᾽ ὑμέσι τεινοῦσα τούτοις ὑγρότην
Ἄμφω ξυνάπτω, καὶ πρὸς εἰρήνην φέρω.
Ὕδωρ μὲν ὑγρόν, ἡ δὲ γῆ τοὐναντίον
Μέση δ᾽ ἐν ἀμφοῖν ἐμπεσοῦσα ψυχρότης
Φιλίαν αὐτοῖς ἐμβραβεύει τὸν βίον
Τοιαῦτα τὰ στοιχεῖα τοῦ παντὸς βίου:

(*Quin & elementa corporum vitalia formis licet pugnantibus sinceprædita ad stringo vinclis inuicem concordibus. Est siccus ignis, aera humor imbuit, virumque vicinum alteri pugnam ciet: his ego duobus inijcio contrarijs commune calidum, dissipans discordiam. est calidus aer, sunt aqua perfrigida, & mutua lite premitur vicinia: sed ego ligamen humidum commisceo, compescitur q; protinus lis pristina: aquæ quidem sunt humida, tellus aret: at frigus interponitur iubente me, dulcemq; parit in posterum concordiam. hæc vniuersi sunt elementa primitus*) si inter ea elementa, quæ contigua esse voluit natura, succedat mutatio, ordo certè seruabitur, & vna qualitas vtrisq; communis permanebit in tali mutatione, quorum neutrum continget, si ordine immutato à terra putà ad aerem fieret transitus, vel ab aqua ad ignem; ijs, quæ inter hæc iacent, neglectis: ideoq; illius in textus limine cum meminisset, ad eam digreditur inde, quæ contingit in elementis medio quopiam alio seiunctis,

& om-

& omnino ratione ambarum qualitatum sibi inuicem contrarijs; & ita huiusmodi mutationem contingere obseruat, vt elementa, quæ immutantur, nullâ communi cum gaudeant qualitate, at ambas sortiãtur omnino contrarias, vtiq; totum elementum superabit totum, quo scilicet ad omnes qualitates, vt in textu exẽplis manifestatur. Huius pariter mutationis elementorum meminit Aristoteles *d.t.25.2.de gen.* quo loci mutuam inter quælibet elementa succedere mutationem statuebat, cum hoc tamen discrimine, quòd simili affecta qualitate longè faciliùs, ac celeriùs immutarentur, quàm ea, quæ oppositis omnino gauderent facultatibus; Quod si in vtroque elemento vnius qualitatis interitus succedat, in vno scilicet opposita qualitate, in altero verò simili percũte, tunc nouus etiam ac postremus elementaris mutationis modus emergit, per quem illud consurgat elementum, in quo similis interijt qualitas, dum huius munia suppleat ea, quæ in altero elemento permansit qualitas, puta si hic adesset aer, & ignis, & in illo humiditas, in hoc caliditas destrueretur, adhuc inde prodibit ignis, hic enim siccitatem adhuc permanentem in igne, & caliditatem adhuc inconcussam in aere assumeret, sicq; ignis prodiret, qui duabus ijs afficitur qualitatibus, similisque in cæteris elementis viget proportio, vt abundè in textu declaratur. In habẽtibus symbolũ facilior trãsitus.

Alterum mutationis elementaris genus proponitur, & simul excluditur. Text. 15.

Ὅταν δὲ τοῦ μὲν ἀέρος φθαρῇ τὸ θερμὸν, καὶ I V ad μιν.

CVm verò aeris caliditas, & pariter ignis

τοῦ πυρὸς τὸ θερμὸν, γένεσις οὐκ ἔσαι· τὰ γὰρ ἐναντία καταλείπεται ἐπ' ἀμφοτέρων, τοῦ μὲν ἀέρος τὸ ὑγρὸν, τοῦ δὲ πυρὸς τὸ ξηρὸν. τὸ δὲ ὑγρὸν τῷ ξηρῷ ἐναντίον. καὶ πάλιν ὅταν μὲν τῆς γῆς. 2. φθαρῇ τὸ ψυχρὸν. 3. καὶ τοῦ ὕδατος τὸ ὅμοιον, οὐδὲ οὕτως ἔσαι γένεσις, καταλείπεται γὰρ τῆς μὲν γῆς τὸ ξηρὸν, τοῦ δὲ ὕδατος τὸ ὑγρὸν, τὸ δὲ ξηρὸν, τῷ ὑγρῷ ἐναντίον. καὶ περὶ μὲν γενέσεως τῶν πρώτων σωμάτων πῶς τε καὶ τίνων ὑποκειμένων γίνεται, ἱκανῶς εἴρηται διὰ βραχέως.

interit, inde non fieri generatio: in vtrisque enim remanent contraria; aeris scilicet humiditas, & ignis siccitas, contrarium verò humidum sicco. & rursus quidem quādo terrae frigiditas interit, & similiter aquae, nec sic erit generatio: nam remanet terrae siccitas, & aquae humiditas, siccum verò humido cōtrarium. Et de ortu primorum corporum, & qua ratione ex aliquibus subiectis fiat, satis dictum sit quam breuissimè.

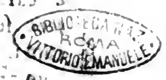
2. N. γῆς μὲν. im. ex V. & B.

3. N ὕδατος δὲ ὅμοιον. im. ex V. V. & B.

PARAPHRASIS.

AT si aeris, & ignis calor pereat, nullum inde emerget elemētum: dum contrariȩ tantùm in vtrisq; permaneant qualitates, scilicet aeris humor, & ignis siccitas, quae inuicem opponuntur: eademque viget ratio si terrae, & aquae inhaerens frigiditas ruat, nullus enim inde succedet ortus, quia terrae siccitas, & aquae humor adhuc permanentes opponuntur. Et satis ex habitis primorum corporum

porum ortus, & ratio, qua è subiectis aliquibus constituantur, licet quàm breuissima contemplatione indicatur.

COMMENTARIVS.

ABunde enumeratis hucusq; elementorum mutationibus aliam superaddit, quã quis facilè excogitare potuisset, licet inanem, dum ex ea non prodeat elementum; vt inde scilicet appareat ipsum elementares quaslibet mutationes exacta methodo recensuisse, dum eas etiam, quæ nullius erant momenti, noluit omisisse. & docet, quòd si assumantur duo elementa cognata qualitate prædita, & hæc in vtroq; pereat, nullum inde consurget elementum, eò quia illa, quæ in singulis permanet qualitas, alteri opponitur, ac nequeant coniungi contraria: cuius veritatis hanc assignabat rationem philosophus 4. *met.* 26. quòd vnum contrariorum semper alterius negationem claudit, & cõtradictoria simul eidem inesse est impossibile, quidquid opinatus fuerit Protagoras, cuius placitum *ibid.* reijcitur *t.* 19. *& seqq.* prædictæ verò mutationis, quæ modò excludebatur exemplum affert Ocellus, si tam in aere, quàm in igne interiret caliditas, remaneret tunc huius siccitas, & illius humiditas, quas simul iungi certè non contingeret, ideoq; nullum inde prodiret elementum, quod pariter Aristoteles 2. *de gen.* 29. animaduertebat, qui tamen alium præterea proposuit elementaris mutationis modum, quem hic (vt pariter obseruauit Nogarola) Ocellus non considerauit, dum s. duobus acceptis elementis omnino contrarijs in vtroq; aliqua intereat qualitas, ita vt inde tertium ele-

Cur cõtraria simul non iungantur.

Alter apud Arist. mutationis modus in elementis.

mentũ prodeat, puta accepto igne, & aqua, si huius frigiditas, illius verò siccitas euanesceret, tunc remanẽte huius humiditate, ac illius calore, aer emanaret, qui est calidus, & humidus: & hunc mutationis modum recensebat philosophus 2. *de gen.* 27. Sicq; elementorum mutua mutatione indicata, infert satis se de eorum ortu disseruisse, addẽdo vlteriùs fieri ex subiectis, nempe ex materia prima, cuius natura superius fuit abunde explicata. quæ singula hic ab Ocello prolata quanti sint æstimãda vel ex hoc vno cuilibet licet colligere, quod excelsa Aristotelis de ijsdem dogmata inde firmissima traxerũt exordia. & licet in his ad vnitatẽ, dualitatẽ, figuras, & alia huiusmodi Pythagoræorũ more, de quibus latè *metaph.* 1. *sum.* 2. *c.* 3. nõ confugerit Ocellus solidæ fundamenta doctrinæ in materia constituens, tamen quo ad numerum, ac naturam elementorum à præceptoris placitis nusquam defecit, & ille enim, Laertio teste, terram, aquam, aerem, & ignem veluti quædam elementa agnouit, per quæ omnia se mutarent, quod inde dogma omnes philosophi sunt amplexi, eos fere tãtummodo si excipias, qui, & nunc ad indiuisibilia corpuscula confugiunt, illius asseclæ,

In eius vita quærnã prima corpora apud Pythagoræos.

—— —— qui primus mœnia mundi
Seminibus struxit minimis, inq; illa resoluit.

quod placitum latè recenset philosophus *phys.* 1. *t.* 6. *& seqq. &* 1. *de ortu t.* 1. *&* 7. *& alibi.*

Text. 16.

Causæ effectrices enumerantur.

7. B. post ponit ὁ κόσμος.

Ἐπεὶ δὲ ἀνώλεθρος ὁ κόσμος καὶ ἀγένητος. 1. καὶ οὔτε ἀρχὴν γενέ-

At quoniã mundus est expers ortus, & interitus; neq; principium sum-

σιας εἴληφεν, οὔτε τελευτὴν ποτὲ λήψεται, δεῖ καὶ τὸ ποιοῦν ἐν ἑτέρῳ τὴν γένεσιν, καὶ τὸ γεννῶν ἐν ἑαυτῷ συνυπᾶται ἀλλήλοις. τὸ μὲν ποιοῦν ἐν ἑτέρῳ 2. τὴν γένεσιν τὸ ὑπὲρ ἄνω σελήνης ἐστὶ πᾶν, συνεγγὺς δὲ μᾶλλον ὁ ἥλιος κατάγει. 3. τὰς προσόδους καὶ τὰς ἀφόδους μεταβάλλων τὸν ἀέρα συνεχῶς πρὸς λόγον ψύχους. 4. καὶ θερμασίας, ᾧ συνεπακολουθεῖ καὶ τὴν γῆν μεταβάλλειν, καὶ πάντα ἐπὶ γῆς.

sumpsit, neq; finem vnquam accipiet, oportet, & faciens in alio generationem, & generans in se ipso mutuò conuenire: quod quidem in alio efficit generationem, est vniuersum; quòd supra Lunam est, & magis prope Sol per accessus, & recessus mutans acra continuè iuxta rationem frigoris, & caloris, ad quod consequitur terrã mutari, & ea omnia, quæ sunt in terra.

2. VV. & B. nõ habent ἐν ἑτέρῳ.

3. VV. & B. non γε sed τε.

4. V. & C. ad τε.

PARAPHRASIS.

At vniuersum ortus, & interitus cum sit expers, principij pariter atq; finis, opus erit vt vna conueniant id, quod in alio, & id quod in se ipso generat, vt inde vniuerso conferatur æternitas. in altero quidem generat cælestis vniuersi portio, & in hac longè vehementiori ratione Sol, qui modò accedens, modò recedens diuersos caloris, vel frigoris gradus aeri imprimit, è quibus terram ipsam, & quæcumq; in ea locantur, necessario quodam consensu immutari contingat.

COM-

COMMENTARIVS.

Nexus cũ præced.

PRimo huius ca. textu duo recensuit caussarum genera, quarum præsidio rerum ortus emergeret, motricem scilicet, & actiuam causam, ac præterea passiuam: in hanc omnes hucusque cum *in hoc cap.* direxerit contemplationes, nunc ad illam regreditur, vt quænã sit talis generationis etiam actiua, & effectrix causa inde appareat: id autem ab Ocello præstari æquũ erat, dum rerum ortus contemplaretur, cum efficiens causa dicatur ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς μεταβολῆς ἡ πρώτη (*vnde principium mutationis primum*) 2. *phys.* t. 29. & ab ea idcirco rerũ ortus pendere videatur: eoq; magis, vt præceptori in ijs adhæreret, quæ à vero nullo pacto abhorrere videbantur, & effectricem enim causam quampiam, qualis est cælum, passiuamq; aliam ab eo collocata respiciebant principia Stobæo teste. effectricem igitur hanc causam, desumpta occasione ex vniuersi perennitate, distinguit, & inde prius membrum præmissę diuisionis eruditè declarat: quę singula pręstiturus auctor obseruat duo principia rei effectiua esse constituenda, prius quod in alio, alterum quod in se ipso generet, & duo hæc conuenire, vt res oriantur. cuius positionis ex eo rationẽ deducit, quòd vniuersum ortus, & interitus incapax esse arbitratur. Duo hic diligens perquiret lector, quid. s. rei habeat duplex hoc principium cum æternitate vniuersi; & præterea quid Auctor re vera per illos terminos *generans in alio, & in se ipso* expresserit. Auctoris mentem diuersam non crediderim ab illo placito, quod per philosophorum ora circumfertur, in vnaquaque re progignenda duo efficientia principia exigi, quorum alterum

Cur effectricem causam contempletur.

Pythagoræorum pricipia.

egl. phys. l. 1. c. 13.

Duplex causa efficiens, & quæ.

rum

rum prius sit, & vniuersale, nempe cælum: alterum verò posterius sit, & proprium, quod cum ente, quod progignitur quādam exercet similitudinem: illud ideo requiritur, quia omnis motus à primo dependet, vt latè *phys.* 8. probatur: hoc verò necessarium est, vt illa vniuersalis virtus ex se indeterminata, per vim secundæ causæ coarctetur, vt hunc vel illum effectum determinatè producat: quod respiciens Arist. dicebat in omni natura adesse aliquid, quod peculiaris materiæ, & aliud quod propriæ effectricis causæ munia gereret 3. *de an.* 17. & certę speciei ens ex certo, ac determinato semine prodire 2. *phys.* 45. in quælibet entia ab ente sibi vniuoco quodammodo produci, siue in ijs versaremur, quæ naturæ beneficio, siue quæ artis industria progignarentur 7. *met.* 30. & id Ocellum etiā sentire ex seq. latius apparebit. cum igitur hæc duo principia veluti necessaria statuantur, vt ortus rerum contingat, cęlestis concursus causam auctor in vniuersi æternitatem reijcit: ac si diceret, si vniuersū est æternum oportebit & generationes esse æternas, cū ab his æternitas vniuersi conseruetur, vt *sup. c. p.* dicebatur: quare ad illas necessariò cōcurrat celeste aliquod principium, quod æternitatis particeps huiusmodi æternitatem, & ipsi tribuat generationi, cuius beneficio excitata inferiora agētia velut illius virtutem contrahentia ortui perennitatem conferant, vt horum ope generatio, & illius pręsidio generationis perpetuitas prodeat: ideoque obseruandum, auctorem non deduxisse ex vniuersi ęternitate pręd..i vtriusq; agentis necessitatem, cū illa enim nil rei habet particulare agens, sed inde potius coitum vtriusque agentis, ac mutuum concursum eruisse: & si hęc arrideat expositio, eam elegantissimè munitam peripateticis dogmatibus inueniet vnusquis-

Cur requiratur.

que penes Arist. 2. *de gen.* 55. & 57. necessarium verò superioris caussæ cum inferiori esse concursum, vt res progignantur idem docuit expressè *meteor.* 1. *c.* 2. vulgatum illud, ac celebre proponens axioma de mundo inferiori, *ἐστὶ ἐξ ἀνάγκης συνεχὴς πως οὗτος ταῖς ἄνω φοραῖς, ὥστε πᾶσαν αὐτοῦ τὴν δύναμιν κυβερνᾶσθαι ἐκεῖθεν.* (*est ex necessitate continuus quodammodo iste lationibus superiorum, vt omnis ipsius virtus inde gubernetur.*) ea voce autem *generans in alio* auctor cęlum expressit, illud enim in se non progignit entia, sed in inferiori parte vniuersi, vt ipse *seq. textu* declarat: & voce *generans in se ipso* hæc inferiora agentia accipit, vt ipse pariter *seq. textu* indicat, quo loci ea quæ in seipsis generant, genita esse docet, ac mutationibus obnoxia. Sed dubitabit forte quispiã, qua ratione inferius agẽs in se ipso generet: mas enim vel est solũ effectiuum humani fætus principium (si de inferiori agente sit sermo, ac ratione seminis consideretur) vel saltem magis præcipuum, & tamen non in se generat, sed in alio, videlicet in fæmina vt 1. *de gen. an. c.* 22. vbi expresse profitetur Arist. semper ortum eius, quod progignitur in fęmina succedere, eo quia nec in marẽ semen emittat mas, vel fæmina, sed ambo id quod ab vtroq; promanat in fæminam conferant: & licet in aliquibus animalium speciebus non mas in fæmina, at hæc potius in marem aliquam sui particulam inserat 1. *de gen. an. c.* 18. simile tamen in ijs etiã cõtingere *ibid.* obseruatur. Vera quidẽ sunt hæc, nihilominus tamen proprium agens in vnaquaque specie in se ipso dicitur generare: viuentis nãque tantummodo cum sit generare, quia vegetatricis id opus est facultatis 2. *de an.* 34. viuentia vel in ea locantur specie, in qua nullia sexus distinctio appareat, & hæc in se ipsis generãt, quales sunt plantarum ple-

Quid generet in alio, & in se ipso

Inferius agens omne an generet i se ipso.

ræq; in se ipsis enim semen, florem, ac fructum progignunt, à quibus educitur principium ortus alterius: vel in ijs versamur viuentibus, in quibus sexus distinctio viget, & hæc pariter in se ipsis procul dubio dicentur generare, dum mas non generet, vt à fæmina seiunctum, sed vt illi coniunctum, ideoq; cum generatio intra fæminam contingat, & hæc in se ipsis generare, licebit vtiq; asserere. & hoc apertè suadet Arist. *p. de gen. an. c. vlt.* cum enim *ibid. c. 2.* docuisset principia generationis esse marem ac fæminam, facultates has in plantis docebat misceri, nec marem à fæmina seiungi, & ideo ex se ipsis generare: ac inde idem subdebat quodammodo in animalibus euenire, quę sexu distinguuntur, quia dum iunguntur, & generant vnum quodammodo fiunt, sicuti plantæ, vt cum iunguntur, & coeunt, vnū animal ex ambobus à natura effici videatur: quare si animalia generant quatenus mas, & fæmina vnum fiunt animal, & hæc in se ipsis generare asserere oportebit, etiamsi in ouiparis versaremur, dum hæc in se ouū producant. & per γεννᾶν ἐν ἑαυτῷ intelligi *intra se generās* satis indicat Aristoteles, qui eadem loquendi ratione ad illud idem indicādum vtebatur 2. *de gen. an. c. 1. & alibi.* Prædictis verò duobus principijs agētibus constitutis quęnam ipsa sint, declarat, & in alio generare docet id omne quòd supra lunam est, cælum scilicet: ac quia non toti cælo, sed Soli id munus communiter adscribi videbatur, animaduertit Solem esse magis proximum inter cælestia agentia, non ratione situs, dum id illi Luna, & alij etiam aliqui planetæ eripiant, sed ratione influxus, & actionis: ideoque subdit propiorem esse per *accessus, & recessus*: quatenus accedens ac recedens, temporum vices, ac rerum ortus, & interitus producit, vt late 2. *de ortu* 57. testabatur A-
 rist.

rist, ideoq; illi consueuit adscribi, quod sit rerum parens, iuxta vulgatum illud 2. *phys.* 2 6. ἄνθρωπος ἄνθρωπον γεννᾷ, καὶ ἥλιος. (*homo hominem generat, & Sol*) traditamq; veritatem euidenter confirmat, vel potius, qua ratione à nobis distans Sol queat agere docet, licet mouens ac motum simul esse oporteat 7. *phys.* 10. & *seqq.* animaduertens Solem accessu, & recessu aera immutare continuè, ratione caloris, & frigoris anni tempora diuidentem, vnde certa telluris ipsius, ac omnium, quæ in ea, constituuntur, prodeat immutatio, inde scilicet vt Sanctiss. Vrb. VIII. canebat.

Solsrerũ parens.

In hymno ad Deũ.

——— oritur series, & temporis ordo
Pomifer autumnus, florens ver, torridus æstu
Cancer, & algenti caper additus arbiter horæ
Vsq; vices mutant, donec nouus appetat annus.

cælum verò, & Sol quonam pacto diuersè operentur cum longè profundiùs inquirat, & determinet philosophus, ipsum vnusquisque 2. *de ortu* 56. & *seqq.* consulat, quò loci hæc vberrimè pertractantur.

Text. vlt.

Zodiaci vtilitas, ac mundi partium numerus, conditio, & munus recensentur.

Ε ὖ δὲ ἔχει καὶ ἡ λόξωσις τῶν ζωδίων τῶ πόλυ πρὸς τὴν τῶ ἡλίω φορὰν, αἰτία γὰρ καὶ αὐτὴ τῆς γενέσεως. 1. ἐςὶ καθόλω δὲ ἡ τῶ πάντος διακόσμησις, ὥστε εἶναι ἐν αὐτῇ τὸ μὲν ποιῶν, τὸ δὲ πάσχων. τὸ μὲν ὦν. 2. ἐν ἑτέρῳ γενῶν, τὸ ὑπὲρ ἄνω τῆς σελήνης ἐςι. τὸ δὲ ἐν ἑαυτῷ τὸ ὑπὸ

1. ad ex VV. & B.
2. V. & B. l. ἀνωτέρω.

Rectè autẽ se habet obliquus animalium cæli ad Solis lationem, est enim ipse causa generationis: vniuersaliter verò vniuersi partium distributio, vnde in eo agens, & patiens adsint. Quod igitur in alio

κατωσελήνης. 3. τὸ δὲ ἐξ ἀμφοτέρων, αὐτῶν, τοῦ μὲν ἀεὶ θέοντος θείου, τοῦ δὲ ἀεὶ μεταβάλλοντος γεννητοῦ, κόσμος. 4. ἄρα ἐστίν.

alio generat est, id quod est supra Lunam, in se ipso verò generat id quod est infra eandem. quod autem ex vtrisq; earum, scilicet ex diuino semper currente, & ex genito sẽper mutationes subeunte, mundus est.

3 in V. decst ἀπὸ ἐστι vsq; ad τέλε.

4 N: l. κόσμον. im. ex C. & B.

PARAPHRASIS.

ET aptissimus omnino Solis motui Zodiacus, & hic enim rerum ortui valdè confert, hoc licet opus omnium maximè foueat vniuersi partium constitutio, è quibus in eo agens, & patiens constituantur, quę necessariò exiguntur, vt res oriantur: ita, vt in alio progignat ea Vniuersi pars, quæ supra Lunã collocatur, ac in se generet ea, quæ illi subest: ac vniuersum illud, quod ex vtraque hac parte, coalescit, nempe ex diuina, & semper currente, ac ex illa, quæ perenni mutatione premitur, mundus dicatur.

COMMENTARIVS.

DVplex efficiens principium *in præc. textu* assignauit Auctor, priori idcirco ibi declarato, alterius hic naturam explicat, de illo tamen nonnulla pariter recensens: cumq; illud dixerit esse cælum, ac præcipuè So-

Pythagoras Zodiacũ obliquum esse docuit.

Solem, obseruat circulum, sub quo Sol motus suos peragit prouidè obliquum esse; Zodiaco enim inter circulos cælestes obliquitas attributa, quam primò Pythagoras fertur deprehendisse. ideoq; apud Aristophanem videmus Apollinem λοξύαν dici, quia Apollinis, hoc est Solis via sit λοξὴ (*obliqua*) vt ibi Græcus Scholiastes adnotabat. Zodiacum verò vocat Ocellus circulum animalium, quia duodecim partes, in quas diuiditur, (cuius originem sectionis abundè recenset Macrobius) animantium imagines præseferunt, de quibus canebat Ausonius.

Stob. egl. phys. c. de cæli nat. & diuis.

In Pluto sc. 1.

Apollo cur λοξύας.

In somn. Scip. l. 1. c. 21.

in eglogis.

Zodiaci imagines

Signifer inde subest, bis sex, & sidera complent.
Hic aries, taurus, gemini, cancer, leo, virgo,
Libraq; scorpius, arcitenens, capricornus, & vrnam
Qui tenet, & pisces ——— ———

iure verò obliquum circulum Soli memorat assignatũ, quia rerum ortui illius circuli obliqua positio plurimum conferat, quod qua potissimum ratione contingat, hic Ocellus non docet, exactè verò monuit Aristoteles 2. *de ortu* 56. & magis apertè etiam *t. sequ.* subdẽs τῆς μὲν ὖν συνεχίας ἡ τῦ ὅλυ φορὰ αἰτία. τῦ δὲ προσιέναι καὶ ἀπιέναι ἡ ἔγκλησις. (*continuitatis igitur, quæ est totius latio, causa est, accedendi verò, & recedendi inclinatio*) quam doctrinam fusè *ibi & seqq. text.* prosequitur: docens prædictis locis primæ sphæræ, motum raptu suo alios orbes impellentem entium ortum, & interitum non producere, quia maximè vnus est, at potius id præstare Solis sub Zodiaco motum, qui vt continuus perennitatem ijs conferret, inclinatio verò, & circa Zodiacum eleuatio, per quam accedit, ac modò recedit Sol à puncto verticibus nostris imminente, rebus ortũ tribuet, ac interitum. Ne quis tamen entium ortus soli effectrici causæ modò adscriptos opinaretur, ac si subie-

Zodiacus quid conferat rerũ ortui.

biectum excluderetur, cuius necessitas *cap.* 1. fuerat expressa, subdit, quod si adæquatè loqui placeat, illius causa est vniuersi distributio, per quam agens, & patiens in eo constituuntur, è quibus rerum ortus, & interitus emergant, quorum vtrumq; pariter Aristoteles in rerum perenni ortu dicebat considerandum 1. *de gen.* 14. factoq; inde ad ea, quæ primò tradiderat, regressu, sicuti docuit generare in alio eam vniuersi partem, quæ supra Lunam constituitur, sic monet in se ipso generare quidquid infra eandem locatur; Lunam verò non secludit ab actione, licet agentium terminum ipsam constituat: eam enim multorum conspicuam causam aspicimus, puta dum ostrea, & huiusmodi animalia videmus ea crescente esse turgida, quæ ipsa decrescente diminuta apparent, vnde rectè Manil. canebat.

Luna multorū causa.

Astron. 2.

Sic submersa fretis concharum, & carcere clausa
Ad lunæ motum variant animalia corpus.

maris quoq; fluxus, ac refluxus à plerisq; in eam reijcitur, dum.

Lucan. Pharsal. li. 10.

Luna suis vicibus Tethym, terrenaq; miscet

ea decrescente mensium muliebrium contingunt profluuia, vt ideo teste Arist. 7. *de hist. an. c.* 2. nonnulli arguto quodam cauillo Lunæ sexum fæmineum tribuerint, quia illa decrescente purgentur mulieres, moxq; ambæ eodem temporis decursu repleantur. aliàq; huiusmodi in capilis, plantis, arboribus, & alijs huiusmodi recisis, ad Solis coniunctionem vel, oppositionem properante Luna conspicimus, ideoq; ab agricola obseruandum docebat Virgilius.

Cur Lunæ fæmineus sexus attributus.

Georg. 1.

——— *quid menstrua Luna moneret.*

vnde illi in hæc inferiora quoque actio adscribenda, ideoq; ipsam inter cæli partes enumerabat Arist. 2. *cæli* 96. sed supra lunam dicens id adesse, quod agit in alio

lio, inter huiusmodi agentia eam quoq; inclusit, quæ cum prædictorum agentium terminus constitueretur, ab ipsa earumdem sectio desumenda erat, eademq; ratione *hoc cap. t.* 2. Isthmum mortalitatis, & immortalitatis eandem nuncupauit. si vero ambę vniuersi partes accipiantur, & ex vtrisq; vnum quid constituatur, id mundi nomine exprimetur: quarum vtriusque naturam hic elegantissimè descripsit, cælestem scilicet per verba ἀεὶ θέοντος θείου (*semper currente diuino*) quia perpetuò illa mouetur, & ex perpetuo illo motu θεοὺς (*Deos*) corpora cælestia vocauit antiquitas ἀπὸ τοῦ θέειν (à currendo) vt obseruabat Macrobius, quod sanè stolido præstitit consilio, vt enim Velleius apud Ciceronem monebat, Dei nomen tantum enti beato conuenit, & *quid potest esse minus quietum, quam nullo puncto temporis intermisso versari circum axem cæli admirabili celeritate? nisi quietum autem, nihil beatum est*. ex eodem pariter cursu cælum αἰθέρα dictũ ἀπὸ τοῦ ἀεὶ θεῖν (*à currendo semper*) animaduertebat Aristoteles 1. *cæli* 22. sublunarem quoq; vniuersi partem nobis ingeniosè declarauit per hoc, quod semper sit mutationibus obnoxia hæc inferioris huiusce partis natura, vnde sua desumpsit primordia acutissima illa Protagoræ sententia, asserentis verum esse quidquid vnicuiq; appareret, vt simul de eadem re, vel etiam contraria plurium placita veritati esse consona contingat; perpetuo scilicet fluxu entia premi cum animaduerteret, nec vnico temporis momento res easdem cẽsebat permanere, ideoq; rebus assiduè immutatis diuersos, immo oppositos de ijsdem conceptus, & verè posse efformari ingeniosè asserebat, cuius sententiæ fundamenta abundè recẽset Plato in Theeteto, ac reijcit, quod pariter Aristoteles 4. *met.* 19. *et seqq.* acutè præstitit: ille

Corpora cælestia θεοὶ cur dixerint antiqui.

Saturn. 1. *c.* 24.

1. *de nat. Deorum.*

Et cur cælũ αἰθέρα.

Protagoræ sententia explicatur.

tamen inde ad statuendas idæas fuit excitatus, vt harum ope permanentia, nec perpetuę mutationi obnoxia entia contemplaretur, vt monuit Arist. *met.* 1. *t.* 5. *& seqq.* indeq; vniuersa fortasse Græcia plerisq; rebus nomina imposuit ea è fluxu deducens, vt eruditè Plato in Cratilo obseruabat: & Seneca exclamabat *Quæcumque videmus ac tangimus Plato in illis nō numerat, quæ esse propriè putat, fluunt enim, & assidua diminutione, atq; adiectione sunt. nemo nostrum idem est in senectute, qui fuit iuuenis, nemo est mane qui fuit pridie. corpora nostra rapiuntur fluminum more, quidquid vides, currit cum tempore, nihil ex his quæ videmus, manet. ego ipse dum loquor mutari ista, mutatus sum. hoc est, quod ait Heraclitus, in idem flumen bis non descendimus* (cuius etiam dicti meminit 4. *met.* 22. Aristoteles) *manet idem fluminis nomen, aqua transmissa est. hoc in amne manifestius est, quàm in homine. sed nos quoque non minus velox cursus prætervehit: & ideo admiror dementiā nostram, quod tantopere amamus rem fugacissimam, corpus, timemusq; ne quando moriamur: cum omne momentum, mors prioris habitus sit.*

cur reb⁹ pleraq; nomine è fluxu imposita.

epist. 58.

Vi

Tex. 1.

Viuentium generationem æternam fuisse docet.

Ἀνθρώπου δὲ ἀρχηγενέσεως πρώτη οὐ γέγονεν ἐκ γῆς, οὐδὲ τῶν ἄλλων ζώων, οὔτε φυτῶν, ἀλλ' ἀεὶ τῆς διακοσμήσεως οὔσης, ἀνάγκη καὶ τὰ ἐνυπάρχοντα καὶ τὰ ἐνδιακεκοσμημένα. 1. συνυπεῖναι. πρῶτον μὲν γὰρ ἀεὶ ὄντος τοῦ κόσμου, ἀναγκαῖον καὶ τὰ μέρη αὐτοῦ. 2. συνυπάρχειν, λέγω δὲ μέρη οὐρανὸν, γῆν, τὸ μεταξὺ τούτων (ὃ δὴ μετάρσιον καὶ ἀέριον ὀνομάζεται). 3. οὐ γὰρ ἄνευ τούτων, ἀλλὰ σὺν τούτοις, καὶ ἐκ τούτων ὁ κόσμος.

1. V διακεκοσμημένα. & in V. deest vsque ad πρῶτον

2. N. αὐτῶν. v. ini. ex V. & B.

3 N ὀνομάζεται. im. ex V.

HOminis autē ortus principium primū non factum est ex terra, neq; aliorum animalium: nec plātarum: sed semper existēte mundi distributione, necesse est, & inexistentia, & in eo ordinata adesse primò quidem semper existente vniuerso necessariū, & partes ipsius coexistere. partes verò, dico, cælum, terram, & quod inter hæc medium, quod sublime, & aereum nominatur: non enim sine his, sed cum his, & ex his, est mundus.

PARAPHRASIS.

NVnquam homines, plantæ, vel animalia è terra primò prodiere: at cum semper mundus extiterit, & ea quæ ipsum incolunt, semper extitisse asserēdum. si enim erat vniuersum, & illius partes esse oportebat, cælum scilicet, tellurem, & quodcunq; est inter eas, cum

cum his mundus nequeat destitui, at ex his constituatur.

COMMENTARIVS.

NObili sanè methodo nobis vniuersum exhibere cum vellet Ocellus in hoc opusculo, illius æternitatē primo capite suadere est conatus: explicatis inde in secundo cap. ortus, & interitus, qui perenni quadā vicissitudine in ipso vigent, natura, ratione, & causis, nonnulla hoc tertio capite nunc soluit quæsita, vel euellit dogmata, vt inde melius tradita firmentur, eo quia non satis est propria placita edocuisse, ni prorsus etiam illæ obiectiones eijciantur, quibus ipsa premuntur. nam multi præ intellectus imbecillitate his succūbunt: licet enim ea veritati consona omnino cognoscant, harum tamen solutionis ignari, propriam fateri dum erubescunt inscitiam, longe deteriori crimine in oppositam sententiam se ferri permittunt, vt obseruabat Arist. *met.* 4. 28. Hoc igitur præstiturus auctor primò quandam de humano ortu, quæ circumferebatur, excludit sententiam, per quam æternitas illi detur, negabatur speciei, quod pariter in cęteris inde fortius etiam vigeret. & iure hanc primò excludit, quia pręc. cap. præcipuis causis rerum ortus assignatis, congruū erat dubitationes specierum ortum spectantes illi subnectere, imo ab Occlio ea de humano ortu euertenda positio, qui vniuersum asserebat æternum: dum hoc statuentes philosophi axioma humanum quoq; genus æternum affirmarint, & è contra omnes genitum mūdum asserentes, hominis pariter ortum certo tempore dixerint consequutum, Diodoro teste. docet igitur hominum, cæterorumque viuentium generationem à tel-

Opinio eorū qui homines è terra... (right margin, partly show-through)

Bibl. lib. lib. 1.

tellure sua non traxisse primordia; vt eorum inde con-cludat sententiam, qui rerum ortui principia adscribẽtes, homines, & cætera viuentia primo è terra aliquãdo prodijsse asseruerunt eo ferè pacto, quo singula sponte nascentia in dies è terra erumpere cõspicimus. sic enim eorum ortus prodirent principia, indeq; vniuersi aboleretur æternitas, dum perfectissimæ species ipsum inceplentes principia viderentur accepisse: quæ singula vt rectius percipiantur, animaduertendum quamplurimos veterum philosophorum, quia entium æternitatem negabant, nec tamen Summum Deum sine materia rerum conditorem agnoscebant, veræ philosophiæ dogmatibus destitutos in hæc absurda placita incidisse, quòd primò è terra homines productos vnaq; cætera animalia, ac plantas arbitrarentur; quod respiciens Lucretius canebat.

Opinio eorũ qui homines è terra ortos asserebant.

Rer. nat. lib. 5.

Quare etiam, atq; etiam maternum nomen adepta
Terra tenet meritò, quoniam genus ipsa creauit
Humanum, atq; animal prope certo tempore fudit
Omne quod vt magnis bacchatur montibus passim
Aeriasq; simul volucres variantibus formis:

quasi tanta enascentem terram virtus fuerit comitata, vt tunc temporis calore Solis pressa illius superficies plerisq; in locis intumuerit pluribus veluti pustulis affecta tenui pelle circumdatis; quibus contenti fœtus noctu à circumfusa aeris nebula incrementa susciperent; interdiuq; à Solis æstu soliditatem contraherent, tandemq; maturo accepto incremento, perustis membranulis, cuncta animalium genera prodierint, è quibus plus caloris nacta euolarint; terrestri magis concreta materie tellurem ipsã deserere non potuerint; ijs animantibus, quibus copiosus humor contingerat, ad aquas cognatum veluti locum percurrentibus,

Ibid.

bus,

bus, vt [illegible] Diodorus; & hac eidem prorsus sensisse videntur, [illegible] dum ferè perditum genus humanum lapidum beneficio restitutum asseruere, è quibus à Deucalione proiectis, mares à Pyrrha femellæ prodiere (vt latè Ouidius) in tellurem scilicet humani ortus principia reiecturi, indeque docebat Pindarus populos λαοὺς dictos, dū de Deucalione & Pyrrha tractans. Olimp. od. 9. antistro. β.

[illegible] ἄτερ

[illegible] εὐνᾶς ὁμόδαμον

Κτησάσθαν λίθινον γόνον

Λαοὶ δ' ὀνόμασθεν

(& absq; concubitu eiusdem generis compararunt lapideam faturam: λαοὶ autem apellati fuerunt) λίθος (lapis) enim Dorica dialecto λᾶς dicebatur, vt ibid. Benedictus obseruabat. Quod si quis obiecisset fictitiū quid esse hoc placitum, dum nullibi tellus hominem, equū, vel quid huiusmodi producat; refellebant obiecta, dicentes nunc terram ventorum impetu, & Solis ardore constipatam maiora amplius animalia proferre non posse, vt monuit Diodorus, imo iam ipsam consenuisse, ac præ ætate primæuo robore amisso imperfecta tantum quædam animalcula progignere, quod elegantissimè Lucretius sic explicauit.

Cur populus λαός.

Dicto l. 1.

Iamq; adeo fracta est ætas, effætaq; tellus; Lib. 2.

Vix animalia parua creat, quæ cuncta creauit.

Sæcla, deditq; ferarum ingentia corpora partu.

& quispiam fortasse vlterius à veteribus quibusdam stolidè telluri adscriptam huiusmodi virtutem imbrium copia iam extinctam, fulminumue ictibus omnino discussam eo pacto asseruisset, quo similibus sanè casibus fatidicam vim eidem telluri insitam prorsus perditam, vt inde in totum oracula expirasse contigerit, plerique apud Plutarchum asseruere. De orac. def.

tium

tùm locis oracula exerceri considerantes (quæ certè gentium astu prodibant, vt sat apud Lucianum Abdonachitæ vita demonstrat) insitæ telluris virtuti eadem tentarunt adscribere, humanæ scilicet innatam animę futura noscendi facultatem dum crederent, è quibusdam terræ partibus diuinos quosdam halitus prodire arbitrabantur, qui in corpus infusi insolitum quid animis conciliarent, cuius veluti tepore, ac diffusione meatibus quibusdam expansis, futuri ocurreret imago, quod.

Vnde oracula prodirēt.

— vbi virgineo conceptum est pectore numen
Humanam feriens animam sonat, oraq; vatis.
Soluit — —.

Lucan. l. 5.

vt nō secus quàm vini halitus validos plerosq; motus excitat, occultos quinimo sermones, & intimos animi sensus depromit, vnde Pindarus dicebat.

Θαρσαλέα δὲ παρὰ
Κρατῆρα φωνὰ γίνεται

Homer. od. 9.

(*audax autem apud craterem fit vox*) quia nimis audaci fiducia pectoris arcana vox ebrij prodere non pertimescit: huiusmodi pariter terrenus halitus siccitatis congruè cum feruore commixtæ particeps, æthereum quodammodo spiritum reddat ac fulgidum, cuius ope innatam facultatem animus exercens futura præcognoscat simul ac prædicat. nec tamen inane arbitrabantur pio cultu numina orare, Apollineumq; præcipuè, cuius Delphicum oraculum non dissimili sanè ratione legimus erupisse, dum pecudes, pastoresq; eo loci venientes bacchatione quadam, inconcinnisq; motibus corriperentur, vt græcus Scholiastes Aristophanis docebat: ab ijs enim omnem huiusmodi temperiem, ac mutationis vim terræ infusā fuisse credebant; ideoq; puras etiam hostias exigi, & tot libamina, quibus conspersa

Cur oracula cōsulen. et Deos o. rarent.

Delphicum oraculum.

In Pluto n. 31.

spersa hostia tremore quodam concuteretur, vt inde congruum temporis momentum diuinę huius auræ capiendæ numinum beneficio indicaretur, quã non quolibet tempore emergere obseruabant: nec frustra Pythiam toto vitæ decursu ad id munus exercendum castam, puramq; seruari arbitrabantur: hac enim ratione synceram quoq; corporis temperiem permanere credebant, ac longè puriorem phantasiam reddi, vt facilius inde, ac syncerius vis illa fatidica cõciperetur, nec corporis alterationibus oppressa langueret, at cum spiritus temperie, congruo ceu ad illud opus instrumento imaginandi, ac diuinandi vis rectè conueniret, indeq; furoris afflatus, & furorũ syncera prædictio prodiret, quã vel prorsus perderet, vel saltem exilẽ, & vitiosã redderet iã turbata imaginatio, ac immundi corporis vaporibus concussa, quibus quantum illa afficiatur, insomniorum varius, ac modò frequẽs, modò rarus occursus ostentat. hanc igitur cælestem ab ijs creditam virtutem sicut æternam non permanere, at in terra etiam extingui, ideoq; oracula deficere veterum plurimi statuebant, idem pariter eos de vi terræ insita, qua perfecta animalia procrearet, eos protulisse non à veritate prorsus forsitan abhorrebit, canente præcipuè Lucretio.

Pythia cur casta

Lib. 5.

Sed quia finem aliquem pariendi debet habere,
Destitit vt mulier spatio defessa vetusto.

hoc autem velut absurdum dogma reijciendum monet Ocellus, sed asserendum mundum semper extitisse, vt superius docuit, & ita pariter ea singula, quæ illi inexistunt, ac eius ordinem constituunt, ipsum semper fuisse consequuta, quod idem de homine *sequ. textu* infert, ac ita arguere videtur. Si vniuersum adsit, & illius partes existere oportebit, quare illud æternum cum

Cap. 4.

si[illegible] habitis; idem quoq; de partibus statuendũ,
quas illi coæuas fuisse inde videtur inferri, quòd mun-
dus sit quoddam totum, ideoq; dicitur vniuersum; &
totum absq; suis partibus esse, vel intelligi impossibile
videatur, quid enim totum dicitur, quia nulla ex pro-
prijs partibus destituitur *met. 5. 30.* Vniuersi verò par-
tes monet esse cælum, terram, & quod medium est in-
ter ipsa, quod [illegible] vt enim
monebat Pl[illegible]
[illegible]
(quæ ab orbe lunari [illegible] vsque pertinent terræ) &
quòd partes vniuersi [illegible] sint, inde colligit, quòd
his carere nequeat vniuersum, ex his constituatur, &
per hæc vniuersi [illegible] ratione, ex quo ratio & na-
tura partis [illegible], hæc verò eadem cælum scilicet
& corpora simplicia vniuersi compagem compone-
re affirmans Aristoteles) & ipse vniuersi partes nuncu-
pabat *1. cæli t. 5.* dum de his acturus se determinaturũ
dicebat *περὶ τῶν κατ' εἶδος αὐτοῦ μορίων (de his quæ secun-*
dum speciem sunt ipsius partes), & hinc profectò sequi-
tur cælum, terram, & quod inter ipsa medium est, æter-
nitate potiri, si falsis insistamus principijs Ocelli vni-
uersum statuentis æternum, quam sententiam cum
superius reiecerimus, & dogma hoc simul cadere o-
porteat; hoc tamen animaduertendum, quod seq: tex-
tu tradendæ doctrinæ præcipuum veluti fundamentũ
collocauit, scilicet vniuersum suis partibus destitui nõ
posse, aliàs enim non foret vniuersum, ideoque æter-
num illud statuentem, & has æternas necesse est affir-
mare.

Eun-

Enumerantur partes, quae necessariò vniuerso coexistunt.

Τῶν δὲ μερῶν συνυπαρχόντων, ἀνάγκη καὶ τὰ ἐμπεριεχόμενα 1. συνυπάρχειν αὐτοῖς. οὐρανῷ μὲν ἥλιον, σελήνην, ἀπλανεῖς ἀστέρας, καὶ πλανήτας, τῇ δὲ γῇ ζῶα, φυτά, χρυσὸν, ἄργυρον, μεταρσίῳ δὲ καὶ ἀερίῳ πνεύματα, ἀνέμους. 2. μεταβολὴν ἐπὶ τὸ θερμότερον, μεταβολὴν ἐπὶ τὸ ψυχρότερον. σὺν τούτῳ γὰρ οὐρανός; 3. σὺν τῷ τὰ περιεχόμενα ἔχειν, καὶ σὺν τούτῳ γῆ. 4. σὺν τῷ. 5. τὰ ἐπ' αὐτῆς φυόμενα καὶ βοσκόμενα εἶναι, καὶ σὺν τούτῳ μετάρσιον καὶ ἀέριον, σὺν τῷ τὰ ἐν αὐτῷ πάντα τὰ γινόμενα γίνεσθαι.

At dum partes existunt, & iis coexistere oportet ea, quae in ipsis continentur: caelo quidem Solem, Lunam, fixas stellas, & planetas; terrae verò animalia, plantas, aurum, & argentum; sublimi autem, & aereo spiritus, ventos, ac mutationem in calidius, & mutationem in frigidius. cum hac enim caelum, quod habeat in se contenta, & cum hoc terra, quae in ea generantur, & pascuntur adesse. & cum hoc sublime & aereum, quod in ipso fiant omnia, quae in eo fiunt. Tex. 2.

1. N. περιεχόμενα im. ex V.
2. N. ἀνέμων im. ex V.
3. L. δέ γε οὐρανός.
4. L. γῆ γ.
5. N. non habet σὺν τῷ ad ex VV. L. & B.

PARAPHRASIS.

Et vbi partes vniuersi existunt, illa pariter quae ab ipsis continentur, simul existere oportet, ita vt cælo constituto Solem simul Lunam, necnon fixa quælibet, ac errantia sidera adesse oporteat; telluri necessariò animalia, plā-

tas, aurum, & argentum exposcat: & aera spiritus, venti, caloris; ac frigoris vicissitudo concomitentur. cælum siquidem ideo perfectum, quia ijs, quæ in se continet, nō destituitur. Ea similiter ratione tellus exposcit, quæ ex ipsa ortum, & alimenta desumunt, ac sublimis, & aerea pars eas necessariò, quibus assiduè afficitur, mutationes exigit.

COMMENTARIVS.

VNiuerso coexistere partes cum docuerit, æternā vt ostendat humanam speciem fuisse, nunc prædictis partibus eas quoq; coexistere particulas, quæ in ijs continentur ingeniosè profitetur. è duobus enim hisce principijs id, quod præcipuè expetito *seq. text.* quā facillimè inferet. Enumeratis igitur vniuersi partibus æquè necessariò docet adhærere ea, quæ in ipsis præcipuè continentur, ac ipsæ vniuerso connectuntur, & illud consequūtur: eadem enim inter huiusmodi particulas & principes mundi partes viget proportio, quæ inter has, & ipsum vniuersum emergit: & istæ scilicet rationem totius cuiusdam gerunt, si ad huiusmodi particulas conferantur; ideoq; inter ipsas par ratio consurgit. & ne quis hoc placitum de indiuiduis in vniuerso contentis statui arbitraretur, quod falsum esse experimento pateret, ideo subdit, quid ratione partium huiusmodi complectatur, vt in perennibus indiuidua, in caducis speciem ipsum contemplari appareat, in qua & hæc æternitatis videntur capacia, vt *cap.* 5. obseruauimus: & ait, quod sicut vniuerso cælum, terra, & sublimis

mis

mis pars neceſſariò connectuntur, ita pariter cælo Sol, Luna, aliaq; tum fixa, tum errantia ſidera coexiſtent. terræ quoq; eadem ſemper ratione animalia inerunt, plantæ, aurum, & argentum: ſublimiq; tandem parti flatus venti, ac mutationes, quę in calidius, & frigidius: licet verò nomen *πνεῦμα* & *ἄνεμος* (*flatus ventus*) plerumq; confundi validiſſimum ſuadere nobis videatur teſtimonium Ariſtotelis *meteor. 2. c. 4.* & alijs in locis reuera tamen inter ea viget diſcrimen, eo quod nomen venti ſpecificum, at flatus vniuerſalius quid, ac genericum videtur indicare, vt licet obſeruare *meteor. 1. c. 13.* quo loci dicebat Ariſt. *περὶ δ' ἀνέμων καὶ πάντων πνευμάτων* (*de ventis autem, & omnibus flatibus*) ac ideò nomen *πνεῦμα* ventos etiam complecti videtur, at quid aliud præterea exprimere: imo arbitrarer ego nomen flatus cuicunq; vel leui auræ competere, at vehementiam nomine venti exprimi, præcipuè quod ventum obſeruo ab Ariſt. dici non ſimpliciter ſiccam exhalationem è terra, ſed illius multitudinem. dixit enim *allato cap. 4. 2. met.* *ἔστιν ἄνεμος πλῆθός τι τῆς ἐκ γῆς ξηρᾶς ἀναθυμιάσεως κινούμενον περὶ τὴν γῆν* (*eſt ventus multitudo quædam ſiccæ ex terra exhalationis mota circa terram*) nos igitur flatus, & vẽtos ſemper aereã partem docet efficere, ac mutationes in calidius & frigidius: indeq; rationem ſubdit, cur particulas relatas vniuerſo coexiſtere aſſeruerit, hanc ſcilicet, quòd *cum hoc eſt cęlum &c.* ideſt ex ſui natura cælum ſibi vindicat, quod ea ſortiatur, quæ in eo continentur; id terrę pariter exigit conditio, vt plantis & animalium copia exornetur, quibus vberrima præbere non recuſat alimenta: idque ſibi medius vindicat locus, quòd in ipſo ea ſingula fiant, quæ in illo fieri admiranda naturæ exigunt inſtituta. è quo ſanè dicto nobile refulget profundi, quod

Quid *πνεῦμα* & *ἄνεμος* ſignific.

Ventus quid ſit.

in Ocelli dictis efflorescit, acuminis argumentum: hic enim dum particulas medij loci contemplaretur, verbo γίνεσθαι (*fieri*) vti voluit, in alijs verò nequaquam; quia tali conditione huiusmodi particulæ (cum sint entia successiua, & perpetuæ simul agitationi, ac mutationi obnoxia) afficiuntur, quòd earum esse sit idem ac fieri, cuiusmodi naturâ in quolibet ente successiuo intuemur, quod dialecticas tamen, scientificasq; non effugere contemplationes præscripta 2.*post.c.*12. indicant dogmata. Maximam tamen dubitandi præbent occasionem postrema hæc textus verba: vndenam scilicet in ijs traditum dogma robur deducat, non elucescit: quænam enim naturalis necessitas terræ incumbit, vt necessariò animalia, ac plantæ in ea sint statuendæ, pariq; ratione in cæteris dubitare contingit. cælum sanè Solem, Lunam, aliaq; sidera videtur exigere, si ortus, & interitus, ac cuiuslibet mutationis, præter localem ipsum, incapax asseramus, vt *cap. præc.* sentire visus est Ocellus, cũ quo Peripatetica consentit schola, 1.*cæli* 20.*&* 2.*cæli t.*3.*& alibi.* tunc enim, quia impossibile foret naturæ viribus noua in eo astra produci, ac ea quibus ditatur, illi nunc inesse conspiciamus; æterna hæc vtiq; erunt, si quis cælum cum Ocello, ac Aristotele æternum falsò asserere auderet. hæc tamen ratio in terra, nec in loco sublimi viget, in quibus prædictas particulas assiduè oriri cernimus, ac interire. quare nil nos excitabit, vt tellurem bis non præextitisse asseramus, ac locum medium similiter. magni certè roboris non est hæc Ocelli ratio præsupposita etiam vniuersi perennitate: non enim apparet naturalis aliqua necessitas, quæ hisce particulis eas vniuersi partes destitui non posse certò ostendat: probabilis tamen est ratio, ac valida si naturæ iura spectemus:

Dubitatio.

Solutio.

cum

cum enim in rebus naturalibus ea tantùm vigeat necessitas, quæ vt in pluribus 2.*phys*.77. & tellurem nunc plantis, nec animalibus destitui vnquam videamus, sentiendum iure videtur ita semper contigisse; quare illam statuentes æternam, & his æternitatem adscribere oportebat. idemque dicendum de cæteris partibus; eoq; magis, quòd peculiaris earum vniuscuiusque natura id videtur indicare: cælum enim cum sit incapax ortus, & interitus 1.*cæli t*. 1. iam inde patebit æternas quoque illius partes asserendas. mutatio pariter aeris dicenda foret æterna, cum è motu Solis iuxta illius accessum, vel recessum occurrat, vnde anni tempora prodeunt, ac cęlorum motus perennis statuatur; idemque flatibus, ac ventis par ratio adscribet, cum enim ex halitibus siccis è terra prodeuntibus gignantur 2. *meteor. c*. 4. quos Sol excitet *ib. c*. 5. siue agẽs, quod perpetuo operatur, nec Atlantem quempiã (vt dicitur 2. *cæli t*. 4.) exposcit, siue necessitatem materiæ inspiciamus, patet vtiq; illas sublimi loco coexistere. Est quoque vero simile terram semper plantas, & alia in textu enumerata concomitari: illas quidem, si de ijs, quæ ex semine prodeunt, quales sunt quamplurimæ, sit sermo: quia cum hæ sibi similem prærequirant plantam, à qua prodierint 3. *de gen. an. c*. 11. iuxta Ocelli principia vniuersum æternum asserentis philosophari oportebit, si nunc adsunt in terra, illi semper coextitisse: eademq; in animalibus perfectis viget ratio; secus in plantis, & animalibus ortis ex putri, hæc enim in terra cũ progignantur, & humore, 3. *de gen. an. d. c*. 11. quo loci latè docetur quanam ratione huiusmodi plantæ prodeant, & quo pacto contingat

—— quacunque mora, fluidoq; calore
Corpora tabuerint in parua animalia verti. *Ouid. met.* 15.

terram præcessisse supponunt, nedũ naturę ordine, quo semper effectum causa præcedit. *post præd. cap. de priori, & 5. met. 16.* verùm etiam tempore, ratione eorum, quæ prçuia quadã naturæ serie pręrequiruntur, vt in terra ex putri erumpant viuentia, vt longo & in his apparatu admiranda naturæ refulgeat prouidentia, cuius potentem industriam, vel ex his minimis licet inferre, non secus quam Romanæ vrbis magnitudinem ex eo colligendam censuerit Heliogabalus, quod millena pondo aranearum sibi proposito præmio deferri cum iussisset, insano sibi studio aranearum decem millia põdo sibi vidit allata: dum in ipsis etiam ex putri nascentibus singularis supremi numinis refulgeat sapientia, vt de ijsdem ea possimus proferre, quibus Heraclitus ad eum vili degentem taberna caloris gratia accedere recusantes monebat apud Arist. *de p. a. c. vlt.* ἐκέλευσε γὰρ αὐτοὺς εἰσιέναι θαῤῥοῦντας, εἶναι γὰρ καὶ ἐνταῦθα θεοὺς; *(iussit enim ipsos ingredi confidenter, esse enim & ibi Deos)* in auro quoq; & argento eadem viget ratio, quæ in cæteris: idemq; in reliquis metallis apparet, cum pari ratione in terra ex halitibus generentur *meteor. 3. c. vlt.* & illa tantùm Ocellus hic vt cæterorum præstantissima recensuerit. nec quis imaginetur Ocelli hoc ratiocinium facilè euerti, si quis assereret huiusmodi entia è terra primò producta, inde per semen conseruata, ac ideo aliquod ortus eorum fuisse principium. facile siquidem hæc dubitatio ex traditis *c. 1.* euellitur: ibi enim cum statuatur perfectionis, vel imperfectionis vllos gradus vniuersum accersere, liquet certè nec id de tellure præcipua ipsius parte asserendum esse, ideoq; si nunc animalia nõ progignit, nec prius produxisse asserendũ, ac singulas particulas quibus gaudet, illi semper coextitisse affirmandum, idemque

Romæ 1000. pondo araneasũ. *Ael Spartian. in eius vita.*

Deus vbique.

que

que de cæteris vniuersi partibus dicendum, ne aliquādo imperfectius fuisse, ac inde redditum perfectius vniuersum, contra superius *c.* 1. præscripta, statuamus. ideoq; & hanc terræ naturam tributam ait, & vbi ipsa sit, ea pariter, quæ in ipsa generantur, *& pascuntur*, existant, ac si alteram nobis rationem leuiter saltem exprimat, cur dixerit animalia necessariò existere si terra sit, ex causa finali desumptam, quam præcipuè contemplatur physicus 2. *phys* 91. quia scilicet herbis *pascuntur*, vnde eorum gratia hæ videntur progenitæ, ac idcirco cum has semper tellus materna promat liberalitate, & illa necessariò videātur coexistere, natiuam similiter hanc loci medij asserit conditionem, quòd in eo sint necessario, quæ nata sunt ipsi inesse, eam accipiendo necessitatem, quæ ratione materiæ, & finis in naturalibus occurrit 2. *phys.* 87. *& seqq.* quare si Ocelli principia spectemus perfectionis incremēta vel decrementa ab vniuerso auferentis, ac vniuersum statuentis æternū, ita tamē vt eo existente, necessariò partes eius principes coexistāt, vt latè *c.* 1, disseruimus, patebit vtique falsum iure dici dogma asserētiū aliquando tellurē animantia singula protulisse, quod nunc senio debilitata non præstet: ac præterea singula hìc tradita optimè cohærere: & idcirco obseruandum quandocunq; libet auctoris alicuius quempiam locum interpretari, semper nos per eiusdem principia progredi oportere, tunc enim aliorum placita stolidè non continget irridere, quæ licet plerumque prima facie videantur absurda, ingeniosa tamen, & maximè firma apparebunt, si ea principia spectemus, per quæ illorum auctor fuerit progressus, quod vellem singulos, dum auctorum placita considerant, animaduertere: inde enim delebitur illa, qua plerìq; gloriam credunt aucupari, viro-

Quo ratione auctores interpretādi.

rum magni nominis derisio, viris prudentibus indigna, & studiosorum omninò commodis inutilis, qui in sapientum vigilijs non iurgia, sed ad discendum quærunt præsidia.

Humanum genus æternum esse probatur.

Text. 3. Ἐπεὶ δ᾽ οὖν καθ᾽ ἑκάστην ἀποτομὴν ὑπερέχον τι γένος ἐντέτακται τῶν ἄλλων, ἐν μὲν οὐρανῷ τὸ τῶν θεῶν, ἐν δὲ γῇ ἄνθρωπος, ἐν δὲ τῷ μεταρσίῳ τόπῳ δαίμονες, ἀνάγκη τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἀΐδιον εἶναι, εἴπερ ἀληθῶς ὁ λόγος συμβιβάζει, μὴ μόνον τὰ μέρη συνυπάρχειν τῷ κόσμῳ ἀλλὰ καὶ τὰ περιεχόμενα τοῖς μέρεσι.

Quoniã igitur in vnaquaque sectione supercellens alio, quodpiam genus constitutum est: in cęlo quidẽ Deorũ genus, in terra homo, in medio loco dæmones: oportet humanũ genus perpetuum esse. siquidẽ verè ratio cohæret, non solũ partes mũdo coexistere, verùm ẽt ea, quæ partibus continentur.

PARAPHRASIS.

VErùm quia in vnaquaq; vniuersi parte, quodpiam ens cæteris supereminere conspicimus, puta in cælo Deos, in terra homines, in aeris regione dæmones, hominum genus æternum fuisse asserendum erit: immutabilis enim naturæ ordo exigit, vt nedum partes vniuerso, at partibus præterea illa cohæreant, quæ in ipsis præcipua continentur.

COM-

COMMENTARIVS.

HVmani generis primordia è terra non erupisse hoc *c.t.* 1. cum doceret auctor, id ratione firmaturus. *ibid.* vniuersi partes præcipuas vniuerso coexistere constituit, inde vnicuiq; parti quædam sibi adiacentia natiua quadam lege connecti *prac. texts* cum docuerit, illud nunc infert, quod præcipuè meditabatur, humani. s. generis æternitatem. & ait, quod *in vnaquaq; sectione* hoc est vniuersi præcipua, & necessaria parte cum superexcellens quoddã genus constitutum sit: in cælo siquidem Dij ponuntur, vt superius monuimus, & in medio loco dæmones, quatenus Possidonio teste apud Macrobium ex ætherea substantia illis parta qualitas censebatur, ideoq; per æthera dispersi credebantur: sic pariter in terra sit homo, veluti viuentium præstantissimus, quatenus solus inter animalia gaudet intellectu præter sensum 2. *de an.* 29. & elegantissima veluti pars à Deo in vniuerso seruatur; vnde Euryphamus Pythagoræus in suo de vita opusculo dicebat τὸ θεῖον ἄνθρωπον πολυτελίσατον ζῶον ἐς τὸν κόσμον ἐσωκίσεν ἀντίτιμον μὲν τᾶς ἰδίας φύσιος, ὀφθαλμὸν δὲ τᾶς τῶν ὄντων διακοσμάσιος (*hominem Deus animal præstantissimum, & vt sua natura respondens, ita vniuersi constitutionis oculum in mundo collocauit*) ideo inferendum necessariò æternum esse genus humanum: quasi sic arguat, nedum vniuerso necessario quodam nexu cohærent præstantissimæ illius partes, verùm etiam ea, quæ in his perfectiori quadam via, & ratione continentur: cum igitur humanum genus huiusmodi appareat, si terram spectemus, vt ideo optimum etiam animal cunctorum si tamen iuxta legum

Cap. 2.

Saturn. 1. c. 23.

Homo viuentiũ præstãtissimus.

præ-

prescripta viuat, dicatur *polit.1.c.2.* sicuti æterna illa ab Ocello statuitur, idem de humano genere iuxta eiusdem principia erit dicendum. Hinc deduxit V.C. Nagarola occasionẽ quærendi, an Peripatetica schola Dæmonas agnosceret, ratusq; ab illa omninò negari, locum quendam *ex 3. de gen. an. c.* 11. proposuit, è quo non ignotos fuisse Aristoteli dæmonas nouo sibi suadet edocere inuento. hoc tamen placitum ex Arist. dictis extorquere non est difficile, cum alia penes ipsum occurrant loca, quæ id longè clariùs videantur docere, huiusmodi sane *t.29. 2. de an.* & alij duo textus ingeniosè adducti adhoc idem indicandum à Scaligero de subtil. contra Cardanum, ex quibus locis ego tamen affirmare non audeo huiusmodi entia Aristoteli prorsus nota fuisse. veterum tamen placita philosophorum quis nosse exoptat, ea late penes Platonem, ac Plotinum, ac Proclum tradita reperiet, & ab Iamblicho de vita Pyth. & de mysterijs, ac Psello de dæmonibus, nec non à Hierocle in carm. Pyth. omniumq; postremus physicè, ac Peripateticè procedendo de ijs abunde disserui t Suessanus in tractatu de dæmonibus, ac nõnulla ingeniosè Scaliger prędicto loco expressit.

An dæmones noti Peripateticis. *Exer.* 355

Partes terræ, non vniuersa terra quandoq; immutantur.

Φ φθοραὶ δὲ καὶ μεταβολαὶ βίαιοι γίνονται κατὰ τὰ μέρη τῆς γῆς. ὁτὲ μὲν ἀναχυσιν λαμβανούσης τῆς θαλάσσης. ι. εἰς ἕτερον μέρος, ὁτὲ δὲ καὶ αὐτῆς τῆς γῆς.

i. ad ex v.

Corruptiones verò, & mutationes violentæ fiũt per partes terræ, quandoquidem effusionem assumit mare in alterã partem. quando autem & ipsa terra di-

2. ἐυριάνομένης καὶ διισαμένης ὑπὸ πνευμάτων ἢ ὑδάτων χρόβδην ἐπιφερομένων, παντελὴς δὲ φθορὰ τῆς περὶ τὴν γῆν διακοσμήσεως ὅυτε γέγονεν, ὅυτε ἔσαι ποτέ. διὰ καὶ τοῖς λέγουσι τὴν τῆς ἑλληνικῆς ἱςορίας ἀρχὴν ἀπὸ Ιναχου ἐιναι τοῦ ἀργειου προσεκτέον, ὅυτως ὅυχ ὡς ἀπό τινος ἀρχῆς πρώτης, ἀλλὰ τῆς γιγνομένης μεταβολῆς κατ᾽ ἀυτὴν· πολλάκις γὰρ καὶ γέγονε καὶ ἔσαι βάρβαρος ἡ ἑλλὰς ουχ ὑπ᾽. 3. ἀνθρώπων μόνον γινομένη γεγανασάτος. 4. ἀλλὰ καὶ ὑπ᾽ ἀυτῆς τῆς φύσεως ου μείζονος ουδὲ μείωνος ἀυτῆς γινομένης, ἀλλὰ καὶ νεωτέρας 5. ἀεὶ καὶ πρὸς ἡμᾶς ἀρχὴν λαμβανούσης.

dilatata, & distante à flatibus vel aquis occulte illatis: absoluta verò corruptio illius, quæ circa terram est constitutionis neq; facta est, neque erit aliquando. propiereaq; dicentes græcæ historiæ principium esse ab Inacho Argiuo sic audiendi, non vt ab aliquo primo principio, sed à facta mutatione in ipsa: sæpe enim & fuit & erit barbara Græcia non ab hominibus tantùm facta cõmigratione, sed ab ipsa natura nec maiori nec minori nec facta, sed quo ad nos semper recentiore & initium sumente.

2. V διρωυομένης.
3. B. ἀπ᾽.
4. N μετάσατος im. ex VV & B.
5. V. l. καινοτέρας.

P A R A P H R A S I S.

VIolenti tamen quidam interitus, & mutationes in terræ partibus quandoque succedunt puta dum effusę maris aquæ terrã obruunt, vel hæc ventorum impetu concussa, ac irruentium aquarum vi disci ssa dehiscit, & vniuersi interitus numquam contigit, nec vllo tempore continget. Quòd si Grecæ

historiæ exordia ab Inacho Argiuo fuisse desumpta quispiam audit, sciat is non inde à primis veluti nascentis vniuersi incunabulis accepta, sed veluti violentæ cuiuspiam mutationis impetu deleta historiarum monumenta eiusdem auspicijs restituta. irrepsit .n. aliàs Greciæ barbaries, ac aliàs ipsam premet, non tantum hominibus barbaris illuc commigrantibus, at ipsius etiam naturæ concursu, cuius vires equidem numquam augentur, vel diminuuntur, violentas tamen quasdam mutationes ferunt, quarum ratione recenctior illa nobis. & exordij capax omnino videatur.

COMMENTARIVS.

PHysici de vniuersi natura tractatus limites constituturus Auctor, vt traditam mundi confirmet perennitatem, reiectis ijs, quæ contra ipsam ex ortu viuentium ex ipsa terra deducebantur, alia ex eiusdem terræ mutationibus expetita nunc reijcit, ideoq; in hoc textu mutationes quasdam in terra contingere obseruat, indeque vulgarem quamdam excludit difficultatem, quis enim terrã corruptioni potuisset opinari obnoxiã esse, ac ideo pariter vniuersum, cuius hæc pars præcipua est statuta, ex eo quòd aliquando partes terræ dirutas, vel cum plurium pernicie ciuitatum legimus, vt aliquando eodem anno duodecim celebres Asiæ vrbes nocturno motu terræ conlapsas pro-

prodant Tacitus, & Plinius, vt vbi prius vrbes aderãt, stagna, & flumina eruperint, & è conuerso aliquando maris partes, ac immensa flumina exaruerint, ac terræ in aliquo mari repente emerserint *veluti paria secum* (vt cum Plinio loquar) *faciente natura, quaq; hauserit hiatus, alio loco reddente.* quod respiciens Pythagoras apud Ouidium dicebat Annal 2. Nat. hist. l. 2. c. 84. ib. c. 86. Met. 15.

Vidi ego, quod fuerat quondam solidissima tellus
Esse fretum: vidi factas ex æquore terras,
Et procul à pelago conchæ iacuere marinæ
Et vetus inuenta est in montibus anchora summis.

ne quis igitur hinc terras interitui obnoxias esse vereretur, obseruat ideo Ocellus non eandem vigere quo ad id rationem in terræ ipsius particulis, ac vniuersa tellure: corruptiones enim quasdam, & mutationes huiusmodi violentas plerumq; docet in ipsius terræ partibus emergere, siue aliqua pars maris effusa terræ particulã absorbeat, siue terræ partes vi flatuum, & aquarum occultè erumpentium dilatentur, vnde prodeant voragines: at terram vniuersam si accipiamus, impossibile monet eam totam huiusmodi mutationibus premi, quod idem fusiùs tradebat Aristoteles *met. 1. c. vlt.* plura docens olim aquis obruta nunc esse arida, & è conuerso, cuius nobilia mutationis occurrunt penes Plinium exempla, huiusq; varietatis exactas assignans rationes, eos irridebat, qui inde tempus genitum esse voluissent inferre. simili perculsam mutatione ex ingenti terræ motu, & vehementi diei vnius, ac noctis illuuione Atalantida insulam omnino demersam *in Timæo* enarrat Plato, quam in Atalantico mari olim floruisse commemorat Lybia simul, ac Asia maiorem, alijsq; contiguam insulis, ad quas per eam nec difficilis foret accessus; vbi præpotentes re- Hist. nat. l. 2. c. 85.

gnassent principes, qui & aliquando Europam ipsam suo subiecissent imperio, quæ cum congrua noui orbis regionibus appareant, illum non omnino Platoni fuisse ignotum licet asserere, ni allegoriam sub ea narratione latere, cũ aliquibus placeat asserere, qualem *in comp. Timæi* refert Ficinus, eo fere pacto, quo Danthis carmina videmus, per quæ nedum conspecta Antarctici poli sydera cum detexisset, dum cecinit.

Cap. 4.

Purgat. canti. 1.

Io mi volsi à man destra, & posi mente
All'altro polo, & vidi quattro stelle
Non viste mai fuor ch'alla prima gente.

ab expositoribus ad allegoricos sensus translata: an tamen verum quid vel fictum ea comprehendat narratione Plato (quam ibi historiam nuncupat) affirmare non audeo, eoq; magis, quod earum notitiam regionum priscis etiam sæculis refulsisse veterum quoque scriptorum nec ignobilia suadent monumenta: penes Aristotelem enim *admir. auscult. c.* 82. legimus in mari trans Herculeas columnas insulam omni lignorum, ac fructuum vbertate decoram effloruisse, à continenti longo distantem interuallo, quam inde Carthaginenses vastarint, cum tamen pœna mortis mulctandos illos priùs statuissent, qui illuc è Carthagine rerum copia illecti transijssent, veriti forsitan ne hac relicta, aliquando omnis eò turba conuolaret, vbi cuncta è fæcundo sinu incolis tellus prodiga liberalitate præbebat; imo qui longè hæc philosophiæ lumina præcessit Pythagoras mundum sphæricum docebat, & in illius medio non dissimili præditam figura tellurem locabat, hancq; ita circumhabitari dicebat, vt in ea viuerent Antipodes, nobisq; obuersa premerent vestigia; quam & ipse Ælianus approbauit veritatem, dum Silenus penes ipsum cum Mida disserens

Laert. in eius vita

Var. hist. l. 3. c. de Mida & Sileno.

cx-

extra terras hasce maximam adhuc reperiri continentem edocebat, vbi auri, & argenti tanta copia incolæ pollerent, vt ferri inopes, hoc inter metalla infimum illis longe præstantioribus præferrent, & alia huiusmodi narrabat, quæ licet quis asserere possit à priscis illis nouo figmenti genere tradita, cum tamen pleraque in ijs exprimantur, quæ nunc frequens ibi gentium concursus quamsimillima obseruat, non ignotas omnino priscis sæculis eas regiones fuisse si quis arbitretur, non quid dissonum, vel prorsus chimæricum sibi affinget. quidquid tamen in hac re placeat asserere, quamuis ibi Plato fabulam effinxisset, apud historicos innumera suppetunt exempla, per quæ Ocelli dogma de partium terræ mutatione, quæ vel imbrium, vel terræmotus, aliorumque huiusmodi euentuum vi contingant, abundè confirmentur; vnde ingeniosam educit responsionem, qua vulgaris illa contra mundi æternitatem ruat obiectio, quòd historici gentis cuiusque primordia assignent, quàm sic fortiùs vrgebat Lucretius. Lib. 5.

Præterea si nulla fuit genitalis origo
Terraï, & cæli, semperq; æterna fuere:
Cur supra bellum Thebanum, & funera Troiæ
Non alias alij quoq; res cecinere poetæ?
Quò tot facta virum toties cecidere? neq; vsquam.
Æternis famæ monumentis insita florent?
Verùm (vt opinor) habet nouitatem summa, recensq;
Natura mundi, neq; pridem exordia cepit.

hanc verò ex tradito excludit dogmate, huiusmodiq; mutationes violentas id monet præstare, quòd ea assignentur primordia; vt dum ab Inacho Argiuo græcam historiam sua deducere initia conspicimus; non quòd reuera Inachus prænobilium gentis illius gesto-

rum

rum primæuus auctor fuerit, indeq, gentes illæ natales deprompserint: sed quia ex aliqua mutatione magna, quæ Inacho viuente contigit, abolita prioris æui memoria, ex illius ætate historiarum exordia emanarunt. moneтq; vlterius auctor, quòd & alias barbara fuit Græcia, rursumq; eadem subibit fata, quibus illa nũc miserrimè premitur, quæ (vt dicebat Busbequius) *quondam florentissima, nunc indigna premitur seruitute: bonarum olim artium omnisq; liberalioris doctrinæ inuentrix humanitatem, quam nobis tradidit, reposcere videtur, & opem pro iure communium sacrorum aduersus Scythicam barbariem implorare*; idq; nedum nouis gentium colonijs immutata, verùm naturæ ipsius valido opere, quæ licet perfectior nunquam fiat, vel imperfectior, ratione tamen nostri violentis pressa mutationibus noua videtur accersere principia: harum scilicet impetu, præcedentiũ sæculorum deleta memoria historicisque monumentis deperditis, quod exactè Plato pariter *in Timæo*, & Aristoteles *d.c.vlt. 4. meteor.* expressit, idq; respiciens Horatius canebat

Legat. Turc. epist. 1.

L. 4. od. 9.

Vixere fortes ante Agamemnona
Multi, sed omnes illachrymabiles
Vrgentur, ignotiq; longa nocte.

quare violentæ mutationis vi, quæ, circuitu quodam magno, magna veluti totius terræ hyems contingat, (vt *d. c. vlt.* dicebat philosophus) cum præteritorum memoria aboleatur, inde noua contingit homines illustrium gestorum accipere exordia.

Ele-

Elegans dictorum in tribus hisce capitibus epilogus. Text. vlt.

Περὶ μὲν τοῦ ὅλου καὶ παντός, ἔτι δὲ. 1. καὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς τῆς ἐν αὐτῷ 2. γινομένης ὡς. 3. οὕτως ἔχει, καὶ ἕξει τὸν ἅπαντα αἰῶνα, τῆς μὲν ἀεικινήτου φύσεως οὔσης, τῆς δὲ ἀειπαθοῦς, καὶ τῆς μὲν ἀεὶ κυβερνώσης, τῆς δὲ κυβερνωμένης ἱκανῶς μοι εἴρηται διὰ τούτων.

De toto quidem igitur & vniuerso, adhuc autem de ortu, & interitu, qui in ipso fiunt, quòd sic se habet & habebit per omne sæculum, hac quidem semper mouente natura existente, altera verò semper gubernante, altera verò gubernata satis à me dictũ sit per hæc.

1. B. nec vnõ habet δὲ.
2. N. I. ἑαυτῷ im. ex. V. & B.
3. B. non habet ὡς nec V.

PARAPHRASIS.

De vniuerso igitur hæc dicta sufficiant, simulque de ortu, & interitu, qui in eo continuo apparent, ac de ipsius conditione, qua æterno tempore permanebit ex duabus constitutum partibus, quarum prior semper agat, moueat, & gubernet, altera verò patiatur, moueatur, & ab eadem gubernetur.

COMMENTARIVS.

Ea singula, quibus vniuersi naturam expressit auctor, eleganti claudit epilogo, ac monet se conditiones vniuersi satis assignasse; ortus pariter, & interitus, qui in ipso occurrunt; quanam scilicet ratione contingant, & quòd in æterno vigeant tempore in

in vniuerso, cuius suprema pars rationem mouentis principij induat, inferior verò patientis, ac moti; confundit siquidem auctor mouere, & agere, ac moueri, & pati, quoniam maxima in ijs terminis occurrat affinitas, licet, vt obseruauit Aristoteles 1. *de gen.* 45. in hoc differant, quòd mouere vniuersalius quidpiam sit, quàm agere: & moueri, quàm pati, cum enim actio opponatur passioni, & hæc in sola contingat alteratione per passibiles qualitates, actio pariter has tantùm respiciet, dum contraria idem subiectum expetant 5. *met.* 16. quare cum motus extra has etiam vigeat, nã & in alijs contingit prædicamentis 5. *Phys.* 18. quid certè vniuersalius complectetur vox mouere, quàm agere: & moueri, quàm pati, vt omne agens sit mouens, non è conuerso: vnde licet adnotare, quàm profundè sua proferre dogmata consueuerit Aristoteles, qui cum dixisset aliud esse τὸ ποιητικὸν καὶ παθητικὸν (*actiuum, & passiuum*) subdidit καὶ ὅλως κινητικόν τε καὶ κινητόν. (*atq; omnino motiuum, & mobile*) 5. *phys. t.* 3. magis has, quam illas voces complecti acutè expressurus. Ad illudq; idem quod modò contemplabamur respiciens Ocellus, subdit priorẽ vniuersi partem gubernare, alteram verò semper gubernari, eo pacto, quo operis de lege fragmentum *in 2. huius operis parte* exponentes obseruabimus, quia scilicet à superiori parte inferior hæc portio omnes suos motus, ac influxus recipit, quem loquendi modum inferiorem partem à cælesti pẽdere indicãs Arist. *meteor.* 1. c. 2. imitabatur dicẽs ἔστι δ' ἐξ ἀνάγκης συνεχὴς οὗτος ταῖς ἄνω φοραῖς ὥστε πᾶσαν αὐτοῦ τὴν δύναμιν κυβερνᾶσθαι ἐκεῖθεν. (*est autem ex necessitate continuus quodammodo iste superioribus lationibus, vt omnis ipsius virtus inde gubernetur.*

Non

ΩΚΕΛΛΟΣ

Ο ΛΕΥΚΑΝΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ
Περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεος.

OCELLVS

LVCANVS PHILOSOPHVS
De Vniuersi Natura.

Textum è Græco in Latinum transtulit, collatisque multis exemplaribus etiam M. SS. emendauit,

Paraphrasi, & Commentario illustrauit

CAROLVS EMMANVEL VIZZANIVS
BONONIENSIS.

PARS POLITICA,

Cui accesserunt V.C. Ludouici Nogarolæ in eundem notæ eiusdem Ocelli de Legibus fragmentum, vnaq; locupletissimus Index.

Ad Eminentiss. & Reuerendiss. Principem
FRANCISCVM BARBERINVM
S. R. E. Card. Vicecancellarium.

Bononiæ ex Typographia Ferroniana. Superiorum permissu.
Anno Humanæ Redemptionis 1646.

¶

NON voluptatis, sed suscipiendæ prolis gratia concumbendum.

Texte. 3

Περὶ δὲ τῆς ἐκ τῶν ἀλλήλων ἀνθρώπων γενέσεως, ὅπως τε, καὶ ἐκ τίνων ἔσαι. κατὰ τρόπον ἐπιτελούμενα, νόμῳ τε καὶ σωφροσύνης καὶ ὁσιότητος. I. ἐπισυνεργούσης τάδε καλῶς ἔχειν οἴομαι πρῶτον μὲν τοῦτο διαλαβεῖν, ὅτι οὐχ ἡδονῆς ἕνεκα προσίεμεν, ἀλλὰ τέκνων γενέσεως.

AT de hominum generatione ex se inuicē, quomodo, & ex quibus recta ratione perficiatur, legem temperantia, & sanctitate coadiuuante. bene quidem se habere puto primò quidem hoc assumere, quod non delectationis gratia concumbimus, sed filiorum generationis.

Al. l. σωφροσύνῃ. καὶ ὁσιότητι.

PARAPHRASIS.

HOminum generationem ex se inuicem si velimus contemplari, qua scilicet ratione, & à quibus ritè perficiatur, dū legum præcepta temperantia, & pietas concomitantur, id prius veluti speculationis huius principium certè statuendū, quòd hominem non voluptatis inde prouenientis, at solius filiorum procreationis gratia decet concumbere.

COMMENTARIVS.

c. 1.s.1. VNiuersi natura in priore huius operis parte, ea, quam ibi monuimus ratione diligenter explicata, in altera, quam nunc aggredimur (supremi numinis implorato præsidio, quòd, vt Simplicius monebat, vera scientiarum, & animarum est causa) Ocellus hominum ortus suis illustrare contendit speculiationibus, ac ea præcipue de hoc referre, quæ de ipso Pythagoræos scimus obseruasse: vt non iniuria à magno ad paruum mundum (hoc.n.nomine à Pythagora apud Photium homo insignitur) videatur digressus, in quorum operibus quandam, nec ignobilem vigere porportionem, & ipse Aristoteles phys.8.18. sensisse videtur: ideoque auctor vt in præced. parte vniuersi æternitatem, & eam, quæ in eo contingit, entium mutuam generationem voluit contemplari, hoc idem nunc videtur præstare, dum humanæ generationis, nec ignobilia locat fundamenta, eo quia entibus caducis, quale est homo, si mentem demas, quæ diuinum quiddam est, & immortale 2.de gen.an.c.3. æternitas ortus tantùm beneficio confertur, quę hujus est finis, vt mox seq. textu contemplabimur: humanum autem ortum non ita considerat, ac si rationem, qua homo progignitur, velit assignare: in hoc enim & ipse homo cum cæteris perfectis animalibus communicat, sed Ocellus de humano ortu potius politicè disserit, ea scilicet doctissimè tradendo, quæ perfecti fœtus, & Reipublicæ vtilis productionem, ac eiusdem rectam educationem præcipuè attingant: & idcirco in hoc textu nobile constituturus axioma, quod suarum veluti speculationum primum sit, ac validum fundamentum: ait agen-

In probe. lib. de an. Mens Auctoris in hac 2. parte. In Bibl. & excerpt. à vita Pythag. Homo paruus mundus.

Hominis ortus qua ratione consideretur.

dum

dum de mutua hominum generatione, qua potissimum ratio ne illa perfectissimè exerceatur, non concubitus ope, at per præsidia vlteriùs, quæ *legi* concubitus vagos & adulteria excludēti, ac legitimam prolem ad fætus ex iustis nuptijs procreatos redigenti longè vtilissimà *temperantia, & pietas* afferre consueuerunt. Dicitur verò temperantia plurimum legi conferre in matrimonijs, quatenus lex quidem vagos arcet concubitus, & matrimonia fouet, non tamen inter coniuges determinatam coitus statuit vel prohibet frequentiā, quam nobis cum dictet temperantia, & rarus Venereorum vsus multum fætus conducat productioni, vt inf. obseruabimus, iure dicit quo ad humanam generationem legem à temperantia præsidia captare. quod verò dicebam modò à temperantia concubitus frequentiā arceri inde apertè liquet, quod ipsa mediocritas quædam circa voluptates, ac eas præcipuè, quæ tactum spectant cum definiatur *eth.* 3. *c.* 13. (licet enim & in sensu gustus vigeat, id eatenus contingit, quatenus vt monemur 2. *de an.* 94. gustus est quædam species tactus, vt *d. c.* 13. Phyloxeni Eryxij guttur sibi lōgius gruis collo dari exoptantis, exemplo comprobatur.) is vtique, qui frequenti concubitu sua expleat desideria, erit intemperans, dum tota Venereorum delectatio ab ea, quæ per tactum emanat delectatione propignatur *ib.* è qua mediocritatem certe, quam respicit temperantia, excludet frequentia vt illi opposita; eoq; magis quod sensilium voluptatum venereæ habentur maximæ, ideoq; consonum dicebat Athenæus harum assequendarum gratia peieranti Deos veniam indulgere, vnde Tibullus.

Nec iurare time, Veneris periuria venti
Irrita per terras, & freta summa ferunt.

Tēperantia inter cōiuges.

Tēperātia quid.

An in gustu.

Venereorū delectatio vnde.

Voluptatum maxima.

dipnos. l. 12. *c.* 1.

l. p. el. g. 4.

Iuramēta amantium irrita.

Gratia magna Ioui, vetuit pater ipse valere
Iurasset cupidè quidquid ineptus amor.

Sed rectè sane hæc prolata dicet quispiam, quid tamen rei pietati cum concubitu, qui ad generationem dirigitur, ac præcipuè penes ethnicum? dicendum pietatem ab Ocello ideo exigi, dum inferius in locis sacris venereorum vsum velit prohibere, qui enim ibi exerceretur concubitus à pietate longè abhorreret, honorem .n. Deo præstitum respicit pietas, ac præcipuè penes Pythagoręos, Pythagoręus Clinias dicebat διδάσκειν ὦν δεῖ τὼς νέως ἐξ ἀρχᾶς τάν τε θεῶν τιμὰν, καὶ τὰν τῶν νόμων. ἐκ τῶν δε γὰρ φανερὸν ἂν εἴη, ὅτι πᾶν ἔργον ἀνθρώπινον, καὶ βίος ὁσιώτατος καὶ εὐσεβείας μεθέξει. (*quocirca sunt initio iuuenes, & Deorum, & legum honorem docendi. sic etenim omne factum humanum, totaq; vita sanctimonia, pietatisq; particeps erit*) hic verò Deorum cultus certè corrueret, si in locis Deo peculiari quadam ratione consecratis impudici actus exercerentur: si enim ex eo quòd Dij à ciuibus sint colendi inferebat Aristoteles sacerdotia non esse viris committenda, qui vilibus immiscerentur exercitijs *polit.* 7. *c.* 9. quo magis incongruum foret ijs in locis, in quibus huiusmodi cultus debeat vigere, non vilia tantùm, at maxime impura opera, exerceri, quorum sola memoria vel voce pudici animi deterrentur, & hæc sensisse Ocellum inde suadetur, quòd hic *t.* 9. coitus frequentiam, & 13. illius in locis sacris damnat exercitium, hominis generationem ad rectam rationis normam *seqq. quibuslibet text.* tentans traducere. id vt fiat certissimi axiomatis loco docet statuendum, quòd non voluptatis, at procreandæ sobolis causa mulieribus admiscemur, vt *seq. textu* eleganter ostendetur: & id etiam re-

spi-

Ex Stob. serm. 1.

Vilia exercētes a Sacerdotio excludūt vt & impura opera in locis Sacris dānata sunt.

ſpiciendo ingenioſe pietatem in concubitu expetijſſe Occellum affirmabimus Pythagoræ placitis adhærendo, qui liberorum procreationi ideo tantum ſuadebat incumbendum ἕνεκα τοῦ καταλιπεῖν ἕτερον ἀνθ' ἑαυτοῦ θεῶν θεραπευτὴν (*gratia relinquẽdi alterum pro ſe ipſo Deorum cultorem*.) duo igitur in ipſo congreſſu cum contingant, ea videlicet, quę inde emanat ſobolis generatio, ac voluptas præterea, quæ tum ſemine, cum etiam ſpiritu exeunte prodit 1. *de gen. an. c.* 20. non hanc, ſed illam proprium veluti congreſſus finem naturam conſtituiſſe erit aſſerendum, pariq; ratione ipſum tantummodo vir temperans in concubitu expetet. hunc ſiquidem natura non ideo inſtituit, vt per ipſum delectatione animalia afficeret, ſed potius illi voluptatem voluit addidiſſe, vt inde vehementiùs animal ad coitum alliceretur, ac vt longe vberior prodiret generatio ad opus illud ſeruile, cuius nullum ſalubrem vſum apud Galenum monebat Epicurus, faciliùs excitaretur. *ſect. 4. probl.* 16. quod & obſeruabat Magnus Albertus, addens præterea quod ea delectatione ſecluſa coitum abhorrerent animalia, ideoque vlteriùs etiam grauedine cum premantur vtero gerentia, cruciatibuſq; dum pariunt afficiantur, ſolicitudine quinimo nutriendi fætus agitentur, animalium genus vtiq; periret, ni vehementi delectatione ad concubitus ipſa impellerentur. licet verò cunctis animalibus proprium veluti concubitus finem fætus generationem præſcripſerit, quæ cum expleri nequeat, ſi fæmina mare deſtituatur, vel è conuerſo, inde mutuo alterius vterq; premitur deſiderio. hoc tamen inter bruta, & hominem viget diſcrimen, quod in illis ſobolis tantũ progignendæ gratia mas fæminæ coniungitur, at homines nedum prolis deſiderio illecti, at eorum etiam

Iambl. in vita. Pyth. c. 18.

Finis cõgreſſus debet eſſe ſobolis generatio, voluptas vero per accidens ſe habet.

Art. med. l. 3. de animal. l. 22. c. 1.

Homo ſolus inter alia animalia coniunctionem cũ ſæmina, non tantum propter ſobolẽ, & voluptatem, ſed etiã propter vitã ciuilẽ appetit.

quæ

quæ ciuilem vitam respiciunt comparandorum causa simul viuere consueuerunt, eorumque inde amoris efficax quoddam vinculum liberi constituuntur, & ideo coniugum qui liberis careant amorescitiùs euanescunt, cum commune ipsis bonum sint filij, ac illius quod cōmune est munus peculiare sit connectere *eth.* 8.*c.* 14. quem coniugum nexum prodeuntem à liberis respiciens Euripides filios κοινωνίαν (*communionem*) nuncupauit Herculem inducens dicentem.

In Hercul. fur. scen. vlt.

Πρὸς στέρν' ἐρείσας μητρὶ, δοὺς τ' ἐς ἀγκάλας
Κοινωνίαν δύστηνον ——

(*admonens ad pectus matris, & dans in vlnas communionem miseram.*) & iure fætum, quem sibi proprium nec vir nec vxor potest asserere, communionem poetanuncupauit, quia vt aiebat Plutarchus corpora in concubitu miscet natura, vt decerpta ex vtroq; coniuge portione, simulq; confusa, quod inde oritur, vtriq; præbeat commune, ac neuter ipsorum discernere queat propriumne sit, an alienum. Ne obijciat aliquis animalia congredi delectationis causa, non progignendæ prolis, illam vsu experta, hanc nosse impotentia, præcipuè si de maribus sit sermo, cum discurrentis tantum sit nosse generationē prolis ex coitu prodire. facillimè .n. corruet dubitatio, si consideretur sapientes edocuisse, & bruta finis intuitu operari, non quia perfectam finis notitiam ijs elargita fuerit natura, sed quia diriguntur à cognoscente finem, quod vel frequens testatur apis exemplum, quam prouidè semper operari nemo non obstupuit.

Prac. conub. 20.

Ouid. met. 15.

Nonne vides, quos cera tegit sexangula fatus
Mellifer arum apum ——

& tamen apis certe ignorat cur cellulas hexagonas efformat, idiotam enim ape sapientorē vt intellectu præditum

ditum si interroges cur id fiat, non respondebit certè ideo illud apem præstare, quia inter figuras totum replentes spatium, qualis est hexagona, quadrata, & trigona, nulla magis circuli naturam æmuletur, qui inter figuras maius spatium æquali ambitu complectitur. sed huiusmodi opera præstant animalia, quatenus in illa cæco quodam naturæ impetu feruntur, non secus quam sagitta scopum attingit sibi quidem ignotum, at homini ipsam dirigenti notissimũ. quare prędicta magis ab homine erunt præstanda, qui intellectu præditus naturæ ductu non indiget, at à natura vt cætera dirigeret entia, fuit productus: ideoq; solo prolis appetitu ad venerea hominem æquum est impelli, quod & ipsa obseruauit iuris prudentia, dum lege Papia præuisum fuit ne sexagenario maior vxorem duceret propter effetam ætatem, cum nuptiæ liberorum causa contraherentur, vt notauit eruditissimus Io. Rhodius in sua eleganti dissertat. de Acia.

Bruta in coitu diriguntur à cognoscentem finem.

Cap. 6.

Propositum axioma confirmatur.

Text. 2.

Καὶ γὰρ ταύτας τὰς δυνάμεις, καὶ τὰς ὄργανα καὶ τὰς ὀρέξεις, τὰς πρὸς τὴν μίξιν, ὑπὸ τοῦ θεοῦ διδομένας τοῖς ἀνθρώποις, οὐχ ἡδονῆς ἕνεκα δεδόσθαι συμβέβηκεν, ἀλλὰ τῆς εἰς τὸν ἀεὶ χρόνον διαμονῆς τοῦ γένους, ἐπειδὴ γὰρ ἀμήχανον. 1. ἦν. 2. θνητὸν φυντα θείου βίου κοινωνῆσαι, τὸ τοῦ γένους,

ETenim ipsas facultates & instrumēta & appetitus ad concubitum hominibus à Deo datos non delectationis gratia dari contigit, sed vt semper eorũ genus permaneret: quoniam enim erat impossibile natum mortalem immortalem vitam participare generis perennitate corrupta,

1. N. non habet ἀμήχανον ad x x; V. V. &.

ἀθανασίας φθειρομένης, καθ' ἕκαστον ἀνεπλήρωσεν ὁ θεὸς, ἀκατάληπτον ποιήσας καὶ συνεχῆ ταύτην γένεσιν. ἓν οὖν πρῶτον δεῖ θεωρεῖν ὅτι οὐχ ἡδονῆς ἕνεκα ἡ μῖξις.

pta: secundùm vnum quemque impleuit Deus indeficientem faciens & continuam hanc generationem. vnum hoc igitur primò oportet speculari, quòd non delectationis gratia concubitus.

PARAPHRASIS.

FAcultates enim organa & appetitus, quibus ad concubitum excitaretur, homini non ideo Deus est elargitus, vt ipse voluptatibus potiretur, sed potius vt humano generi æternitas inde conferretur. diuinæ siquidem vitæ participem esse hominem, qui mortalis genitus est, cũ foret impossibile, hanc generi conferri oportuit, ideoq; ipsam in singulis suppleuit Deus, ac perennem, & continuum ortum constituit. hinc igitur inferendum non voluptatis gratia esse concumbendum.

COMMENTARIVS.

SIngulorum quæ de humano ortu recensere statuit Ocellus solidum veluti fundamentum hoc *in præced.* celeberrimum locauit axioma, non delectationis, at suscipiendæ prolis intuitu esse concumbendum: id verò præcipuè principij conditio cum exigat *post. 1. t. 5.* quod tam valida illi adhæreat fide eruditorum animus,

Principij conditio

mus,

mus, quòd inde nullo queat quantumuis præpotenti impulsu diuelli, nunc auctor ideo principium illud eleganti munit ratione ex fine generationis desumpta: & iure quidem, cum finis causa causarum à philosophis vbiq; dicatur, primasq; semper causas scientia exposcat *phys.* 2. 27. docet igitur Ocellus, quod in homine cum adsint facultas, organa, & appetitus ad coitum, hæc omnia non ideo illi tributa, vt libidini satisfacturus fædas ex actu venereo voluptates captaret, sed vt proprio generi perpetuitatem generationis ope conferret. nec inconsulto nedum facultatis, at organi prçterea, & appetitus meminit, quia his omnibus quidquid ad generationis opus concurrit, abunde exprimitur: motus enim cuiuslibet principiũ est appetitus 3. *de an.* 48. & nisi adsit facultas nullum prodibit opus, ac tãdem organorum præsidio facultates sua munia exercent, vt ideo videamus, quo viuentia sunt perfectiora, maioribusq; ideo prędita facultatibus eo maiori apparatu organorum refulgere. prædicta pariter tria recensebat Arist. dum 1. *de gen. an. c.* 2. partes ideo mari & fæminæ præstitas obseruaret, quas latè *de hist. an. lib.* 3. *vsq; ad c.* 16. vna cum eorum munijs acutissimè expressit Hæc autem singula homini naturam fuisse elargitam, non vt voluptati deditus venerea exerceret, sed vt horum ope suo generi çternitatem tribueret, ex eo infert, quòd non alia ratione humanum genus continuò permaneret, cum .n. id quod mortale genitum est, diuinæ hoc est immortalis vitæ particeps reddi nequeat, quale est animal quodque; tum si materiæ naturam spectemus, quç cum potẽtiam ad quaslibet formas fuerit sortita, quacunque potiatur, cæteras adhuc auidissimè exposcit, eamq; idcirco reijcere, vt cæteris inde queat gaudere, natiuo exoptat appetitu: cum etiam si cor-

Perfecta animalia cur maximè organica.

Cur omne animal corruptibile

pora simplicia, è quibus mixtum vnumquodq; perfectum coalescit 2. *de ortu* 49. intueamur; contrarijs enim hæc prædita facultatibus assiduè pugnantia cum mixtum constituant, vt eorum altero tandem succumbente mixtum miserrimè corruat, operantur, ideoque sicuti generationem, ita & mortem cuiq; animali communem dicebat Aristoteles *de respir. c.* 17. hinc igitur corruptioni obnoxia cum sint quælibet animalia, eorum genus, quod in indiuiduorum vita tantummodo subsistit perire oportebit, & æternitate destitui: idcirco summus opifex infinita hanc labem suppleuit prouidentia, & ortus beneficio caducum animal ad æternitatem protraxit, dum continuam reddens generationem illius valido effecit præsidio, vt noua in dies indiuidua prodirent, & hac ratione animal per se caducum speciem diffunderet, ac æternitatem suo generi conferret, vnde eleganter Seneca.

Per generationem æternitas specierũ.

In Hippolito.

Prouidit ille maximus mundi parens,
Cum tam rapaces cerneret fati minas,
Vt damna semper sobole repararet noua.
Excedat agedum rebus humanis Venus,
Quæ supplet, ac restituit humanum genus,
Orbis iacebit squalido turpis situ,
Vacuum sine vllis classibus stabit mare,
Alesq; cælo deerit, & syluis fera,
Solis & aer peruius ventis erit.

si igitur à Deo idcirco institutus tantummodo Venereorũ vsus, vt species ipsa perpetuitatis particeps reddatur, non decebit hominem venereis inhiare modicę delectationis inde prouenientis gratia, sed suscipiendæ prolis, vt hic auctor profitetur. quod præclare Essæi videntur obseruasse, qui *apud Iosephum* à prægnantis vxoris concubitu atroci ceu crimine prorsus abhorrebant,

Essæi cũ vxore prægnãte non coibant.

De bel. Iud. l. 2. c. 7.

bant, vt illos ad Venerea non inanis appetitu voluptatis, sed solo prolis desiderio appareret impelli, vnde liqueat non omnino vera protulisse Alexandrum, dum Essæos à coniugijs monebat abstinere, qui eorum fortasse præcipuos respexit, id inuiolabili instituto (vt *ib.* dicitur) præstantes, iuxta eorum sectæ decreta, à Iosepho sectas omnes Iudæorũ, ac eorum placita recensente, & à Philone abunde recensita, qui illos ab vxoribus veluti vitę tranquillitati parum commodis abstinuisse commemorant. Primum verò ac precipuum concubitus finem esse prolem, vt inde genus perpetuitatem consequatur hinc forsitan Academia, & Peripatus vnanimes agnouere: Plato enim vnicuiq; vxorem ducere ideo præscribebat, quia hac ratione τὸ ἀνθρώπινον γένος φύσει τινὶ μετείληφεν ἀθανασίας. οὗ καὶ πέφυκεν ἐπιθυμίαν ἴσχειν πᾶς πᾶσαν. (*natura quadam humanum genus quodammodo immortalitatem consequitur cuius rei quisque natura summopere cupidus est*) & paulo post. γένος οὖν ἀνθρώπων ἐστί τι ξυμφυὲς τοῦ παντὸς χρόνου, ὃ διὰ τέλους αὐτῷ ξυνέπεται καὶ συνέψεται τούτῳ τῷ τρόπῳ ἀθάνατον ὄν. τῷ παῖδας παίδων καταλειπόμενον ταὐτὸν καὶ ἓν ὂν ἀεὶ γενέσει, τῆς ἀθανασίας μετειληφέναι. (*genus itaque hominum immortale hoc modo in sempiternũ perdurat, quod filiorum filios relinquendo vnum, & idem semper per generationem immortalitatem adipiscatur.*) idem quoq; & ipse confessus est Arist. dum primo in ciuili vita iungendos marem & fæminam *polit.* 1. *c.* 2. docebat generationis gratia καὶ τοῦτο οὐκ ἐκ προαιρέσεως, ἀλλ᾽ ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ζῴοις καὶ φυτοῖς φυσικὸν τὸ ἐφίεσθαι οἷον αὐτὸ, τοιοῦτον καταλιπεῖν ἕτερον. (*& hoc non ex electione, sed velut in cæteris animalibus & plantis naturale est desideriũ quale ipsum est tale alterum relinquendi*) imo egregie Occellum æmulatus, in celebri illo *t.* 34. 2. *de an.* dicebat

De gen. l. 6. c. 12.

Ant. Iud. l. 18. c. 2.

in libello quod omnis probus liber.

Cum Ocello Platonis, & Arist. cõsensus.

4. de leg. in fine.

bat φυσικώτατον τῶν ἐν τοῖς ζῶσιν ἔργων, ὅσα τέλεια καὶ μὴ πηρώματα, ἢ τὴν γένεσιν αὐτόματον ἔχει, τὸ ποιῆσαι ἕτερον οἷον αὐτὸ, ζῶον μὲν ζῶον, φυτὸν δὲ φυτὸν ἵνα τοῦ ἀεὶ καὶ τοῦ θείου μετέχωσιν, ᾗ δύνανται. πάντα γὰρ ἐκείνου ὀρέγεται, κἀκείνου ἕνεκα πράττει ὅσα κατὰ φύσιν πράττει. (*naturalissimum enim operum, quæ in viuentibus, quæcunq; perfecta, & non mutilata sunt, aut generationē spontaneam habent est facere aliud quale ipsum, animal quidam animal, plātam autem plantam, vt ipso semper & diuino participent, secundum quod possunt, omnia enim illud appetunt, & illius causa agunt omnia, quæcunque agunt secundùm naturam.*) quę postrema certè verba eam prorsus elidunt difficultatem, quam quis facilè excitasset, mortalium scilicet plerosque Venereis operam impensè præstare nullo prolis suscipiendæ desiderio, at solius explendæ libidinis, & delectationis gratia. hos enim iura naturæ negligere & intemperanti, qui sola deceat bruta, appetitu trahi apparet, ideoq; tradito axiomate non cōprehendi, quod ea tantùm respicit agentia, quæ naturæ monita sequantur, quæ ab aliquibus dementer contemni nil mirum, dum homini pariter nutrientem facultatem natura contulerit vt se ipsum conseruaret, apposita vlteriùs delectatione gustus, vt inde magis ad cibos captandos illectus iucūdum discerneret ac molestum *de sens. & sens. c.* 1. & tamen multos conspicimus, qui intemperantiæ dediti non nutritionis, at solius delectationis gratia cibaria exposcunt, illo quinimo naturæ munere ita abutuntur, vt contrarium inde eliciant opus: cibi enim vsus animali tributus, vt vitam conseruaret, nam viuimus quousque nutrimur 1. *de gen.* 41. illi tamen cibi copia se obruentes, morbis obnoxij fiunt, & vitam perdunt, nam.

Cur naturale vnicuique generare sibi simile.

Plurimus hic æger moritur vigilando: sed illum

Iuuen. sat. 3.

Lan-

Languorem peperit cibus imperfectus, & haerens Ardenti stomacho.

nec quis dicat mortalium quam plurimos solius delectationis causa concumbere, ac si insana illorum multitudo non prolem, sed delectationem verum concubitus finem esse posset persuadere. id siquidem ea corruet ratione, qua Doctor Sanctissimus satisfecit quaerentibus quanam ratione Astrologi plura conijcerent opera hominum, quae tamen à voluntate libera emanarent, quae corpori cũ sit immixta *3. de an. t. 4. & seqq.* ideoq; astris nobilior, eorum vtiq; potenti non subijcietur imperio: docebat scilicet Sapientissimus Aquinas sensus tantummodo astris subesse, eorumq; opera Astrologiae beneficio praenosci, verum quia in homine sensus quidẽ voluntati subijcitur, si recta rationis praescripta sectetur, at ille vt plurimum propriae conditionis immemor vitae habenas sensui liberè regendas quã stolidissimè permittit, mirum non erit pleraq; Astrologos conijcere, cum subsint astris sensus, quibus se ipsos mortalium plerique omninò cõmittere non erubescunt. pari & nos ratione dicemus hominum plerosq; in concubitus ferri potius libidinis, quam suscipiendę prolis causa, quia à rectis naturae recedunt institutis, & humanae sortis obliti sensuum illecebris brutorum instar opprimuntur. Nec falsum esse bruta in concubitus ferri conseruandae speciei gratia quispiam hinc inferat. nam dicemus id verè naturam expetere, à qua in suis operibus ipsa quam certissimè diriguntur, licet hunc finẽ non cognoscant, vt superius *s. 1.* monuimus, & ad ipsum per delectationem ex eo actu prouenientem excitantur, vt *ibid.* diximus. nedum verò Ocelli sententiam praedictis locis feliciter imitatus est Aristoteles, sed etiam ab illius dictione non abhorruit, siquidem

p. p. art. 4. 115. art. 4. ad 3.
Astrologi quomodo mores hominũ possint conijcere.

et-

effectricem considerans causam, per quam generationi perpetuitas confertur, (quam pariter Auctor in parte physica *c. 2. text. vltimis* contemplabatur) *2. de gen. 59.* dicebat, quod singula indiuidua semper esse cum foret impossibile *συνεπλήρωσε τὸ ὅλον ὁ Θεός, ἐντελεχῆ ποιήσας τὴν γένεσιν* (*compleuit totum Deus continuam faciens generationem*) è quibus verbis Deum in via Peripatetica vniuersi effectricem causam inferebat Scali-

De subtil. exerc. 61. nu. 3. ger. vt igitur species conseruentur, si Deus voluit genus æternum permanere generationis beneficio, profecto non voluptas, at prolis desiderium coniuges ad concubitus excitabit. hæc verò vniuersi conseruatio à Deo, & natura expetita, ac per generationem instituta, qua proli parentes,

Lucr. l. 2. —— *quasi cursores vitai lampada tradunt,*

maximè apparet, si per singula entium genera intellectus diuagetur: hanc enim vel prouida cura in imperfectioribus, vel amoris stimulis in perfectis, vel etiam superaddito immortalitatis desiderio in viuentiū perfectissimo æternitatem consequi natura tentauit. si elementa, quæ præcipuam vniuersi partem constituunt intueamur, hæc vt omnium maximè necessaria ita seruātur à natura, vt inuicem apta immutari, in mutuam conseruationem quamuis contraria conspirent; & sic ea defficere sit impossibile; eorū pariter ordinem mixta anima carentia sequuntur, hæc quippe solis beneficio & mutuæ elementorum actionis ope in montium intima parte, ac in ipsius terræ sinu veluti dilecta proles assiduè producuntur, reparantur, fouentur. non dissimili quoq; ratione in plantarum conseruandis, ac promouendis fætibus, denegato etiam quolibet artis humanæ præsidio, deditam videmus naturam, eoq; maiori dilectione, quo magis ab ea sua sponte prodiere, vt ve-

rè

sè maternus in his refulgeat amor, qui vix erga eas nouercalis apparet, quas diligens agricolæ manus eidem commisit educandas. sic stirpanimalia ex fluuiorum, & æquoris spuma cum fæcundissimè progignantur, nunquam cessabunt, cum producente causa ea carere impossibile videatur: nec dissimilis viget ratio in ijs, quæ è putri prodeunt: vnde tam sollicitam in vilibus his entibus generationis ope conseruandis cum videamus naturam, illam facile liceret odisse, quòd nulla nobis præbens huiusmodi præsidia, nostræ conseruationem speciei nobis omnino quærēdam relinquere videatur, nisi & longè maiora, ac certiora nobis indulsisset præsidia, per quæ perfectissimum viuentium genus perfectissimè conseruaretur. perfectis scilicet animalibus illa non tam faciles ortus permisit vias, vt eorum perfectioni prorsus incongruas: tam viuida tamen amoris in eorum pectoribus inseuit semina, vt vehementi propensione in Venerem percita non possent in suam speciem conseruandam non ferri, imo præ huius amore propria commoda plerumq; negligerent, vnde inops ille apud Claudianum dicebat.

Paupertas me saua domat, dirusq; Cupido:
Sed toleranda fames, non tolerandus amor.

homini verò cum Deus mentem sit elargitus vnàque immortalitatis desiderium, progignendæ prolis facultatem amplo illi videtur dominio concessisse, dum illius beneficio ars ipsi, facultates, ac instrumenta occurrant, quibus & præstantem gignere prolem, & iam genitam eleganter queat educare: cuius quanto feratur desiderio natura, vel hoc vno voluit indicare, quod cæteris animalibus certa cum assignarit anni tempora, quibus in Venerem ferantur, hominem quocunq; anni tēpore Venereis propensum esse voluit, vt vniuersi **Cur homo semper in Venerē feratur.**

bono

Macrob.] bono tam aptum animal semper posset progigni. vnde, quod petulans nimis videbatur Iuliæ Populiæ responsũ (quæ obstupescenti cuidam, cur cætera animalia certis tantùm temporibus concubitus expeterent, quos tamen homo quolibet anni decursu exposceret, ideo id dixit contingere, quia bruta forent, ideoque ratione destituerentur) ad rectam normam traducere licebit, naturę scilicet placita respiciendo, quæ Venereos illis appetitus non omni tempore excitaret, quia bruta cum forent, illa non tam ardenter expetebant: è quo instituto hoc etiam nobile Ocelli dogma confirmat, quod scilicet præstanti progignendæ proli cum omnia tempora non sint apta, at plura exigantur, de quibus inferiùs *seqq. text.* ideo naturam voluisse quęlibet tempora penes hominẽ Venereis esse apta, vt ipse cognoscens se nullis temporum premi angustijs, ea omitteret in exercendo concubitu momenta, quæ non prorsus illi congrua humana prudentia, & præuia dictaret cogitatio, illis tantùm ad illud opus electis, quæ mox assignandæ circumstantiæ aptissima indicarent, sicq; per generationem speciei æternitas conferretur. cum his vero Ocelli placitis quã maxime sapientissimi legumlatoris Charondæ Catanæi consensit prudentia. is .n. Pythagoræ pariter discipulus in suarum proæmijs legum, quas à ciuibus quibuslibet nedum seruari, at festis diebus post Pæanas memorari mandabat, vt longè rectius omnium animis infererentur, ad honestos concubitus, prolisque desiderium expressè inuitabat, ex eo præcipuè quod *ἡ φύσις τεκνοποιΐας ἕνεκεν, οὐκ ἀκολασίας ἐποίησε τὴν σποράν.* (*natura generandæ prolis gratia, non intemperantia, fecit semen.*)

Illud

Illud idem alia ratione ab Auctore probatur.

Text 3.

Ἔπειτα δὲ καὶ τὴν ὁσίαν τῷ ἀνθρώπῳ σύνταξιν πρὸς τὸ ὅλον, ὅτι μέρος ὑπάρχων οἴκου τε καὶ πόλεως, καὶ τὸ μέγιστον κόσμου, συμπληροῦν ὀφείλει. 1. τὸ ἀπογενόμενον. 2. τούτων ἕκαστον, ἐὰν μέλλῃ μήτε συγγενικῆς ἑστίας λιποτάκτης γενέσθαι, μήτε πολιτικῆς. 3. μήτε μὴν τῆς θείας.

DEinde & ipsum homini ordinem cum vniuerso, quia cum sit pars domus & ciuitatis, & maxime mundi, complere debet singula, quæ in his deficiat, nisi futurus sit aut cognatilaris desertor fieri, aut ciuilis vel sane diuini.

1 all. ὀφείλειν.
2 V ἀπογινόμενον & γίνεσθαι.
3 V & A πολιτικῆς.

PARAPHRASIS.

INde animaduertendum hominem referri ad vniuersum, cum domus ciuitatis, & vniuersi præcipua quædam pars sit, ideoq; quidquid in his deficiat, ipsum supplere oportet, nisi domestici, ciuilis, ac diuini laris impius veluti desertor velit reprehendi.

COMMENTARIVS.

PRincipium, à quo singula, quæ hic ingeniosè de humano ortu præscribuntur, prorsus pendent, *in praced.* cum statuerit auctor, non delectationis scilicet, sed suscipiendę prolis causa esse concumbendum,

illudq; eleganti ratione à fine desumpta probauerit, idẽ nũc alia nõ ignobiliori sanè ratione declarat è præstãti hominis conditione deprõpta, per quã ipse à natura ad vniuersi bonum, & conseruationem peculiari quodam ordine dirigitur, ac si summam ideo generandæ prolis curam eum deceat præferre, cum non alia ratione vniuersum caducis entibus refertum conseruari, ac æternitatem sortiri posse videatur. Quasi velit igitur hunc cum praeced. textu connectere, rursusq; ideo assumere verbum in illius calce collocatum, scilicet *δεῖ θεωρεῖν* (*oportet speculari*) id præcipuè docet animaduertendum, quod hominis natura vniuersum, hoc est ipsius vniuersi bonum, & conseruationem respiciat, idque vel ex eo apertissimè apparet, quòd singula quæ vniuersum complectitur, hoc idem certe spectãt, dum eorum quælibet propriæ veluti naturæ oblita vniuersi saluti quam maximè dedita videamus, vt apertè demonstrat graue dum ascendit, vt vacuum ab vniuerso excludatur, & pleriq; alij huiusmodi in rerum natura frequentes euentus ostendant, quare idem magis ab homine præstandum, qui præstantissima est vniuersi pars, cum singulas ferè inferiorum perfectiones, suo corpore, ac eas, vlteriùs, quibus superiora gaudent, mente complectatur, vt homines ideo Lucianus iure, Deos mortales nuncuparit, nam.

In aut. vit. homo Deus mortalis

Quis dubitet post hac hominem coniungere calo?
Eximiam natura dedit linguamq; capaxq;
Ingenium, volucremq; animum, quem deniq; in vnum
Descendit Deus, atq; habitat, ipsumq; requirit.

Manil. Astron. 2.

id verò naturæ decretum, quod vniuersi perfectionem singula respiciant, multo magis in homine vigere Peripateticæ quoque congruum est doctrinæ, siquidem philosophus 12. *met.* 52. ad vniuersi bonum, illiusque

Homo ad bonũ vniuersi dirigitur.

per-

perfectionem cuncta natiuo impulsu ferri docebat, nō simili tamen ratione, nec ita vt eorum vnum, alterum ipsorum, sed omnia vnum quodpiam scilicet vniuersi bonum, & complementum per se respicerent & appeterent: hoc tamen elegans inter entia discrimen *ibi* obseruabat Aristoteles, quod vti in domo liberis quidquid libeat efficere non licet, at ea tantùm vel plurima, quæ ad commune familiæ bonum dirigantur: at mancipijs & brutis parum operis, quod ad commune conferat, iniungitur, at ijs vt plurimùm quidquid sors, tulerit, vt efficiant permittitur: pari ratione in vniuerso contingit, quod entium alia nihil, alia verò plurimum in omnibus ipsi vniuerso conferre oporteat: cū igitur homo sit entium in hoc inferiori mundo perfectissimus, ad vniuersi bonum singula ipsum opera dirigere necesse erit. vnde facile licebit Ocello adducere, quòd homo cum non tantum domus sit pars, vt dicitur etiam *œconom.* 1. *c.* 2. verùm & ciuitatis, eò quod ciuitates primò quidem constitutæ vt homines viuerent, at inde conseruatæ vt rectè viuerent *polit.* 1. *c.* 2. ac sit præterea maxima, & perfectissima vniuersi pars; vtriq; si quid in vnoquoq; horum, ac præcipuè in vniuerso deficiat, illud necessario ipsum supplere, quoad eius vires ferant, opus est: laborant enim omnes partes vt totum defendant & conseruent, vt nostri corporis quælibet pars indicat; pro ipsius quinimo salute pericula inconsultò etiam subire non detrectant. manus enim ictibus se offert in ipso etiam infante, vt corpus illæsum seruet. in vniuerso igitur caducum mortalium genus hac acerba cōditione cum prematur, quòd deficiat, ni ab homine per generationem reparetur, patet vtique id ab homine respiciendum, ac si concumbat, solo suscipiendæ prolis appetitu ipsum ad Vene-

Homo pars domus, & ciuitatis.

rea impelli dicere; quod nisi præstet, ipsum domestici laris, ac ciuilis desertorem auctor dicit, eò quia conseruandæ familiæ non inhiat, neq; ciuitati, quæ vt monebat Iamblichus, ac testatus philos. *polit. 1. c. 3.* ex domibus coalescit; Diuini prætcrea desertorem imperij eundem nuncupat, quia summi opificis mandata negligit, qui vt *prae. textu* dicebatur humanū genus conseruari exoptat, ideoq; illius mortalitatem generationis beneficio aboleuit, cuius ope domus, ciuitas, & ipsum vniuersum conseruetur, imò vult ciuiles cætus maximè vigere. *nihil est enim illi principi Deo, qui omnem hunc mundum regit, quod quidem in terris fiat acceptius, quam concilia, cætusq́; hominum iure sociati, quæ ciuitates appellantur*, has ideo per ciuium connubia cum seruent, hæc expetentes legum latores conspicimus vel à cælibatu pœnis deterruisse, vnde Plato ciuē qui 35 annos natus vxorem non duxisset determinata pœna statuit plectendum, ac ijs priuandum honoribus, quos iuuenes senioribus exhibere consueuerunt; vel eosdem legimus ad prolis multiplicem productionem homines præmijs inuitasse, vt penes Lacedæmonios illi, qui tres filios genuissent, à custodia vrbis; qui quattuor, à quibuslibet oneribus reddebantur immunes, vt referebat Arist. *polit. 2. c. 9.* quod & viguit apud Romanos, vnde eleganter vxorem irridebat Martialis iure trium liberorum à principe donatus, cum cecinit.

Vita Pyth. c. 30.

Cic. in som. Scip.

Ciuitates Deo gratæ.

De leg. dial. 4.

Cælibatus apud antiquos damnatus.

Ius triū filiorum.

L. 2. epigr.

Natorum mihi ius trium roganti
Musarum pretium dedit mearum
Solus qui poterat, valebis vxor,
Non decet domino perire munus.

In panegyric.

ideoq; iure Plinius dicebat *locupletes ad tollendos liberos ingentia præmia, & pares pœna cohortantur: pauperibus educandis vna ratio est bonus princeps*, quę gentium

insti-

instituta respiciens Plutarchus, traditum hic etiam ab Ocello dogma brutorum exemplo cōfirmaturus, contra humanum genus sic ingeniosè simul ac verè exclamabat. ὅρα περὶ τοὺς γάμους ὅσοι ἐστὶν ἐν τοῖς ζώοις τὸ κατὰ φύσιν. πρῶτον οὐκ ἀναμένει τὸ μόνος ἀγάμου καὶ ὀψιγάμου, καθάπερ οἱ Λυκούργου πολῖται καὶ Σόλωνος. οὐδὲ ἀτιμίας ἀτέκνων δέδοικεν, οὐδὲ τιμὰς διώκει τριπαίδας, ὡς Ῥωμαίων πολλοὶ γαμοῦσι καὶ γεννῶσιν, μάλιστα κληρονόμους ἔχωσιν, ἀλλ᾽ ἵνα κληρονομεῖν δύνωνται, ἔπειτα μίγνυται τῷ θήλει τὸ ἄρρεν, οὐχ ἅπαντα χρόνον. ἡδονὴν γὰρ οὐκ ἔχει τέλος, ἀλλὰ γεννῶσι καὶ τεκνοῦσιν in brutis considera, quam sint omnia naturæ accommodata. primùm non expectant, dum leges contra cælibatum aut serius matrimonium ineuntes ferantur, vt Lycurgi & Solonis ciues, neq; metuunt ignominias proles carentibus propositas, aut honores trium liberum: sicuti Romanorum multi vxores ducunt, & liberis operam dant, non vt heredes, sed vt ius adeũdæ hæreditatis habeant. deinde miscetur mas fœmina, non omni tẽpore, quia non voluptas est, sed procreatio finis est propositus.)

Illud idem alia ratione confirmat. Text. 4.

Οἱ γὰρ καθάπαξ μὴ ὀζὲ παιδοποιίαν συναπτόμενοι. 1. ἀδικήσουσι τὰ τιμιώτατα τῆς κοινωνίας συστήματα. εἰδὲ καὶ γεννήσωσιν οἱ τοιοῦτοι μεθ᾽ ὕβριος, καὶ ἀκρασίας, μοχθηροί. 2. οἱ γενόμενοι. καὶ κακοδαίμονες ἔσονται καὶ βδελυροὶ ὑπό τε θεῶν, καὶ δαιμόνων, καὶ ἀνθρώπων, καὶ οἴκων, καὶ πόλεων.

Qvi enim omninò propter liberorum procreationem non concũbunt, iniuria afficiunt maximè venerandas communionis constitutiones. si verò generabũt hi cum iniuria & incõtinentia; scelesti qui nascentur, & infelices erunt ac execrandi à Dijs, dæmonibus, & hominibus, necnõ à familijs, & ciuitatibus.

In opus c. de amore prolis.

1. V. ἀπτομένοι.

2. N. non habet οἱ ad. ex B. & C.

P A-

PARAPHRASIS.

QVisquis enim suscipiendæ prolis gratiã non concumbit, is certè præstantiorẽ humani cætus speciem vehemẽti afficit iniuria, imo si filios hunc generare contigerit, hi profectò cum contumelia, ac incontinentia geniti scelesti erunt, & infelices, à Dijsque, dæmonibus, ac hominibus, vnàq; familijs, & ciuitatibus prorsus execrandi.

COMMENTARIVS.

DOmestici, ciuilis, ac diuini laris desertores eos dixit *in paced.* Ocellus, qui concubitus expetet ẽt voluptatis, non prolis gratia: nunc huius dicti rationẽ assignare videtur, & iã dicta præstantibus firmare documẽtis, simulq; noua munire ratione, quę inde erũpant, mala proponens, si prolis procreatio in Venereorum exercitio negligatur. Vt igitur id apertè appareat, monet auctor huiusmodi homines præstãtissimos humanæ societatis cætus graui iniuria afficere, familiam scilicet, & ciuitatẽ, quæ cæterorum cætuum primæua sunt fundamenta, vt.n. dicitur *polit.* 1. *c.* 2. homo cum sit magis societatis particeps, quàm cætera animalia, prima illius societas ex coniunctione maris cum fæmina prodit, cui si adijciatur seruus, iam domus prodit, quæ inde pagi vera est origo, qui ex pluribus domibus coalescit, ac ijs præcipuè, quæ ex vna domo prima veluti propagine prodiere, vnde quondam regia nunc ita

Prima hominis societas. Domus quid sit.

po-

potens emanauit maiestas, dum à seniore regi domus illæ assuetę ipsum veluti regem colebant, qui inde ortum à se ducentibus gentibus imperans in ciuitates ac tandem in prouincias sua diffudit imperia. ex pluribus verò huiusmodi pagis quæ coalescit societas, est ciuitas, quæ societatis cuiuslibet humanæ est finis, & quam ceteræ primò respiciunt. si primum igitur principium, à quo humana societas producitur, & conseruatur, est prolis creatio, ad eamq; naturalis quidam vnicuiq; insitus est appetitus, *natura* namq; *solitarium nihil amat, semperq; ad aliquid tanquam adminiculum annititur, quodin amicissimis quoque dulcissimum est:* ideoq; has fugientem, Deum, vel bestiam, iuxta vulgare adagium dicat philos. *1. c. 2.* patet vtiq; quod nobiliores mortalium societates iniuria afficit, qui in earum prima collocatus, naturæ fine contempto, ad humanum genus conseruandum institutos ac directos actus, alio ascito fine, impius simul ac inhumanus exercet: & si inter iniquos pessimus is dicitur *eth. 5. c. 4.* qui & sibi ipsi & alijs vlterius prauus ac infensus apparet; iam mortalium pessimus hic certè dicendus erit: cæteris quidem iniquus, cum concubitus exerceat, nec prolem expetat, ad cuius productionem natura concubitus instituit: sibi ipsi quoq; iniquus procul dubio videtur, dum generandi appetitus homini insitus primò fuerit in gratiam sui, vt seipsum conseruet æterno tempore saltem in specie, cum nequeat in indiuiduo, vnde qui generat, homo sui ipsius gratia operatur ideoque si quispiam concumbat solius delectationis amator. & prolem non expetat, imo auersetur, quis illum sibi ipsi iniquum non censeat, dum actus exercens, per quos æternitatem eo modo, quo licet assequi cum possit, & debeat, illum negligit & vitat? & hic

Quid pagus.

Reges vnde.

Quid sit ciuitas.

Cic. de amic.

Homo solitarius aut Deus aut bestia.

Inter iniquos quis pessimus.

animaduertendum Ocellū non damnare abstinentes à Venereis virtutis gratiā, sed eos qui Venerea cū exerceant, ad prolem instituta, delectationem solam expetentes humani generis bonum odisse volunt. Cum verò ij, qui solam delectationem in venereis inquirunt intemperantes sint, iucundo quippe oblectantur quidem, sed non vt oportet, & magis quàm oportet, vnde prodit intemperantia *eth.* 3. *c.* 13. hæc imo cum sit excessus circa voluptates, & impossibile ferè videatur, vt concubitum delectationis tantū n gratia expetens in excessus non feratur, ideoque hac [illegible]atione intemperantis notam subeat, & simpliciter incontinentis *eth.* 7. *c.* 6. vbi simpliciter incontinentiam circa excessus illis sensu gustus & tactus versari constituitur, Ocellus ideo ad concubitus cum intemperantia quadam & incontinentia exercitos suos flectit sermones, & quæ inde prodeāt mala ingeniosè testatur: & ait, quòd si homines delectationis, non verò prolis causa concumbentes generent (non enim situm est in homine tunc non generare, ni ad infamia pharmaca & impia confugiat) tunc filij progeniti *cum iniuria* humanæ scilicet societatis, cuius conseruatio non expetebatur, imo excludebatur, & *cum incontinentia* vt mox dicebatur, improbi erunt & infelices. Sed quid proli cum intemperantia conceptæ cum improbitate & infelicitate? paterna numquid vitia in prolem transfunduntur? Deus nūquid parentum sceleris innocentes filios pænas subire cogit, Agamemnonis instar, supplices Antimachi filios, hoc immiti respōso prorsus perdētis.

Intēperantia quid sit.

Incontinēs quis.

Cur parentum scelera plectātur in filijs.

Hom. Iliad. 11.

Νῦν μὲν δὴ τοῦ πατρὸς ἀεικέα τίσετε λώβην.

(nūc quidem iam patris fadam luetis iniuriam?) duplex ius dicti causa potest assignari, altera à naturę decretis, altera è summa numinis prouidentia desumpta. Si prio-

priorem respiciamus, dicere licebit eos, qui ab intemperantibus progignuntur, ideo improbos futuros Ocellum asserere, quia coitus frequens seminis perfectā cōcoctionem in genitoribus impediet, ac eorum corpora maxime debilitabit, homo. n. omnium animantium maximè in concubitu dissoluitur, vt seminis plurimum sui corporis proportione emittens *sect.* 4. *probl.* 6. vnde sequetur eos fœtus, qui inde enascentur languido corpore, ac imperfecta temperie affectos prodire, ideoq; cum iuxta philosophantium placita corpori temperiem plereq; propensiones, ac morum semina sectentur, ea quam obseruabat philos. *physiogn. c.* 1. ratione, vnde illius artis non penitus inania principia prodiere Pythagoræis fortè non ignota, quorum princeps neminem sui contubernij participem reddebat, quin priùs diligenter oris speciem, incessum, totumq; corporis motum considerasset) facillimè continget filios huiusmodi ad improbitatem declinare, accedente præcipuè pessimo parentum exemplo, quod non exiguos vitiorum fomites præbet, nam.

Concubitus homini noxius.

Physiogn principia.

Porphir. & Iamblich. in vita Pyth c. 17.

——— velocius & citiùs nos
Corrumpunt vitiorum exempla domestica, magnis
Cum subeant animos auctoribus. vnus & alter
Forsitan hæc spernant iuuenes, quibus arte benigna
Et meliore luto finxit præcordia Titan.
Sed reliquos fugienda patrum vestigia ducunt.
Et monstrata diu veteris trahit orbita culpæ

Iuuen. sat. 14.

ea quinimo vitiorum semina pessimo producet prouētu facilè neglecta prolis recta educatio, è qua longè melior, quàm ex Democriti medicamento, *apud Plinium*; filijs accedit probitas & fortuna, vt enim docebat Plato nemo sponte malus est, at prauus corporis habitus, ac rudis educatio hominis malos constituere

Nat. lib. 1.26. *c.* 4. *in Limo.*

Nemo fpõte malus. Patris intẽperãtis mala educatio.

consueuerunt. praua verò facillimè accedet educatio pueris ab intemperanti, & soli dedito libidini progenitis, quia intemperans pater nullam prolis, quam suscipere nolebat, gerens curam, paterna negligit iura; & vitijs deditus in libidines, non in prolis educationem suas adigit cogitationes, eoque magis, quòd inde ad alia distrahitur, & à morbis ob coitus frequentiam, vt mox dicetur, prodeuntibus, & ab inopia, ad quam facilè vergunt impuris hisce omnino demersi amoribus.

Libido inopiæ parens. Lucr. l. 4.

Adde quod absumunt vires, pereuntq́ labore:
Adde quod alterius sub nutu degitur ætas:
Labitur interea res, & vadimonia fiunt.
Languent officia, atq́ ægrotat fama vacillans.

ex his præterea parentibus prodeuntes filios infelices futuros asserit Ocellus, quia felicitatem, vel idem ac bonam fortunam seu virtutem, cùm veterum plurimi constituissent *eth.* 1. *c.* 9. nullo pacto ea huiusmodi proles gaudebit: improbus quippe ex dictis cum sit huiusmodi filius, si virtutem felicitas respiciat, ea non potietur, si fortunæ bona, ijs facilè destituetur, nam frequèns coitus varios cum progignat morbos, puta phtisim, epilepsiam, ecticam, podagram; stomacho, iecori, cordi, renibus, alijsq; membris noceat, ac innumeros producat morbos, quos abunde recenset *Forestus*, & plerisque exemplis profunda eruditione congestis confirmat Iuris cõsultorum gloria *Tiraquellus*, & eorum morborum quamplurimi à parentibus ad filios transmitti consueuerint, manifestè patet non immerito à nostro auctore affirmari infelicem futuram huiusmodi parentum prolem. Idem quoq; certum est penes pia Ocelli placita, si ad summam Numinis prouidentiam placeat confugere; vt enim plerumque videmus prolẽ ex adulterio prognatã in enormia vitia erumpere

Coitus frequens morborũ causa.

Li. 26. ob. ferm. vlt. l. con. 15 à num. 27. vsque ad 72.

pere, id quasi permittente Deo, vt à scelere illo frequenti mortales arceantur, tam acerbos inde fructus vt plurimum prodire cognoscentes; ita censuit Ocellus, Deum nil fælicitatis concessurum proli, quę ex parente prodijt, qui à Venereis cum non abstineat, non prolem ab eis, sed volutaptem expetit; vt inde homines ab hoc inhumano scelere arceãtur: cui adijciendũ etiam Ethnicos fuisse opinatos delicta parentum plerumque à numine in filijs plecti, quod quomodo diuinæ iustitiæ conueniret, acutissimè inquirens *Plutarchus*, non id respiciens, quod principes excitauit, vt parentum delicta in filijs punirent, de quo dicebat Cicero *nec verò me fugit quàm sit acerbum parentum scelera filiorum panis lui. sed hoc præclarè legibus comparatum est, vt charitas liberorum amiciores reipublicæ parentes redderet.* nostro enim non eget amore Deus: sed id quod naturali ratione consequi licebat conijciens, dicebat è parentibus, qui morbis affecti vixissent, prodeuntes filios, vt ad illud morbi genus procliues à medicis & amicis ad austeram victus rationem impelli, exercitationes ijsdem violentas ac pharmaca assignari, non quod ægritudinibus correpti sint, at ne ijs corripiantur, ijsque premi angustijs non supplicij, sed custodiæ ac salutis gratia: idẽ pariter putabat à Deo cunctorũ opifice & moderatore sanctissimè præstari, quòd is scilicet sacra perspiciens prouidentia ingeniorum in filijs similitudines, non parentum in ijs plectat vitia, sed cælitus immissis morbis ac ærumnis sæuitiam, ad vlteria, auaritiam, & huiusmodi atroces animi morbos anteuertat, priusquam erumpant, & pænis hisce veluti salutaribus pharmacis impediat, priusquam ab animorum motibus in magna flagitia erumpentibus detegantur, ideoq; nõ omnes prauorum hominum filios

Ex adulterio progeniti cur vitijs dediti.

De his qui sero à numine puniũtur. in epist. ad Brutum.

videmus infelices, dum eorum aliquos virtutis acerrimos sectatores futuros præuideat Deus, ideoq; ab ijs tanquam pharmaco non egẽtibus infortunia auertat, *Plut. ibid.* ἀλλ' ὅσων ἡ φύσις ἔστερξε καὶ προσήκατο τὸ συγγενὲς, τούτων ἡ δίκη διώκουσα τὴν ὁμοιότητα τῆς κακίας διεξῆλθεν *(sed quorum natura amplexa est cognatam malitiam, hos iustitia similitudinem prauitatis persequens supplicio affecit.)* quod si quis dixisset, saltem parentes etiã complectendos fuisse, si enim in filijs vel ipsas propẽsiones Diuina plectit iustitia, cur etiam in parentibus impia opera non plectat? hoc quæsitũ acute sapientissimus illo vir excludit responso, id nos asserens inquit ter-ἀγνοοῦντες ὅτι τοῦ γενομένου πολλάκις τὸ μέλλον, καὶ τὸ λανθάνον τοῦ προδήλου χεῖρόν ἐστι καὶ φοβερώτερον. *Ibid.* οὐ δυνάμενοι δὲ συλλογίζεσθαι τὰς αἰτίας, δι' ἃς ἐνίους μὲν καὶ ἀδικήσαντας ἐᾶν βέλτιόν ἐστιν, ἐνίους δὲ καὶ διανοουμένους προκαταλαμβάνειν. ὥσπερ ἀμέλει καὶ φάρμακα, ἐνίοις μὲν οὐχ ἁρμόζει νοσοῦσιν, ἐνίοις δὲ λυσιτελεῖ καὶ μὴ νοσοῦσιν ἐπισφαλέστερον ἐκείνων ἔχουσιν. *(ignorantes sæpe futura factis, & occulta apertis deteriora, maioriq; digna metu esse: neque docti ratiocinari causas, propter quas expedit nonnullos etiam perpetrato scelere missos facere, alios etiamnum meditantes maleficium pœna anteuerti. quomodo medicamentorum quædam non congruunt ægrotantibus, conducunt autem alijs non laborantibus, sed in periculo quã ægroti versantibus maiore)* Hæc igitur fortasse respicientem Ocellum crediderim dicere improbos & infelices ab ijs parentibus progenitos; & infelicitatis causam reijcere etiam in numen ipsum: quasi tam placida naturæ decreta violantes infelici etiam filiorum conditione plectens: quod ea, quæ sequuntur textus verba abundè videntur confirmare, in quibus huiusmodi prolem execrandam dicit *à Dijs, dæmonibus*

monibus, hominibus, atq; familijs, & ciuitatibus; ab his postremis, quia vitijs deditus homo familiarum, & ciuitatum deterrima pernicies est censendus: homo enim vt verbis philosophi vtar *polit. 1. c. 2.* sicuti τελεωθὲν βέλτιστον τῶν ζώων ἄνθρωπός ἐστιν. οὕτω καὶ χωρισθὲν νόμου καὶ δίκης χείριστον πάντων. χαλεπωτάτη γὰρ ἀδικία ἔχουσα ὅπλα. (*perfectione suscepta optimum cunctorum animalium est homo, ita si alienus fiat à lege, & à iudicijs pessimum est omnium animalium. saeuissima est enim iniustitia tenens arma*. quae homini insita ratio satis praebet, quibus etiam, contra ea quae ius, & natura exposcant, queat vti, ac ideò inter homines nullos atrocioribus sceleribus immersos conspicimus, quam eos qui eruditione ac prudentia pollentes in contrariam virtuti viam aliquando se à vitiorum impetu abripi permisere. A Dijs pariter prolem illam, daemonibus, & hominibus dicit execrādam, ea, quam modo afferebamus, ratione: & trium horum puto hic meminisse Ocellū quasi Pythagorae praeceptoris monita respicientem, ac si voluerit edocere tria haec praestantissima naturae intelligentijs genera infensa quodammodo sic conceptae proli futura: in aureis enim carminibus *Pythagoras* cecinit.

Homo animal optimum, & pessimum.

Cur aliquando eruditi scelestissimi.

Ἀθανάτους μὲν πρῶτα θεοὺς νόμῳ, ὡς διάκεινται,
Τίμα, καὶ σέβου ὅρκον. ἔπειθ' ἥρωας ἀγαυούς,
Τούς τε καταχθονίους σέβε δαίμονας.

In principio.

(*primum omnium immortales Deos, vti se se habent, legitimè cole, & iusiurandum venerare, heroas deinde praeclaros, & inferos daemones cole*.) ideoque trium illorum fortasse meminit Ocellus licet diuersis vocibus, vt ad eorum cultum virtuti deditos mortales excitaret: illustrium enim heroum nomine illos, quos hic auctor dicit daemones, expressos possumus asserere,

Mirand. com. 2.

quia

quia triplici ratione Pythagoreorum schola genus inter Deos, & homines medium exprimit, dum id quod cælestibus adhæret Angelos, quod terrenis iungitur Heroas, & quod ex æquo ab vtroq; distat, Dæmones appellet, hos tamen omnes vnico Angelorum, vel Dæmonum nomine comprehendit: & inferorum dæmonum voce Pythagoras exprimebat hominū animos veritate ac virtute illustres; quos terrenos dicebat, vt ab ijs seiungeret, quos reuera dæmones natura cōstituerat perpetua doctrina præditos, nec terreni corporis participes; & dæmones dicebat, vt insigni illo epitheto ab improbis ac imperitis hominibus separaret. quare sicuti Pythagoras Deorum, dæmonum, & sapientum hominum amorem ac cultum viris probis suasit, ita pariter Ocellus Pythagoræus eorūdem odia proli ex concubitu in honesto prodeunti minatur, vt inde homines deterrerentur, ac naturæ iura sequuti, non delectationis, sed suscipiendæ prolis gratia concumberent.

Noua illud idem ratione confirmatur.

Ταῦτα οὖν διανοουμένους οὐ δεῖ ὁμοίως τοῖς ἀλόγοις ζώοις προσέρχεσθαι τοῖς ἀφροδισίοις, ἀλλ' ὡς ἀναγκαῖον καλόν, 1. ἡγουμένους. εἴπερ. 2. ἀναγκαῖον καὶ καλὸν εἶναι νομίζουσιν οἱ ἀγαθοὶ τῶν ἀνθρώπων τὸ μὴ μόνον πολυανδρεῖσθαι τοὺς οἴκους καὶ τὸ πλεῖον μέρος τῆς γῆς

HAec igitur præcogitantes, non oportet atque ac irrationalia animalia accedere ad Venerea, sed vt necessarium bonum putantes, siquidem necessarium & bonum esse putans boni viri, non solū multis viris abundare domos, & maiorem terræ partem impletam esse

1. sequentia vsque ad καλὸν nō habet V.
2. 1. & B. ἔπερ, & V ἔπερ.

(man-

τόπον πληρῶσθαι. 3. (ἡμερώτατον. 4 γὰρ καὶ βέλτιστον 5. πάντων ζῶον ὁ ἄνθρωπος) ἀλλὰ καὶ τὸ μέγιστον 6. εὐανδρεῖσθαι. διὰ γὰρ ταύτην τὴν αἰτίαν καὶ τὰς πόλεις ἱδρυμένας. 7. οἰκήσουσι καὶ τοὺς ἰδίους οἴκους κατὰ τρόπον οἰκονομήσουσι, καὶ τοῖς φίλοις. 8. αὐτοῖς κατὰ τὰς πολιτείας καὶ τὰς πολιτικὰς πράξεις παρέξουσι, 9. ὅτι μὴ μόνον πολυπληθεία ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ εὐανδρία. 10. χορηγῶνται.

(mansuetissimum enim, & optimum animalium homo) sed maximum bonos viros habere. hanc enim ob causam, & vrbes benè institutas habitabunt, & proprias domos rectè regent, & amicis ipsis iuxta ciuilem statum ciuiles actiones præbebunt, quando non tantùm multos homines, verùm etiam bonos regioni suppeditabunt.

3. deest in V. 4 B ἡμερώτερον. 5 N. γὰρ πάντων καὶ βέλτιστον ζῶον. desunt. ex VV. & B. 6. V. & B. τὸ μέγιστον. 7. N. ἱδρυμένας desunt. ex V. 8. αὐτοῖ οἱ φίλοι. & VV & B. τοὺς θεοὺς δὲ φίλους. 9. deest in VV. B & C. 10. V. B. & L. ἀνδρία

PARAPHRASIS.

Hinc igitur cognoscant homines, quàm iniquum sit eos irrationalium instar concubitus expetere, sed hos maturo tantùm exerceant consilio, necessarium veluti opus, quo familia, ciuitas, & vniuersum conseruetur. probi enim viri nedum domos & maiorē terrarum orbis partem hominum copia abūdare vtile arbitrantur, cum optimum, & maximè mansuetum animal sit homo, at præcipuum ac summum bonum esse ducūt, si probis viris refertæ sint ciuitates: & tunc præcipuè vrbes rectis institutis illustrabunt, familias

lias prudenter moderabuntur, & amicis ea præstabunt, quę ciuiles cętus exposcunt, cum nedum multos, at præterea probos ciues patriæ suppeditabunt.

COMMENTARIVS.

Cõnexio cũ præcedentibus.

ABũde valida rationũ serie *in præced.* prolis progignendæ solo appetitu homines ad concubitum excitandos edocuit, hoc præstantissimum educens dogma ex summi numinis placito, quod ideo generationis bonum mortalibus liberali manu voluit elargiri: inde ex natura hominis, qui vniuersi bonum respicit, ac tandem atrocibus enumeratis euentibus, quibus eos premi contingat, qui contrarium audeant peregisse, nunc inde veluti quod præcipuè expeti illaturus, idem nec leui suasione demonstrat Ocellus obseruans, quod si quis prædicta consideret, in Venerea non feretur corpore, imo ad illa agentur irrationalia, quæ nullo præuio suscipiendæ prolis desiderio percita, sed veneris tantùm acta stimulis ruunt in concubitus, sed cum vxoribus concumbent veneris exercitium veluti bonum necessarium pro familiæ, ciuitatis, & vniuersi conseruatione, quod certè omnium elegantissimè philosophorum princeps expressit, dum *1. de hist. an. c. 3.* partes in vtroque sexu generandi munia implentes expressurus, eas partes πρὸς τὴν δημιουργίαν (quasi *publicum opus* dixeris) nuncupauit: generationem soli operi publico, ciuitatis scilicet vtilitati, & cõseruationi prorsus destinatam ingeniosè docturus.

Generatio propter bonum publicũ appetenda est.

quare venereorum vsu delectabitur tantùm vir probus, vt inde familia, ciuitas, ac vniuersum cõseruetur,

hic

hic namque bonum necessarium ducit nedum domos, ciuitates, ac maiorem terrarum partem incolarũ frequentia esse illustrem, at bonorum maximum opinatur ciuitatem virorum proborum copia esse insignem ex ea scilicet multitudine illam coalescere oportet, quæ vitam commodè in ciuili societate queat degere *polit.* 7. *c.* 4. quod probi tantùm viri, & virtute decori præstare posse videntur, beata quippe est ciuitas illa, quæ optima, & ea optima, quæ benè agit, nec actio aliqua viri, vel ciuitatis bona dicetur, quam virtus, ac prudentia non concomitentur *polit.* 7. *c.* 1. tunc verò probis viris ciuitas referta refulgebit, cum homines solius prolis intuitu concumbent, tunc enim, ijs, quæ mox tradentur, obseruatis, fætus perfecti prodibunt, ideoq; (si dictis *in præs. texu* placeat adhærere) moribus perfectis illustres: & prius parentum amore, qui eos priusquam orirentur amabãt simul, ac expetebant rectæ educationis participes, ad virtutes faciliùs ferentur, ad id plurimum educationis præstantia conferente vt inf. *text. vlt.* obseruabimus. Bonum verò in ea ciuitate certè florebit, quæ bonis referta ciuibus permaneat: tunc enim homines incolent rectè institutas ciuitates, ac ritè familiares administrabunt facultates, innata scilicet probitate, ac ciuitatis institutis ad id excitati, & à propria virtute ad hoc idem quodammodo impulsi; imo vt ciuilis status exigit conditio ciuiles actiones amicis præbebunt, quod præcipuum est boni ciuis munus, vt enim monuit philosophus *polit.* 8. *c.* 1. οὐδὲ χρὴ νομίζειν αὐτὸν αὐτοῦ τινα εἶναι τῶν πολιτῶν, ἀλλὰ πάντας τῆς πόλεως, μόριον γὰρ ἕκαστος τῆς πόλεως. (*non debet quisque ciuis se suum existimare, sed omnes ciuitatis, particula enim ciuitatis vnusquisque est.*) idq; tunc præcipuè continget, cum nedum multos homines, &

Tunc solũ floret Ciuitas. cũ Ciues solius prolis intuitu cõcumbũt.

illos præterea probos ciuitati præbebunt, nam.

Iuuen. sat. 14.

Gratum est, quod patriæ ciuem, populoq; dedisti
Si facis, vt patriæ sit idoneus, vtilis agris,
Vtilis, & bellorum, & pacis rebus agendis.

quæ omnia facile contingent, quando sola prolis procreatio humani concubitus sit vnicus finis: tunc enim proles generoso vt plurimum habitu, ac valida prædita temperie ritè educata patriæ bona, & decora præstabit, ac in ciuilibus actionibus exercendis, & rebus ciuitati vnicuique necessarijs vel curandis, vel peragendis maximè promptas: quæ philosopho teste *polit. 7. c. 8.* præcipua cum sint, alimenta, vt viuant ciues: artes, vt ea, quibus vita eget, parentur instrumenta: arma, vt vis externa repellatur, ciuesq; ad magistratuum obedientiam vel inuiti adigātur: pecuniæ comparandæ facultas, vt necessitatibus proprijs occurrere & bella l ceat sustinere: sacrificia, vt numinum cultus vbique refulgeat: ac tandem iudicia, vt vtilitas contrahentium, ac iustitia quàm maximè seruetur; ea omnia vt abundè adsint, ac feliciter efflorescant, boni ciues facillimè præstabunt: Quod si alteri lectioni placeat adhęrere quā dictant VV. codices, ac vna M. S. codex V. C. Thomę Bartholini, in quibus legitur non καὶ τοῖς φίλοις αὐτοῖς (*& amicis ipsis*) sed τοὺς θεοὺς δὲ φίλους (*Deos autem amicos*) ita vt doceat auctor, quod si mortalibus iam tradita monita placeat seruare, nedum prædictis fruentur bonis, at Deos præterea amicos sortientur; consona erunt & huiusmodi placita ijs, quæ in præc. textu tradebantur: vt enim ibi Deorum iras minabatur intemperanti viro, ita pariter ęquum erat eundem numinis amorem, & amicitiam temperantibus polliceri. nam *inter bonos viros, & Deum amicitia est conciliante virtute*. vt enim hominem Deo maximè carum di-

Senec. de prouid.

dicebat Ariſtoteles *eth.* 10. *c.* 8. eum, qui foret ſapiens, quia æquum videbatur eos præcipuè Deum ſuis beneficijs decorare, qui optimam ſui partem, ac maximè Dijs cognatam, intellectum. ſ. excolerent: idem Ocellum de eo proferre non erit incongruum, qui Dei, & naturę pręcepta recta implet ratione, & actus pro humani generis perenni vita à Deo inſtitutos vt hic *t.* 2. duebatur, ad hanc tantum dirigit, ſenſuū reiectis illecebris, ac Deo maximè gratos humanæ ſocietatis cætus conſeruare omni ſatagit ſolertia.

Cum paribus ſemper nuptias contrahendas. Text. 6.

Ὅθεν ἁμαρτάνουσι πολλοὶ μὴ πρὸς τὸ μέγεθος τῆς τύχης, μὴ δὲ πρὸς τὸ συμφέρον τῷ κοινῷ συνιστάντες τοὺς γάμους, ἀλλὰ πρὸς τὸν πλοῦτον, ἢ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ γένους ἀποβλέποντες. ἀντὶ μὲν γὰρ τοῦ νέαν καὶ ὡραίαν συναρμόζεσθαι συναρμόσαντο ἂν τὴν ὑπερηλικεστέραν, ἀντὶ δὲ τοῦ συμπαθῆ τὴν ψυχὴν καὶ ὁμοιοτάταν. 1. ἐπίδοξον τῷ γένει καὶ ὑπερχρήματον. 2. τοί γάρ τοι ἀντὶ ὁμοφροσύνης διχοφροσύνην κατασκευάζουσι, περὶ ἡγεμονίας διαμαχόμενοι πρὸς ἀλλήλους. ἡ μὲν γὰρ

1 V ὁμοιότητα 2. N ὑπερχρήματον & περιχρήματον.

Quare peccant multi non pro magnitudine euentuum, nec pro eo, quod in commune cōferat constituentes nuptias, sed diuitias, vel excellentiā generis reſpicientes: pro eo enim quod iuuenē, & formoſam ſibi aptent, ſeniorem copulant, & pro ea quæ ſit ſibi anima conformis & ſimillima, genere glorioſam vel diuitijs abundantē: pro conſonātia enim diſſonantiam, & pro concordia diſcordiā adſtruunt, de principatu inuicem pugnantes, ſuperexcellens enim diuitijs genere, & amicis viro

ὑπερέχουσα πλούτῳ καὶ γένει καὶ φίλοις, ἄρχειν προαιρεῖται τοῦ ἀνδρὸς παρὰ τὸν τῆς φύσεως νόμον. ὁ δὲ 3 διαμαχόμενος δικαίως καὶ οὐ δεύτερος, ἀλλὰ πρῶτος θέλων εἶναι, ἀδυνατεῖ τῆς ἡγεμονίας ἀφικέσθαι. 4.

3 VV & K ad γε.

4 N. ἐφικέσθαι. im. ex VV.

vult imperare præter naturæ legem, hic verò iustè repugnans, & non secundus, at primus volens esse, nō potest principatum assequi.

PARAPHRASIS.

PEccantq; ideo plerique, qui nec aliorum infortunijs perterriti, nec publica vtilitate illecti, at vxoris opes vel nobilitatem tantummodo spectantes nuptias cōtrahunt: ideo enim non forma, & ætate decoram mulierem, sed deformem, & annis grauem: non moribus, ac temperie sibi similem, at nobilē, & diuitem vxorem ducunt: vnde non concordes animi, sed mens discors, non amores coniugales, sed odia acerrima emergunt; de familiæ scilicet principatu vir, & vxor contendunt, quia hæc opibus, genere, & amicis freta neglectis naturę legibus illum audet sibi vindicare, quem ipsi concedere vir quidē iustè renuit, eò tamen nequit potiri.

COMMENTARIVS.

Quibus nubēdū.

EX eo prænobili principio, quod *in præced.* locauit, elegantibusq; muniuit rationibus, ea quæ communis

munis hominum vita exigit deducere nunc incipit Ocellus, ac primò moribus, ętate, & conditione parem vxorem vnicuique ducendam suadet, ne scilicet nobilitatis, vel diuitiarum intuitu, sed morum potius præstantia ad nuptias nos impelli contingat, vt plerisque congestis sapiẽtum dictis monebat pariter *Stobæus*. hunc tamen textum vt congrua liceat methodo explicare, id certè præmittendum, quòd per *μέγεθος τύχης*, hic Nogarola *magnitudinem fortunæ* censuit exhiberi, quod idem prima facie multi arbitrabuntur: verùm tunc expositionis incapax mihi videtur textus: qua enim ratione magnitudinem fortunæ eum respicere asseremus, qui Ocelli recta sequutus placita, in vxore non generis, nec dotis expetet præstantiam, à quibus solis prodire consueuit in matrimonijs fortunę magnitudo quare per eas voces expressam dixi *magnitudinem euentuum*: vt scilicet nomen *τύχη* euentum & præcipue aduersum videatur significare, quod certè nominis illius patitur natura, vt apertissime videtur indicasse Euripides, dum interroganti Agamemnoni Serm. 70.

Nomen τύχη quid significat. In Hecuba.

—— *τίς ὧτω δυστυχὴς ἔφυ γυνή;*

(*quæ ita infelix nata est mulier*) Hecubam induxit respondentem.

Οὐκ ἔστιν, εἰ μὴ τὴν τύχην αὐτὴν λέγοις.

(*non est, nisi infelicitatem ipsam diceres.*) idq; eo magis hic asserendum arbitror, quòd Pythagoræis video id familiare, qui licet nomen illud aliquo nobili locupletent epitheto, pro infortunio tamen accipere consueuerunt, sic enim Pythagoras hac voce dum vteretur, dixit.

Ὅσσά τε δαιμονίῃσι τύχαις βροτοὶ ἄλγε' ἔχουσιν.

(*quibuscumq; porro infortunijs diuinitus homines angũtur.*)

In aur. carm. com. 17.

tur.) quod carmen Hierocles exponens, ac inquirens cur à summo numine mortalibus infortunia immittãtur, semper ea verba pro infortunijs Diuinis hoc est à Deo immissis accepit. & doctissimus Stephanus Niger eadẽ verba per calamitates, quas mortales fato patiũtur, voluit interpretari. His igitur præmissis, ne inde interrumperetur textus expositio, cum Ocello obseruabimus, quod si prædictas causas *in præc.* abundè relatas consideremus, procul dubio peccant; & à recto rationis tramite diuertunt; qui non infortuniorum magnitudinem, quæ *in præced.* euenire monuimus, & mox accidere obseruabimus, nec etiam commune bonum respicientes, quod & ciuium, & bonorum virorum multitudinem progigni expeteret, ita nuptias contrahunt, vt nulla suscipiendę prolis habita ratione solas diuitias, vel generis nobilitatem in ducenda vxore exoptent, vnde alterum horum contingere oportet, vel quòd vbi iuuenis adhuc, & formosæ mulieris nuptias virũ assequi deceret (è duabus enim hisce conditionibus pudicitiæ coniũctis facile coniugalis amor emanat, & elegans inde proles enascitur) vetulam ille ducat numos ducturus: senio scilicet cõfectæ mulieres ad propria connubia pecuniarum tantummodo copia iuuenes alliciunt, quas ex priorum hęreditatibus coniugum haud difficilè congesserunt, & tunc gaudent ducentas nuptum ire post mortes, virumq; dementes cineribus suis quærunt, vt in Vetustinam dicebat Martialis: quæ vbicumq; quis præstet, publicum certè bonum prorsus negliget, cum nulla ibi prolis suscipiendæ spes affulgeat, nullus quinimo coniugalis amor vt plurimum queat enasci, dum absit species vera animorum conciliatrix: adsit quinimo morum dissimilitudo, quam amorem minimè producere

In exposit. eorum it carm.

Vetularũ matrimonia.

L. 3. epigr.

ducere

ducere dicebat Arist. *œconom.* 1. *c.* 4. si mores enim iuuenum respiciamus abunde recensitos *rhet.* 2. *c.* 12. & eos quibus prædita senectus *ibid. c.* 13. eleganter à philosopho enumeratos, nedum dissimiles, at prorsus oppositos esse inueniemus, quod mirum non esse dicebat *Tiraquellus*, cum Venus rei vxoriæ præses, & Saturnus senectutis antistes (vt astronomis placuit) omnium maximè planetarum inter se diffidéant. nec quis obijciat aliquos iuuenes, qui vetulæ vxoris amore videantur exarsisse, id enim vel in amorem rei vxoriæ reijciam, vt scilicet blanditijs hisce vxor irretita ex asse maritum hæredem scriberet, vel etiam fortasse aliquando, sed rarò, in sagacem fæminæ naturam, blandis moribus maritum iuuenem ad sui obsequia allicientem, eo pacto, quo de muliere deformi dicebat Lucretius. *L. cōnub. 6. n. 16.* *Lib. 4. in fine.*

Nec diuinitus interdum Venerisq; sagittis
Deterior fit vt forma muliercula ametur,
Nam facit ipsa suis interdum fœmina factis
Morigerisq; modis, & mundo corporis cultu
Vt facilè insuescat secum vir degere vitam.

vel ijs, qui prædictorum magnitudine euentuum non deterriti impares nuptias contrahunt, alterum accidet, quod vbi mulier moribus ac temperie simillima foret ducenda, his neglectis longè nobilioris vel ditioris connubia consequantur, & in his pariter nulla vigent communis boni desideria, nec eorum quæ inde eueniunt infortuniorum metus, vt in textus limine dicebatur: nil enim magis ad prolem procreādam conducit, quàm viri & vxoris æqua conditio, non quidem ratione staturæ, vel alio. ũ huiusmodi, quibus Chrisantem Cyrus *apud Xenophontem* illudebat, paruam illi ducendam vxorem dicens, quia paruus, & ipse foret, *de instit. Cyri l. 8.*

ne

ne catuli more ipsum adsilire oporteret, quoties eam vellet osculari, ac simis præterea naribus præditā, quia ipsi nasus aduncus contigisset; at ratione morum, & temperamentorum harmoniæ in coniugibus expetēda illa similitudo, è qua illa seminum prodeat commixtio, per quam id quod à muliere veluti materies fœtus præbetur, viri semini ita queat subijci, quod actiuam ipsius vim non effugiat, quod sane non continget, nisi quædā naturalis proportio inter hæc vigeat, è qua inde in serie agentium, & patientium actio succedit & passio 1. *de an.* 53. ideoq; multæ mulieres, quę vni coniunctæ viro steriles fuere, altero inde suscepto quàm maximè fęcundas fuisse videmus, & è conuerso, vt profitetur Arist. 7. *de hist. an. c.* 4. nam.

Lucr. lib. 4.

—— quibus ante domi fœcundæ sæpe nequissent
Vxores parere, inuenta est illis quoque compar
Natura, vt possent natis munire senectam,
Vsq; adeo magni refert vt semina possint
Seminibus commisceri genitaliter apta,
Crassaq; conueniant liquidis, & liquida crassis,
Quæ cui iuncta viro sit fœmina per Veneris res.

hanc verò, qua sobolis amor indigeret, similem coniugis temperiem non respiciet ille, qui vxoriæ tantùm nobilitatis præstantia, vel magnitudine opum illectus, harum gratia mulieris nuptias captabit, ideoq; facillimè ipsum prole carere continget: aduersi quoque inde erumpent euentus, quibus vir acerrimè prematur, dum concordiæ illius, & harmoniæ, quæ ex vnanimi viri, & vxoris amore nascitur (cuius ope diuersis licet operibus *œconom.* 1. *c.* 3. recensitis ad familiæ felicitatem, ac propriam vtilitatem conspirant) locū sibi miserrimè vendicet perēnis eorum discordia, & teterrima occupent dissidia: cuius euentus physicam causam

Coniugū dissidia.

sam discors coniugum temperies videtur exhibere, ac diuersa educationis ratio, quā sane oppositam sortiũtur ij, quibus longe dispar adfuit conditio, ideoque amoris expers vt plurimum tale coniugium apparebit; quem sola animi, morumq; similitudo progignit, quod certe miserrimum viuendi genus, & vitam non vitalem crediderim, nam.

Γάμοι δ' ὅσοις μὲν εὖ καθιστᾶσι βροτῶν
Μακάριος αἰών. οἷς δὲ μὴ πίπτουσιν εὖ.
Τά τ' ἔνδον εἰσὶ τά τε θύραζε δυστυχεῖς.

Euripid. in Oreste.

(coniugia quibus mortalium sunt fælicia, illis est beata vita: quibus autem non rectè cadunt, ij sunt miseri intus, & foris.) nec fortuito quispiam hanc vitæ rationē miseram mortales credere arbitretur, cum nulla nos magis torqueant dissidia, quam ea, quæ cum ijs cogimur exercere, quos viuida nobis amoris, & obsequij testimonia exhibere proprij muneris necessitas impellit, vt enim 7. *pol. c.* 7. dicit οἱ παρ' οἷς ὀφείλεσθαι δεῖν εὐεργεσίαν ὑπολαμβάνουσι, πρὸς τῷ βλάβῃ καὶ ταύτης ἀποστερεῖσθαι νομίζουσιν. *à quibus deberi sibi beneficium expectant, ab eisdem non solùm priuari beneficio, sed insuper lædi se putant.*) ideoque inter illos acerba præcipue vigent odia, inter quos olim nimius amor effloruit *ibid.* huius verò dissidij, quod impares nuptias plerũq; comitatur, causā eleganter in id reijcit Ocellus, quod mulier, quæ virum genere, diuitijs, & amicis hoc est agnatis antecellit, exoptat neglectis naturæ legibus, vt sibi vir pareat: in his enim illo longe superior in omnibus ipsi auet præesse, ac vult maritum, quamuis non lunæ, at Iuno Deo potius sacra fecerit, vt apud Caras obseruabatur, sibi obedire; licet oppositum naturæ præcepta suadeant, per quæ maribus imperium, fœminis verò perennis obedientia videtur iniuncta *polit.* 1.

Amicorum dissidia cur acerba.

Alex. gen. l. 4. c. 8.

c. 3. quod prꝗstare cum nolit maritus, si sapiat, domus regimen, ac vxoris dominium sibi tentans vindicare, vel difficilè, vel nullo pacto, vxoria reluctante superbia, cum id nequeat efficere, acerba inde exoriuntur odia, quę infelicia vt plurimum ea reddunt connubia, vt pluribus congestis, & sapientum dictis, & mortaliũ
l. con. 5. n. 16. euentibus eleganter comprobauit *Tiraquellus*: quare impares nuptias virum sapientem prorsus excludere oportebit, nec dotis præstantiam respicere, vt acute
Epigr. l. 8. *Martialis* monuit, dum cecinit.

Vxorem quare locupletem ducere nolim
Quæritis? vxori nubere nolo meæ.
Inferior matrona suo sit, Prisce, marito
Non aliter fiunt fœmina, virq; pares.

nec longe nobiliorem vxorem expetere congruum erit, vt enim loquamur cum satyrico.

Iuu. sat. 6.
Quis ferat vxorem, cui constant omnia? malo,
Malo Venusinam, quàm te Cornelia mater
Gracchorum, si cum magnis virtutibus adfers
Grande supercilium, & numeras in dote triumphos.

De liber. educ. quæ omnia Plutarchus vnico expressit verè aureo dogmate, qui parentes monens, vt filios voluptatibus deditos, nec paternis obtemperantes monitis matrimonio veluti graui quodam vinculo vincirent, eos edocebat vt vxores ijs desponderent, quæ nec generis nobilitate, nec diuitijs eos longo superarent interuallo, eo quod vir longe præstantiorem seipso vxorem ducens, non illius maritus, at dotis seruus stolida imprudentia constituitur: sicuti vero matrimonium fælix ęquam exigit conditionem, an parem quoq; exposcat ætatem inf. statuemus, quare Ocelli placita Cal-
In lib. de famil. felicitate. licratidæ Laconis dogmatibus confirmaturi, textus exposit. eiusdem dicto claudamus, asserentes, quod

ye-

γαμίσκοντα δεῖ γαμεῖν, ποτὶ τὰν αὑτῶ τύχαν, ἵνα μήτε ὑπὲρ τὰν δύναμιν, μήτε μείονα τᾶς δυνάμιος τὸ γάμον ἐπάγηται, ἀλλὰ ποτὶ λόγον τᾶς ἰδίας δυνάμιος. οἱ μὲν γὰρ ὑπὲρ τὰν δύναμιν ἐπάγοντες στασιάζοντι διὰ τὰν ἀγεμονίαν. ἁ μὲν γὰρ τῷ πλούτῳ καὶ τῷ γένει καθυπερίσχουσα τἄνδρὸς ἄρχειν προαιρεῖται. ὁ δὲ ἀνάξιον ἁγεῖται, καὶ παρὰ φύσιν συγχωρεῖν. οἱ δὲ μείονα τᾶς δυνάμιος, τὸ ἀξίωμα καὶ τὸ μέγεθος τῷ οἴκῳ συναιροῦντι. (*qui vxorem ducere cupit, ducat eam oportet pro ratione suæ sortis: vt neq; facultate sua maiores, neq; minores nuptias contrahat, sed pro ratione propria facultatis. qui enim supra suam facultatem contrahunt, de principatu contendunt: Ea siquidem quæ diuitijs, & genere superat maritum, regere præoptat: ille verò indignum censet, præterq; naturam cedere. qui verò minorem sua facultate, dignitatem, & amplitudinem familiæ simul tollunt)*

Quàm Reipublicæ conferat recta familiarum constitutio.

Text. 5.

Ὧν δὲ 1. γινομένων, οὐ μόνον τοὺς οἴκους κακοδαίμονας, ἀλλὰ καὶ τὰς πόλεις συμβαίνει γίνεσθαι. μέρη γὰρ τῶν πόλεων οἱ οἶκοι, ἐκ δὲ τῶν μερῶν ἡ τοῦ ὅλου καὶ τοῦ παντὸς σύνθεσις. εἰκὸς ἂν ὁποῖα τὰ μέρη τυγχάνουσιν ὄντα, καὶ τὸ ὅλον καὶ τὸ πᾶν τὸ ἐκ τοιούτων. 2. συντιθέμενον. 3. τοιοῦτον εἶναι. καὶ ἐν ταῖς πρώταις δὲ αἱ πρῶται οἰκο- δο-

QVa cum fiunt, non tantum familias infelices, sed, & ciuitates fieri contingit. partes enim ciuitatum domus, ex partibus verò totius, & vniuersi compositio. conueniens igitur est quales sint partes, totum, & vniuersum, quod ex his componitur, tale esse. & in primis prima domus structura maximè conferunt ad

1. V. δὲ.
2. V. ἐκ τούτων.
3. V συντιθέμενον.

ἀρχαὶ μεγάλα συνεργοῦσι πρὸς τὸ καλῶς ἢ τὸ κακῶς τὸ ὅλον ἔργον συντελεσθῆναι, οἷον ἐπὶ μὲν οἰκοδομίας θεμελίων καταβολή. ἐπὶ δὲ ναυπηγίας τρόπις: ἐπὶ δὲ συναρμογῆς καὶ μελοποιίας ταὶ τάσις φωνῆς καὶ 4. λῆξις. 5 οὕτως δὲ καὶ ἐπὶ τᾶς πολιτείας εὐνομουμένης κακονομουμένης. 6. οἴκων κατάστασις καὶ συναρμογὴ μέγιστα συμβάλλεται.

4 VV. & B. καὶ φωνῆς
5. VV & B. λῆψις.
6. C καλοικονομουμένης.

ad hoc, quòd benè vel malè totum opus compleatur, vt in ædificando fundamenti iactus; in naue autē construenda, carina: & in concentu ac musica vocis contentio ac remissio: sic igitur in Republica benè vel malè administranda familiarum constitutio, & concordia quam maximè confert.

PARAPHRASIS.

QVæ si contingant, inde familiæ ac ciuitates infortunijs afficiuntur; nam illæ harum partes sunt, & ex partibus totum coalescit, ideoque earum naturam, & conditionem totum ipsum sortiri necesse est. hac ratione operis vniuscuiusq; primordia rectum vel prauum eiusdem euentum testantur, puta in ædificijs, ex fundamentorum constitutione, in naui, ex carina; in musico concentu, ex vocum proportione, per quas cōstituitur, rectitudinem conijcimus. ita pariter è familiarum regimine, & concordia Reipublicæ rectè vel malè administrandæ certissima captabimus argumenta.

COM-

COMMENTARIVS.

EOs dixerat Ocellus in limine præced. textus, qui ab imparibus non abstineant nuptijs, publica commoda nil prorsus intueri, nec aduersorum magnitudinem euentuum, qui inde consequantur, vllo pacto perhorrescere; idq; recensitis ostentarat dissidijs, quæ inter coniuges emergunt, quos diuersa natalium, & fortunæ conditio premebat. facillimè, quis igitur potuisset vtiq; dicere, ruat tota familia, inde forsan commune bonum abolebitur, cui nil confert omnino perfecta familiæ fælicitas? hæc vt ruat obiectio, nunc auctor profitetur è familijs benè vel malè institutis potiora reipublicæ bona vel incommoda prodire, ac ideo docet, quod ijs, quæ modo retulimus cum familiæ premuntur incōmodis, non eas inde tantummodo, sed ipsas etiam ciuitates atrocibus ærumnis cōcuti miserrimè cōtingit. vniuersi enim, ac totius natura ex partibus coalescit, quare cum totum præter ipsas quidpiam non complectatur (si physice loquamur) si perfectionis illæ sint participes, ac perfectè cōiungantur, totius inde perfectissima emerget natura quod si illæ proprio destituantur robore, hoc quoque totius compagem prorsus carere oportebit: cum igitur ciuitas ea proportione familias respiciat, qua totum partes intuetur, ex his ita constituitur, vt verus procul dubio ipsarum finis existat *politic.* 1. *c.* 2. nisi igitur illæ recta ratione regantur, in ciuitate profectò nullo pacto perfectum regimen efflorescet, & si infaustis illæ agitentur euentibus, quos neglecta legū obseruantia, & ad vitia procliuis ciuium multitudo progignat, miserrimam quoq; ciuitatem futuram nemo

Obiectioni respondetur.

Ex familijs vrbium fælicitas.

mo dubitabit; quæ tunc certè verum fælicitatis exẽplar apparebit, si priuatos lares virtus incolat, nam ἀρχή ἐστιν ἡ περὶ τὸν οἶκον δικαία διάθεσις τῆς ὅλης ἐν ταῖς πόλεσιν εὐταξίας, ἅπαν γὰρ τῶν οἴκων αἱ πόλεις συνίστανται. (principium est (sic verterem ego textum, nec dicerem *magistratus quadam est iusta &c.* cum Iohãne Arcerio Theodoreto, cuius expositionem in reliquis accipio.) *iusta domus constitutio vniuersa, bonæq; moderationis, & ordinis, qui in vrbibus vigere debet, ex domibus enim vrbes coagmentantur*. Ne quis autem publicę felicitati priuatas familiarum virtutes parum cõferre arbitraretur, quia longe plura illa exposcat, & priuatæ domus limites supergressa ea complectatur, quæ superius *textu.* 5. monuimus, Ocellus ideo, ac si nos docere vellet, plura licèt publica fælicitas exposcat, præcipuas tamen ciuilis fortunæ partes rectum familiarum regimen sibi vindicare, in eaq; potissimũ parte, qua sobolem respicit, pluribus monet exemplis, inanibus votis nos totius inquirere perfectionẽ, quoties hac primas eiusdem partes destitui contigerit. excelsas quispiam construat ædes, & marmoris, aurique prodigus regias moles attollat, præcipuos artis conatus ipsa exigent fundamenta, primi quorum vel minimi casus extrema vniuerso ædificio minitantur excidia: quis pariter nauim construat, carinam primùm sedulo labore constituet: nec suaui quispiam harmonia nostras aures demulcebit, qui graues voces cum acutis prius eleganti serie nectere præcipua cura non tentauerit: ita pariter dum ciuitas primò è familiarũ serie coalescat, harum recta constitutio illius fælicitatem facillimè progignet, vt à simili de mulieribus, & pueris disserebat philos. *polit. 1. c. vlt.* dicens, quod familiæ ciuitatis partes cum sint, & pars totum respi-

Iamblich. de vit. Pyth. c. 30

ciat,

ciat, necesse erit rectæ institutioni mulierum, & puerorum, è quibus familiæ constituuntur, insisteret, vt inde ciuitatis prodeat felicitas, eo quòd *αἱ γυναῖκες ἥμισυ μέρος τῶν ἐλευθέρων. ἐκ δὲ τῶν παίδων οἱ κοινωνοὶ γίνονται τῆς πολιτείας. (mulieres media pars sunt hominum liberorum: ex pueris autem sumuntur qui rempublicam gubernent.)* tot igitur publica è felici familiarũ conditione si erumpunt commoda, dulce nuptiarum iugum subire quicumque exoptat, non ætate grauem vxorem ducat, nam prole carebit, qua & familia, & ciuitas conseruetur: non longe diuitijs vel nobilitate præstantiorem, assiduis enim præ illius fastu domesticis premetur dissidijs, per quæ animi tranquillitate omnino destitutus, publicis commodis non poterit insudare, opportuna siquidem otia, & quietem viro rempub. administraturo necessariam *polit. 7. c. 9.* illi adiment vxoris impetus, quæ acri superbia percita illi parere dum renuet, ea non implebit munia, quæ abũde à *Xenophonte* recensita matrifamilias veluti propria adscribuntur, sicq; communis illa non emerget vtilitas, quæ concors matrimonium concomitatur *œconom. 1. c. 2.* & perfectam coniugibus felicitatem elargitur; indeq; vir cum summo reipub. detrimento politicis negotijs ineptus fiet; sed vnusquisq; iunioris nuptias expetat, vt prole ditetur, & memor, quod vxor.

Ciuitatũ fælicitas ex Mulierum, & Puerorũ probitate pendet.

Et hac ratione Dulce est Nuptiarum iugum subire.

De adm. domest. l. 3.

Dummodo morata rectè veniat, dotata est satis.

Plaut. in Aulul. act 1. sc. 4.

non ditiorem, vel longe nobiliorem ducat vxorem, illius enim assidua excruciatus superbia, monitum illud, in plerisq; mulieribus fallax, suo tamen periculo verum experietur à Pallada satyrico expressum disticho, quod .s.

Πᾶσα γυνὴ χόλος ἐστὶν, ἔχει δ' ἀγαθὰς δύω ὥρας,

Τὴν

Τὴν μίαν ἐν θαλάμῳ, τὴν μίαν ἐν θανάτῳ.
(*fons ira est mulier: sed habet duo tempora læta: Cum iacet in thalamo, cum iacet in tumulo*) sed pares tum ratione ætatis (ea, quam inf. statuemus, proportione) tum ratione conditionis contrahens nuptias, susceptis facilè liberis ciuitatem, familiam, ac seipsum per prolem suam conseruabit, & filios relinquendo suos (vt dicebat *Plato 6. de leg.*) Pythagoræ dictum, de quo superius *t. 1.* imitatus) in diuino ministerio successores, naturam assequetur æternam: vir quin imo rectis alterius præditam moribus si ducat vxorem, illius obediẽtiam proculdubio nanciscetur, nam vt Melissa Pythagoræa aiebat αἱ τῷ ἀνδρὸς θελήσεις νόμος ὀφείλει ἄγραφος εἶναι κοσμίᾳ γυναικὶ, ποτθ' ὃν χρὴ βιῶν αὐτάν. (*viri voluntas lex non scripta esse benè ornata modestaque fœmina debet, ad quam eam viuere oportet.*) quod idem *œcon. 1. c. 1. supplem.* monemur. imo hæc externis reiectis fucis, vt *ibid.* Melissa scribebat, qui potius apud stolidos libidinis, quam apud prudentes amoris fiunt irritamenta, animi virtutibus decora; hisce potentibus veluti medijs coniugem ad honestos amores impellet, corporisq; formam animi candore longe reddens præstantiorem, Circæos certè congressus, sui ipsius, nouæ veluti Penelopes, amore illectum coniugem odisse compellet, vt enim Sanctissimus, & sapiẽtissimus Pontifex Vrbanus VIII. eruditissime canebat.

In epist. ad Claretam.

Sola morũ probitas quærẽda est in vxore.

Λυχίτα μὲν τί λίθοις κοσμεῖς; φυκῶσα παρειὰς
    Εὐώδη τε κόμαις τὴν δρόσον ἀμφιχέεις;
Ταῖς ἀρεταῖς ψυχὴν, οὐχ ὧπ' ἐκφαίδρου μίλτῳ,
    Ὦ ζηλοῦσα κόρη γνήσιον ἀνδρὸς ἔρον
Ὡς ἰδὲ συγγενικῷ πυρρίζει χρώματι μῆλα
    Ἠὲ κεν χραστῆρος χεῖρα ποθεῖ τὸ ῥόδον;
Κόσμον ἄφες μαλακὸν, φῦκος τ' ἀπόβαλλε προσώπου

Moi-

Μεῖζον ἔχει φίλτρον κάλλος ἀτεχνὴς τερπόν.

(quid pulchram medicas faciem, collumq; lapillis Cingis, & effuso spargis odore comam? Non minio malas, animũ virtutibus orna, Quæ cupis, ò virgo nupta placere viro. Aspice natiuo rutilant vt poma rubore, An rosa pingentis pollicis optat opus? Mitte superuacuos cultus, fucumq; genarum: Acrior est ille x, qui caret arte, decor.) vincula igitur coniugij, qui exoptat huiusmodi vxores ducat; tunc enim familiæ quiete, & suscepta prole beatus, publicis, ac priuatis bonis deditus summa potietur felicitate, quam quidem exoptabit, at non assequetur ille, qui auri vel nobilitatis muliebris fulgore obcæcatus, nulla morum animi, nulla temperamenti habita ratione, in impares nuptias cæco appetitu feretur. quare Lycurgi legem licebit laudare, qui virgines sine dote nuptum collocari cum iussisset, cur id statuisset interroganti cuidam, respondit (quasi ea quæ hic Ocellus docet, nobili lege confirmaturus) se id præstitisse, ne vel ob inopiam aliquæ manerent innuptæ, vel propter opes expeterentur, at quiuis mores puellæ respiciens eius virtutem potius in delectu sequeretur. *Plut. apo-phth. Lacon. in Lycurg.*

Pueri à Venereorum vsu excludendi. *Text. 8.*

Περὶ γενέσεως ὧν ἀνα-πτυμένως τάδε χρὴ πράττειν, καθόλου μὲν δὴ φυλάττεσθαι χρὴ πᾶν τὸ ἀνόμοιον καὶ ἀτελὲς, οὔτε γὰρ τῶν φυτῶν τὰ ἀτελῆ, οὔτε τῶν ζώων εὔκαρπα γί-

De generatione igitur considerãtes hæc oportet efficere: vniuersè quidem cauere oportet quicquid dissimile est, & imperfectum, neq; enim arborum, neq; animalium imperfecta benè fe- Hic Codex M.S. V. incipit à capite.

Mm *racia*

νέσθαι. ἀλλὰ δεῖ γενέσθαι τινὰ χρόνον πρὸς τὰς καρποφορίας, ὅπως ἐξ ἰσχυόντων τε καὶ τελειωμένων τῶν σωμάτων τὰ σπέρματα καὶ καρποὶ γίνωνται. ὅθεν δεῖ τοὺς παῖδας καὶ τὰς παρθένους ἐν γυμνασίοις τε, 1. καὶ καρτερίαις ταῖς προσηκούσαις τρέφειν, καὶ 2. τροφὴν προσφέρεσθαι 3. τὴν ἁρμόζουσαν φιλοπόνῳ τε καὶ σώφρονι καὶ καρτερικῷ βίῳ.

racia fiũt, sed opus est tempus quoddam antecedere fructuum productionem, ut ex corroboratis, & perfectis corporibus semina, & fructus fiant. quare oportet pueros, & virgines in exercitationibus, & tolerantia congrua nutrire, & cibum afferre convenientem laboriosa temperanti, & tolerãti vitae.

1 τε deest in V. 2. deest in. V. & B. 3. V προσφέρεσθαι in. ex B.

PARAPHRASIS.

Illi igitur, quos suscipiendę prolis ardor ad matrimonia excitat, prædicta obseruent monita, vnaq; sciant, quidquid dissimile est, ac imperfectum, ad generationem ineptum esse; arbores enim, & animalia fructus nec fętus edunt, quousque imperfecta sint, at priùs augentur, ac temporis beneficio coalescunt, indeq; necessario robore parto semen ac fructus abunde progignũt. quare pueros, ac virgines congruis laboribus, & exercitationibus innutriri opus est, ac ijs tantùm vesci cibarijs, per quæ laboribus ferendis par temperies promoueatur.

COM-

COMMENTARIVS.

VT nuptias prolis tantummodo suscipiendæ gratia contraherent, mortales *in præced.* monuit Ocellus, ac simul excitauit: nunc ea, quorum præsidio longè faciliùs hæc prodeat, & honestè, indeq; suscepta recta potiatur educatione, elegantissimè describit. & primò à concubitu teneros, & iuniores adhuc arcendos acerrimè suadet. Eos idcirco, qui dulce patris nomen aliquando assequi exoptant, id potissimum iubet respicere, quod si *vniuersè* hoc est vnumquodque viuentium genus lubeat contemplari, ea tamen obseruando, quæ in eo sunt genere suis (quo scilicet ad robur) dissimilia genitoribus (in eo siquidem similitudinem spectare opinor auctorem, qui perfectionis tantũ ac roboris hic meminit) nullos fructus à sui ortus primordio edere conspiciet, at tunc animalia tantummodo cum ætatis ac temporis beneficio coaluerint, & opportunum inde robur contraxerint, perfectos fœtus progignere, & plantas valida vberrimè semina, & elegantes fructus elargiri, cum. Cõnexio cum præced.

—— *primùm truncos vrsere valentes*
Et vires habuere suas. Virg. 2. georg.

quo certè percitus euentu Aristoteles, cum 2. *de an.* 34. doceret φυσικώτατον τῶν ἐν τοῖς ζῶσιν ἔργων. (*naturalissimum operum, quæ in viuentibus*) esse progignere quid sibi simile, non indistinctè id protulit, sed addidit ὅσα τέλεια καὶ μὴ πηρώματα (*quæcumq; perfecta, & nõ mutilata sunt*) per illam conditionem, ætatis, per hanc, debiti vlterius roboris, & virtutis necessitatem nobis indicans, quorum vtrumq; breuiter Ocellus modò expressit, dum perfectioni robur coniunxit, vt ostenderet Cur pueris prohibitæ sint nuptiæ.

nō ſat eſſe eam attigiſſe ætatē, quæ producendo ſemini foret apta, at vlteriùs oportere corporis robur acquiſiuiſſe, vt inde validi fœtus enaſcantur, ideoque inepta dicebat philoſophus *polit.7.c.16.* adoleſcentium connubia, vt inde ſoboles emergat, eo quod ab his in vnoquoq; animātiū genere prodeuntes fœtus imperfecti ſint, & fœminas potius quàm mares, ac tenuia, & exigua corpora progignant: ex hoc vero naturæ inſtituto infert Auctor pueros, & puellas virgines nō mollibus otijs, ſed *exercitijs, & tolerantia congrua* eſſe innutriendos: quod equidem dogma quanam ratione ex præcedenti inferat dogmate difficile cognitu videtur: cum vix duo hæc videantur cohærere, hominē progignendæ ſoboli tunc aptum eſſe, cum maturo ſimul robore ac ætate perfecta gaudeat, & ideo pueros & puellas ad exercitia impelli neceſſarium eſſe; dum potius opportunum videatur à gymnaſticis hiſce arceri, è quibus robur & corporis perfectionem diu inui contingat: damnat enim Ariſt. *polit.8.c.4.* ciuitates illas, quæ in pueros athletarum habitudinem ſtudeant inducere, quia à labore illo vehementi deformia reddantur corpora, eorumque auctio non leuia inde contrahat impedimenta, quod valido *ibid.* confirmat exēplo, dum in eorum ſerie quos, Olympicorum victores Græcia celebrarat, vix duo vel tres occurrerent, qui ijdem, & viri, & adoleſcentes victoriam forent conſequuti *διὰ τὸ νέους ἀσκοῦντας ἀφαιρεῖσθαι τὴν δύναμιν ὑπὸ τῶν ἀναγκαίων γυμνασίων (propter exercitationes pueris adhibitas ſublata ſit vis ac robur à violentis laboribus.)* abſit tamen vt vel veritatē ab Ocelli dictis abeſſe, vel his neglectis, quæ modo conſiderabamus, ea protuliſſe Ocellū arbitremur. Lycurgum interea ad Ocelli placita defendenda euocemus, hic enim Virginum corpo-

Iidē etiā à vehementi labore cauere debent.

ra curru, lucta, disci, & iaculi iactu exercenda decreuit, vt inde corpora ipsarum robur contraherent, ac proinde fœtus in valido corpore validiùs adolesceret, mulieresq; inde suo robore fretæ in partu dolores facilius ferrent, ac si ita necessitas exigeret pro se, patria, & liberis pugnarent: norat enim sapientissimus legumlator exercitationes adulto corpori maximè conferre, dum inde natiui caloris aucta virtute, ac excrementis, quibus illa ætas humida abundat, faciliùs expulsis, & tota corporis compage firmata robur, & perfectus corpori habitus accedit, vnde fortiora erumpant opera, & prolis productioni maximè aptum prodeat, semen, vt à valido corpore elaboratum: rectè idcirco Ocellus pueros ac puellas exercitijs addicendos statuit, quia in ijs robur exigitur, quod per labores, & exercitia corporis maximè comparatur: nec obest id quod ex Aristotele deducebatur, siquidem, & ipse Occllum sectatur, Pythagoram quinimo, à quo iuuentuti præscripta exercitia recensuit Iamblichus, ac ideo pueros à laboribus non omnino constituit immunes, at ijs etiam tenues iniunxit, ne ipsorum inde incrementa cohiberentur: eos enim ad euitandam corporis inertiam ijs ludis voluit exerceri, quorũ ope corpora motu gauderent non illiberali tamen, ne vilibus tenella adhuc ætas assuesceret, nec valde laborioso, non tamen remisso *polit.* 1. *c.* 17. eaq; elapsa ætate otia quoq; prohibuit, ad pubertatem vsq; leuioribus præscriptis exercitationibus, quas tamen victus ille violentus, & coacti labores, quos athletica exigit, non comitarentur, ne per hos pariter corporum incrementa inhiberent: vehementiora inde post pubertatem præcepit exercitia, & duris laboribus iuuenes iussit occupari 8. *polit. d. c.* 4. hoc tantùm addito, quòd illis huiusmodi munus iniungere-

Plut. I laco n. apop in Lycurg. & Xenop. de Laced. repub.

Adultis maximè cõfert labor.

Obiectio

In vita Pyth. c. 31

gereretur, cùm saltem trium decursu annorum discipli- nis acrem operam dedissent ἅμα γὰρ τῇ τε διανοίᾳ καὶ τῷ σώματι διαπονεῖν οὐ δεῖ. τἀναντίον γὰρ ἑκάτερος ἀπεργάζεσθαι πέφυκε τῶν πόνων, ἐμποδίζων, ὁ μὲν τοῦ σώματος πόνος τὴν διάνοιαν. ὁ δὲ ταύτης τὸ σῶμα. (*nam simul mente, & corpore laborare nō oportet: cum se inuicem impedire nata sint: labor quidem corporis, mentem: mentis autem, corpus.*) cum tantam scilicet nequeat natura spirituum copiam elaborare, quę & corporis exercitationibus, & phantasiæ queant perfectè inseruire, quæ studijs dedito intellectui ardua debeat assiduè obiecta exhibere. imo mulieres eas vtero facile gestare, & haud difficilè parere cum moneat Arist. 4. *de gen. an. c.* 7. quę apud gentes degant penes quas muliebre genus laborare consueuerit; & grauidis præterea mulieribus otia cum prohibeat, dum ipsas ne paulatim inuadat inertia, per legumlatorē moneat cauendū, ideoq; diurnum iter ad Deorum templa pio præscripsit consilio ijs mulieribus, quæ concipiendi honorem fuerint assequutæ *polit.* 7. *c.* 16. quis dubitet an exercitationes puellis Virginibus fuerint à philosopho permissæ? dum vero ipse athleticam prohibuit, nō quælibet sanè prohibere voluit exercitia, sed ea tantum, quæ athletis propria nimio labore corporum robur minuerent, ideoq; non tolerantiam nec exercitationes, quarum hic meminit Ocellus, quæ ipsum ex opposito augerēt, voluit auferre; & hæc quæ protulimus à philosophi mente non abhorrere, etiam prolem suscipiendam hic cum auctore respiciendo, ipse apertè docet *dicto c.* 16. monens Athleticam habitudinem, ciuili conditioni, valetudini, ac liberis suscipiēdis prorsus esse inutilem, at illum corporis habitum esse eligēdum, quem labores non violenti tamen promouissent, quique non vni

Mēte, & corpore simul laborare dedecet.

Mulieres pregnātes otia euitaturæ Deorū tēpla adire debent.

Solutio obiectionis.

tan-

tantùm muneri, athleticæ inſtar facultatis; at liberalibus quibuslibet operibus par foret: monitumq; illud tam viris, quam mulieribus eſſe commune *ibid.* profitebatur. quid clarius? aut vbi doctrinæ Ocelli ſemina vberius poterant efflorefcere? & hoc idem Ocellum ſenſiſſe dictant verba textus; non enim exercitationem, ac tolerantiā ſimpliciter pręſcripſit, ſed *cōgruam*, eam ſcilicet quæ robur non perderet, vt athletica conſueuit, eruditiſſimo Mercuriali teſte, ſed potius adaugere, vt modò dicebatur. ſubdit inde auctor victum ideo pueris præſtandum, qui laborioſæ, temperanti, ac toleranti vitæ congruus omnino foret: cum enim alimentum corpus conſeruet, ac ſimul augeat 1. *de ortu* 41. hic profectò aptus illi conſeruandæ, & augendæ corporis habitudini; quæ à nobis exigitur, erit aſſumēdus, quod pariter obſeruabat philoſophus *polit.* 7. *c.* 17. plurimum referre monens, quali quis victu vtatur vt maius, minuſue corpori robur accedat: Ocelli quinimò præceptor Pythagoras animaduertit, qui certa ciborum genera ideo tantùm videtur præſcripſiſſe, quia ἡ τροφὴ μεγάλα συμβάλλεται πρὸς τὴν ἀρίστην παιδείαν, ὅταν καλῶς καὶ τεταγμένως γίνηται. (*nutrimentum magnum momentum ad optimam inſtitutionem confert pręſertim quando probè ordinateq; ſe habet.*) hinc que veritatem monitis Ocelli ineſſe, ac ea inter ſe cohærere optimè apparebit, dum ex quo ea tantùm quæ perfecta ſunt, & opportuno robore prædita fętus producere obſeruat, exercitationes ac tolerantiam iuuentuti longè neceſſarias oſtendit, è quibus perfectio ac robur corporibus accedit, quod nobili ſanè viro conueniens educationis genus cenſuit Claudianus, dum Honorium Auguſtum ſic alloquebatur.

Art gym. l.1.c.14.

Pueris tradendus eſt victus, qui ad conſeruandam, & augēdam corporis habitudinē ſufficiat.

Iambl. in vita Pyth. c. 24.

In paneg.

Non tibi deſidias molles, non marcida luxu

Otia, nec somnos genitor permisit inertes:
Sed noua per duros instruxit membra labores,
Et cruda teneras exercuit indole vires.

Singula vero hęc monita verè Pythagoræo digna philosopho vel hoc solùm abunde testetur, quod ea sapiẽtissimæ illi sectæ peculiaria veluti dogmata certò scimus, huius enim dogmata enarraturus Iamblicus hęc eadem, quæ hic traduntur ijsdem ferè verbis hinc fortè exceptis sic referebat. καθόλου μὲν ᾤοντο δεῖν φυλάττεσθαι τὸ καλούμενον προσφερές. οὔτε γὰρ τῶν φυτῶν τὰ προσφερῆ, οὔτε τῶν ζώων εὔκαρπα γίνεσθαι τινὰ χρόνον πρὸ τῆς καρποφορίας, ὅπως ἐξ ἰσχυόντων τε καὶ τετελειωμένων τῶν σωμάτων τὰ σπέρματα, καὶ οἱ καρποὶ γίνωνται. δεῖν οὖν τούς τε παῖδας καὶ τὰς παρθένους ἐν πόνοις τε καὶ γυμνασίοις καὶ καρτερίαις ταῖς προσηκούσαις τρέφειν, τροφὴν προσφέροντας τὴν ἁρμόττουσαν φιλοπόνῳ τε καὶ σώφρονι καὶ καρτερικῷ βίῳ. (*omnino obseruari oportere autumabant id, quod* προσφερὲς *hoc est bonum vocatur. neq; enim ea, quæ terra funduntur bona, neq; animalia aliquo tempore fæcunda reddi ante, quàm tempus sit fructus ferendi, vt ex validis ac viribus integris, perfectisq; corporibus semina, & fructus existãt. Itaq; ante omnia necesse est vt pueros ac virgines in laboribus, & exercitationibus, item omnibus tolerantia ac temperantia generibus congruentibus educẽt, conueniens victus genus adhibentes, & laborum amans, ac temperans, simulq; tolerans, & continens vita sit.*

De vita Pyth. c. 31

Ætas

Ætas matrimonio apta pueris præscribitur, & frequens concubitus prohibetur. Text. 9.

Πολλὰ δὴ τῶν κατὰ ἀνθρώπινον βίον τοιαῦτά ἐστιν, ἐν οἷς βέλτιον ἡ ὀψιμαθία, διὸ καὶ πρὸς τὴν τῶν ἀφροδισίων χρῆσιν οὕτως ἄγεσθαι χρὴ τὸν παῖδα, ὡς μηδὲ ἐπιζητεῖν πρὸ τῶν εἴκοσιν ἐτῶν τὴν τοιαύτην χρῆσιν, ἀλλὰ καὶ χρησάμενον, σπανίως χρῆσθαι. ἔσται δὲ τοῦτο, ἐὰν καλὸν καὶ τίμιον εἶναι νομίζῃ τὴν εὐεξίαν καὶ τὴν ἐγκράτειαν.

Multa sanè sunt talia in humana vita, in quibus melior est tarda cognitio: propterea que ad Venereorum vsum sic se habere oportet puerum, vt neque talem exquirat vsum ante vigesimum annum, sed & dum est in eorum vsu, rarò vtatur. hoc autem erit, si bonam, & decoram esse arbitratur corporis bonam constitutionem, & continentiam.

PARAPHRASIS.

PLeraque quidem penes homines existunt, quorum sera cognitio ijs sit vtilissima, & huiusmodi est certè Venereorum vsus, à quo remouendi adolescentes, vt illius compotes ante vigesimum ætatis annum nunquam reddantur, quam etiam vbi attigerint, raros exerceant concubitus; quod facillime præstabunt, si bonum ac decorum esse arbitrentur recta corporis temperie iuuenem temperantem potiri.

COMMENTARIVS.

Mens Auctoris

CÆterorum exemplo viuentium, perfectos tantum fætus prodire monuit Ocellus, cum matura progenitorum ætas iam debitum robur contraxisset, quod vt melius accederet teneræ ætati, congruas exercitationes præscripsit, nunc quænam homini ætas Venereorum vsum permittat, eleganter obseruat eorumq; frequentiam prorsus excludit. vt autem recta methodo procedatur, pleraq; nos monet in humana vita contingere, quæ longe melius adolescenti serò innotescere; non quasi eorum notitia in malorum serie collocetur, inter bona enim, & decora quælibet statuitur cognitio 1. *de an. t.* 1. & mala nosse, vt facilius euitentur, optimum quid vnusquisq; arbitratur; at quia per accidens, (vt scholarum terminis ab Aristotele tamen vsurpatis *post. p. c.* 4. vtar) ex ea plerũq; cognitione mala erumpunt; si non quatenus ab alijs vtilioribus nos auertit huiusmodi notitia, maius nobis bonum videtur auferre; vt in aliorum multorum cognitionibus euenit, saltem quia sensus illecti illecebris, ab ea non ad euitandum sed ad prosequendum potius illud malum excitamur; qua ratione quasdam scientias prauas dixit Arist. *eth.* 7. c. 12. ea idcirco quo seriùs cognoscantur, eo maior adolescenti vtilitas accedet; prudentior enim per ætatem constitutus homo vel illa prorsus euitabit, vel saltem tunc ijs tantùm inhærebit, cum ratio, & tempus eorum vsum permittant; & in cæteris pariter, quæ ab honestate abhorrent, verum illud, quod de Venereorum exercitio modò dicebatur, ideoq; monebat philos. *polit.* 7. *c. vlt.* pueros à seruorum conuictu remouendos, vt in ea tenera æ-

Nõ omnia adolescentibus innotescere decet.

tate

tate à conspectu simul, & auditu seruilium rerum abessent, ac maximè cauendum, ne obscænas voces vsquam proferrent, vel ab alijs prolatas audirent, quoniam obscæna eloquia gestorum turpitudo facillimè sequeretur: obscænas pariter picturas, & deformes actus eosdem inspicere acerrimè prohibebat. Pueri à seruorũ conuictu arceri debent, sicut, à quocunque obscœnitatis genere.

——— ——— ——— *pudicos*

Qui maculant mores, nequitiemq; fouent. Vrb. VIII. in verba David psal. 76.

quæ primò enim apprehenduntur, rudem adhuc animum magis occupant, ac maximè afficiunt, ideoque à tenera ætate ea omnia prorsus secludenda, quæ obsceni quidpiam, vel improbi redolerent *d. c. vlt.* vt. n. docebat Plutarchus εὔπλαστον καὶ ὑγρὸν ἡ νεότης, καὶ ταῖς τούτων ψυχαῖς ἁπαλαῖς ἔτι τὰ μαθήματα ἐντήκεται, (*est pueritia ob mollitiem efficta facilis, animisq; puerorum teneris etiamnum facilè insidet, quod discunt*. & hæc si negligantur, vel optimæ indolis adolescentes præclaro stemmate ortis ad opera fœdissima & viles simul ac impuros sermones impelli, nec ab ijs vllo pudore arceri miserrimè conspicimus, vnde sapienter sanè Iuuenalis. De educ. prol.

Nil dictu fœdum, visuq; hæc limina tangat, Sat. 4.

Intra quæ puer est, procul hinc, procul inde puellæ

Lenonum, & cantus pernoctantis parasiti.

his igitur permotus auctor pleraq; docet melius esse iuuenes sero discere & exercere, huiusmodi præcipuè Venerea: nã æquũ est adolescẽti quo ad fieri possit, doloris causam sin minus auferre, saltem differre, occurrit enim *homini primi coitus pænitentia, augurium scilicet vitæ à pænitenda origine*. Venerea idcirco igitur adolescentem delibare ante 20 annum prohibet Ocellus, cum quo eadem percitus ratione Aristoxenus Pythagoræus apud *Tiraquellum* consensit; quod mo- Plin. hist. nat. l. 10. c. 63. Leg. cnnub. 6 nu. 50.

Adolescentibus ante 20 annum interdicatur Venus.

nitum optimè ijs quæ superiùs afferebantur, videtur cohærere: si enim vnico prolis desiderio nec cuiuslibet, at perfectæ tantum, est expetendus ab homine concubitus, ea saltem ætas necessaria erit, è qua semen perfectè prolificum erumpat, quod tantùm vigesimo ætatis anno contingere videtur: licet enim decimo quarto anno peracto mas semen genitale proferat, infæcundum tamen vsq; ad 21. annum illud videtur 9. *de hist. an. c.* 14. & 7. *de hist. an. c. p.* imo ita, quod post eam ætatem aliquid ad perfectiorem prolem suscipiẽdam mari queat accedere *ibid.* Quod si quispiam ideo congruam viri, ac mulieris ætatem connubijs, & suscipiendæ proli opportunam inquirat, huius præterea educandæ prouida cura percitus, quam neglexisse atrox certè parentum est crimen; non alium hic sane consulat quam Aristotelem *polit.* 7. *c.* 16. is enim *ibi* sagaci nobis præscribit consilio, in ea præcipue mortales ætate constitutos matrimonia contrahere opportunum, in quibus vnquã gignendi potentia queat discrepare: si enim vir ad generandum aptus sit, ac mulier ad concipiendum inepta, vel è conuerso, cessabunt concubitus, & inter coniuges facillimè dissidia emergent: id præterea animaduertendum monuit sapientissimus ille vir, ne matrimonij contrahendi tẽpore coniugum ætas ad senium nimis vergat, ne suscipiendi scilicet liberi nimis quàm par sit ab ætate distent paterna; tunc enim haud facilè filij educationis rectæ commodum à parentibus consequentur, his imo plerumq; graui iam ereptis ætate rapaciũ quandoque præda hominum remanent, qui vt plurimum charitatem prætexentes alienæ rei administrandæ se vltrò etiã immiscent, tuncq; alienas facultates (proh dirum scelus) in famibus iuuentis extorquere non erube-

Senio confecti à nuptijs arceri debent.

be-

bescunt: hæc quoque si negligantur, nedum filiorum, at parentum etiam cessant commoda, dum in senectute à filijs sibi præ ætate tenui gratiam referendam nequeant sperare: hoc tamen euitantes malum, ne opposito premi contingat incommodo, in id sedula etiam incumbant cura, ne præpropero nuptiarum contractu prolē assequantur, quæ ad ætatem paternam maximè accedat: petulans enim tunc temporis vt plurimum filiorum proteruia, debita genitoribus, vtpote ferè æqualibus exhibere recusat obsequia, multaq; circa domus regimen erumpens inde æqualitas progignit dissidia; quæ singula si prudens vir ante nuptias meditetur, vnaque animaduertat gignendi plerumq; facultatem viris septuagesimum, mulieribus quinquagesimum ætatis annum adimere; vxorem eo tantùm tempore ducet, quod coniuges ætatibus ad hunc finē concurrere permittat: ideoq; fęminas decimus octauus, mares trigesimus septimus annus, vel similis quępiam ætas ad matrimonia euocabit: nec quid longe dissimile sensisse videtur *Plato*, qui licet communes in sua repub. mulieres esse permitteret (quem errorem excludit philos. *polit*. 2. *c*. 2.) mulierem Venereis vti permisit à vigesimo vsque ad 40. maribus verò à 30 vsq; ad 55. ætatis annum 5. *de repub*. eo quia vigor corporis in ijs ætatibus consistit. Vbi verò nuptias homines cōtraxerint, ac ideo Venerea cæperint attigisse, non laxis habenis in concubitus ruendum monet auctor, sed eos quam rarò exercendos, vt enim aliàs monuimus, ex coitu frequenti vberrimè spiritu, & semine eiecto (quod cum sit vtilis excrementi vtilissima pars, vbi vel minimum secesserit dissolutionem àc imbecillitatem adducit 1. *de gen. an. c*. 18.) natiuus calor imminuitur, morborum copia succedit, & prauè concoctum semen

Mulieribus à 20 vsque ad 40, & Viris à 30 vsque ad 55 Venerea permisit Plato.

Semper tamen raro vtēdum Venereis.

men generandæ proli ineptum fit: ideoque Lycurgus sponso iubebat vt maiorem diei partem, ac noctis cũ æqualibus suis degeret, cum sponsa verò furtim, & cautè congrederetur; ne scilicet eorum corpora primæuo robore destituerentur, satietas incesseret, ac præterea proles valida prodiret, & semper recens vigeret amor, qui inter coniuges hac ratione renouatur. quare Solon ternos saltem in mense maritum cũ vxore iniunxit concubitus; vt non secus quàm inter vrbes fœdera temporis aliquo interuallo instaurantur, inter virum, & vxorem matrimonij amicitia eadem rursus ratione effloresceret; quam certè, si hæc respiciebat, infirmam procax nimis Aragonum regina arbitrabatur, quæ senos coitus Venereos vt sopiret dissidia vnaquaq; die coniugibus præscripsit: imo frequentes coitus ab ijs etiam, quos intemperantia occuparit, euitandos ex eo apertissimè apparet, quod vel iuxta naturæ præscripta homo suscipiendæ prolis, vel hac neglecta solius delectationis gratia concumbit; quare vtramque rarus cum conferat concubitus, illam quidem vt allatæ suadent rationes: hanc verò quia vehemens in venereis voluptas oritur ex eo quod vehemens accidit κνησμός (*prurigo*) definitur autem apud *Rhodiginum* ἡδὺς ὑγροῦ ἔξοδος πνευματῶδης, ἐγκατακεκλεισμένου παρὰ φύσιν (*iucunda secessio humoris spiritosi, inclusi contra naturam*) ideoq; qui frequenter ijs vtitur, longe tenuiori afficiatur voluptate oportebit 1. *de gen. an. c.* 18. quam maximè vero Pythagoræum philosophum hoc dogma decebat, cum inter præcipua Pythagoræ monita hoc vigeat, quod ἀπὸ τῶν κυάμων abstinendum: quod dictum licet vulgò assumi contigerit, ac si à fabis nos abstinere monuisset, à venereis per ea verba nos arcere voluisse Pythagoram nemo certè

Plut. apoph. Lacõ. in Lycurg. & Xenop. de Lacedæmon. in princ.

Plut. in amator.

Mõtaigne essais l. 3. c. 5.

Lect. ant. l. 14. c. 3.

Noct. at. l. 4. c. 11.

certè ignorat, vt latè comprobat *A. Gellius* Aristotelis auctoritate ostendens à paucis tantum Pythagoram abstinuisse animalibus, ac nullo frequentiori gauisum cibo, quam fabis, hoc affirmante Aristoxeno Arist. discipulo: indicans vocem κύαμος non à Pythagora pro fabis, sed pro testiculis ipsis sic dictis, quia est τὸ κυεῖν δυνοῖς. καὶ αἴτιοι τοῦ κυεῖν (*in ferendo vtero validi, causaq. vteri ferendi*) assumptam, quod pariter affirmauit *Laertius*: quare ad Venerea prudens accedet adolescens, tantum vbi firmum corporis habitum compararit, cum scilicet 20 ætatis annum impleuerit, quam ætatem tantum Venereis aptam obseruabat ingeniosè *Pindarus*, dum rectam Iasonis educationem expressurus, qui in Chironis antro à pudicis Centauri filiabus fuerat enutritus, sic induxit disserentem.

Quid significet illud Pythagor. A fabis abstine.

In vita Pythag.

Pyth. od. 4.

Εἴκοσι δ' ἐκτελέσαις
Ἐνιαυτοὺς, οὔτ' ἔργον
Οὔτ' ἔπος ἐντράπελον
Κείνοισιν εἰπὼν, ἱκόμαν
Οἴκα — —

(*viginti autem à me completis annis, neq. factum, neque dictum sordidum illis loquutus veni domum.*) quam vbi quis prætergressus fuerit ætatem, venereis rarò vtatur. & vtriusque dicti veritatem ex eo potissimum educit auctor, quod ita se gerere vnumquemque opus erit, qui rectum corporis habitum, & continentiam, inter bona honore digna censebit, iisq; potiri gaudebit: nam vtroque hoc bono ille careat necesse est, qui in tenera adhuc ætate Venereis insistat, & hanc prætergressus ea nō rarò exerceat: masculorum siquidem corpora augeri cum impediat immatura Venus *polit.* 7. *c.* 16. quidquid dixerit Paulus Ægineta concubitu corpora augescere tradens, cuius dicta eruditè refellit

Scaliger exerc. 269. ad Cardanũ) & corporis pariter in fæminis perfectam excludat constitutionem, quas, vbi ter pepererint, incremẽta suscipere videtur impossibile 7. de hist. an. c. 1. imo eędem vitę discrimen facillimè subeant in partu, & in puerperio vehementiùs laborẽt, vt ibid. monebat Aristoteles, liquet vtiq; ab immatura Venere corporis perfectum habitum aboleri, vtpote robur minuente, ac quod perfectè nutriẽdo corpori, & eiusdem incrementis erat indulgendum subtrahente, vt iure de Germanis Tacitus dixerit sera iuuenum Venus, eoque inexhausta pubertas. si enim Cliniæ Pythagorçi dictum contemplari ęquum sit (quod procul dubio Pythagoræum philosophum exponentem præstare oportet) qui inquirenti cuidam, quando cum vxore foret concumbendum, tunc tantummodo id præstandum respondit, cum quis maximo affici detrimento vellet: quid incommodi arbitrabimur illi accessurum, in cuius molli adhuc corpore quam maximè laborat natura pluribus dedita operibus; non illi scilicet tantum nutriendo, at cuiusque membri incrementis præterea vigili cura promouendis? Continentiæ pariter multùm seros veneris vsus conferre docuit Arist. d. c. 16. illi comparandę plurimum prodesse serò contractas nuptias edocens, cum longe magis intemperantes appareant mulieres, quæ puellę adhuc passæ sunt concubitus: cuius euentus rationem 7. de hist. an. d. c. 1. videtur assignasse, quo loci cum monuisset pueros in ipso pubertatis limine maiori custodia coercendos, quia tunc summo impetu ad Venerea excitantur, docebat, his ea ætate exclusis, superuenientibus ętatibus temperantiam facilè seruari, at e conuerso tenera adhuc ætate concumbentes, ad libidines vehementius ferri, ὅτι γὰρ πόροι διανοιγόμενοι, καὶ ποιοῦσι

De mor. Germ.

Cur tenera ętate cõcũbentes, ad libidines vehementius ferantur.

ξηραν τὰ σώματα ταύτῃ· καὶ ἅμα ἡ τότε μνήμη τῆς συμβαινούσης ἡδονῆς ἐπιθυμίαν ποιεῖ τῆς τότε γενομένης ὁμιλίας (*meatus enim laxantur, redduntq; eo corpus lubricum; & simul voluptatis, qua olim gestirent, memores; desiderio monentur præteritæ contrectationis.*) horum vtrumque pariter rari concubitus quam maxime præstant, nam corporis rectam constitutionem seruant, quam frequenter effusum semen prorsus imminuit, non enim.

—— *vlla magis vires industria firmat,*

Quam Venerem, & cæci stimulos auertere amoris. Virg. 3. Georg.

& temperantiam præterea homini elargiuntur, quam frequens cōcubitus abolet, vt superius *hoc cap.* ideoq; ad eam cum mortales Pythagoras hortaretur, eam ætati, ac sexui vnicuiq; opportunam adolescentes omnium maxime appetere congruum docebat, nam μόνην αὐτὴν ἀποφαίνεσθαι περιειληφέναι καὶ τὰ τοῦ σώματος ἀγαθὰ, καὶ τὰ τῆς ψυχῆς διατηρῆσαι τήν θ' ὑγίειαν, καὶ τὴν τῶν βελτίστων ἐπιτηδευμάτων ἐπιθυμίαν (*virtus illa sola declarat se percepisse, & corporis, & animi bona, dum sanitatem scilicet, & optimorum studiorum appetentiam conseruat.*) quare rationi congrua sunt, quæ hic ab Ocello præscribuntur, quæ ab ipso prolata fuisse mirum non est, cum è Pythagoræo fonte deprompta Iāblichus testetur, Pythagoreis de generatione disserentibus traditum fuisse recensens πολλὰ τῶν κατὰ τὸν ἀνθρώπινον βίον τοιαῦτα εἶναι, ἐν οἷς βέλτιόν ἐστιν ἡ ὀψιμαθία, ὧν εἶναι καὶ τὴν τῶν ἀφροδισίων χρείαν. δεῖν οὖν τὸν παῖδα οὕτως ἄγεσθαι, ὥστε μὴ ζητεῖν ἐντὸς τῶν εἴκοσι ἐτῶν τὴν τοιαύτην συνουσίαν. ὅταν δὲ εἰς τοῦτο ἀφίκηται σπανίοις εἶναι χρηστέον τοῖς ἀφροδισίοις· ἔσεσθαι δὲ τοῦτο, ἐὰν τίμιόν τε καὶ καλὸν εἶναι νομίζηται ἡ εὐεξία, ἀκρασίαν γὰρ ἅμα καὶ εὐεξίαν οὐ πάνυ γίνεσθαι περὶ τὸν αὐτόν. (*multa istius generis in vita humana existere, in quibus potior est sera,* Iambl. in vita Pyth. c. 31. Ib. c. 31.

tardaq; eruditio. Eius generis esse etiam vsum rei veneree puerum igitur ita institui, & educari oportere, vt intra annum vicesimum ætatis talem congressum nullo modo quærat. quum autem ad eam ætatem, quæ illi rei matura est, perueneris, rarò ea utendum esse: atque hoc ſ utarum esse, si bona corporis habitudo, res tùm pretiosa, tùm bona existimetur incontinentiam enim, & bonam corporis habitudinem rarissimè in eodem versari.)

Text. 10. Rei venereæ vſus cum matre, filia, & ſorore prohibetur.

Δεῖ δὲ καὶ παιδεύειν τὰ τοιαῦτα τὰ νόμιμα ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς πόλεσι, τὸ μήτε μητρὶ συγγίνεσθαι, μήτε θυγατρὶ, μήτ᾽ ἀδελφῇ, μήτε ἐν ἱεροῖς, μήτε ἐν φανερῷ τόπῳ· καλὸν γάρ ἐστι καὶ πρόσφορον τὸ ὡς πλεῖστα κωλύμματα γίνεσθαι τῆς ἐνεργείας ταύτης. καθόλου δὲ δεῖ περιαιρεῖν. 1. τάς τε παρὰ φύσιν γενέσεις, 2. καὶ τὰς μεθ᾽ ὕβρεως γινομένας. καταλιμπάνειν δὲ τὰς κατὰ φύσιν καὶ μετὰ σωφροσύνης ἐπὶ τεκνοποιΐᾳ σώφρονί τε καὶ νομίμῳ γινομένῃ. 3.

1. V. δεῖ ἀπεριαιρεῖν.
2. V. γενέσεις.
3. V. γιγνομένῃ

Oportet autem, & has leges in Græcis ciuitatibus statuere, quod neque matri commisceantur, neque filiæ, neque sorori, neque in templis, neque in aperto loco: bonum enim est, & vtile quamplurima impedimēta huiusmodi actioni apponi. vniuersè verò auferre oportet præter naturam generationes, & eas, quæ cū iniuria fiunt, & relinquere eas, quæ sunt secundùm naturam, & cum temperantia, in filiorum tēperata ac legibus conuenienti generatione.

PA-

PARAPHRASIS.

HAs præterea in vniuersa Græcia leges sancire oportet, quòd matri, filiæ, vel sorori nefario concubitu nemo audeat commisceri, nec in locis sacris, vel publicis Venerea liceat exercere: impudicos.n. hos actus pluribus impedimentis coerceri necesse est, illiq; prorsus abolendi concubitus, quos natura abhorreat, ac cõtumelia comitetur, ijq; tantum, quos natura dictet ac temperantia patiatur, vnicuique permittendi, quem ad nuptias prolis amor impellat.

COMMENTARIVS.

PRæcipuum humani coniugij finem esse sobolem in præced. cum statuisset Ocellus, quænam potissimum ætas foret à Venereis remouenda, ne imperfectos inde fętus oriri contingeret, ostendit, raros quinimo cõcubitus ideo coniugibus permisit, omnemq; prorsus à præstantissimo illo humanæ societatis genere intemperantiam exclusit: eidem nunc pariter insistens præcepto non ætatis amplius, at loci, & personæ intuitu, quos natura, pietas, ac pudor abhorret Venereorum vsus prohibet, dum impuros parentum, filiarum, ac sororum amores, & in sacris, publicisue locis coniugum concubitus è mortalium cœtu reijciendos sanctissimè monet. Æternis ideo in Græcia sanciendum legibus constituit, ne quis cum matre cõ-

Conne-xio cum præced.

Prædicti concubi-tus Ipij.

gredi impio audeat amore, ne scilicet infando contingat exemplo cernere.

Sen. in Oedip. act. 4.

Retro reuersas generis, ac stirpis vices

nec vnquam infamia cum filia permittantur connubia, in quibus immenso sane scelere.

Ouid. 7. met.

Accipit obscœno genitor sua viscera lecto.

fraternique penitus aboleantur concubitus, barbara venere à Græcis exclusa, per quam.

Lucan. l. 8.

—— —— iacuere sorores

In fratrum thalamis, sacrataq; pignora matrum.

Eorum vsus apud Barbaros.

huius scilicet in humanæ libidinis quammaximè ferax barbara quæcunque regio, quæ quolibet generis nexu neglecto, ac violatis naturæ iuribus, natæ, genetricis, vel sororis thalamos inuadere non perhorrescebant, sicq; Arabes filijs cum matre concubitus permisere, venereorum quinimo exercitia ad propriam stirpem deterrimo coarctātes instituto, cum alterius sanguinis fæmina concumbentes adulteros veluti acerrima morte plectebant. Persę pariter exclusis primęuis suis legibus, quarum meminit *Herodotus*, filias, matres, & sorores ad matrimonij iura impiè admittebant, & in hoc immane nefas aliæ quoque gentes irruebant, quarum exempla congessit *Tiraquellus*: hæ namq; brutis longè deteriores patri filiæ nuptias cōcessere, vel penes eas filius.

Strabo geo. l. 16.

Herod. li. 3. Strabo li. 15. Ibid. l. 4. l. connub. 7. nu. 82. & seq.

Sen. in Oedip. act. 3.

—— nefandos occupat thalamos patris
Inuisa proles, sed tamen peior parens,
Quàm gnatus: vtero rursus infausto grauis
Egit, qui in ortus semet, & matri impios
Fœtus regessit, quiq; (vix mos est feris)
Fratres sibi ipse genuit.

Diod. Sic. Bibl. hist. li. 1. Kp.

apud Ægyptios, aliasq; gentes similiter fraterna passim constituta connubia fuerunt: quarto attox huius-

modi institutum, & naturæ iuribus prorsus oppositum, ne Græcos etiam ipsos corriperet quammaximè cauendum pijssimus monet Ocellus. hinc scilicet ab ipso tot votis expetita recta ciuitatis constitutio corrueret, quæ nuptiarum præcipuè beneficio prodit, si inter extraneos contrahantur, sic enim necessitudinis ac sanguinis vincula diffunduntur, è quo nexu maior ciuium concordia, ciuitatisq; ideo felicitas enascitur, vt monebat *Plutarchus* è matrimonijs imo temperantia, quam vbiq; auctor exoptat, profecto exularet, si incestas hasce nuptias homines contraherent, nam insitus amor inter mortales tanta cõsanguinitate affectos, coniugalis Veneris ardore promotus ita efferuesceret, ac proueheretur, vt coniuges feruenti libidine effrænes ad concubitus impelleret, quod certè respexit *Ouidius*, dum Myrrhæ nomine patrem nefariè amantis dicebat.

Phi. Hypot. l. 3 c. 24.
Cur Matrimonia inter cõsaguineos prohibita.
Rõ. probl. 108.
Met. 10

—— nam gentes esse feruntur,
In quibus, & nato genetrix, & nata parenti
Iungitur, vt pietas geminato crescat amore,

at impia sanè foret huiusmodi pietas, per quam matrimonia intemperantia inuaderet; ac naturę iurium contemptus, quę pudorem quendam, & obsequium cognatos parẽtibus, ac sibi inuicem exhibere impellit, quod certè à connubijs excludi sapientissimus docebat *Plutarchus*, dum ab Alexandro matrum connubia reiecta fuisse tradens, earum cultum ab eodem aiebat pręscriptum, dicens Alexandrum Magnum vera philosophiæ pręcepta Persis tradidisse, cum docuit *Πέρσας σέβεσθαι μητέρας, ἀλλὰ μὴ γαμεῖν* (*Persas vt venerarentur, non vxorum loco haberent matres*) ac si materna prorsus infamis ille concubitus excludat obsequia, à quibus nedum venereorum vsus, at etiã memo-

De fort. Alex. or. 1

mo-

Obsequium servit concubitus.

moria excluditur, vt quædam nobilia vel in brutis exempla nobis exhibuit Aristoteles 9. *de hist. anim.* 47. Præscriptam *in præc. sextu* ætatem præterea adolescentes omnino cõmitterent; incestas hasce nuptias si permitteret Ocellus, quorum enim ab incunabulis conuictus lasciuos ardores excitaret, & faciles iuuenili ætati ad venerea aditus præberet: istaque respexisse Ocellum vel ex eo apertissimè liquet; quod ætate illi operi idonea vix assignata; & ad temperantiam inuitatis hominibus, illicò incestas has nuptias è Græcorum cætu monet reijciendas; qui eas vt plurimum veluti barbaras semper exclusere; quod & Romani præstiterunt, à quibus vix tãdem consobrinorum matrimonia fuere permissa, quorum sanè *vsum exacto* tantum quarto consanguinitatis gradu, congruum erat illos sancire, si necessitudinis vincula ab ijsdem penes Plutarchum considerata respiciamus: dum in eo tantum sensim per quoscunque gradus imminuta consanguinitas omnino videatur elanguescere, vt acutè obseruabat, & ingeniosè disserebat *Albertus Magnus*, cuius quanta in philosophicis, & theologicis auctoritas, vel vnius instar omniũ nobilitate, ac eruditione præstãtissimus *Iacobus Gaddius* testatur in doctissimo libro inscripto, Principes Theologiæ scholasticæ oratoriocriticis elogijs, & notis expressi. iure igitur matrum, filiarum, & sororum connubia Ocellus exclusit, eoq; magis quod enorme veluti opus, & naturæ decretis contrarium huiusmodi concubitum à Pythagoræa schola prorsus exclusũ Hipparchus Pythagoræus videtur suasisse; dum tantum scelus à vehementi tantummodo animi perturbatione prodire docebat dicens πάντα τὰ κατὰ τὸν βίον ἄθεσμα, κακὰ, παράνομα, καὶ ἀσεβήματα, ἐκ τῶν κατὰ τὰν ψυχὰν παθημάτων ἐντί. διὰ

Plut. Rõ. q. 6.

Consanguinitas aliq; ad quartum gradum cur perseueret.

d. probl. 108.

De anim. l. 18. c. vlt.

De anim. tranquill.

γὰρ

γὰρ τὰς παρὰ φύσιν κ' ἀμέτρους ἐπιθυμίας, πολλοὶ εἰς ἀκαταχέτους ὁρμὰς ἐξώκειλαν. καὶ οὔτε τὰς ἐκ τῶν θυγατέρων, οὔτε τὰς ἐκ τῶν μητέρων ἀνοσιωτάτας ἡδονὰς ἀπέχοντο. *(quidquid sceleris, vitij, peccati, impietatis in hominum vita cernitur, ex animi perturbationibus ortum ducit. etenim per immoderatas, & à natura alienas cupiditates multi in effrenes impetus inciderũt, nec vel à filiabus vel à matribus turpissimam potuerunt cohibere libidinem.)* in quo sanè Pythagoram fuerat imitatus: huiusmodi dogmata suæ sectæ præscribentẽ *apud Iamblichum*, quod idem pariter monuit Aristoteles, qui mulieres communes esse prohibebat, ne parentes, filios, ac fratres inde nefarie commisceri contingeret *polit.* 2. *c.* 4. Si cuti autem ætatẽ, ac personas nuptijs ineptas monuit, loca pariter, à quibus venereorũ vsum arceri deceat, nunc recenset. ideoq; concubitus in publicis ac sacris locis prohibet exerceri: licet enim plerçque gentes in templis ab ijs non abstinuerint, id tamen prorsus barbarum, ac impium vnusquisq; fatebitur, & à numinis cultu, quem vnicum templorum conditores expetebant, prorsus alienum: sacris enim operam daturos ethnicos à venere si legimus omnino abstinuisse, vt de Assirijs Iouis Heliopolitæ sacra peragentibus prodidit *Macrobius*, & de Ægyptijs *Porphirius*, ac de Epidaurijs, penes quos augusta templi frons nõ aureum illud dogma γνῶθι σαυτὸν *(nosce te ipsum)* vt apud Delphos, at.

Ἁγνὸν χρὴ ναοῖο θυώδεος ἐντὸς ἰόντα
Ἔμμεναι ——

(castum oportet templum diuinum introeuntem esse) eruditè præseferebat: matronasq; Romanas vniuersos è domo mares, vel ipsos etiam coniuges tunc expelleret scimus consueuisse, cum Bonæ Deæ sacra forent peractura, vel masculorum quinimo animalium tunc pi-

In vita Pith. ca. 17.

Communio Mulierum mala.

Alex. ab l.6 c. ult.

Ethnici sacra peracturi à Venere abstinebant.

Satura 1 c.23.

De abst. ab. esu carn. l. 3. Ib. lib. 2.

Romanæ etiam Matronæ sacra Bonæ Deæ agentes coniuges expellebant.

pictas imagines contexisse, vnde *Iuuenalis* dicebat.

Sat. 6.

—— vbi velari pictura iubetur

Quæcunq; alterius sexus imitata figuram est.

& tam vehementi odio tūc temporis Venerea prosecutas fuisse, vt nec etiam myrthum vt Veneri sacram in eiusdem Bonæ delubrum ausæ fuerint inferre; dedecere scilicet ad sacra accessurum sordidis ijs licet permissis voluptatibus vacare arbitrabantur; quò magis igitur obscæna illa, ac dictu fœda indecorum erit ijs locis exerceri, quæ religio numini sacrarat, & vbi candorem animi, ac solam mentis pietatem æquum erat refulgere: hoc idem vel prisca Hebræorum approbauere instituta, vt apertè indicat elegans sanè locus Rabbini Moysis Ægyptij dicti Benmaimonis in libro, quem inscripsit more nebuchym, viri à plerisq; Theologis, & à Iosepho Scaligero laudati, quem à se ab Hæbreo codice translatum vnà cum sequentibus eiusdem auctoris mecum communicauit D. Vincentius Nogueira suis, & indefessis studijs, & omnimoda eruditione vbique notior, quàm vt vllius indigeat præconio. sic enim doctissimus ille Rabbinus dū de concubitu dissereret, *ibid.* dicebat *tantum abest, vt liceat in loco sacro, vt nec etiam in clauso cubiculo, in quo forte sit liber aliquis sacræ scripturæ vel doctrinæ theologicæ, vel phylacteria illa, quibus Hæbrei vtuntur in eorum synagogis.* huius quinimo criminis horrorem mortalium mentibus incutere horrenda Gorgonis faciem tentauit, profunda sub fabularum semper inuolucris delitescens veterum sapientia, eam enim.

Plut. qu. Rom. 20.

Hebrei & ipsi cū rebus sacris Venerea miscere abhorrebant.

Volum. 2. tract. de coitu prohib c. 21. li. 1. epist. 62.

Ouid. 14. met.

—— pelagi rector templo vitiasse Mineruæ

Dicitur, auersa est, & castos ægide vultus

Nata Iouis texit. neue hoc impunè fuisset

Gorgoneum crinem turpes mutauit in hydros.

ma-

maximè verò Pythagoræum decebat philosophum tam pio connubia pertractantē ratiocinio huius quoque dogmatis meminisse, cum Pythagoram mortales præcipue monuisse tradat Iamblichus *μὴ τίκτειν ἐν ἱερῷ· οὐ γὰρ εἶναι ὅσιον ἐν ἱερῷ καταδεῖσθαι τὸ θεῖον τῆς ψυχῆς εἰς τὸ σῶμα* (*in templo non esse pariendum* (vertit Arcerius, dicerem ego *generandum*) *pium enim non esse animi diuinitatem, in templo, corpori alligari*, A publicis verò locis ni pietas, pudor saltem honestus quoslibet concubitus excludit, quos ibi Indorum quamplurimis *apud Sext. Empir.* alijsq; prope Caucasum populis *apud Herodotum* insita permittebat barbaries: indecorū enim est eas partes exponi quas nobis insito quodam pudore celari voluit natura, vt vel ipsi Cynici, interula licet veluti superflua reiecta, duplicato pallio eas cōtegere consueuerint, vt doctissimus vir *Octauius Ferrarius* obseruauit, *vt alienis oculis parcerent, qui puderi suo minime parcebant*, & nedum expositas, sed fœdis etiam operibus immersas ab hominibus conspici: vnde perituram Polyxenam, quæ virili sane robore ac morti obijcere non pertimuerat, eas à mortalium oculis subtrahere te curauisse penes Euripidē videmus, dū ait.

Hyp. l. 3. c. 24. hist. lib. 1.

Cynici pudēda duplici pallio tegebant.

De re vestiaria l. 3. c. 2.

In Hecuba.

—— ἡ δὲ καὶ θνῄσκουσ᾽, ὅμως
Πολλὴν πρόνοιαν εἶχεν εὐσχήμως πεσεῖν
Κρύπτουσ᾽ ἃ κρύπτειν ὄμματ᾽ ἀρσένων χρεών

(*hæc verò etiam moriens, tamen magnam solicitudinem habuit decenter vt caderet: & occultaret, quæ occultare oculos virorum conuenit.*) dedecebat præterea opus illud, quod in tenebris tantùm exerceri naturæ monita impellunt, vt ijs scilicet velut densi velaminis vice vteremur in apertis locis peragi, indeq; contingeret, quod eorumdem visus, iam prorsus ab humanis oculis eiecto pudore, continuis speciebus animum excitaret,

& ad nouarum voluptatum imagines reuocaret, simulq; ad concubitus impelleret: idq; tam sanctè obseruandum prisci Hebræorum ritus eodem Rabbino teste decreuerunt, vt illum, qui in cubiculo clauso cum vxore non concubuisset, sed in loco aperto pura viridario quopiam, tamquam fornicationis reum leuiore quadam verberatione apud illos mardut dicta sanciuerint plectendum, ac præterea coniuges mandarint in noctis medio tantùm, vtpote ab omni luce diurna remotissimo concumbere, idq; lucernis extinctis, vt ideo sacra sabbathi die à coitu coniuges oportuerit abstinere, qua lampades extingui eorum religio prohibebat. iure igitur in aperto loco venerea exerceri prohibet Ocellus, eoq; magis, quod inde intemperātiæ exempla iuuentus captaret, quam si vel obscæni verbi auditu (vt t. 9. monuimus) corrumpi posse metuebat Aristoteles, quid eueniret, si à viris grauis ętatis, vel à parentibus ipsis nullo pudore percitis venerea passim conspiceret exerceri? quid tunc temporis præstaret prudentissimus ille Cato, qui senatu eum eiecit, qui coram filia sua vxorem fuerat osculatus, si nedum ea, verùm etiam vniuerso spectante populo passim concubitus peragi videret? quare prudenter Auctor incestos nedum excludit concubitus verum venerea è sacris, publicisq; locis omnino pręscribit remouēda, & vt vniuersè honestos, ac tēperantes reddat homines, quaslibet generationes damnat, quæ sint præter naturam, eas scilicet, quæ è coniugibus prodirent arcto prius cognationis vinculo connexis; cum enim naturæ iuribus repugnent, præter naturam esse, constituendum: eas præterea prohibet, quæ cum contumelia fiunt, illas. s. quæ in sacris, vel publicis locis exercerentur, quæ cum numinis, ac populi contume-

lia

Ibid.

Hebrei cū vxoribus coire solū in cubiculo clauso, & sine lumine p̄mittebāt

Plut. in mag. præcept.

lia ſuccederent: ac cæteras quæ per virginum raptus, ſtupra, & adulteria peragerentur, quæ cum maxima gorum contumelia, quorum cuſtodiæ vitiatæ mulieres ſunt commiſſæ profectò euenirent: ſed cum temperantia, (quæ delectationes tantùm in quibus, quando, & qua ratione conuenit *eth*. 3. *c*. 13. permittere videtur) & iuxta naturæ, ac legum ſancta inſtituta prolis generationi ſapientiſſimè monet incumbendum, quæ ſingula vnicuiq; vel maxima Pythagoreæ ſcholæ auctoritas ſuadeat, à qua communibus ſuffragijs pia hæc dogmata fuerunt ſancita: monebat enim Iamblichus laudibus eximijs ab ijs celebrari τὰ τοιαῦτα τῶν προυπαρχόντων νομίμων ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς πόλεσι, τὸ μήτε μητράσι συγγίνεσθαι, μήτε θυγατρὶ, μήτ' ἀδελφῇ μήτ' ἐν ἱερῷ, μήτ' ἐν τῷ φανερῷ κακὸν (*legerem ego* καλὸν) γάρ εἶναι, καὶ σύμφορον τὸ ὡς πλεῖστα γίνεσθαι κωλύματα τῆς ἐνεργείας ταύτης. ὑπελάμβανον δ', ὡς ἔοικε, ἐκεῖνοι οἱ ἄνδρες περιαιρεῖν μὲν δεῖν τάς τε παρὰ φύσιν γεννήσεις, καὶ τὰς μεθ' ὕβρεως γιγνομένας, καταλιμπάνειν δὲ τῶν κατὰ φύσιν τε καὶ μετὰ σωφροσύνης γινομένων τὰς ἐπὶ τεκνοποιΐᾳ σώφρονί τε καὶ νομίμως γινομένας. (*hos ritus, legeſq; antiquiorum in Græcis vrbibus, nimirum ne quis cum matribus, nec filia, nec ſorore, neq; in propatulo rem habeat. hoc enim malum eſſe (dicerẽ ego bonũ enim eſſe) & vtile vt quãplurima huius actionis, flagitijq; quæ hoc vetent, præpedimenta fiant. exiſtimabant autem illi, vt apparet, viri iſtas generationes, quæ præter naturam fiunt, itemq; cum iniuria, tolli oportere, eas verò ſaluas relinquendas eſſe, quæ ex temperanti legitimaq; liberorum procreatione ſecundùm naturam cum caſtimonia editæ ſunt &c.*

In vita Pyt. c. 31.

Text. 11. **Victus saluber, & tranquilla mens concumbentibus necessaria.**

1.N. πάλιν. im. ex VV. & B.

Δεῖ δὲ πολλὴν. 1. πρόνοιαν ποιεῖσθαι τοὺς τεκνοποιουμένους τῶν ἐσομένων τέκνων: πρώτη μὲν οὖν μεγίστη φυλακὴ πρὸς γένεσιν τῷ τεκνοποιεῖν βουλομένῳ δίαιτα σωφρονικὴ καὶ ὑγιεινὴ, ὡς μήτε πληρώσει χρῆσθαι τροφῆς ἀκαίρου, μήτε μέθῃ, μήτε ἄλλῃ τινὶ. 2. ταραχῇ, ἐξ ὧν χείρονες. 3. αἱ αὐτῶν σωμάτων ἕξεις γίνονται μάλιστα δὲ πάντων προσήκει φυλάττεσθαι τὸ τῆς καθεστηκυίας τῆς διανοίας τὰς μίξεις γίνεσθαι, ἐκ φαύλων γὰρ καὶ ἀσυμφώνων καὶ ταραχωδῶν ἕξεων μοχθηρὰ γίνεται τὰ σπέρματα.

2 N τῃ im. ex V

3. N. χείρες im. ex VV.

Oportet autem multū eos consulere, qui progenituri sunt liberos, suscipiendis filijs. prima sanè maxima custodia generationis volenti filijs operam dare sit victus temperatus, & saluber, vt neq; repleatur intempestiuo cibo neq; vino, neque alia quapiam perturbatione, ex quibus deteriores fiūt ipsorum corporum habitus. maximè verò omnium par est, vt curēt, quòd tranquilla mente fiat concubitus, ex prauis enim, & dissonantibus, & perturbatis habitibus vitiosa fiūt semina.

PARAPHRASIS.

EOs pariter, qui prędictis seruatis legibus, cum vxoribus concumbant, suscipiendæ proli quammaximè consulere oportet; ideoque temperato, & salubri victu vti, ac intempestiuum cibum, viniq; copiam, & ea singula

gula, è quibus perturbationes prodeāt, prorsus abhorrere, inde enim deterior corporis constitutio erumpit. id præterea ijs sedulò curandum, vt tranquilla tantùm mente veneri dent operam, his enim neglectis praua semina, imperfectique proinde fætus progignuntur.

COMMENTARIVS.

VNico prolis desiderio venerea docuit expetenda Ocellus, ideoque multa, quæ diligenter obseruata fæcundos redderent concubitus hucusq; præscripsit: nunc alia recenset, quæ ad hoc idem plurimũ conferre videantur, ac ea præcipuè, quæ si humanam concomitentur generationem, eā longe reddant perfectiorem, cumque idcirco monet, qui liberos progignere exoptat, vt sedulam curam suscipiendæ prolis prouido gerat animo, priusquam illius parens constituatur, vt scilicet ea, per quæ ista rectius ac facilius comparetur, ita prænoscat, & præuio accipiat vsu, vt eam perfectissimè progignat, & prognatam fælicissimè nutriat: ideoq; in id maxime insistendum docet, vt victu temperato, ac salubri coniuges vtantur, vt inde aptum sit alimentum, cum quantitatis, tum etiam qualitatis ratione, riteq; ideo concoquatur, deperditas vires restauret, perfectumq; simul sanguinem, ac inde prolificum semen producat. si enim animæ facultas generatrix alimentum proprium veluti obiectum respicit, 2. *de an.* 47. quatenus suum exercet opus per semen, quod est alimenti vtilis atq; vltimi, nempe sanguinei, vtilissimum excrementum 1. *de gen. an. ca.* 18.

Cōnexio cum superioribus.

Victu tēperato, & salubri vti debēt coniuges

18. & 19. alimento salubri eos vtique delectari opus erit, qui prolem expectant, seu virum contemplemur, è quo semen vim actiuam continens prodit, seu mulierem menstrua quæ materiem fœtui elargiuntur *ib. c.* 20. vberrime conferentem. Quod si modici quæstus gratia agellum conserentes, vt ille prius rectè excolatur, & vel ab ipsis extrinsecùs ingestis fœcunditatem cõtrahat sedula opera quærimus, indeq; perfecto quæsito semine, ac omni fæce destituto vix tandem serere statuimus, quam cautè illum procedere æquum erit, qui non segetum sed hominum ortus curet, & hominem, vt dicebat Diogenes, plantet: quod pariter nos monuit philosophus, dum dixit è diuersa aeris temperie, & cibi natura, quammaximè varias emergere in producenda sobole dispositiones 4. *de gen. an. c.* 2. nam multum.

E diuersa aeris té perie, & cibi natura varia in sobole oritur dispositio. *Lucr. l.* 4.

—— refert, quo victu vita colatur,
Namq; alijs rebus concrescunt semina membris,
Atq; alijs extenuantur, tabentq; vicissim.

moderati verò, ac salubris victus necessitate declarata, quæ præterea sint euitanda Ocellus illico exprimit, & intempestiuum primò ac superfluum cibum recenset, è quo cruditates erumpunt, natiuo calore tantam cibi copiam perfectè immutare inualido, vnde sanguis imperfectus, frigidumque, ac tenue enascitur semen, vel saltem morbido excremento permixtum, quod omnino inutile redditur *p. de gen. an. c.* 18. euitandam pariter ebrietatem ab eo, qui venerea velit exercere, monet auctor nec non cæteras huiusmodi perturbationes, cũ enim hinc pariter cruditatũ copia enascatur, spiritus ipsi debilitentur, valida, & generãdo fœtui idonea ipsorum non suppetat copia, quorũ vi turgent generationi inseruientes partes, ac semen fœcũdũ

Ab intẽpestiuo, & superfluo alimẽto abstinendũ.

Ebrietas etiam euitari debet.

emit-

emittitur, vt satis indicat emergens, inde voluptas, quã ideo, & in geniturae expertibus excitari obseruabat philosophus 1. *de gen. an. c.* 20. quibus singulis nedum ebrios, at etiam nimio potu oppressos affici *Plutarchus* affirmat: frigiditate seminis, atq; praua temperie inanes eorum concubitus reddente: nam rectè concoctũ semen est calidius, quale est spissum, & huiusmodi certe fæcundius 4. *de gen. an. c.* 1. vt virilis ideo seminis fæcunditas rationabili in aqua experimento comprobetur. dum tenue, ac frigidum cito diffusum innatet, fęcundum verò in ima descẽdat 2. *de gen. an. c.* 5. ratione crassitiei; imò illud ideo sit prolificum, vt potius mares, quàm fæminas è semine huiusmodi grandinis speciem referente obseruarit Aristoteles 7. *de hist. an. c.* 1. ne ebrius præterea generandæ proli sit idoneus, corporis habitus præhumidus efficit, à quo congrua semini crassities difficilè conferetur, concubitus imo, & ipse in ebrio impedietur *sect.* 3. *probl.* 11. cum in eo opere alteram partem reliquo corpore calidiorem esse necesse sit, quod in ebrio nõ continget, ob nimiũ totius corporis feruorem, à quo extinguitur motus interni calor, cui præcipue humidi, crudiq; copia tunc officit: habitusq; venereis maximè idoneus est, vbi calidũ, simul ac humidũ in interiori parte est corpus, quo maxime cum sint prædití dormientes, ijs absq; vlla agitatione semen profluere videmus, quod nequaquã vigilanti contingit *sect.* 4. *probl.* 5. quibus addendum sanè vino deditos in intemperantiam, adeoq; in ea, quæ alias retulimus incõmoda facilè ferri, vbi enim sit

—— vino calefacta Venus, tum sæuior ardet
Luxuries ——

quod Stratonicę impudico confirmauit exemplo, cum sibi exędificandi ex voto templi gratia è regia abeunti cu-

Sympos. 3. q 5.

Semen Virile quando sterile, vel fæcũdum.

Ebrius vt plurimũ in fæcũdus.

Cur dormientes facile emittant semen.

Claud. de bello Gild.

custodem ab Antigono assignatum Cõbabum ad vetitos concubitus nunquam ausa inuitare, ebrietatis præsidia accersiuit, vt pudorem superãtibus Bacchi incendijs liberius pudicum hominem, ac minori suo dedecore, si reijceretur, solicitaret, quod idem apud Ouidium Paris vsurpabat, dum ad Helenam scribebat.

Stratonica non nisi ebria ad Venerea inuitauit Cõbabum. *Lucian. de Syria dea*

Quin etiam vt possem verbis petulantibus vti,
Non semel ebrietas est simulata mihi.

In epist. amat.

Quod si forte læsa quidem, non verò prorsus deperdita seminis fęcunditate prę vini copia prolem generari contingat, hanc facile ebrietatis labe affici apud Plutarchum monebat Diogenes, qui adolescentem male mentis compotem videns, à patre ebrio ipsum certè progenitum asseruit: & singula hæc, quæ modo monuimus Plato diligenter considerauit, nam ebrios liberis operam dare prohibuit, & veluti mente captos à prolis generatione exclusit. ὥστ' ἀνώμαλα καὶ ἄπιστα, καὶ οὐδὲν εὐθύπορον ἦθος οὐδὲ σῶμα ἐκ τῶν εἰκότων γεννῷ ποτ' ἄν. *(nempe verisimile est eum fœtus inequales, instabiles, obliquos, tam membris, quàm moribus procreare.)* Sicuti vero cibi, ac vini copiam noxiam esse monuit Ocellus, idem pariter statuit de quibusuis rebus, quarum impetu acriter homo perturbetur, qualis fortasse foret amoris violentia: licet enim proles facilius ex amantium concubitu cõcipiatur, ratione scilicet desiderij, ac melioris seminum nexus, vt monebat Plutarchus, suaderecq; videatur amoris conditio, qui ex quadam temperiei similitudine, & naturali conueniẽtia prodit, è qua congrua seminum mixtio emanat. id tamen parcus amor, non verò insanus, ac effrænis efficit, hic siquidem quasi violẽtus sensim remittitur, ac prorsus euanescit, & veluti è sensuum impetu erũpens, ac insanæ libidinis fœtus, ea expleta, citissimè cor-

De liber. educ. Ebrij dementes generant. *de leg. l. 6*

Sympos. probl. Suessan. de amore c. 69 Tẽperatus debet esse amor coniugũ.

corruit, ac vti primo ad insanas honoris, & famæ iacturas, vel etiam sanguinis, & amicitiæ vinculis prorsus ef-scceleris impellit, ita postremo tragicorum ferax euentuũ fractis iam peracti conſciam mentem ad horrida excitat facinora vt iure cecinerit Euripides. *In Medea.*

Ἔρωτες ὑπὲρ μὲν ἀγὰν
Ἐλθόντες οὐκ εὐδοξίαν
Οὐδ᾽ ἀρετὰν παρέδωκαν
Ἀνδράσιν. εἰδ᾽ ἅλις ἔλθοι
Κύπρις οὐκ ἄλλα θεὸς
Εὐχαρις οὕτω ——

(Amores quidem nimium immoderate venientes non bonum nomen, neq; laudem, gloriamq; conciliant viris: si verò moderate veniat venus, non est alia Dea aquè grata) si igitur tot hinc emergunt mala, merito prædicta prohibet Ocellus, hoc vlteriùs addito, quod praua inde oriatur corporis constitutio propter repletiones (vt Iamblichus in Pythagoræorum symbolorum explicat monebat) δεσμοῦ τρόπον τὸ σῶμα καταλαμβανούσας, νοσοκομίας τε, καὶ ἀσχολίας ἀδιαλείπτως ἐμποιούσας *(vinculi instar corpus comprehendentes, & morborum agmina, ac negotia sine intermissione generantur.)* ac proinde vel omnino vel saltẽ perfectæ proli progignẽdę impares, ac inepti reddantur homines. Et sicuti ea recensuit modò, quę ante cõcubitus cauere oporteret, ea pariter monet, quę in cõcũbendi actu à coniugibus maxime sint obseruanda, quòd scilicet tranquilla tantùm, & pacata mente Venerea vnusquisq; exerceat, dum è turbato corporis habitu praua emergant semina. opus est enim concumbentem ad alias non diuerti curas, vir enim natura spirituum copiam conuenientem eodem temporis momẽto, & generatrici facultati, & phantasiæ ad graues cogitationes arreptæ potest suppeditare, vnde semen debile, *symb. 13.*

ideoque imperfecta fætui primordia occurrent. eam enim concoctionem, quam ventriculus peragit, si Lædit licet tenuis mentis contemplatio, vt imbecilles stomacho pene omnes dixerit Corn. Celsus eos, qui *cupidi litterarum sunt*, quid de illo asserendum opere, quod immensam caloris, & spirituum copiam exposcit? imo à perturbationibus alienum esse concubitum ex eo apparet, quod per varia hæc, & confusa phantasmata concumbentes agitentur, quibus demersa phantasia tot fætui diuersitates adijciat, vt Aristoteles innuit *sect. probl.* 12. & incommoda impertiatur, vt pluribus huiusmodi euentus allatis exemplis, & rationibus docuit V. C. *Thomas Fienus*. imo prolem inde nedum lædi, at omnino auerti vel ex eo certissimè constat, quod quauis etiam vel maxima, & maris, & fæminæ progignendæ sobolis virtute præditi, nullos concipiẽt fætus, ni simul ille effectiua, hæc materialia conferant principia, emmisso semine eodem temporis momento 10. *de hist. an. c.* 7. quòd difficilè sane continget) vt *ibid.* hanc quasi illustraturus materiam monet philos. (si feruida iá mulier, ac Venereis acta stimulis, idoneisq; affecta cogitationibus cũ coniuge concumbat moerore cõfecto: in illa enim libidinis ardor vrgebit semen, quod in hoc curæ, & aliò abreptæ cogitationes cohibebunt; vnde diuersis emmissa temporibus semina vel simul connecti erit impossibile, vel ex ijsdem imbecilli velut ac imperfecto principio tenues ac omni noxæ subiecti partus prodibunt: ideoque mirum non est plerumque è sapientibus viris ineptam, ex insipientibus ingeniosam prolem enasci, quia illi plerumque contemplationibus, vel negotijs inhærentes concumbunt, hi verò venerea prorsus voluptate brutorum instar immersi; quod eruditè hoc idem soluens problema edocebat Aphrodisæus

De re med. l. 1. c. 2.

Concumbenti perturbationes noxiæ.

De viribus imag. q. 13.

Cur sapientum filij dementes, & insipientum plerumque ingeniosi.

ſæus dicens homines dementes, dum concumbunt, ſe libidini omnino dedere, ideoque cogitatione venereis tantum dedita, ſemen optimis præditum viribus profluere: at ſapientes homines ac ſtudioſos aliquid honeſti vel vtilis cogitatione vt plurimum complecti, nec in ipſo concubitu à contemplatione deſiſtere, ideoque profluens ſemen perfectæ illius animalis facultatis expers eſſe: indeq; etiam indoctorum filios corporis robore plerumq; pollere, à doctis verò imbecilles fætus prodire conſueuiſſe. & hinc etiam fortaſſe in brutis corporeæ perfectionis, ac ſanitatis magis participes fętus redduntur, quàm in hominibus, eorum enim progenitores in concubitus ruunt feruido appetitu ducti, nec quid ijs, venerea exercentibus occurrit, quod ſpirituum concurſum ab eo opere auertat, vt in pleriſq; hominibus facilè cõntingit; quare temperans victus, & mens tranquilla ab Ocello in coniugibus meritò deſiderantur, vt facili inde ac fælici ſorte proles generetur, & in hoc pariter placito vniuerſa conuenit Pythagoræorum ſchola apud *Iamblichum*, illi ſiquidē ὑπελάμβανον δεῖν πολλὴν πρόνοιαν ποιεῖσθαι τοὺς τεκνοποιουμένους τῶν ἐσομένων, ἐκείνων πρώτην μὲν ἂν εἶναι καὶ μεγίστην πρόνοιαν. τὸ προσάγειν αὐτὸν πρὸς τὴν τεκνοποιίαν σωφρόνως τε καὶ ὑγιεινῶς βεβιωκότα καὶ ζῶντα, καὶ μήτε πληρώσει χρώμενον τροφῆς ἀκαίρως, μήτε προσφερόμενον τοιαῦτα, ἀφ᾽ ὧν χείρους αἱ τῶν σωματικῶν ἕξεις γίνονται. μήτε δὴ μεθύοντά τε, ἀλλ᾽ ἥκιστα πάντων. ᾤοντο γὰρ ἐκ φαύλης τε καὶ ἀσυμφώνου καὶ ταραχώδους κράσεως μοχθηρὰ γίνεσθαι τὰ σπέρματα. (*iudicabant prouidè magnam ex ſe naſcituræ prolis curam adhiberi oportere ab ijs, qui liberis creandis operam darent. primam igitur maximamq; prouidentiam eam eſſe, vt ipſe ad liberorum procreationem accedat, poſtea quam temperanter, & ſanè ſalubriterq; vixerit, atq; etiam viuat, & nec ciborum im-*

Probl. 1. q. 28.

De vita pyth. c. 31

pletione, saturitateq́; intempestiuè vtatur, nec tales cibos assumat, à quibus corporum habitudines lædantur, vel deteriores reddantur. omniū verò etiā minime ebrij illi rei studeant. arbitrabantur enim vitiosum semen existere ex praua, dissonaq́; & turbulenta, seu confusa temperatione.)

Text. vlt.

Diligens cura suscipiendæ prolis parentibus præscribitur.

Μετὰ πάσης οὖν σπουδῆς καὶ προσοχῆς δεῖ καταβάλλεσθαι, ὅπως τὰ γεννώμενα γίνηται. 1. χαρίεντα, καὶ γεννώμενα καλῶς ἀναρταφῇ. ἔτι. 2. γὰρ δίκαιον τοὺς μὲν φιλίππους καὶ φιλόρνιθας καὶ φιλόκυνας μετὰ πάσης ἐπιμελείας φροντίδα ποιεῖσθαι τῶν γινομένων, ὡς δεῖ, καὶ ἐξ ὧν δεῖ, καὶ ὅτε δεῖ, καὶ πῶς διακειμένων γίνεσθαι τὰς μίξεις καὶ τὰς κοινωνίας τοῦ μὴ. 3 ὡς ἔτυχε, γίνεσθαι τὰ γεννώμενα· τοὺς δὲ ἀνθρώπους μηδένα ποιεῖσθαι λόγον τῶν ἰδίων ἐγγόνων. ἀλλὰ καὶ γεννᾶν ὡς ἔτυχε, καὶ γεννωμένων ὀλιγωρεῖν καὶ τῆς τροφῆς καὶ τῆς παιδείας. ταῦτα γὰρ. 4. ἀμελήματα πάσης κακίας καὶ φαυλότητος παραίτια γί-

1. deest in V. vsq; ad καλῶς
2. V. ἔδει. ad δὶ.
3. N. καὶ im. ex V. V. & B.
4. deest in VV. & B.

CVm omni igitur studio, & cura oportet considerare, vt liberi nascantur quam maximè gratiosi, & geniti rectè educentur: non æquum est enim equorum, auium, & canum amatores cum omni diligentia curā suscipere eorum, qui progignendi sunt, vt sicuti par est, ex quibus, & quando oportet, & vt congruum est affecti concumbant, ne fortuiti partus enascātur, homines verò nullam suscipere curam suorum filiorū, at eos, vt fert casus, generare, ac genitos, quod attinet ad nutritionem, & educationem, negligere. hæc enim contempta omnis malitiæ, & improbitatis causa fiūt, vt scilicet liberi belluarum simi-

νέλη, βοσκηματώδη καὶ ἀ-γεννῆ ἀποτελούμενα. 5. τὰ γεινώμενα.

similes, & degeneres, & imperfecti euadant,

5 N V. D. & C. ἀποτελῦντα.

PARAPHRASIS.

OMni igitur studio, & solerti cura expetant parentes, vt forma, & corpore præstantes liberi enascantur, ac nati ritè educentur: iniquum est enim eos, qui equorum, canum, auiumue studio tenentur, summa quærere diligentia rationes, & tempora, quibus eorum concubitus, & ortus vtiliter promoueantur, homines verò in suscipienda prole, huiusmodi nullo pacto præcauere, sed fortuitò filios progignere, nec quo pacto iam genitos enutriri, ac educari par sit diligẽter consulere: eorum scilicet educatio neglecta vitiorum omnium primæua est origo, cum inde degeneres, ac brutis potius, quàm hominibus simillimi existant.

COMMENTARIVS.

CVncta hucusque præscripsit Ocellus, quæ felices nuptias, ac perfectam prolem coniugibus facillimè conferant: nunc genitæ prolis quàm diligens, ac prouida nos deceat cura præstantissimè docet, ad rectamq; eiusdem educationem nobili excitat exemplo, & congrua

Lib.6. de leg.

grua quidem methodo, nam vt monuit *Plato* παίδων γένεσιν μετὰ τοὺς γάμους θῶμεν, καὶ μετὰ γένεσιν, τροφὴν καὶ παιδείαν. *(procreationem liberorum post nuptias collocare debemus, post ipsam verò procreationem, educationem, & disciplinam.)* Ex ijs igitur, quæ superius abunde retulerat cũ bonis, tũ etiã malis, quæ seruata, vel neglecta suscipiẽdæ prolis cura ferebat, doctè colligit, & acutè infert omni studio & diligenti opere laborandum, vt filij nascantur *gratiosi*, & postquã nati sunt, quã optimè educentur, aut enim liberis suscipiendis operã non esse dandã, aut in illis educandis, & instituendis quęuis anxiũ, molestũq; laborem constanter perferendũ monebat Plato. concinnæ quidem prolis ortus occurrit, si recensitis superius monitis pareant coniuges. optima verò eiusdẽ adest educatio, si potissimũ illi quærant, vt natorũ corpora rectè enutriantur, non ita durè scilicet, vt impotens resistere, tenera ætas languescat; nec ita molliter, vt inde vel leuibus sustinendis discriminibus inepta reddatur. vel ipsis enim necessarijs (vt Gallorum exemplo pueros parua veste induentium affirmabat Arist. 7. *polit. c.* 17.) quoad fieri potest, optimum est statim ab initio adsuescere: at aspero nimis, molliq; reiecto cultu, is, qui horum medius est, seruetur, nam πάντων μέσ' ἄριστα *(omnium media optima)* & statim ac tenera ætas id feret, puta elapso quinto anno, (prius enim vel disciplinis animum, vel laboribus puerile corpus exercere inutile esse *ibid.* monebat Arist. inde corporis incrementa docens prohiberi, quod futuræ magnitudinis dimidium primo sibi comparat quinquennio 1. *de gen. an. c.* 18.) eorum indoles recta promoueatur educatione, per quam & nobilibus imbuantur moribus, & præstantibus discipliplinis erudiantur, vt inde sibi ipsis, familijs, ac ciuitatibus fiant vtiles, nam τῶ νεανίσκω ἐπιμελείας τε καὶ ἀγωγῆς

Educatio filiorum diligẽter habenda.

in Critone.

Quomodo proles nutriẽda.

Theognid. Ante quintũ annũ pueri disciplinis, & laboribus nõ sunt exercendi.

γῆς

γῆς καλῆς τε καὶ ἀνδρικῆς καὶ σώφρονος γινομένης πολὺ εἶναι μέρος παραδιδόμενον εἰς τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἡλικίαν (ex cura, quæ adoleſcentiæ adhibetur, & ex bona atq́; honeſta illius ad fortitudinem, & temperantiam inſtitutione haud parua portio virili ætati tribuitur.) neglecta verò pueroꝛum educatio longe maxima reipublicę affert detrimenta *polit.* 8. *c.*1. hęc enim vel omiſſa, vel ea diligentia, quam tãta res exigebat, haud tractata, vt tot nobili progenie ſati degeneres, & præ otio laſciuientes in ſegnem, ac inde improbam vitam elabantur millies impellit, vel inde ſaltem nobilis plerumq; adoleſcens.

Iambl. de vita Pyt. c.31.

Rectæ educationis commoda.

—— —— claro contentus auorum
Nomine ſe iactat titulis, cenſuq́; ſuperbit.
Delicijsq́; vacans plaudit ſibi deſide victu.

vt ſanctiſſimus canebat Pontifex Vrbanus VIII. vir, in tantum laudandus (vt de L. Æmilio Paulo dicebat Velleius hiſt. l. 1.) in quantum intelligi virtus poteſt, dum Ioannem Donatum fratrem ad Philoſophiæ ſtudia hortaretur. neglecta eadem, at tot præclara ingenia, quæ ſiue litterarum ſtudia, ſiue politica negotia ſpectes, præſtantiſſimè refulſiſſent, miſerrimè langueſcant, & ſterileſcentes velut agri in ſpinas, & dumeta tantùm erumpãt, non ſemel adegit: hæc tandem, non vt par erat adhibita, per ſe ad ſcelera propenſos animos, quin in illa enormibus geſtis, ac præcipiti audacia ruerent, non impediuit: tyrãnosq; ideo rectam inſtitutionem ciuium vt ſibi noxiam ſemper abhoruiſſe *polit.* 5. *c.* 11. obſeruat Ariſtoteles, quoniam ex ea generoſi ſpiritus, vnàq; ſapientia ciuium filijs enaſcantur, quod *ibid. c.* 10. videmus Thraſibulum vaferrimo præſtitiſſe inſtituto, qui vt Gelonis filio nepoti ſuo regnum eriperet, omnibus illum delicijs, & voluptatibus immergi curauit. at ex oppoſito prudentes legumlatores pueroꝛum primo inſiſtunt

In ſuis poemat.

Tyrãnis infenſa rectæ ciuium educationi.

edu-

educationi, veluti vnico ritè institutæ reipublicæ fundamento, prouidi instar agricolæ (vt dicebat Plato) qui tenellas primo plantas summa curat solertia. Vigent in nobis tum ad virtutes, tũ ad vitia propensiones, hę quantumuis à viro, quem ætas, & prudentia concomitantur, callidè premantur, imo ita opprimantur, vt oppositi inde erumpant actus, tamen in tenera ætate ac simulandi nescia liberè se produnt: quare si præclara accedat educatio; si illæ rectæ sint, ad opera præstantia & maiorum exemplis, & grauibus monitis ac præmiorum illecebris adolescentes generosè promouentur: sin malæ sint illæ, ijsdem rationibus, detectaq; vitij turpitudine, & pænarum terrore, vt in contrarios habitus immutentur assuetudine duce assequimur, vt enim *polit.* 7. *c.* 13. dicitur τὰ ἔθη μεταβαλεῖν ποιεῖν, ἔνια γάρ ἐστι διὰ τῆς φύσεως ἐπαμφοτερίζοντα διὰ τῶν ἐθῶν ἐπὶ τὸ χεῖρον, καὶ τὸ βέλτιον (*mores mutari faciunt, nam aliqua per naturam ad vtrumq; apta per mores ad peius, vel ad melius conuertuntur.*) optimamq; ideo diem, primam ætatis partem dixit *Virgilius*, dum cecinit.

Optima quaque dies miseris mortalibus æui
Prima fugit ——

quia, vt illum exposuit locum Seneca, *iuuenes possumus dicere, possumus facilem animum, & adhuc tractabilem ad meliora conuertere, quia hoc tempus idoneum est laboribus, idoneum agitandis per studia ingenijs, & exercẽdis per opera corporibus*. & vt eleganti vtar Plutarchi exemplo, videmus tellurem fæcundam licet, cultura cessante sterilescere, & quò melior natura fuit, eò semper deteriorem fieri neglectu, at è cõtra tellurem asperam si assiduo excolatur labore pręclaros fructus edere. id potissimum parentum expetant studia, quod iam suscepti liberi ritè educentur, & procul à sordida & molli gente

In Euthyphrone.

epist. 108

De liber. educand.

gente viuentes non ex obscænis dictis, vilibusue gestis prima hauriant phantasmata sordida, quo celerius aduenere, eo tenaciùs permansura: at nobilibus fabulis, heroica referentibus gesta, picturis, ac præclaris parentum, affinium, & ciuium gestis ad generosa opera inuitent, excellentium præterea poetarum opera pueris legenda, ac ediscenda proponant, quibus, vt monebat Plato priscorum virtute præstantium quamplurima inseruntur monumenta vnaque laudantur, ἵνα ὁ παῖς ζηλῶν μιμῆται, καὶ ὀρέγηται τοιοῦτος γενέσθαι (*vt puer æmulatione accensus præclara facinora maiorum imitetur*) addere ego versioni) *& tales fieri appetat*): imo præstantior, Lacedęmoniorum instar puerorum, qui in festiuitatibus triplici choro senum, adolescentum, & puerorum illustribus, dum audirent senes canentes Ἄμες ποτ' ἦμες ἄλκιμοι νεανίαι (*olim iuuentutem nos strenuam egimus*) ac inde vigentes ætate viros respondentes Ἄμες δέ γ' ἐσμέν. αἰ δὲ λῆς αὐγάσδεο (*fortes sumus nos: fac, si viuis, experimentum*) alacriter illico canebant Ἄμες δέ γ' ἐσσόμεθα πολλῷ κάρρονες (*nos erimus his præstãtiores plurimo*) nulla scilicet re magis adolescentis generosi animum quàm glorię spe, ac famę desiderio accedi contingit: non enim virtutem, at partam virtute gloriam humana vt plurimum expetit ambitio: eam si demas, & nominis perennitatem aboleas licet virtus per se sit expetenda, nec alterius cuiuspiam rei sit indiga, quoniam est sibi pulcherrima merces, tamen virtutis semitas nedum viris, at virorum vestigijs destitutas plerumque conspicies.

A sordida gente pueri arceantur. Quomodo educandi.

In Protag. gora.

Plut. in instit. Lacedæm.

Chorus puerorũ, iuuenum & senum apud Lacedæmones.

——— tanto maior famæ sitis est, quàm
Virtutis. quis enim virtutem amplectitur ipsam,
Pręmia si tollas? patriam tamen obruit olim
Gloria paucorum, & laudis, tituliq; cupido.

Iuuen. sat. 10.

Hæsuri saxis cinerum custodibus, ad qua
Discutienda valent sterilis mala robora ficus;
Quandoquidem data sunt ipsis quoq; fata sepulchris.

quam solerti verò singula hæc studio parentes deceat exercere, vel ex ipsis brutis petito eleganti exemplo Ocellus confirmat: & parentes eorum saltem monet meminisse, qui equis, canibus, auibusq; delectãtur (quo etiam exemplo ad hoc idem fere vtebatur Plato) hi enim, non quotiescunque ijs animalibus libuerit, concubitus permittunt, sed vbi è scriptoribus primo ab amicis inde, ac demum à peritis ipsis, obuium ferè quẽq; interrogando, apta tempora cognouerint, ac cætera quæ exiguntur, vt elegantes ac generosi fætus enascantur, tunc tandem ea ratione, tempore, & ijs conditionibus, quas prolis præstãtia exigit adamussim seruatis, marem, & fæminam misceri permittunt, non prout sors tulerit, sed per ea singula, quæ prouida cura queat conferre, sobolis elegantiam omni conatu exposcentes: quàm igitur iniquum est homines nullo præhabito studio propriam prolem expetere, sed ita hanc progignere vt fortuitò genita videatur, eamque iam natam, ita parui facere, vt nulla victus, vel educationis cura adhibeatur, at hæc imperito cuique demandetur; imo, vt obseruabat Plutarchus, tam stolidos passim videmus parentes, vt seruorum, quos probos norint, mores, vitamq; diligenter inquirant, & vbi idoneos inuenerint, agriculturæ, rei familiari administrandæ, alijsq; huiusmodi operibus addicant, at si quod mancipium inueniant negotio cuilibet domestico impar, id liberis præficiant. nonne videmus luxu, luxuriaue exposcentibus integra patrimonia alacri animo homines deperdere, ac vt à bono præceptore filij indoles foueatur, vel duodecim aureos quolibet anno impendi assiduè dolere? quos inde liberis pe-

5. de rep.

De Educ.

dagogos præficiunt? non Chironem equidem, sed illũ tantum, qui solo victu contentus nullam exigat mercedem, & ciuilis vitæ nescius, hoc solo Chironem æmuletur, quod rustica loca aliquando, & ipse incoluerit, & miramur scientias non florere, ac virtutes nobilibus animis nõ insidere, immemores, quod *proximis applicatur, omne quod tenerum est, & in eorum similitudinem crescit, pueri nutricum, & pædagogorum retulere mox in adolescentiam mores.* id est, quod modò monebat Ocellus, omnem scilicet inde improbitatem, ac nequitiam emergere, quia proles recta educatione destituta vilibus tantùm mancipijs, ac omni vitiorum genere obrutis, dedita ac vna pessimis adulatoribus, è quibus quãta sanè pernicies, omnigenæ Vir eruditionis doctissimè testatur Paulus Iosephus Meronius, omnium inde vitiorũ captat semina, ac recta parentum educatione destituta à maiorum institutis degenerat, & brutorum potius æmula, eadem non dissimilibus operibus imitari gaudet: at è contra si proborum consuetudine virorum adolescentum indoles foueatur, vnde semper decora captet exempla, erudita audiat colloquia, & ad virtutes verbo nedum, at longè vehementius opere inuitetur, has certè anxio conatu complectetur, vt iure sanè apud Virgilium Euander expetierit, vt filius ideò Æneam in bello comitaretur, dum ait.

Sen. de ira. l. 2. c. 22.

In Aula Dauid.

Aeneid. 8

Hunc tibi præterea, spes, & solatia nostri,
Pallanta adiungam sub te tolerare magistro
Militiam, & graue Martis opus, tua cernere facta
Assuescat, primis, & te miretur ab annis.

decora igitur educatione filiorum indolem paternus amor promoueat; nam satius erit filios inopes quidem, at virtutibus illustres relinquere, quàm opibus pollentes, sed vitijs ita obrutos, vt paternas opes, vnaque nobilita-

tem infamibus gestis fædissimè perdant. hoc saltem lætitię captabit inde parens, quod si decedens filios tenellos adhuc relinquat, hac sibi spe decessus dolorem sentiet imminui, quod veram eos viam, quæ ad virtutes, & gloriam certissimè adducat, terere cognoscet, eamque ideo quandoque eosdem speret assequuturos: sin verò eorum progressus, ac generosa gesta videat, maxima proculdubio afficietur lætitia, se scilicet vitam, & virtutem simul præstantissimæ proli gestiens contulisse. si tandem educationis rectę, ac paternorum immemorem monitorum filium in libidines, ac scelera ferri contingat: hæc longe cautiùs is peraget, faciliùsq; ab ijs remouebitur. & id saltem solatij parenti suppetet, quòd non parentis incuria, at propria improbitas filium ad vitia adegerit. Ea verò quæ recta filij institutio exigit, hic æquum profectò foret recensere, id tamen inani conatu mea tentaret imbecillitas, dum illam philosophorum princeps *polit.7.c.vlt.& polit.lib.* 8. ac, siue mores siue disciplinas respiciamus, vberrimè expresserit Plutarchus in suo de liberis educandis opusculo. illud ò parẽtes, qui filios diligitis.

Horat. de arte poet. *Nocturna versate manu, versate diurna.*

& præclara illa monita exequentes, verę paterna voce vestrorum filiorum aures assiduè percutite, assiduè cum Aulo Persio repetentes.

——— ——— venienti occurrite morbo.
Et quid opus Cratero magnos promittere montes?
Satyr. 3. *Discite q; ò miseri, & causas cognoscite rerum:*
Quid sumus, aut quidnam victuri gignimur, ordo
Quis datus, aut meta quam mollis flexus, & vnde.
Quis modus argento, quid fas optare, quid asper
Vtile nummus habet: patriæ carisque propinquis
Quantum elargiri deceat, quem te Deus esse
Iussit.

Iussit, & humana qua parte locatus es in re.

& hæc pariter singula, quæ hoc textu monuimus nedum Ocelli placitis, at vniuersę prętcrea Pythagoręorũ scholæ esse quam maxime consona, abunde testari videtur Iamblichus, ex illius sectæ præscripto docens, quod illi καθόλου παντελῶς ᾤοντο ῥαθύμου τινὸς εἶναι καὶ ἀπροσκέπτου τὸν μέλλοντα ζωοποιεῖν, καὶ ἄγειν τινὰ τοῦτον εἰς γένεσίν τε καὶ οὐσίαν, μὴ τι μετὰ σπουδῆς πάσης προορᾶν, ὅπως ἔσται ὡς χαριέστατα τῶν γινομένων ἡ εἰς τὸ εἶναι καὶ ζῆν ἄφιξις. ἀλλὰ τοὺς μὲν φιλόκυνας μετὰ πάσης σπουδῆς ἐπιμελεῖσθαι τῆς σκυλακείας, ὅπως, ἐξ ὧν δεῖ, καὶ ὅτε δεῖ, καὶ ὡδὶ διακειμένων προσηνῆ γίνεται τὰ σκυλάκια. ὡσαύτως δὲ καὶ τοὺς φιλόρνιθας. δῆλον δ' ὅτι καὶ τοὺς λοιποὺς τῶν ἐσπουδακότων περὶ τὰ γενναῖα τῶν ζώων, πᾶσαν ποιεῖσθαι σπουδὴν περὶ τοῦ μὴ εἰκῆ γίνεσθαι τὰς γεννήσεις αὐτῶν. τοὺς δ' ἀνθρώπους μηδένα λόγον ποιεῖσθαι τῶν ἰδίων ἐκγόνων, ἀλλ' ἅμα γεννᾶν εἰκῆ τε καὶ ὡς ἔτυχε σχεδιάζοντας πάντα τρόπον, καὶ μετὰ ταῦτα τρέφειν τε καὶ παιδεύειν μετὰ πάσης ὀλιγωρίας. ταύτην γὰρ εἶναι τὴν ἰσχυροτάτην καὶ σαφεστάτην αἰτίαν τῆς τῶν πολλῶν ἀνθρώπων κακίας τε καὶ φαυλότητος. βοσκηματώδη γὰρ καὶ εἰκαίαν τινὰ γίνεσθαι τὴν τεκνοποιίαν παρὰ τοῖς πολλοῖς. De vita Pyth. c. 31 *(in summa omnino socordis cuiuspiã & inconsiderati esse censebant, qui vitalem fatum procreaturus esset, & talem aliquem ad generandum, & cũ muliere in congressum esset adducturus* (dicerẽ ego vno verbo *generaturus) qui non diligenter, omniq; studio expenderet, quo pacto quàm gratiosissime eorum, qui nascẽtur, in hanc vitam, vt in rebus creatis censeantur, ingressus futurus sit. sed enim qui canes amant, cum omni studio, ac diligentia curam habent accuratam generationis, ac nutricationis catulorum, vt ex quibus oporteat, & cum oportebit, & ex illis, qui hoc, illoue modo affecti sunt catuli mansueti, mitesq; nascantur. eodem modo faciunt,*

&

& illi, qui anium sunt studiosi, & perspicuum est reliquos mortales, qui vnquam studium posuerũt, vt animalia generosa sibi compararent, in hoc esse totos, adeoque omnes neruos intendere, ne illa sibi frustra, & incassum nascantur. homines verò nullam habere eorum, qui ex se nascantur, rationem, sed prosemina re temerè, & fortuitò, & quocunque modo improuide hanc rem agere, deindeq; natos fatus educare, & quam negligentissimè instituere. hanc enim potentissimam, ac manifestissimam causam esse, cur plerique homines tam praui, & mali sint. quippe belluarum ritu, & vulgari quodam modo plerosq; mortales liberis operam dare). Et hic aureus Ocelli liber de Natura Vniuersi finem sortitur, cui aliqua deesse temporis iniuria abrepta cum V.C.Negarola possumus asserere, cum nullum videamus appositum epilogum, quod in alijs auctor præstitit capitibus: ea forsitan addiderat Ocellus, quæ rectam prolis educationem spectabant, & alia huiusmodi, quæ perfectũ corpus huic politicæ parti præbuissent, quod exacte pariter præstitisset eiusdem opus de iustitia, cuius meminit Architas apud Laertium & liber de lege, cuius nec leue mox addemus fragmentum: hinc tamen nobile hoc, & perantiquum Ocelli opus euilescet, non enim minoris vel vnam Apellis lineam, quam exactè depictam numinis faciem, in Cęsarum palatio Romana æstimauit prudentia.

In vita Archyta.

Plin. nat. hist. l. 35. c. 10.

F I N I S.

IN
OCELLVM
LVCANVM
De Natura Vniuerſi

V. C. LVDOVICI

NOGAROLÆ

COM. VERONENSIS

Annotationes.

LECTORI.

Vir Clarissimus Ludouicus Nogarola, cum Ocelli Lucani de Natura Vniuersi opusculum à se in latinam linguam cōuersum ederet, quasdam breues quidem, sed vt illa ferebāt tempora, eruditas addidit annotationes: eas hic attexere libuit, vt è tanti viri doctissimis laboribus Ocelli gloria magis enitesceret, ac tua studia, Lector, maiora caperent incrementa, his candidè vtere, memor (vt alias diximus) quòd ὐ μόνον χάριν ἔχειν δίκαιον τούτοις ὧν ἄν τις κοινωνήσαι ταῖς δόξαις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔτι ἐπιπολαιότερον ἀποφηναμένοις. καὶ γὰρ καὶ οὗτοι συμβάλλονταί τι. τὴν γὰρ ἕξιν προσήκησαν ἡμῶν. *(non solùm illis aequum est, vt gratia habeantur, quorum opinionibus quis acquiescet, sed illis etiam, qui superficietenus dixerunt. conferunt enim aliquid etiam isti, habitum namq; nostrum exercuerunt.)* & Vale.

Arist. 2. met. tex. 2.

DE OCELLO LVCANO

Philo Iudæus in libro περὶ ἀφθαρσίας κόσμου, id est, de Mundo non interituro, sic meminit:

ΕΝιοι δ' οὐκ Ἀριστοτέλη τῆς δόξης εὑρετὴν λέγουσιν, ἀλλά καὶ τῶν Πυθαγορείων τινάς. ἐγὼ δὲ καὶ Ὠκέλλου συγγράμματι Λευκανοῦ γένος ἐπιγεγραμμένῳ περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως ἐνέτυχον, ἐν ᾧ ἀγένητόν τε καὶ ἄφθαρτον, οὐκ ἀπεφαίνετο μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' ἀποδείξεων κατεσκεύαζεν. id est.

Cæterum sunt, qui tradant opinionis huius nõ Aristotelẽ primum auctorem, sed Pythagoræos quosdam fuisse. At mihi Ocelli genere Lucani inscriptum de uniuersi natura commentariũ oblatum est, in quo quidem mundum esse ingenitum, & nunquam interiturum non solum protulit, verum etiam exquisitissimis rationibus comprobauit.

L*Vcianus quoq; vbi agit* ὑπὲρ τοῦ ἐν τῇ προσαγορεύσει πταίσματος, *quod est de errato in salutatione ita scribit, quãuis non nominet* ὤκελλον, *sed* οἴκελλον.

Ο ἱ μέντοι θεσπέσιος ὁ Πυθαγόρας εἰ καὶ μηδὲν αὐτὸς ἡμῖν ἴδιον καταλιπεῖν τῶν αὑτοῦ ἠξίωσεν, ὅσον Οἰκέλλῳ τῷ Λευκανῷ, καὶ Ἀρχύτᾳ καὶ τοῖς ἄλλοις ὁμιληταῖς αὐτοῦ τεκμαίρεσθαι, οὔτε τὸ εὖ πράττειν προὔγραφεν, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ ὑγιαίνειν ἄρχεσθαι ἐκέλευσεν, *id est Diuinus quidem Pythagoras, tametsi nullam nobis relinquit literam, vt ex Ocello Lucano, & Archyta, alijsq; eius discipulis licet conijcere, non* εὖ πράττειν, *id est, bene agere scribi debere, sed* ἀπὸ τοῦ ὑγιαίνειν, *id est, ab ipso valere incipiendum esse præcepit.*

D*Iogenes item Laertius quandam Archytę Tarentini, quæ est ad Platonem, Epistolam vitæ illius inseruit, in qua hunc philosophum non Ocellum, sed Vcellum nuncupat, ac nonnullos eiusdem recenset libros.*

Κ Αλῶς ποιεῖς, ὅτι ἀποπέφευγας ἐκ τᾶς ἀρρωστίας. ταῦτα γὰρ ἐπέσταλκας, καὶ τοὶ περὶ Δαμασκλῶνα ἀπήγγελον.

περὶ δὲ τῶν ὑπομνημάτων ἐπεμελήθεμες, καὶ ἀνήλθεμες ὡς Λευκανώς, καὶ ἐνετύχομες τοῖς Ὠκέλλω ἐγγόνοις, τὰ μὲν ὦν περὶ νόμων, περὶ βασιλείας καὶ ὁσιότατος καὶ τῆς πάντων γενέσιος αὐτοί τε ἔχομες καὶ τινὰ ἐπεστάλκαμες. τὰ δὲ λοιπὰ οὔ τοί νυν γε δύναται εὑρεθήμεναι· αἰ δὲ εὑρεθῇ ἥξει τοι.

Hanc ita Conuerti.

Bene quidem est, quod à morbo euaseris. Hoc enim ex tuis literis accepi, & Damascenus nunciauit. De cõmentarijs studiosè egimus, ad Lucanos accessimus, ibiq; cõuenimus Ocelli nepotes. Quæ ab eo de Legibus, de Regno, Iustitia, omniumque rerum ortu scripta fuerunt, & ipsi habemus, & ex his quædam ad te misimus. Reliqua etiam nunc reperiri non possunt. si inuenta fuerint, ad te perferentur.

Plato deinde respondens Archytæ, Ocellũ, quamuis suppresso eius nomine, maxime laudat: diciti; Ocelli maiores fuisse Troianos, probos quidẽ viros, qui exules sub Laomedonte Rege, Myram Liciæ ciuitatem cõmigrauerint. In Platonis Epistola his verbis scriptum est:

Τὰ μὲν παρὰ σοῦ ἐλθόντα ὑπομνήματα θαυμαστῶς ἀσμενοί τε ἐλάβομεν, καὶ τοῦ γράψαντος αὐτὰ ἠγάσθημεν, ὡς ἔ μάλιστα. καὶ ἔδοξεν ἡμῖν ἀνὴρ ἄξιος ἐκείνων τῶν παλαιῶν προγόνων. λέγονται γὰρ οἱ ἄνδρες οὗτοι μυραῖοι εἶναι, οὗτοι δ' ἦσαν τῶν ἐπὶ Λαομέδοντος ἐξαναστάντων τρώων, ἄνδρες ἀγαθοί, ὡς ὁ παραδεδομένος μῦθος δηλοῖ.

Ioannes Picus Mirandulanus Comes libro primo contra Astrologos.

Cur & Ocellus idem Lucanus in libro de Mundo, testimonio etiam ipse Platonis eminentissimus.

Cum Archytas in epistola sua Ocelli opusculum de omnium rerum ortu cum alijs tribus enumerat, hoc ipsum, quod latinum feci intelligi oportet. Hæc enim duo idem valent, τὸ περὶ τῆς πάντων γενέσιος *&* τὸ περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως, *nã & generatio naturæ nomen obtinuit, quippe quæ in naturam ferat tanquam*

quam via, quod non ignorauit Aristoteles, cum ita scripsit libro secundo de Naturali Auditione,

Ἔτι δὲ ἡ φύσις ἡ λεγομένη ὡς γένεσις ὁδός ἐστιν εἰς φύσιν.

(Amplius autem natura dicta vt generatio via est ad naturam.)

Ad Tex.1.Cap.1.

Non incommoda, nec inepta videatur quæstio, si quæratur, quam obrem Archytas Tarentinus, & Timæus Locrus Itali philosophi, Cur item Theocritus poeta ex Sicilia ortus (quæ quidem Italiæ pars quondam fuit, nunc vero non lato intertecto mari seiuncta, & separata) dorica lingua scripserint aliarum græcarum antiquissima, Ocellus autem in rebus naturæ explicandis Attico sermone vsus sit.

Τάδε συνέγραψεν Ὤκελλος ὁ Λευκανὸς περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως.

Pythagoræorum morem seruat Ocellus in exordiendo opusculo suo, in cuius initio suum nomen apposuit. Nam & Timæus Locrus eiusdem sectæ philosophus sic incepit Τίμαιος ὁ λοκρὸς τάδε ἔφα. Alcmæon quoque Crotoniata Pythagoræ discipulus, vt refert Laertius librum suum ad hunc modum instituit, Ἀλκμαίων ὁ κροτωνιάτης τάδε ἔλεξεν.

Τὰ μὲν τεκμηρίοις σαφέσι παρ' αὐτῆς φύσεως ἐκμαθὼν, τὰ δὲ καὶ δόξῃ μετὰ λόγου τὸ εἰκὸς ἀπὸ τῆς νοήσεως στοχαζόμενος.

Duos esse cognoscendi modos his paucis verbis Ocellus ostendit, vnum, earum rerum, quæ sub sensum cadunt, quas sola magistra, & duce natura manifestis signis percipimus, alterum, illarum, quæ animo comprehenduntur, sed cum quadam à re nota ad ignotam progressione. Verum vt ita progrediamur, vel (vt sic dicam) discurramus, tres necessariæ nobis sunt animæ facultates, quarum prima positas, & concessas ratiocinationis propositiones, cognitis tamen prius earum terminis intelligat. hæc græce νοῦς, & νόησις, latinè mens, & intelligentia nuncupatur, secunda progrediatur ac discurrat, cui

quidem duplex græcum impositum est nomen διάνοια & λόγος vtraq; latinè dicitur cogitatio. Hæc autem vis tametsi vna eademq; est, loci tamen, & rei subiectæ ratione, in qua est, à seipsa videtur differre. & propterea (vt modo dixi) duo habet nomina. Nam vt in sophista affirmat Plato, ea facultas appellatur διάνοια, cum intus inclusa veluti animæ ad se ipsam dialogus, in anima versatur, λόγος vero, cum ab anima per os emissa cum sono foras effluit, & prodit. Tertia quæ requiritur, conclusionem considerans vocatur δόξα, quam quidem opinionem, & opinationem vertit Cicero. Hãc in eodem dialogo esse τῆς διανοίας ἀποτελεύτησιν asserit Plato, hoc est cogitationis conclusionem, primam facultatem attigit illis verbis Ocellus τὸ εἰκὸς ἀπὸ τῆς νοήσεως στοχαζόμενος. secundam, & tertiam, cum dixit, καὶ δόξη μετὰ λόγου. Sed aduerte Platonem, qui multa sumpsit ex Ocello νόησιν μετὰ τοῦ λόγου coniũxisse: ita enim scribit in Timæo, νοήσει μετὰ λόγου καταληπτόν. non diuersa tamen ratione. Nam vterque has tres animę facultates ad progressionem seu discursum pertinentes, enumerare voluit, de quibus Ioannes Grammaticus in proœmio primi de anima voluminis Non negauerim tamen νόησιν, διάνοιαν, δόξαν tres etiam significare animi habitus, quibus duos alios πίστιν καὶ εἰκασίαν, addidit Plato in calce libri 6. de Rep. quibus nos dicit cognoscere quinq; rerum genera.

Ad tex. 5.

SYmmetria cum latinum teste Plinio non habeat nomen, cõmensurationem, proportionemq; conuertere mihi nõ libuit, sed integram seruandam esse dictionem censui. Nam ea quamuis Greca, iam satis vt pleraeque aliæ, latino sermone trita est, qua Vitruuius & Plinius ciues mei frequenter vsi sunt.

Ad text. 8.

HOc eodem ferè argumento probauit Critolaus peripateticus Mundum semper fore, quamuis id paucioribus fecerit, quàm Ocellus, & diuersis vsus sit verbis, & exemplis, vt in Philonis libello περὶ ἀφθαρσίας κόσμου videre licet.

NOn miretur, qui nostra hac legerit, si cum in Ocello, & Philone ἀπόδειξιν nomen græcum reperi, demonstrationem transferre noluerim. Nam demonstratio apud Ciceronem non idem significat, quod apud Aristotelem ἀπόδειξις. quare facile suspicor, ne M. Tullius Aristotelis libros περὶ τῶν ἀναλυτικῶν, sicut, & alios eiusdem complures viderit. quod sanè si illi datum fuisset, non dixisset in Academicis ἀπόδειξιν, esse argumenti conclusionem, eamq́; ita definiri, ut sit ratio, quæ ex rebus perceptis ad id, quod non percipiebatur, adduci. Nam hæc definitio non tantum veræ demonstrationi, cuius vim, & naturam persecutus est Aristoteles, verum etiam omnibus ratiocinationis generibus conuenire aptariq́; videtur. Loco demōstrationis Aristotelicæ exquisitam rationem protulit Cicero. Quem imitari mihi libuit tum primo Tusculanarum, tum etiam primo de finibus, vbi inter argumenti conclusionem, & rationem, item inter mediocrem animaduersionem, & admonitionem quid intersit, nobis explicuit.

Ad text. 9.

Philo iudæus in eodem opusculo hanc rationem ferè totam ex Ocello ad verbum accepit.

AΜήχανον γάρ τὸ ὂν ἀπολέσθαι, ita vulgo legitur in Ocello. Ego vero legendum arbitror ἀποτελέσθαι quod est effici vel fieri, quod intelligere cuiq́; licet cum ex ipsa rei natura, tum vero ex verbis Philonis, quæ Ocelli verbis debent respondere. ita enim scribit Philo. ἐκ τοῦ γὰρ οὐδαμοῦ ὄντος ἀμήχανόν ἐστι γενέσθαι τι.

EXtrema quoque Philonis verba, quæ modo adduxi, mendosa sunt. sic enim in omnibus sese habent codicibus, τὸ, τὸ ὂν ἐξαπολέσθαι ἀνήνυστον & ἄπαυστον. nam quid significet ἀνήνυστον, & quantum ἄπαυστον proposito conueniat, non satis perspicio. Quare locum emendare, atque ἀνήνυστον in ἀνύπυστον, & ἄπαυστον in ἄπυστον conuertere non veritus sum, ut sit sensus, quemadmodum transtuli, atq́; res ipsas prorsus interire inauditum, incredibileq́; est.

Ad Text. 10.

Hanc rationem sumpsit ab Ocello Philo Iudęus, & in libello suo posuit de Mundo non interituro, quamuis eam pluribus verbis explicuerit.

Ὅτ' δὲ ἀντιπερίστασις μεταβολῆς, εἰς ἄλληλα καθά περ ἐπὶ πυρὸς καὶ ἀέρος καὶ ὕδατος καὶ γῆς.

His Ocelli verbis satis perspicuum est huius græci nominis, quod est ἀντιπερίστασις inuentorem (vt nonnulli) somniant) non fuisse Aristotelem. Nam Ocellus ætate Aristotelem longè antecessit. hanc ego Antiperistasim (quamuis fortasse nimis licenter) contrarij circumstantiam transferre volui. Nec sum deterritus, quod Theodorus Gaza circum obsistēdi rationem, reciprocationem Hermolaus Barbarus, alij aduersum conatum conuerterint. Causam interpretationis exposui in illa Epistola Veronensi, quæ est ad Timotheum Iustum sobrinum meum, qui paucis his diebus dum hęc scriberem, cum meo magno dolore ex hac vita migrauit, in qua quidem epistola duplicem ostendi in natura reperiri ἀντιπερίστασιν, Platonis vnam (tametsi eo vocabulo nunquam vsus est Plato) alteram Aristotelis, quam ipse ex hoc Ocelli opusculo, si non ex alio fortassa mutuatus est. Verū hæ duæ ἀντιπεριστάσεις longe inter se differunt. prima enim loci mutatione, secunda alteratione qualitatum effici solent.

Ad Text. 1. Cap. 2.

Hanc naturalium causarum distinctionem (alijs tamen verbis) sic in Academicis expressit Cicero.

De natura autem (id enim sequebatur) id dicebant, vt eam diuiderent in res duas, vt altera esset efficiens, altera quasi huic se præbens, ea quæ efficeretur aliquid in eo, quod efficeret, vim esse censebant, in eo autem quod efficeretur, materiam quandam. idem primo de finibus & in Topicis. Ex quibus quidem locis facile colligi potest verè locutum Aristotelem, cum in libro de ortu animalium, & alibi dixit, veteres

na-

naturæ interpretes, quos sequitur Cicero, duas rerum tantummodo vidisse causas, effectricem & materiam.

Ad Tex. 2.

TO τὶ ἀπαθὲς μέρος τοῦ κόσμου καὶ τὸ ἀκίνητον *melius arbitror si legatur*, τὸ, τὶ ἀεὶ παθὲς μέρος, καὶ ἀεικίνητον; *vt sit sensus semper patibilem, & semper mobilem partem distinguunt ac separant. nam in fine huius capitis vtramq; complectens naturam, & quæ infra & quæ supra Lunam est, ita dicet* τὸ δὲ ἐξ ἀμφοτέρων αὐτῶν, τοῦ μὲν ἀεὶ θέοντος θείου, τοῦ δ' ἀεὶ μεταβάλλοντος γεννητοῦ κόσμου ἄρα ἐστίν.

MErcurij Trismegisti locum adumbrasse, Ocellus mihi visus est, quamuis ille de duobus loquatur animalium generibus, sic enim scribit in Pæmandro.

Θ Εάσαι δὲ καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀθανάτων ὅσον ἐστὶ καὶ τῶν θνητῶν, μέσην ἀμφοτέρων ζώων ἀθανάτων καὶ θνητῶν τὴν σελήνην περὶ πορευομένην. *hoc est, contemplare, quanta animalium & immortalium & caducorum vis existat, vtq; inter vtrāq; genus lunæ circuitus medius intersectus sit.*

Ad Text. 3.

TῊν ὕλην, *quæ latinè dicitur materia, verbum Ciceronis temporibus (vt ipse innuit in Academicis) non satis vsitatum & tritum; nunquam Plato vsus est, præsertim cum de ea agit materia, quæ est rerum naturalium initium, quamuis eādem pluribus explicet nominibus, quorum duo sumpsit ex Ocello & Timæo Locro, quæ sunt* πανδεχὲς & ἐκμαγεῖον, τὴν ὕλην *tamen & Mercurius trismegistus in Pæmandro & Timæus Locrus antea vsurparunt. Verum illud addo, quod alias prætermisi, Platonem artificiosam materiam* τῆς ὕλης *vocabulo nuncupasse. à qua etiam formauit,* διϋλάζω *verbum, & participiū* διϋλασμένος *sic in Timæo scribit.*

OΤ' οὖν δὴ τὰ νῦν οἷα τέκτοσιν ἡμῖν ὕλη παράκειται τὰ τῶν αἰτίων γένη διυλασμένα.

Ocel-

OCellus autem noster vtramq́; materiam, tam artificiosam, quàm naturalem ὕλην appellauit.

HVnc locum de tribus rebus, quæ generationi sunt necessariæ, ex Ocello mutuatus est Aristoteles, in suo de ortu & interitu secundo volumine text. 6.

Aristoteles ibidem Ocellum secutus.

Ad Text. 4.

Δ Δεύτερον δὲ *(inquit)* αἱ ἐναντιώσεις, λέγω δὲ, οἷον ψυχρότης καὶ θερμότης. *id est, secundo res contrariæ (dico frigus & calorem) necessariæ sunt* ἵνα μεταβολαὶ καὶ ἀλλοιώσεις ἐπιτελῶνται.

EX ijs Ocelli verbis Simplicium merito posse reprehendi perspicue cernitur, qui Platonis sui, cuius dialogos frequenter legerat, videtur oblitus. Nam cum Aristotelem ipse libro 5. de physica auscultatione sic loquentem animaduertisset, ἡ μὲν οὖν κατὰ ποιὸν κίνησις, ἀλλοίωσις ἔστω, *locum exponens ait* ἔοικε τὸ τῆς ἀλλοιώσεως ὄνομα αὐτὸς ἐπιθεῖναι τῇ κατὰ ποιὸν κινήσει *id est, videtur motui, qui per quale agitur, alterationis nomen imposuisse. Quod tamen constat esse falsum. nã Ocellus, & Timæus Locrus, ac post ipsos etiam Plato hoc mutationis genus eadem appellatione nũcuparunt. sic enim Timæus in libello de natura mundi & anima,* μετὰ δὲ ταῦτα αἱ τῶν αἰμάτων τροπαὶ καὶ ἀλλοίωσις. *Plato quoq́; in Theæteto* τοῦτο μὲν τοίνυν ἓν ἔστω εἶδος, ὅταν δὲ ᾖ μὲν ἐν τῷ αὐτῷ, γηράσκει δὲ, ἢ μέλαν ἐκ λευκοῦ, ἢ σκληρὸν ἐκ μαλακοῦ γίγνηται, ἢ τινὰ ἄλλην ἀλλοίωσιν ἀλλοιοῦται, ἆρα οὐκ ἄξιον ἕτερον εἶδος φάναι κινήσεως, ἀναγκαῖον μὲν οὖν δύο δὴ λέγεται τούτω εἴδη κινήσεως, ἀλλοίωσιν τὴν δὲ περιφοράν, *idem in Parmenide.*

ΟὝτι κινούμενον ἢ φέροιτο ἢ ἀλλοιοῖτο ἄν, αὗται γὰρ μόναι κινήσεις, ναὶ, ἀλλοιούμενον δὲ τὸ ἓν ἑαυτοῦ ἀδύνατον που ἄρα κατ' ἀλλοίωσιν γε κινεῖται.

PRæterea Mercurius Trismegistus, qui (vt Lactantij Firmiani ex primo libro diuinarum institutionũ vtar verbis)

bis) vir fuit antiquissimus & instructissimus in omni genere doctrina, adeo vt ei multarum rerũ scientia Trismegisti nomen imponeret ἀλλοιώσεως nomen motui qualitatis inditum esse non ignorani, quod sanè ostendit, ita scribens in Pœmandro.

Πρὸς ταῦτα ὁ ποιμάνδρης εἶπε πρῶτον ἐν τῇ ἀναλύσει τοῦ σώματος ὑλικοῦ παραδίδωσιν αὐτὸ σῶμα εἰς ἀλλοίωσιν.

ILlud silẽtio praterire non possũ, quod primo de ortu & interitu scriptũ reliquit Ioannes Grãmaticus mutationẽ, quę ratione ipsius, qualis in Vlyssem facta est, Homerum ἀλλοίωσιν nuncupasse, cum illud protulit carmen.

Ἀλλοῖός μοι ξεῖνε φάνης νέον ἠὲ πάροιθεν *(sic enim Thelemachus patrem affatur mutatum à Pallade) in quo quidem ipsum ait ἀλλοῖον, non autem ἄλλον sibi videri.*

HOc vocabulum δύναμις, quod sape numero (vt ex hoc Ocelli codice satis perspicuum est) qualitatem tertia speciei significat, frequens est apud antiquos philosophos, quis scripserũt ante Aristotelis tempora. sic enim Timaus Locrus, in eodem libello dorico vtens sermone νόσων δ' ἀρχαὶ τῶν προειρημένων δυναμίων ἀσυμμετρίαι εἴκα πλεονάζωντι, ἢ ἐλλείποιεν ταὶ ἁπλαὶ δυνάμεσιν, θερμότας ἢ ψυχρότας, ἢ ὑγρότας ἢ ξηρότας, *ita quoq; Plato scribit in Timao.* ἔτι ὀξείαις καὶ ἁλμυραῖς δυνάμεσι χολὰς καὶ ἰχῶρας καὶ φλέγματα ἔχει παντοῖα, *Aristoteles etiam in eadem significatione & in quarto Meteo. & alibi* τὴν δύναμιν *frequenter vsurpat, sed illud tamen palam dicam, vt iuuenes ad moneam, non recordari, mè in Hippocratis commentariis, nec in Ocelli, nec in Timai Locrè opusculis* τὴν ποιότητα *vnquam legisse, tametsi id esse philosophorum, non vulgi verbum in Academicis affirmat Cicero, à Mercurio Trismegisto vetere admodum, & prisco Theologo sapius, semel à Platone vsurpatum comperi, qui sic in Theateto.* καὶ τὸ μὲν πάσχον αἰσθητὸν, ἀλλ' οὐκ αἴσθησιν, ἔτι γίγνεσθαι, τὸ δὲ ποιοῦν ποῖόν τι, ἀλλ' οὐ ποιότητα. ἴσως οὖν ποιότης

ὄνομα ἀλλόκοτόν τε φαίνεται ὄνομα, καὶ ἠμαθαίνεις ἀθρόον λεγόμενον, id est. ac patiens quidem sensum mouet, non tamē efficitur sensus, ac faciens quale quoddam est, sed non qualitas, fortasse igitur qualitas alienum, & extraneum tibi esse videtur nomen, nec vt sapius dictum intelligis. quæ quidem verba cum (vt arbitror) vidisset Aristoteles, veluti a Platone dissentiens, qui τὴν ποιότητα vocabulum ἀλλόκοτον sibi videri dixerat, de qualitate agere in Categorijs sic fidenter incepit.

Π Ποιότητα δὲ καλῶ, καθ' ἣν ποιοί τινες λέγονται, qui sane ad hunc modum locutus est, non vt se huius nominis inuentorem, & quasi architectum (vt nonnulli falsò putant) profiteretur: sed potius, vt id suo iudicio, rei naturæ proprium, & accommodatum ostenderet, quemadmodum etiam cum eodem Magistro suo consentiens in analyticis protulit ὅρον δὲ καλῶ.

Ad Text. 5.

Hanc etiam partem ab Ocello accepit Aristoteles eodem libro text. 6.

Λ Λόγοι ἀσώματοι τυγχάνουσι τούτων ita legitur in Ocelli opusculo Romæ descripto, & ad me Veronam transmisso, idem tamen Louanij impressum sic habet.

Λόγοι γὰρ ἀσώματοι τυγχάνουσι τούτων, priorem lectionem, vt quæ melior & clarior sit, magis probo.

Ad Tex. 6.

Aristoteles in hanc sententiam libro secundo de ortu & interitu.

Θ Θερμὸν δ᾽ ἐστὶ ψυχρὸν, καὶ ξηρὸν καὶ ὑγρὸν. τὰ μὲν τῷ ποιητικὰ εἶναι, τὰ δὲ τῷ παθητικὰ λέγεται, id est, calor & frigus, siccitas & humor, illa qualitates quia vim habent agendi, hæ quoniam patiendi, nomen adeptę sunt, quem locū accuratè admodum exposuit Ioannes Grammaticus. hoc idem quod illic dixit Aristoteles, repetit libro quarto Meteo.

Ad Text.7.

Cicero in Academicis, qui Ocelli forte opusculum viderat, hanc qualitatum diuisionem sic destributam interpretatur.

Earum igitur qualitatum sunt aliæ principes, aliæ ex ijs ortæ. principes sunt vnius modi, & simplices, ex his autem orta varia sunt, & quasi multiformes.

Ad Text.9.

HVnc locum ferè totum ex Ocello sumpsit Aristoteles, & in secundo de ortu & interitu tex. 21. suis rationibus accomodauit.

VErum Aristoteles cum id conclusit, Ocellum secutus διὸ καὶ οὐδὲν οὔτε ἐκ αὐςα ἄλλυ γίνεται, οὔτε ἐκ πυρός, *à se ipso videtur dissentire; quippe qui libro 5. de historia animal. tam ex niue, quæ gelatio quædam est, quàm ex igne oriri posse animal asserat. Nam Plinius ciuis meus Aristotelis locum sic interpretatur.*

Quin etiam in ijs, quæ putredinem nullam posse recipere existimãtur, nasci animalia nouimus, vt vermes in niue vetustiore, qui hirti sunt pilis & rubidi. quoniam, & ipsa nix vetustate rubescit. sed in niue media terra candidi & grandiores inueniuntur, torpent omnes, & difficulter mouentur.

Idem statim de igne.

In Cypro ærarijs fornacibus. vbi chalcites lapis pluribus diebus crematur, bestiolæ in medio igni nascuntur pennatæ, paulo muscis grandioribus maiores, quę per ignem saliunt, atque ambulant; emoritur & hoc genus, cum ab igne dimotum est.

Sed cum primo Meteo. libro dixerim philosophum facile posse cũ se ipso conciliari, eo quod aliter in extrarijs, aliter in auscultatorijs libris suis loqui solitus sit, idem nunc repetere superuacaneum arbitror.

Verum illud velim consideret diligens lector: quanam moti ratione Plinius, & Theodorus Gaza illa Aristotelis ver-

ba ἐκ τῆς ἐν τῷ δίᾳ χιόνος in niue media terra conuerterint.

Ad Text. 10.

Idem ait Aristoteles in eodem secundo text. 22.

Ad Text. 11.

HÆc eadem ferè omnia secundo de ortu & interitu repetit Aristoteles, vbi quonam modo aer sit humidior, quã aqua, perspicue declarauit Ioannes Grammaticus.

Ad Tex. 15.

OCellus & Aristoteles de elementis vt vicissim mutentur, egerunt. ille enim primum duo posuit mutationum genera, vnum quod à terra ad ignem sursum ascendit, alterum quod deorsum agitur. vt cum aer ex igne, ex aere aqua, ex aqua terra oritur, quæ quidem duæ generationes, seu mutationes vna tantum mutatio, quæ in orbem efficiatur, ab Aristotele esse dicitur, & ea quidem illorum elementorum, quæ deinceps & loci ordine se consequuntur. Addit etiam tertium genus, quod sanè est, cum vtriusq; elementi contraria remanet facultas, cognata vero & similis tollitur: sed cum in ea mutatione nullum gignatur elementum, nihil ipsius Aristoteles meminit. Adiungit idem Ocellus aliam quandam mutationem κατ᾽ ἐναλλαγὴν, id est, per internectionem fieri (quamuis apud eundem etiam legatur κατ᾽ ἀναλλαγὴν) quæ quidẽ qua ratione eueniat, ipse declarat dicens eam effici, cũ totum superat totum, & duæ facultates sic intereunt, vt nulla illis corporibus seruetur communis. Hos mutandi modos intellexit Aristoteles, quos tamen alijs verbis explicuit, cum mutationem elementorum in facilem, ac difficilem, in velocem & tardam generatim distinxit. Cuius quidem diuisionis primã particulam elementis, quæ proxima sunt καὶ σύμβολα ἔχει, tribuit, alteram vni extremo & medio, quorum aliud domat & comprimit aliud, & duę contrarię destruuntur qualitates, vt cum ignis ex aqua, aut ex aere oritur terra, vel contra cum aqua in ignem, vel terra in aerem mutatur & vertitur.

Verum vnum adhibuit Aristoteles, quod ab Ocello fuerat omissum, ex duobus elementis summè contrarijs tertium gigni posse, verbi gratia, ex igne & aqua, aerem & terram, atque ex aere & terra, ignem & aquam, idq; tunc euenire, cùm vtriusq; vna qualitas deperditur, altera conseruatur. Aristotelis verba, quibus has elementorum mutationes ab Ocello sumptas declarauit, sunt ex secundo libro de ortu & interitu textu 25. 26. & 27.

HOc mutationis genus, in quo dua elementorum delentur qualitates, in 26. textu expositum est, quam mutationem appellauit Ocelus κατ' ἐναλλαγὴν, eamque fieri dixit cum totum superat totum, & dua qualitates intereunt sic, vt nulla communis remaneat. mutatio igitur κατὰ τὴν ἐναλλαγὴν latinè mutatio per internectionem, siue vniuersa qualitatum consumptio reddenda est.

HAnc mutationem, qua ex duobus elementis summe contrarijs tertium generatur, Ocellum ignorasse, cum de ea nihil scripserit, facile suspicari possumus. Verum hortor, & moneo illud hominum genus, qui Diui Thoma Aquinatis, & Ioannis Duns Scoti disciplinam pertinaciter defendunt, vt hunc Aristotelis locum de mutatione elementorum accurate considerent, ac perpendant. nam si fecerint, ipsos non arbitror posthac tam audacter negaturos, eandem numero in re qua interierit, & qua orta sit, seruari qualitatem, ac consistere.

Ad Tex. 1. Cap. 3.

MΕτάρσιος, verbum gracum latinè sublimis interpretatur, quo vsus Mercurius Trismegistus in Pœmandro (tametsi μετάρσιον pro excellēti, & prastanti accipiat) cū ait: Ἀλλὰ εὐθὺς ἐποίησεν ἑπτὰ ἀνθρώπους. πρὸς τὰς φύσεις τῶν ἑπτὰ διοικητόρων ἀρρενοθήλεας καὶ μεταρσίους. Sed infra in eodem dialogo μετάρσιον sumit pro animali pennigero, & aerio sic scribens. ἐκεῖνο δὲ ὅρα ὦ τέκνον, ὅτι ἕκαστον τῶν ζώων, ἐν μέρει ἐπιφοιτᾷ τοῦ κόσμου, τὰ μὲν ἔνυδρα τῷ ὕδατι,

τὰ δὲ χερσαῖα τῇ γῇ, τὰ δὲ μετάρσια τῷ ἀέρι. Idem reperitur vocabulum pro sublimi vsurpatum à Philone Iudaeo tum in opusculo περὶ καταστάσεως ἄρχοντος, tum etiam περὶ ἀφθαρσίας κόσμου. Ocellus (vt satis constat) μετάρσιον sumit pro aerio. atque eam mundi partem intelligit, quae igni & aeri tributa est, quam quidem dicit postea à Daemonibus occupatam. Verum Aristoteles non hanc regionem inter cęlum, terramque constitutam μετέωρον vocauit, sed omnes eas res, quae in eadem gignuntur, & apparent. unde suo commentario περὶ τῶν μετεώρων titulum imposuit, in quo disputari περὶ τῶν μεταρσίων Olympiodorus Aristotelis interpres asserit. μετάρσιον quoque in eadem significatione accipitur à Laertio in Epicuri vita. Quid autem sit proprie μετέωρος, abunde iam dixi, cum illius libri inscriptionem explicarem.

Ad Text. 3.

METαρσίῳ καὶ ἀερίῳ πνεύματα καὶ ἄνεμον, μεταβολὰν ἐπὶ τὸ θερμότερον, μεταβολὰν ἐπὶ τὸ ψυχρότερον.

IN sublimi & aeria regione duae fiunt mutationes, vna cum exhalatio calida, & sicca è terris excitata calidior redditur, ex aqua stellarum crines & traiectiones apparent, quae quidē in suprema aeris parte (haec autem ab Aristotele dicitur ὑπέκκαυμα, id est, fomes succedens, gignuntur. Hoc sanè idem est, quod ignis elementum. Altera accidit mutatio, cum vapor calidus & humidus, qui ex aquis tollitur, in nubium loco, qui frigidus est, vi frigoris concrescit, & in pluuiam niuem, & grandinem conuertitur. Nam grando contrarij caloris circunstantia, quae graece nuncupatur ἀντιπερίστασις, qua exhalationionis augetur frigus, cogi solet.

EN δὲ τῷ μεταρσίῳ τὸ πῶ δαίμονες, Ocelli haec sunt verba, quibus esse Daemones censuisse satis perspicuū est, quā sēntentiā secutus est Plato, qui quatuor Daemonum genera posuit. Aristoteles vero (vt omnes contendunt Peripatetica secta philosophi) Daemonas esse omnino negauit, quippe qui nullam as-

seruerit inuèniri mētē à materia separatā, quę aliquā cœlestē sphæram non moueat. Verum ipse libro tertio de ortu animalium eosdem asserere visus est, sed non incorporeos. Eius locū ascribere libuit, vt qui legerint, melius iudicent, an quod ipse senserit, locutus sit, & scriptum reliquerit.

Ad Text.4.

P*Linius tamen ciuis meus Cadmum Milesium primum historiam condidisse tradit libro 7.*

Ad Tex.9.Part.Polit.

Ω ὩΣ μηδὲ ἐπιζητεῖν πρὸς τῶν εἴκοσιν ἐτῶν τὴν τοιαύτην χρῆσιν *vt ante annos viginti rerum venerearum vsum non quærat, in hanc sententiam Cæsar libro 6. de bello Gallico de Germaniæ moribus loquens, Intra annum (inquit) XX. fœminæ notitiam habuisse in turpissimis habent rebus.*

Ad Text.vlt.

H*Oc eodem exēplo vsus est Plato libro quinto de Rep. vbi nobis suadet vt in gignendis liberis eos imitemur, qui bellarum studiosi dant operam, vt ex optimis canibus, equis, & auibus, optima oriatur proles. Platonis verba huic loco breuitatis causa apponere nolui, cum nimis multa sint, tum maxime quòd vulgo habeantur bene conuersa.*

Ω ὩΣ δεῖ καὶ ἐξ ὧν δεῖ καὶ ὅτε δεῖ καὶ πῶς *his verbis modos exprimit Ocellus, qui in generandis, animalibus seruandi sunt. Hos* τὰς περιστάσεις *appellant græci, circunstantias latinè reddunt. Tum Seneca in quęstionibus naturalibus, tum etiam Quintilianus libro 5. suarum institutionum. Similiter circunstantias, quæ in dandis requiruntur pecunijs, secundo de moribus libro Aristoteles sic enumerat.*

ΚΑὶ τὸ δοῦναι ἀργύριον καὶ δαπανῆσαι ῥάδιον, τὸ δ᾽ ᾧ καὶ ὅσον καὶ ὅτε καὶ οὗ ἕνεκα καὶ ὡς οὐκ ἔστι παντὸς, οὐδὲ ῥάδιον.

H*Vic libello nonnulla deesse arbitror, ea adductus ratione, quòd Ocellus in fine huius vltimi capitis (id quod fecerat in aliorum calce) quæ prius explicuit, non recensuit.*

OCELLI LVCANI

De Legibus

Fragmentum ex Stobæo Egl. Physs. lib. 1. cap. 16.

Cum Versione, Paraphrasi, & Commentario

Caroli Emmanuelis Vizzani.

Corporis, mundi, domus, & ciuitatis natura nobili comparatione consideratur.

Συνέχει γὰρ τὰ μὲν σκάνεα ζῶα, ταύτας δ᾽ αἴτιον ψυχά, τὸν δὲ κόσμον ἁρμονία, ταύτας δ᾽ αἴτιος ὁ θεός, τὼς δ᾽ οἴκως καὶ τὰς πόλιας ὁμόνοια, ταύτας δ᾽ αἴτιος νόμος. τίς ὦν αἰτία καὶ φύσις τὸν μὲν κόσμον ἁρμόσθαι διὰ παντὸς καὶ μηδέποτ᾽ ἐς ἀκοσμίαν ἐκβαίνειν, τὰς δὲ πόλιας καὶ τὼς οἴκως ὀλιγοχρονίως ἦμεν. ὧν γεννατὰ καὶ θνατὰ τὰν φύσιν ἐξ ἧς συνέστακεν ὕλας, τὰν δ᾽ αὐτὰν αἰτίαν ἔχωντι τᾶς δια-

Continet quidem corpora vita, huius verò causa anima, mundum verò harmonia; huius autē causa Deus; familias verò & ciuitates concordia, huius autem causa lex. quæ igitur causa & natura mundum quidem semper aptè cohærere, & nunquam in statum perturbatum declinare, ciuitates verò & familias breuis esse temporis: quorum genita, & mortalis natura materia; ex

λύσιος. συνέστη γὰρ ἐκ μεταβολίας καὶ ἀειπαθέος. ἁ γὰρ τῶν γενομένων ἀπογένεσις σωτηρία τᾶς γενάτορος ὕλας. τὸ δὲ ἀεικίνητον κυβερνεῖ, τὸ δ' ἀειπαθὲς κυβερνεῖται, καὶ τὸ μὲν πρῶτον τᾷ δυνάμει, τὸ δὲ ὕστερον. καὶ τὸ μὲν θεῖον καὶ λόγον ἔχον καὶ ἔμφρον. τὸ δὲ γεννατὸν, καὶ ἄλογον τὸ μεταβάλλον.

quæ constituta sunt, ipsam habēt causam dissolutionis, constant enim ex mutabili & semper passibili: eorum enim quæ genita sunt interitus, salus genitricis materia. quod verò semper mouet, gubernat: quod semper patitur, gubernatur: & illud quidem potestate prius, hoc vero posterius; & illud quidem diuinum, & rationem habens, & mentis particeps, hoc verò genitū, & rationis expers, & mutabile.

PARAPHRASIS.

VIuentium corpora vita continet ac moderatur, cujus origo est anima: vniuersumq; seruat harmonia, cuius primæuus auctor Deus: familiæ, & vrbes concordia coalescunt, quam semper recta legum constitutio parit: ideoq; eādem ob causam vniuersi partes semper cohærent, nec vnquam in eo statutus ordo peruertitur; vrbes verò ac domus exiguo permanent tempore: hæ siquidem genitam, mortalemq; sortiuntur naturā, materiæ ratione, è qua constituuntur, quæ ipsis interitus est causa, cum perennibus inde mutationibus, passionibusq; sint obnoxiæ; mate-

tia

ria enim, ex qua progignuntur, rerum, quæ ipsius sunt participes, interitu gaudet, ac perficitur. in vniuerso autem, quæ semper mouet pars, regit; quæ semper mouetur, regitur: & illa quidem potestate prior, hæc posterior: illa diuina, rationis, ac mentis particeps: hæc genita rationis expers, & mutationibus obnoxia.

COMMENTARIVS.

Libri argumentum offerre hic foret ridiculum, vbi minimum eiusdem se se offert fragmentum: hoc igitur breui exponere commentario sat erit, vnamquamq; illius exactè tamen declarando particulam. id enim temporum licet iniuria corruptum, dogmatum tamen grauitate maximè perfectum opusculum non iniquo animo ab eruditis accipiendum spero, dum veteris vestigia sapientiæ non minus litterarum excolant cultores, ac antiquitatis amatorum oculos rapiat *superstes ruinarum maiestas* (vt cum doctissimo viro Andrea Mariano loquar:) & ædium sacrarum ruinæ à viris probis excolantur, quas *religiosi æque,* (vt aiebat Seneca) *ac stantes adorant*. Hoc igitur nobile eruditi operis fragmentum à Stobæo excerptum huic politicæ parti addere opportunum duxi, cuius doctrinæ præstantia vt vnicuiq; facilius occurrat, obseruandum hic Ocellum edocere, quod vita continet corpora, ac illius vera certè causa est anima. quod sanè quanam contingat ratione dubium videtur, si enim vita prodit ab anima, quam à corpore cõtineri asseret vnusquisque, cum dicatur corpus *σῶμα*, quasi *τῆς ψυχῆς σῆμα (animæ sepulchrum)* non vita corpus

Ruin. Romæ epigr. L. 1 in proem.

Plato in Cratilo.

Corpus animæ sepulchrum.

Forma continet, materia continetur.

pus continebit, at potius in hoc, vel ab hoc ipsa continebitur. id tamen affirmare reuera foret absurdum, dum hoc discrimen vigeat inter materiam ac formam, quod illius proprium sit contineri, huius vero continere *phys.* 3.65.*&* 67.*& phys.* 4.38.& iure quidem, cum illimitata materiæ natura à forma cohibeatur, & ea corpora, quæ vnà coeunt, vt mixtum constituant, ita forma complectatur, vt licèt opposita sint, atroces tamen pugnas exercere, & ab inuicem separari prohibeat, vt videtur innuisse philosophus 2.*de an.*39.ideoq; nō animā corpus, at è conuerso illud anima continebit; idemque pariter de vita erit asserendum, quæ præcipuus veluti effectus ab anima prodit, nam *τὸ ζῆν τοῖς ζῶσι τὸ εἶναί ἐστι (viuere viuentibus est esse)* 2.*de an.* 37. ideoq; vita cum tribuat esse mixto, & ipsum continere nec iniuria dicetur. animam verò primariam esse vitæ causam nemini dubium; est enim ea per quam primo viuimus 2.*de an.*24. & vitæ nedum, at viuentis corporis forma dicitur, quia illi confert esse; finis quoq; eiusdem, quia corpus animæ instrumentum a natura constituitur; & postremo efficiens causa asseritur, quia illi motum localem, auctionem, alterationem, nutritionem, ac cætera huiusmodi elargitur 2.*de an.*36.*& seqq.* ideoq; profunda speculatione Ocellus ait à vita corpus contineri, eiusque causam animam esse eruditissimè dixit. Nec dissimili ratione subdit ab harmonia mundum contineri, ac huius causam esse Deum. cum enim vniuersum è cælo, quatuorq; primis corporibus compactū esse *in libro de nat. vniu.c.*2.nouerimus, ex ea entium serie ipsum prodire, ac conseruari nemo dubitabit asserere; ex cunctorum quinimo entium complexu *κόσμον* dictū *ib.c.*1.*t.*6.obseruabit, quod longe clariùs exponens Iamblichus monebat nomen huiusmodi vniuerso inditum ab illo fæde-

Anima viuentis corporis quomodo causa.

Harmonia mundum continet

Comm. in symb. l. 2. c. 19.

se,

re, quod inter eius partes vigebat. si igitur huiusmodi corporum cætus, eorumq; licet contrariorum nexus in perenni discordia concors mundum constituit, quis ipsum ab harmonia contineri negare audeat? non ab ea quidem, quam cælo Pythagoræi adscripsere, ab eodem acute exclusa à philosopho 2. *cæli* 52. *& seqq.* (hæc .n. non mundi, sed cæli diceretur harmonia, sed ab illa, quā concors entium quorumlibet nexus constituit : hanc .n. verè harmoniam dictam fuisse nedum inde suadetur, quod hæc certe sit pulcherrima cunctorum, quæ sint in vniuerso, & entium pulcherrimam dictam fuisse harmoniam testatur Iamblichus: at præterea confirmari videtur auctoritate Aristotelis 1. *de an.* 55. quo loci cum docuerit quod harmonia λόγος τις ἐστὶ τῶν μιχθέντων ἢ σύνθεσις (*ratio quædam commixtorū mist. aut compositio*) hæc certe vi prædicti nexus in vniuersi partibus refulgebit, indeque etiam in ipso vniuerso prodibit, in quo concors omnium partium refulget compositio, ac singularis ordo, qui ab Aristotele 3. *cæli* 24. dicitur οἰκεία τῶν αἰσθητῶν φύσις (*propria sensibilium natura*) ideoque vniuersum continebis, ac seruabis harmonia *In vitā Pyth. c. 18* *Harmoniæ quid.*

—— —— æterno complectens omnia nexu
O rerum, mixtiq; salus concordia mundi,
Et sacer orbis amor. *Lucā l. 4*

cuius sanè primæuum auctorem Deum quis proteruo mendacio recuset dicere, qui δοκεῖ τὸ αἴτιον πᾶσιν εἶναι καὶ ἀρχή τις (*videtur omnibus causa esse, & principium quoddam.*) *met.* 1. *c.* 2. ideoq; rebus ipsis esse cum fuerit elargitus, eas pariter conseruat, & vniuersi partes ita moderatur, vt ab eo prorsus pendeant, siue illum vt vniuersi principem cum philosopho 12. *met. t. vlt.* siue primum veluti motorem *ibid. t.* 36. *& seqq.* consideremus, vnde ab ipso cælum ac natura pendere *ib. t.* 38. sapien- *Deus omnium causa.*

tis-

tissimè proferatur, in quibus perennis ordo cum floreat, ac proinde perfecta, absolutaque elegantia (à qua nos vniuersum, mundum, appellasse testatur Plinius) licet in cælesti parte longe fælicius *de part. an. 1. c. 2.* prædicta vtique harmonia vniuersum continebit, nam per hanc in cælis.

Nat. hist. l. 2. ca. 4.

Boet. de consol. li. 4. metr. 6.

—— iusto fœdere rerum
Veterem seruant sydera pacem

ac in vniuerso terrarum orbe inconcusso quodam ordine.

Ibid. Perpetuus ordo in vniuerso.

Semper vicibus temporis æquis
Vesper seras nunciat vmbras,
Reuehitq; diem lucifer almum.
Sic alternos reficit cursus
Alternus amor, sic astrigeris
Bellum discors exulat oris.
Hæc concordia temperat æquis
Elementa modis, vt pugnantia
Vicibus cedant humida siccis,
Iunganta; fidem frigora flammis.
Pendulus ignis surgat in altum,
Terraq; graues pondere sidant.

hanc autem harmoniam æterna præscripserunt ac perpetuò conseruant Dei decreta, nam,

Boet. ibid.

Sedet interea conditor altus
Rerumq; regens flectit habenas
Rex, & dominus, fons, & origo,
Lex, & sapiens arbiter æui.

eadem quoque proportione ciuitates ac domos à concordia monet contineri Ocellus, & hanc à lege produci, ciuitatis quidem natura & conditio à concordia illam optimè docet seruari: dum enim ideò vrbes fuerint institutæ, vt viuamus, existant verò gratia τοῦ εὖ ζῆν (bene

vi-

viuendi) polit.1.c.2. vbinam fælix hæc, & recta occurret vita, si concordiam à ciuitate contingat exulare, tunc scilicet sapientes τὰς πόλεις ὁμονοεῖν φασὶν, ὅταν περὶ τῶν συμφερόντων ὁμογνωμονῶσι, καὶ τὰ αὐτὰ προαιρῶνται, καὶ πράττωσι τὰ κοινῇ δόξαντα. (*ciuitates concordes esse dicunt, cum de ijs quæ conferunt consentiunt, & eadem eligunt, aguntq́; ea quæ publicè visa fuerint) eth.9.c.6.* quare his per discordiam exclusis, ciuitatem perire & fælicitate prorsus priuari oportebit. hanc verò seruare concordiam solius certè legis munus erit, quæ ne aliena egenus rapiat, ne dites plebs opprimat, ne inopes potentiori succumbant, sola operatur; hæc probis opera virtuti consona præscribit, ad quæ natiuo ferantur appetitu, ac improbos pœnarum atrocitate à sceleribus arcet, quorum certè præda cæterorum probitas, opesque forent, dum plerorumq; animos vitia occupent, ideoq; non virtutis amore, at pœnarum potius terrore à prauis operibus auertantur: quare lex quandam veluti constituens in ciuitatibus æqualitatem, si æquo pede pauperũ tabernas, ac potentiorum turres ingrediatur, dum omnes vel præmijs allicit, vel pœnis deterret, ad commune bonum æqua inuitans sorte, vera in ciuitatibus concordiæ parens dicetur, vrbesq; ac regna præstantissimè seruabit; quod sanè Pindarum respexisse crediderim, dum Eunomiam, Themidis filiam, per quam bonarum legum constitutio designatur σώτειρας (*seruatricis*) eruditissimo epitheto decorauit; ac si illius peculiare foret munus, vrbes concordiæ beneficio felicissime seruare: ideoq; cum aiebat philosophus *polit.7.c.4.* eam ciuitatem, quæ maxime populo abundaret, difficile conseruari, dicebat ὁ νόμος τάξις τίς ἐστι, καὶ τὴν εὐνομίαν ἀναγκαῖον εὐταξίαν εἶναι. ὁ δὲ λίαν ὑπερβάλλων ἀριθμὸς οὐ δύναται μετέχειν τάξεως. θείας γὰρ δὴ τοῦτο δυνάμεως ἔργον,

Vrbium fælicitas quæ.

Lex concordiæ parens in ciuitatibus.

Olymp.od. 9. antistr. 1.

Lex qui

γου, ἤ τις κἀγ τόδε σώιζει τὸ πᾶν. (lex ordinatio quaedam est, & bonam legis positionem necessariam est esse bonam ordinationem. diuinae enim potentiae id opus esset, quae, & hoc totum continet.) Familiam pariter, quam veteres pusillam rempublicam esse iudicarunt, concordia non dissimili ratione dicitur continere: dum enim illam praecipuè coniugum societas constituat, polit. & oeconom. 1. c. 2. ab hac seclusa cõcordia, nulla certè fęlicitas aderit: vt abunde Romana erudire visa est sapientia, quae in nuptialis Iunonis sacro victimam absq; felle iussit consecrari, illudque exemptum post aram abijci, vt omnia à connubio reijcienda iratum semina, discordiamq; prorsus excludendam sagaci instituto edoceret, quod si cõsanguineos etiam familiae nomine lubeat complecti, & inter hos, quid peius Erynnis furor queat locare, quam dissidia, ac litium semina.

Sen. ep. 47. Coniugũ concordiam expetit. Plut. praecept. connub. 28.

—— μοῖραι δ' ἀφί—
σαντ', εἴ τις ἔχθρα πέλει
ὁμογόνοις, αἰδῶ καλύψαι.

Dissidia consanguineorum infelicia. Pind. Pyt. od. 4. st. ζ

(felicitas autem abscedit, si quasi multas existat inter consanguineos; adeo vt tegant pudorem) domesticam verò concordiam legum beneficio seruari, tot ab ijs praescripta de coniugibus dogmata testantur, & Pythagoraeorum schola satis videtur apud Aristotelẽ oeconom. 1. c. 4. suadere, quae vxores ab iniurijs virorum lege monebat liberandas: ideoq; concordia, quae à legibus enascitur, ciuitates ac domos continebit, non secus quam corpus vita, ac mundum conseruet harmonia, quarum haec à Deo, illa ab anima prodire modò statuebatur: similemq; quo ad id munus animum ipsi Deo non immeritò asseruisse Ocellus videtur, dum praepotenti huius imperio, magnus; vel minimo illius nutu, paruus regatur mundus; & quem in hoc mundo locum Deus obtinet, hũc in

Animus humanus Deo similis. Sen. ep. 65.

in homine animus. & par quoque in lege, si ciuitates ac familias respiciamus, viget ratio: vt enim harmoniam vniuersi Deus, sic ciuitatis concordiam lex præscribit, & μὴ ὑπαρχούσας ἁρμονίας καὶ ἐπόψιος θείας περὶ τὸν κόσμον οὐκ ἂν ἐδύνατο συνεστάμεν ἔτι καλῶς ἔχοντα τὰ ἐγκεκοσμαμένα. μὴ ὑπαρχούσας δ' εὐνομίας περὶ τὰς πόλιας οὐκ ἂν δύναιτό τις ἀγαθὸς εὐδαίμων πολίτης ἦμεν. *nõ existente harmonia & diuina prouidentia circa mundum, non possent permanere adhuc recte se habentia in eo ordinata. & non existente recta legum constitutione in ciuitate non posset quis bonus vel felix ciuis esse)* & vti Deus æquo singulos amore prosequitur ita lex non inæquali cunctos vincit decreto, ideoque diuinum quidpiam illi quodammodo inesse videbitur, vt iure *po. li.* 3 *c.* 16. dicat Aristoteles τὸν νοῦν κελεύων ἄρχειν, δοκεῖ κελεύειν ἄρχειν τὸν θεὸν καὶ τοὺς νόμους. ὁ δ' ἄνθρωπον κελεύων, προστίθησι καὶ θηρίον. ἥ τε γὰρ ἐπιθυμία τοιοῦτον, καὶ ὁ θυμὸς ἄρχοντας διαστρέφει, καὶ τοὺς ἀρίστους ἄνδρας. διόπερ ἄνευ ὀρέξεως νοῦς ὁ νόμος ἐστί. *(qui mentem præesse iubet, videtur iubere Deũ præesse & leges: qui autem hominem præesse iubet, adiungit & bestiam, libido quippe talis est, atque obliquos agit etiam viros optimos, qui sunt in potestate, ex quo mens absque appetitu lex est.)* Maximum verò inter vniuersum, ac ciuitates familiasque vigere discrimen obseruat auctor, quòd scilicet perpetua sit illius harmonia, nec v'la vnquam intemperie conturbetur, harum verò breuis sit fælicitas, & citissimus adsit interitus; cuius eandem cum doceat euentus esse causam, ac illius mutationis, qua entia hæc inferiora assiduè premuntur, non difficile profectò erit, vndenam ea prodeat dissimilitudo, inuenire; interitus siquidem radix cum sit materia, vt monuimus *cap.* 2. *&* 3. perpetuis obnoxia mutationibus, & ex opposito Deũ primæui causam omninò sciamus immo-

Hyppodamus Thurius de beatit.

Diuina prouidẽtia, & lex comparantur.

Lex est mẽs absque appetitu.

bilem

bilem *met.* 12. 36. statuendum est certè, relatum inter vniuersum ac ciuitates discrimen non aliunde oriri, quàm ex eo, quòd illius harmoniæ auctor immutabilis prorsus æternam vniuerso, si velit, harmoniam conferre poterit, ciuilem verò ac domesticam concordiam interire sit necesse, quia fragili ac mutabili sit innixa fundamento, legi scilicet; nedum enim grauibus & leges ipsæ subsunt mutationibus, quas tamen vir politicus arceat

Legum mutatio noxia.

καὶ γὰρ τοσοῦτον ὠφελήσεται κινήσας ὅσον βλαβήσεται τοῖς ἄρχουσιν ἀπειθεῖν ἐθισθείς. (*non enim tantùm proderit qui corrigere perget, quantum nocebit assuefactio superioribus non parendi.*) at licet nil prorsus immutentur, earum quandoque robur opprimitur, vt nil inde beneficij misera ciuitas, infelixue ciuis queat captare: armorum id certè præstat strepitus, qui leges miserrimè cogit silere, siue dum princeps anxius imperij, illiq; suo veluti patrimonio seruando deditus, subditorum casus, alienos veluti negligit, siue dum,

—— —— barbarus hostis,
Vt fera plus valeant legibus arma facit.

Ouid. 4. de pont. eleg. 9.

ciuium quoq; quorumdam grauis nimium id plerumq; præstat auctoritas, quorum certo videmus exemplo leges, vt dicebat Solon aranearum telis persimiles esse, quæ tenuia quidem, ac leuia cohibent corpuscula, grauibus verò cedunt, nec illæsas quandoq; leges esse permittit vel pessima iudicum quorumdam inscitia, vel auara eorumdem impietas, quæ posthabita legumlatorum voluntate, leges iniqua flectit interpretatione, omni spe dilicta assequendæ iustitiæ.

Laert. in eius vita. Leges aranearū telis simi les.

—— —— ἑλκομένης ᾗ κ' ἄνδρες ἄγωσι
Δωροφάγοι ——

(*tractæ quocunque homines duxerint donivori.*) ideoq; sicuti omnis expers mutationis principium harmoniæ,

Hesiod. opera. & dies l. 1.

qua

qua vniuersum gaude, eā quoq; seruat inconcussam ciuilem verò ac domesticam conco diam ruere permittit tot subiectum mutationibus eiusdem principium : idem pariter de ijs proferendum rebus, quarum natura ortu premitur ac interitu, quòd scilicet ideò diu non permaneāt, quia earum principium est materia omnis mutationis, passionisq; radix *superius c.2.t.* 3. ideoq; impotens entibus ex ea constitutis immutabilitatem conferre : & quasi perennis huius mutationis, quam natura materiæ adscripsit, validam assignaturus causam, auctor subdit, eorum quę oriuntur generationem esse salutem, materię ex qua ea oriuntur: ac si innuat materiam sibi vindicare quod perenni sit obnoxia mutationi, indeq; ipsius naturam constitui : si enim illa ad formas potestatem in sua claudit natura, vt late *c. 2. t.* 3. dicebatur, & eas ortus ac interitus beneficio consequitur, inde illius quoq; salutem prodire erit asserendum, frustra.n.illa fiueretur potentia, quæ nunquam ad actum foret redigenda 1. *cæli* 32. Quoniam vero Ocellus illius entis meminit, quod perpetua passione ac mutatione prematur, illius quasi memor sectionis, qua vniuersum diuiserat *superius c.2.t.* 1.*&* 2. monet id, quod semper mouetur, gubernare cælum scilicet, vt *ibi* docuimus: id verò quod semper patitur, nempe inferiorem hanc partem semper gubernari, quod pariter innuisse videtur Aristoteles *meteor*. 1. *c.*2. quo loci cum inferiorem hunc mundum contemplaretur, dicebat *ἔστι δ' ἐξ ἀνάγκης συνεχὴς πως οὗτος ταῖς ἄνω φοραῖς, ὥστε πᾶσαν αὐτοῦ τὴν δύναμιν κυβερνᾶσθαι ἐκεῖθεν. (est autem ex necessitate continuus quodammodo iste superioribus, lationibus, vt omnis ipsius virtus inde gubernatur.)* ideoq; illud subdit esse potestate prius, hoc vero posterius, quia facultates inferioris partis à superiori illa potestate pendent, & cælum diuinum quid dicit, (vt *c.2.t.* 2. obserua-

uimus) ac rationis particeps, ratione ſcilicet intelligentiæ, quæ cælo motum confert, ſiue orbis ipſius formam verè eam eſſe, ſiue ei tantum aſſiſtere cenſuerit:& vtrũq; illud prędicatum cęlo attribuiſſe videtur Ariſtoteles, qui & ipſe cælum diuinum corpus dixit 2.*cæli* 17.& animatum præditum *ib. t.* 13. id verò quod paſſioni obnoxium eſt, ex oppoſito dicit eſſe genitum, ratione ſcilicet partium: ac præterea rationis expers ſtatuit, ac mutabile, cum illius peculiare videatur pati, ac moueri, vt alias abundè docuimus, quod certè animam ab hac vniuerſi parte videtur excludere, quæ ſuapte natura motum confert, ac proinde extrinſecum motorem non accerſit.

FINIS.

AV:

AVCTORVM,

Qui in hoc commentario libro laudantur, explicantur, aut emendantur Index, in quo littera P. numero præfixa Prolegomena denotat.

Tho-

INDEX

Cl.

RE-

RERVM MEMORABILIVM
INDEX.

om-

Cæ-

Ho-

ora-

qui

Tan-

FINIS.

V. D. Ludouicus Modronus in Metropol. Bonon. Pœnitent. pro Eminentiss. & Reuerendiss. D. D. Card. Ludouisio Archiepisc. & Principi.

Imprimatur. F. Benedictus de Verona Lector, & Vicarius S. Inquisitionis Bonon.

Registrum.

a b c A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.
Aa Bb Cc Dd Ee ¶ Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vu Xx Yy Zz.

Omnes sunt Duerniones, præter ¶ & Zz, qui sunt semifol.

ERRATA.

Pag.	Linea	Errata	Correctio
		In Prolegom.	
5	5	vnaminis	vnanimis
9	13	eruditie atenus	eruditi eatenus
14	28	arlebitratus	arbitratus
ib.	30	ceberrima	celeberrima
16	27	maio-	maior
		In Commentario.	
17	3	la-è	latè
60	32	poteni tor	potentior
64	31	eamdem	eadem
110	1	inorbe	in orbe
111	33	conficũitur	conficiuntur
113	9	deo	ideo
115	24	aera	aerem
131	26	Pythagorças	Pythagoras
136	30	de ortu 8	de ortu 6
137	4	dito	dico
142	30	æ	hæ
149	9	vehemente	vehementer
156	26	Adde versionem. s.	*Zoophita, quæ in caminis videmus*
159	4	sin	sint
162	8	bames	fames
163	26	Chamæleontem	Chamæleonte
164	18	lacetteq;	lacerteq;
200	1	Adde Caput tertium	
224	33	Adde Finis partis Physicæ	
236	29	trobutus, vt	tributus est, vt
ib.	30	æam	nam
245	15	librum	liberorum
259	8	duebatur	dicebatur
271	1	insisteret inde	insistere, vt inde
295	31	expelleret	expellere
347	1	gaude	gaudet